

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Katedra zahradní a krajinné architektury

Vývoj a vlivy na veřejnou zeleň v Praze během 20. století

doktorská disertační práce

Autor: Ing. Lucie Pšikalová

Školitel: doc. Ing. Matouš Jebavý, Ph.D.

PRAHA 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že disertační práci " Vývoj a vlivy na veřejnou zeleň v Praze během 20. století" jsem vypracovala samostatně pod vedením školitele disertační práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené disertační práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne:

Ing. Lucie Pšikalová

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování školiteli doc. Ing. Matouši Jebavému, Ph.D. za jeho odborné vedení, konzultace a cenné rady při vedení mé disertační práce. Dále bych ráda poděkovala mé rodině a přátelům za jejich pochopení, trpělivost, a především za důvěru.

Souhrn

Disertační práce se zabývá problematikou městské veřejné zeleně a vývojem těchto ploch v hlavním městě v Praze ve 20. století. Hlavním cílem práce je identifikovat a kvantifikovat aspekty, které měly vliv na vývoj městské zeleně v tomto období. Dalším cílem práce je kvantifikovat a kategorizovat plochy veřejné zeleně na území hlavního města Prahy v průběhu 20. století. Posledním cílem práce je zjistit, zdali je možné využít dochovaných historických pramenů a dokumentů při současné tvorbě v zahradní a krajinářské architektuře a zda je tímto způsobem možné navázat současnou tvorbu.

Práce je rozdělena do třech hlavních analýz, na kterých jsou ověřovány hypotézy práce. První analýza je zaměřená na bilanci ploch veřejné zeleně na celém území hlavního města Prahy. V druhé analýze jsou předmětem zkoumání čtyři vybrané městské čtvrti. Zde je na plochách veřejné zeleně, které vznikly ve 20. století, posuzován vliv architektonických slohů a stylů. Poslední analýza se zabývá čtyřmi konkrétními plochami veřejné zeleně a je na nich popsán vývoj a situace v regulačních a územních plánech, které jsou zároveň konfrontovány s leteckými snímky z tehdejší doby.

O pražské veřejné zeleni lze říci, že její rozloha vůči rozloze města se ve 20. století zvyšovala, čímž byla potvrzena první hypotéza práce. K největšímu nárůstu došlo při vzniku Velké Prahy a dále v roce 1974. Analýza regulačních a směrných územních plánů na příkladu vybraných ploch zeleně potvrdila z části druhou hypotézu disertační práce, že se územní plánování zásadně podílelo na formě a typu veřejné zeleně. Tyto mapové podklady totiž vymezují plochy veřejné zeleně. Avšak už nic neříkají o kvalitě zeleně nebo o jejím vzhledu. Plochy veřejné zeleně jsou v územním plánu vymezeny jako samostatné plochy anebo mohou být součástí plochy bydlení, občanské vybavenosti a rekreace.

Analýza projevu architektonických stylů ve veřejné zeleně ve vybraných čtvrtích hlavního města Prahy rovněž potvrzuje hypotézu. Na začátku 20. století se architektonické slohy projevovaly ve tvorbě ploch veřejné zeleně. Jednalo se především o historizující styly a o secesi. Později během 20. století se projevují především historizující krajinářské styly a také moderna a případně i postmoderna.

Výstupem práce jsou doporučení pro současnou krajinářskou tvorbu, která mohou přispět k zajištění dlouhodobého přetrvání hodnotných realizací ploch městské zeleně z 20. století.

Klíčová slova

městská zeleně, veřejné prostranství, urbanismus, územní plánování, regulační plány

Summary

The dissertation deals with the issue of urban public greenery and its development in the capital city of Prague during the time period of the 20th century. The main objective of this study is to identify and quantify aspects that influence the development of urban green areas in this time period. Another objective is to quantify and categorize areas of public urban green areas in Prague during the 20th century. The final objective is to find out whether it is possible to use and apply preserved historical sources and documents in contemporary landscape architecture works. And whether in this way it is possible to establish contemporary work.

The dissertation is divided into three main analyzes, on which the hypotheses are verified. The first analysis focuses on the balance of public urban green spaces throughout the capital city of Prague. In the second analysis, four selected urban areas are examined. The influence of architectural styles is assessed on the areas of public greenery that originated in the 20th century. The final analysis deals with four specific areas of public greenery and describes the development and situation in regulatory and spatial plans, which are also confronted with aerial photographs from the time.

About Prague's could be said that the area of public greenery increased in relation to the area of the city in the 20th century. This result confirmed the first hypothesis of the study. The largest increase occurred in the establishment of Greater Prague and in year 1974. The analysis of regulatory and spatial plans on the example of selected areas of public greenery confirmed partly the second hypothesis of the dissertation. These map materials define the areas of public greenery. However, they no longer say anything about the quality of greenery or its appearance. Areas of public greenery are defined in the spatial plan as separate areas or they may be part of the area of housing, civic amenities and recreation.

Analysis of expression of architectural styles in public green spaces in selected area of the capital city of Prague also confirms the hypothesis. At the beginning of the 20th century, architectural styles show in the creation of areas of public greenery. These were mainly historicist styles and Art Nouveau and later in the 20th century historical landscaping styles as well as modern and possibly postmodernism.

The outcomes of this dissertation are recommendations for the contemporary landscape architecture creation which can contribute to ensuring the long-term continuation of valuable realization of urban green spaces of the 20th century.

Key words

urban greenery, public spaces, urbanism, spatial planning, regulative plans

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Přehled o současném stavu problematiky	10
2.1	Veřejná prostranství a jejich charakteristika.....	10
2.1.1	Definice	10
2.1.2	Veřejná prostranství z historického pohledu	11
2.1.3	Veřejné prostranství ve 20. století.....	15
2.1.4	Klasifikace a typologie.....	16
2.2	Veřejná zeleň a její charakteristika	20
2.2.1	Definice	20
2.2.2	Veřejná zeleň z historického pohledu	22
2.2.3	Veřejná zeleň v druhé polovině 20. století	25
2.2.4	Druhy veřejné zeleně	26
2.2.5	Význam zeleně ve veřejném prostranství	27
2.2.6	Index ploch veřejné zeleně na 1 obyvatele	28
2.3	Rostlinný materiál používaný ve 20. Století	29
2.3.1	Dřeviny	29
2.3.2	Květinové výsadby.....	30
2.4	Architektonické směry 20. století odrážející se v zahradní a krajinářské architektuře	32
2.4.1	Secese a historizující styl	33
2.4.2	Moderna a moderní styly	34
2.4.3	Postmoderna – architektura po 2. světové válce	35
2.5	Urbanismu a systém zeleně hlavního města Prahy.....	37
2.5.1	Urbanismus hlavního města Prahy	37
2.5.2	Systém zeleně hlavního města Prahy	46
2.6	Příklady urbanistických koncepcí a systému zeleně evropských a mimoevropských měst...48	
2.6.1	Berlín, Německo	48
2.6.2	Vídeň, Rakousko.....	50
2.6.3	Londýn, Velká Británie.....	52
2.6.4	Paříž, Francie	54
2.6.5	Kodaň, Dánsko.....	57
2.6.6	Auckland, Nový Zéland	59
3	Cíle a hypotéza disertační práce.....	61
3.1	Cíle práce	61
3.2	Vědecká hypotéza	61
4	Zvolené metody zpracování	62
4.1	Metodický postup	62

4.2	Teoretická část	62
4.3	Analytická část	62
5	Výsledky disertační práce	67
5.1	Analýza bilance ploch veřejné zeleně na území hlavního města Prahy	67
5.2	Dílčí analýza vlivu architektonických stylů	79
5.2.1	Smíchov	79
5.2.2	Vinohrady	81
5.2.3	Dejvice s přesahem do Bubeneč	82
5.2.4	Prosek	83
5.3	Analýza vybraných ploch veřejné zeleně	85
5.3.1	Riegrový sady	85
5.3.2	Portheimka a park na náměstí 14. října	97
5.3.3	Plochy sídelní zeleně, které jsou součástí zeleného pásu A. Engela	110
5.3.4	Sídlíště Prosek a park Přátelství	123
6	Shrnutí výsledků a diskuze	138
7	Závěry a doporučení pro využití poznatků v praxi	142
8	Seznam použité literatury	144
9	Seznam obrázků, tabulek a grafů	150
9.1	Obrázky	150
9.2	Tabulky	153
9.3	Grafy	154
10	Seznam příloh	155
	Přílohy	

1 Úvod

Zahradní a krajinná architektura se vždy vyvíjela a bude vyvíjet v závislosti na lidské společnosti a zároveň má důležitou úlohu ve spoluutváření města a kvality života v něm. Během 20. století dochází k zásadní změně v postoji člověka ve vztahu k okolní přírodě a ke krajině. Díky této transformaci také dochází ke změnám ve vývoji města, související s hledáním cesty k přírodě. Pro 20. století jsou charakteristické výrazně rozdílné přístupy k rozvoji systému sídelních vegetačních soustav i k formám činnosti zahradní a krajinné architektury. Jedná se o století různorodé, pro které je charakteristická roztržitost a nejednotnost názorů. Rovněž také v architektuře dochází během 20. století k bouřlivému vývoji architektonických slohů, stylů a proudů.

20. století je posledním stoletím, kdy převážná většina obyvatel žije mimo město. Koncem 20. století a počátkem 21. století dochází k zásadní změně, kdy většina obyvatel žije ve městě. Dalo by se tedy říci, že zelené plochy uvnitř města jsou mnohdy pro současného člověka jediným kontaktem s živou přírodou. Z tohoto důvodu jsou tyto plochy důležitou součástí městského systému.

V posledních letech nejen ve světě, ale také v Evropě i v České republice stoupá zájem nejširší veřejnosti o problematiku životního prostředí. Mezi rozhodující činitele, které ovlivňují kvalitu životního prostředí ve městě, patří zejména vegetace – zelené plochy. Především ve městech je zezeň významným indikátorem celkového stavu životního prostředí. Sídelní zezeň je důležitou součástí městského urbanizovaného prostředí a díky svým nezastupitelným funkcím spoluutváří obraz města a zkvalitňuje život ve městě. Veřejná zezeň poté tvoří součást tohoto systému sídelní zeleně a v současné době se dostává do popředí zájmu celé společnosti. Jedná se o veřejný prostor věnovaný lidem, kteří zde mohou trávit svůj volný čas. Hlavním předpokladem veřejné zeleně je, aby se lidé – návštěvníci cítili v tomto prostředí bezpečně, pohodlně a dobře (tzv. well-being).

2 Přehled o současném stavu problematiky

2.1 Veřejná prostranství a jejich charakteristika

2.1.1 Definice

Veřejné prostranství

Pojem veřejné prostranství je pojmem mezioborovým, který se dostává do oblasti mnoha vědních disciplín. Na veřejné prostranství by mělo být nahlíženo jako na komplexní jev, do kterého se promítají jak široké kulturní a společenské charakteristiky, tak i úzké kategorie prostoru a charakteru místa (Krykorová 2008). Podle Kouckého (2010) se jedná o pojem, který označuje vždy konkrétní místo.

Česká legislativa, zákon č. 128/2000 Sb. § 34: definuje veřejné prostranství jako:

„Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“

Ve vyhlášce č. 501/2006 Sb. se v § 7 odst. 2 se dále k veřejným prostranstvím uvádí:

„Plochy veřejných prostranství zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, sloučitelé s účelem veřejných prostranství“.

Veřejná prostranství jsou významná především tím, že odrážejí stavebně-historický, urbanistický i sociální vývoj sídla, ale také odrážejí stav společnosti nejen na ekonomické úrovni, ale i na úrovni jejích hodnot a postojů (Míková et al. 2010).

Podle Krykorkové (2008) je veřejné prostranství prokazatelně součástí kultury a společnosti a plní řadů funkcí. Přispívají nejen k obrazu světa, města, jedince, ale zároveň tento obraz podmiňují.

Veřejná prostranství města nebo obytné zóny poskytují příležitosti pro setkávání a denní aktivity lidí žijících ve městě. Umožňují jim být ve společnosti jiných lidí, vidět a slyšet se navzájem a poznávat spoluobčany v rozličných situacích (Gehl 2000).

Koncept veřejného prostranství jako fyzického místa, kde se odehrává společenský život, měl své architektonické a urbanistické vyjádření v tradiční zástavbě: ulice a náměstí lemované domy. Moderní urbanismus tyto jasně vymezené prostory zavrhl (Kratochvíl 2011).

Podle Stilese (2010) je v současné době na veřejné prostranství nazíráno jako na jednotlivá místa, například parky, náměstí. V širším úhlu pohledu lze však otevřené veřejné prostory vnímat jako průběžnou síť všeho nezastavěného prostoru. Je to síť, která spojuje jednotlivá „místa“ probíhá kolem všech typů staveb, formuje jejich okolí a uvádí je do souvislostí.

Veřejný prostor

Pojem veřejné prostranství se někdy může zaměňovat s pojmem veřejný prostor. Podle Kouckého (2010) tento pojem, na rozdíl od veřejného prostranství, označuje především prostory virtuální, tj. prostor sdílených informací (např. prostor myšlenkový stejně jako politický). Na rozdíl od Kouckého (2010) uvádí Míková et al. (2010) že, veřejné prostranství jsou ve své podstatě jakási podmnožina veřejného prostoru a nacházejí se především v intenzivně urbanizovaném prostředí. Definuje je jako prostory existující v urbanistické struktuře jakýchkoliv sídel, které jsou nezastavěné, otevřené a přístupné všem občanům. Veřejné prostory se zpravidla nacházejí na veřejném pozemku a slouží veřejnosti. Hnilička (2005) dále uvádí, že je možné urbánní veřejný prostor označit jako volný, jako prostor, který lze naplnit různými činnostmi.

2.1.2 Veřejná prostranství z historického pohledu

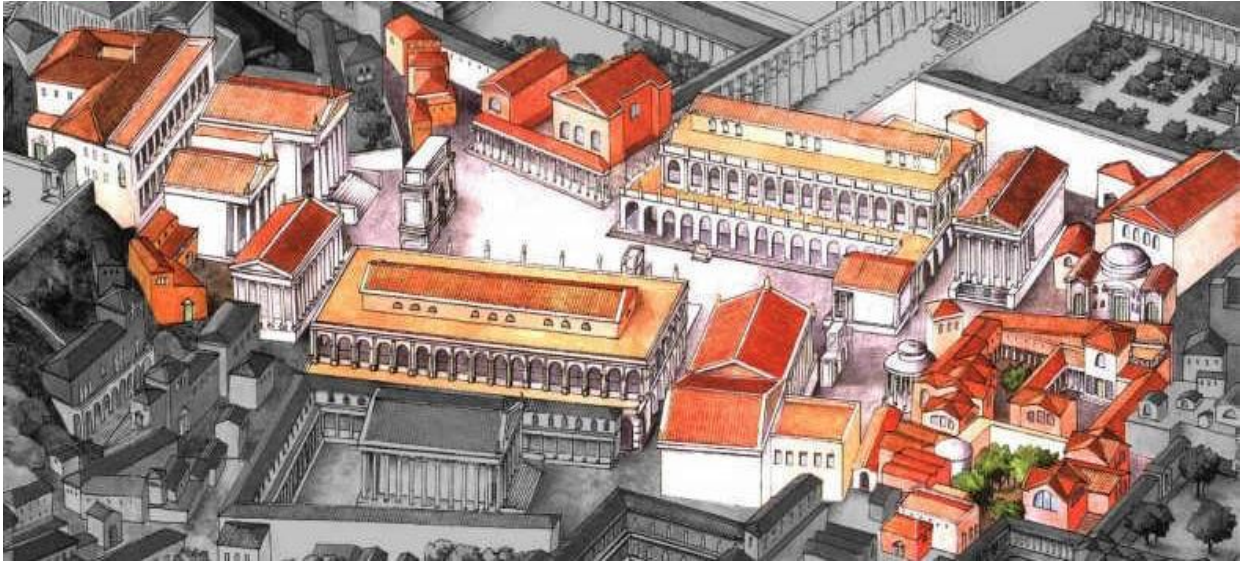
Funkční model využívání veřejných prostranství ve městě se během historie neustále mění a vyvíjí. Navzdory této skutečnosti můžeme definovat tři hlavní a neměnné funkce, které veřejnému prostranství a městu zůstaly po celou dobu jeho historie. Jedná se o funkci obchodní, dopravní a v neposlední řadě shromažďovací (Gehl & Gemzøe 2002).

Podle Míkové et al. (2010) je možné uvědomit si, jak se veřejné prostranství a jeho funkce vyvíjela napříč historií, na základě příkladů milníků z historie (např. starověk, středověk, renesance, baroko, klasicismus a 19. století).

Starověk

Ve starověku plnilo veřejné prostranství obchodní i společenskou funkci. V tomto období měl veřejný prostor i další funkci. Jednalo se totiž o místo pro veřejnou diskuzi ((Míková et al. 2010). Za první veřejná prostranství lze považovat tzv. agory neboli shromaždiště starověkého Řecka. Tyto prostory byly důležité pro obchodní, společenské i politické aktivity. Ve starověkém Římě pak plnily funkci veřejných prostranství tzv. fóra, která tvořila základ rozsáhlého a mnohotvárného městského centra. Římská fóra obohatila vzhled veřejných prostranství z hlediska tvaru a prostoru, ale také výskytem nového typu staveb, např. lázně a baziliky (viz obr. 1) (Hrůza 1977; Šilhánková 2003).

Obr. 1: Rekonstrukce Forum Romanum

(<http://intranet.grundel.nl/thinkquest/homeforum.html>)

Středověk

Ve středověku (zhruba v období 500-1500 let n. l.) vznikala města tam, kde byla potřebná a vyvíjela se postupně v procesu, který trval stovky let. Tento pomalý proces dovozoval kontinuální přizpůsobování a adaptaci materiálního prostředí městským funkcím. Ulice a náměstí jsou uspořádány podle potřeb obyvatel s ohledem na pobyt lidí venku a jejich pohyb po městě (Gehl 2010).

Obr. 2: Piazza del Campo, Siena, Itálie

(<http://www.flickr.com/photos/quadralectics/8174574655/in/photostream/>)

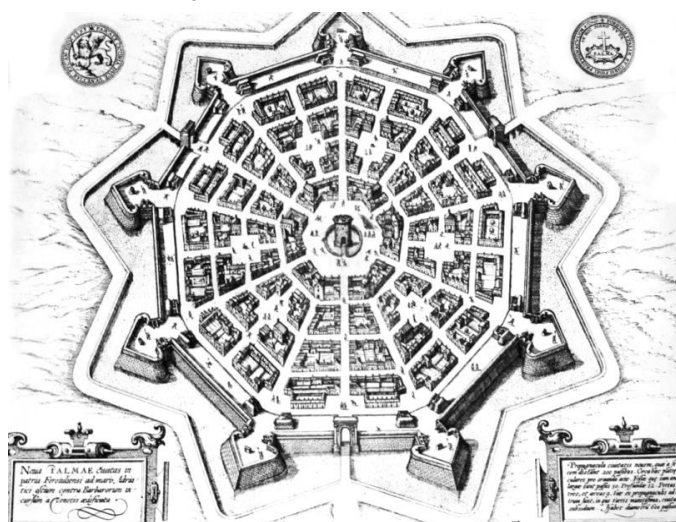
Na rozdíl od antiky mají středověká veřejná prostranství zúžený rozsah, a to především z hlediska forem a funkcí. V této době je nejvýznamnějším typem veřejného prostranství náměstí nebo soustava náměstí jako centrální místo využívané především k obchodním, tržním a řemeslným aktivitám. Příkladem takového náměstí je například náměstí Piazza del Campo v Sieně v Itálii (viz obr. 2). Jejich význam spočívá v tom, že vytvořily městská jádra většiny českých měst. Náměstí v této době sloužilo nejen pro prezentaci církevní i světské moci (pranýřování, popravy), ale také jako komunikační uzly anebo místa primární infrastruktury (veřejné studny) (Šilhánková 2003; Míková et al. 2010).

Renaissance

Podle Hrůzy (1977) bylo renesanční město záměrně formovaným útvarem a bylo chápáno jako prostředí pro život nové společnosti. V tomto období došlo k radikální změně v plánování města. Skupina profesionálních plánovačů začala plánovat města a zaměřili se především na vzhled města a jeho budovy (tzv. vizuální zřetel).

Ukazatelem dobré architektury a urbanismu se stal vizuální aspekt, například hvězdicovitý půdorys italského města Palmanova (viz obr. 3). Autorem myšlenky renesančního radiálního města s hvězdicovitým obrysem byl A. Averulino neboli Filarete. V této době vznikala řada myšlenek o ideálních městech a zároveň byly zkoumané funkční aspekty, zejména problémy vyvolané obranou, dopravou a formalizovanými sociálními funkcemi (př. slavnostní přehlídky) (Hrůza 1977; Gehl 2010).

Obr. 3: Půdorys renesančního města Palmanova, Itálie

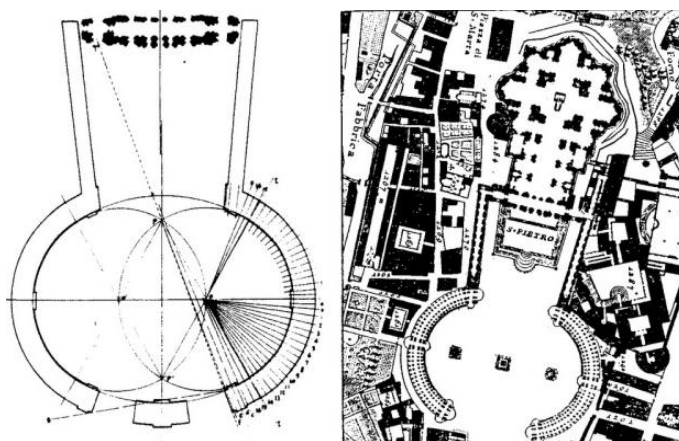

(http://www.sciretti.it/uploaded_images/visione-palmanova-768175.jpg)

Baroko

Podle Hrůzy (1977) se v období baroka dostala do popředí architektura parků, která se promítla rovněž i na urbanistickém řešení měst (např. velkorysé zahradní úpravy ve Versailles). Město a krajina byly v této době poprvé vnímány jako jeden kompoziční i funkční celek, propojený parky, komunikacemi a stavebními soubory.

Obr. 4: Svatopetrské náměstí, Vatikán, Itálie

(<http://quadralectics.wordpress.com/4-representation/4-2-function/4-2-1-the-city-square/>)

Míková et al. (2010) uvádí, že baroko s sebou přineslo změnu v pohledu na estetiku veřejných prostranství, a to z hlediska jejich kompozice (osy a průhledy) a měřítka (například Svatopetrské náměstí ve Vatikánu, viz obr. 4). Objevily se nové typy městských prostorů (např. barokní zahrady jako součást palácových komplexů). Ve veřejném prostoru byla vysazována

veřejná zeleň ve formě alejí a také přibýly různé výtvarné prvky (např.: sochy, fontány, morové sloupy).

Klasicismus a 19. století

Obecným ideálem klasicistního urbanismu a architektury byly geometricky pravidelné a výrazově jednoduché kompozice a nové prvky města (př: továrny, dopravní stavby – železnice) byly do tradičního prostředí včleněny, anebo umístěny tak aby příliš nerušily (Hrůza 1977).

Toto období přineslo změnu tím, že obranné stavby a městské struktury z minulosti byly vnímány jako zbytečné. Na místech zbouraných hradeb byly budovány nové dopravní tepny, ale i městské parky jako zárodek systému veřejné zeleně. Veřejné prostory často sloužily na demonstraci královské nebo politické moci. Typickým příkladem je Vídeň, kde uvolněný prostor po bývalém opevnění byl využit pro reprezentativní Ringstrasse (ukázka zajímavé kompozice významných veřejných budov a parků) (Hrůza 1977; Míková et al. 2010).

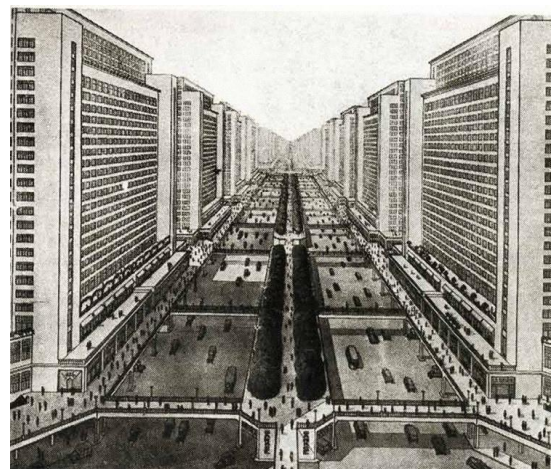
Během 19. století byl kladen důraz na požadavek zdravého prostředí města, i když to zpočátku znamenalo jen úsilí o odstranění základních hygienických závad prostředí (Čelechovský & Šipler 1983). V roce 1898 publikoval anglický sociolog E. Howard první urbanistickou koncepci, která se zabývá rozvojem osídlení. Více o problematice zahradních měst viz kapitola 2.2.2.

Funkcionalismus

K další zásadní změně v plánování města a ve tvorbě veřejných prostranství dochází kolem roku 1930, v době funkcionalismu. Podle Šilhánkové (2003) se funkcionalisté zabývají hygienickými problémy měst, definováním funkcí města, uspořádáním a formováním městského prostoru. Poprvé dochází k tzv. zónování měst.

Obr. 5: Le Corbusierovo Vertikální město

V roce 1933 na 4. kongresu CIAM (Congres International d' Architecture Moderne) vznikají teze, které byly přijaty jako tzv. Athénská charta. Jsou definovány zásady funkcionalistického pojetí měst, které je definováno jako forma města určující 4 primární funkce města: bydlení, práce, rekreace, včetně dopravy jako spojujícího prvku. V duchu athénské charty byly koncipovány monofunkční zóny, převážně obytné s vybavenostními centry a dále výrobní zóny (Hrůza 1999). (<http://proyectos4etsa.wordpress.com/tag/le-corbusier/>)

V tomto období byly rozvíjeny především materiálně-funkční aspekty měst a budov. Podle Míkové et al. (2010) však funkcionalisté nebrali na zřetel psychologické a sociální aspekty budov a veřejných prostor, například Le Corbusier s návrhem „Města pro 3 miliony obyvatel“, kde vyjádřil svoji koncepci Vertikálního města (viz obr. 5). Projevovalo se to především při tvorbě veřejných prostranství. Nebylo bráno v úvahu, že návrh budovy může ovlivnit např. setkávání lidí, kontaktní modely apod. Z nových stavebních projektů a nových měst úplně zmizely ulice a náměstí.

Gehl (2010) k této problematice dále uvádí, že během celé historie lidského bydlení tvořily ulice a náměstí místa pro shromažďování, ale s příchodem funkcionalismu byly prohlášeny za nežádoucí a nahradily je silnice, pěšiny a nekonečné plochy trávníků. Hrůza (1998) uvádí, že bohužel uplatňování Athénské charty vycházelo z jejího zjednodušeně chápaného požadavku separace čtyř základních elementů funkčního města – práce, bydlení, rekreace a doprava. Díky tomuto byla mylně implementována a poté i kritizována. Ve skutečnosti však takovouto jednostrannou zásadu v Chartě nenajdeme. Hrůza (1998) dále uvádí, že naopak již v roce 1935 vyšel k Chartě komentář od holandských architektů, kde je zdůrazňována nezbytnost řešení vzájemného vztahu funkcí a vytváření organického celku města.

2.1.3 Veřejné prostranství ve 20. století

Vývoj ve 20. století zásadně změnil předpoklady pro funkci prostoru města jako místa setkávání a komunikace mezi občany. Ve starých městech existovala rovnováha mezi setkáváním, obchodem a dopravou. Lidé měli příležitost chodit, obchodovat, setkávat se, mluvit spolu a dívat se, co se děje kolem. To vše se současně odehrávalo v jednom a témže prostoru. Zásadní vývoj společnosti nastal právě ve 20. století, a to především v průmyslových zemích. V dopravě, obchodování a spojích nastaly rozsáhlé změny, které měly radikální vliv na charakter veřejných městských prostorů. Největší vliv na veřejné prostory měla doprava. Kolem roku 1900 se díky elektrickým tramvajím a jízdním kolům změnila přeprava osob a obslužnost města vůbec. Automobily poté zcela změnily dopravní model města. Města s primárně pěším pohybem se stávala městy s dopravní sítí pro automobily, která se často vyvíjela na úkor veřejných prostranství. Po druhé světové válce s rozvojem automobilové dopravy se situace ve využívání veřejných prostranství dramaticky změnila. Rychlý automobilový provoz se nemohl provozovat současně s funkcemi setkávání a trhu. Konflikt střídá dřívější rovnováhu města (Gehl & Gemzøe, 2002).

Podle Míkové et al. (2010) nejen doprava formovala město a veřejná prostranství, rovněž i politický a mocenský pohled, čistě funkční anebo výrazně estetizující pohled na město a veřejná prostranství vedl ke vzniku velkých ploch bez lidského měřítka.

Rovněž i funkce tržiště se v minulém století zásadně změnila. Obchodování se přestěhovalo z otevřených stánků na tržištích nejprve do malých obchodů podél náměstí a ulic, později do obchodních domů a supermarketů, a nakonec do stále větších nákupních center mnohdy umístěných mimo město. Obchodování bylo postupně vykázáno z veřejného prostranství a stalo se soukromou záležitostí odehrávající se v privátním sektoru. Tradiční role veřejného městského prostoru jako významného místa k setkávání zásadně změnila v průběhu 20. století svůj charakter. V současné době existuje celá řada možností pro komunikaci bez přímého osobního kontaktu (v dnešní době především telefon a internet). Lidé se po městě pohybují především individuálně automobily a ztrácí tak kontakt s okolím a lidmi (Gehl & Gemzøe, 2002).

Vliv na vzhled veřejného prostranství mělo i seskupení budov. V meziválečném období se veřejné budovy místo kolem klasických náměstí seskupily do volně řazených souborů, obklopených parkovišti. Typické promísení funkcí bylo nahrazeno monofunkčními zónami. Zmizely tradiční koridorové ulice a začaly se budovat dopravní komunikace. Ale opět v polovině 50. let se zase opět začaly oceňovat hodnoty tradičního osídlení, jeho kompaktnosti, promísení funkcí, existence přitažlivých pěších ulic a náměstí. V 60. letech 20. století nastal náhlý rozmach v budování pěších zón (Hrůza 1977).

Podle Čelechovského a Šiplera (1983) se dnes dá chápat veřejný prostor jako soubor dílčích celků kvality životního prostředí, a to i po stránce psychické (bezpečnost, tradice, soukromí, kontinuita apod.) Funkčně pak převládá vytváření pracovních příležitostí a dostupnost různých zařízení.

Koncem 20. a začátkem 21. století nastává krize veřejného prostoru. Tato krize není spojena jen s tím, že moderní urbanismus zavrhl jasně vymezené prostory jako koridorovou ulici a uzavřené náměstí, ale také tím, že moderní společnost využívá jiné formy integrace a komunikace, které se neodehrávají ve veřejném prostoru, ale mnohdy ve virtuálním světě. Tradiční veřejná náměstí historických měst jsou přeplněná turisty a přestávají mít nějakou roli v životě místních obyvatel (Kratochvíl 2011).

Velmi zjednodušeně by se dal popsat rozdíl mezi veřejným prostranstvím v minulosti a dnes, tak, že, veřejná prostranství byla v minulosti tvořena prostorem, který mezi sebou tvořily jednotlivé budovy, a nyní to je to, co mezi budovami zbylo.

2.1.4 Klasifikace a typologie

Stiles (2010) uvádí, že existuje několik způsobů, jak dělit veřejná prostranství. Například můžeme rozlišovat podle vlastnictví, odpovědnosti za správu, šíři veřejného přístupu, struktury a způsobu využití.

Níže je uvedena a popsána klasifikace a typologie ze čtyř základních hledisek: z prostorového hlediska, z hlediska přístupnosti, z hlediska významu pro město a pro společnost.

a) Z prostorového hlediska

Mezi veřejnými prostory ve městě jsou značné rozdíly, můžeme je dělit podle řady různých hledisek. Nejjednodušším členěním je dělení podle základního charakteru na čtyři základní typy: ulice, náměstí, zeleň a ostatní plochy. Tyto základní typy v sobě pak obsahují řadu dalších subtypů, které mezi sebou mohou volně přecházet, případně splývat (Šilhánková 2003.)

Ulice

Ulice jsou základním orientačním prvkem města a tvoří základní část veřejného prostranství. Podle Čelechovského a Šiplera (1983) se jedná o prostorotvorný prvek a jakákoliv urbánní struktura města byla vždy založena na tzv. rastru ulic. Podle Kratochvíla (2011) by se ulice dala nazvat místností celého lidského společenství. Ulice je možné členit na koridorové, obytné, reprezentační, dopravní, městské třídy (bulváry), promenády a pěší zóny.

Parková třída neboli bulvár

Parková třída neboli bulvár je široká městská ulice, která utváří významnou součást urbanismu města. Nacházejí se většinou na místech bývalých hradeb (např. pařížské bulváry). Wagner (1990) uvádí, že se jedná o sadovou úpravu širokých a výstavných ulic, a to především ve velkoměstech. Upravován bývá obvykle 10-20 m široký pás.

Promenády

Promenádní aleje v minulosti tvořily předstupuň veřejných parků. V 19. století se budovaly především na hradbách a v hradebních okruzích podél hradeb. Promenádní bulváry vznikaly i uvnitř měst. Procházka byla v minulosti součástí veřejného života. Promenády byly typem reprezentativní cesty, která procházku pozvedla nad obyčejné procházení ulicemi. Ve 20. století s rozvojem dopravy však tato potřeba upadá (Kupka 2006).

Pěší zóny

V posledních desetiletích 20. století vznikají pěší zóny jako reakce na zvýšenou automobilovou dopravu ve městech. Již dříve v 70. letech 20. století se v zemích západní Evropy začaly budovat předchůdci pěších zón tzv. obytné ulice (Bartoš 2014).

Náměstí

Nejnámějším typem veřejného prostoru je právě náměstí. Existuje několik typů náměstí. Základními typy jsou například společenské (reprezentační), obchodní, tržiště, obytné, historické a dopravní. V českých městech mají bohatou tradici parková náměstí. V minulosti se na středověkém náměstí nenacházela žádná veřejná zeleň, sloužily především k obchodu. Teprve když se v 19. století změnil způsob obchodování, vznikají na náměstích veřejné parky (Kupka 2006; Míková et al. 2010).

Městská zeleň

Mezi městskou zeleň se nejčastěji řadí parky, ale charakter veřejného prostoru mohou mít i plochy lesoparků, alejí, sadů či zahrad.

Veřejné městské parky a zahrady

Podle Hrůzy (1977) je park nejtypičtějším druhem zeleně ve městě, který bezprostředně navazuje na obytné soubory. Jellicoe a Jellicoe (2006) zmiňují, že veřejný park, jehož vznik je datovaný do počátku 19. století, v sobě začíná rychle odrážet stav společnosti, jak tomu například bylo v minulosti u kostelů nebo veřejných budov. Dále uvádějí, že moderní park vznikl na principu úniku od reality všedního dne používaný již v soukromých krajinářských parcích 18. století.

Kupka (2006) popisuje základní lokalizaci veřejného městského parku. Podle jeho názoru je možné veřejný městský park lokalizovat na v minulosti zveřejněných soukromých zahradách a parcích (např. klášterní zahrady, univerzitní a botanické zahrady). Dále byly veřejné parky budovány na hradebních okruzích. Zde je možné rozlišovat dva typy městských parků: před zrušením hradeb – různé promenády na hradbách, a po zrušení hradeb – parkový okruh neboli systém anebo jednotlivé „izolované“ parky. Dále se veřejný park může nacházet na náměstích, na místě zrušených městských hřbitovů, na hospodářsky využívaných plochách (např. ve městě: vinice, sady, štěpnice, volné louky, skládky a střelnice, v okolí města: usedlosti, statky, pole a louky), na nábřežích a ostrovech a na dalších plochách vázaných na terén (různé pusté svahy hospodářsky nevyužívané). Otruba (2002) dodává, že parky tvoří nejvýznamnější kompoziční celky zahradní a krajinářské architektury. Podle něho park představuje záměrně ztvárněný kus přírody a jejích prvků. Má sloužit k vnitřní pohodě, má poučit a pobídnout k zamyšlení a také vychovávat.

Příměstský park, lesopark

Příměstský park se také někdy nazývá lesoparkem. Jedná se o veřejnou zelenou plochu, která v sobě kombinuje prvky původního lesa a běžného městského parku. Na rozdíl od klasického lesa je zde potlačena funkce produkce dřeva ve prospěch rekreační, estetické

a krajinotvorné funkce. Na rozdíl od běžného lesa je lesopark doplněn o mobiliář. Lesoparky bývají zakládány na okrajích velkých měst a pro obyvatele města poskytují cennou plochu zeleně, kde mohou trávit svůj volný čas (Wagner 1990).

Ostatní plochy

Specifickým typem jsou ostatní plochy, zejména ve funkcionalistické zástavbě nebo z období socialismu (parkoviště nebo sídlištní zeleň).

Sídlištní zeleň

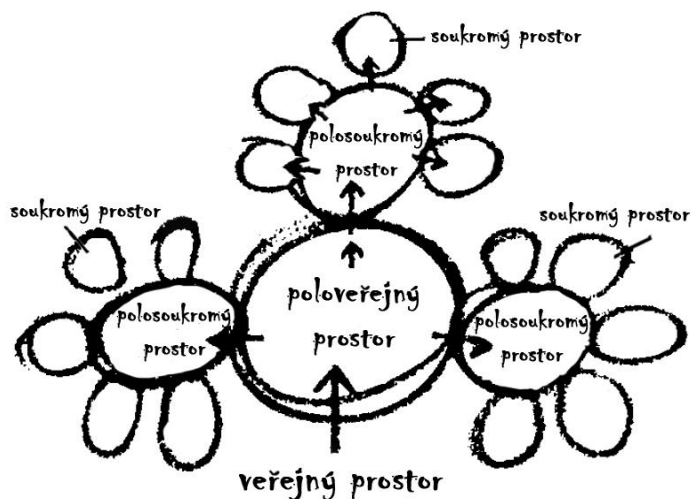
Podle Kupky (2006) hraje sídlištní zeleň v našich podmínkách významnou roli. Jedná se o veřejnou zeleň typickou pro volná prostranství v sídlištní zástavbě a skládá se z rozvolněných výsadeb dřevin na travnatých plochách nebo na volných plochách bez osevu. Sídlištní zeleň by měla tvořit zázemí pro obyvatel sídliště, ale bohužel tomu tak není. Zelené prostory uvnitř sídliště často postrádají odpočinkovou a relaxační funkci zeleně. Je to především z toho důvodu, že výstavba sídliště v 60. - 90. letech 20. století nedbala na koncipované založení zeleně a zeleň byla vysázena na tzv. zbytkových plochách. Tudíž se zeleň vyskytuje na roztržštěných a malých plochách. Dalším problémem sídliště je všeobecně nevyhovující koncepce volných prostor, která je charakterizována špatně vyřešeným provozem a nevhodným rozdělením funkčních ploch.

b) Z hlediska přístupnosti

Obr. 6: Dělení veřejných prostorů z hlediska přístupnosti

Veřejné prostory

Pro veřejné prostory (viz obr. 6) je charakteristické veřejné vlastnictví, a tudíž jsou prostory přístupné všem bez omezení. Někdy bývá přístupnost omezena, a to z důvodu větší bezpečnosti a snížení vandalizmu (jedná se například o dětská hřiště, městské zahrady) (Šilhánková 2013).

(Převzato z: Gehl 2000)

Poloveřejné prostory

Poloveřejné prostory jsou opět ve veřejném vlastnictví, jedná se například o menší obytné ulice. Místními obyvateli je na tyto prostory nazíráno jako na „vlastní teritorium“ a jsou pod jejich dohledem (Šilhánková, 2013). Gehl (2000) k této problematice dále uvádí, že se jedná o veřejné

prostory, které mají poloveřejný charakter a jsou úzce spjaty s omezeným počtem obyvatel (viz obr. 6).

Polosoukromé prostory

Polosoukromé prostory jsou v soukromém vlastnictví, ale za jistých podmínek mohou být přístupny veřejnosti (viz obr. 6). V dnešní době se podíl soukromých prostor využívaný veřejností neustále zvyšuje. Tento typ zastupují především nákupní galerie (Šilhánková 2013).

Soukromé prostory

Soukromé prostory (viz obr. 6) jsou v soukromém vlastnictví. Z hlediska městského prostoru jsou důležité ty prostory, které jsou v privátním vlastnictví, ale pohledově nejsou nijak odděleny od veřejně přístupných prostor, například soukromé předzahrádky domů (Gehl 2000).

c) Z hlediska významu ve městském organismu

Dalším typem členění veřejných prostranství ve městě je dělení podle jejich významu v městském organismu. Můžeme rozlišovat lokální, místní, okrskový, celoměstský, regionální a nadregionální (Šilhánková 2013).

d) Z hlediska významu pro společnost

Veřejná prostranství se mohou dělit z hlediska jejich převažující funkce pro jejich návštěvníky na: společenské, slavnostní, reprezentační, shromažďovací (rozptylové), dopravní, rekreační (oddechové), obytné a obchodní (Šilhánková 2013).

2.2 Veřejná zeleň a její charakteristika

2.2.1 Definice

Zeleň

Definice pojmu zeleně existuje několik. Například Otruba (2002) říká, že zelení se rozumí plochy, jež jsou v převážné míře pokryté vegetací a doplněny prvky stavebně-technickými nebo drobnou architekturou a dále výtvarnými díly, nebo se jedná o prvky bodové (solitéry) či liniové (např. aleje, zelené pásy, větrolamy) vegetace.

Podle normy ČSN 83 9001, Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice je pojem zeleň definován jako:

„Soubor tvořený živými a neživými (přírodními nebo umělými) prvky zeleně, záměrně založenými nebo spontánně vzniklými, o které je zpravidla pečováno sadovnicko-krajinářskými metodami; výjimečně jej může tvořit i jen jeden vegetační prvek.“ Dále je zde řečeno: „V územním

plánování se zelení zpravidla rozumí funkční náplň území, která je rovnocenná jiným funkcím, jako je např. doprava nebo bydlení; rozlišuje se zezeň v hlavní, dominantní funkci, kdy je jedinou náplní území, např. parky a zezeň v doplňkové funkci, kdy je součástí ploch s jinou hlavní funkcí, např. s bydlením.“

Veřejná zezeň

Podle Collena a Meesterse (2012) je zelený veřejný prostor nesporně nedílnou součástí obytného prostředí. Hlavními aspekty veřejné zezeň je podíl na zlepšení obytnosti prostředí a také lidem umožňuje být v bližším kontaktu s přírodou. Chiesa (2004) tvrdí, že přítomnost ploch zezeň v městském prostředí je velice důležitá pro blahobyt lidí žijících ve městě (tzv. well-being).

Lynch (1960) uvádí, že důležitou vlastností městské krajiny je přítomnost vegetace a vody, o které se člověk stará a ta mu pak přináší potěšení. Podle Novotného (1958) si lze velkoměsto jen stěží představit bez ploch veřejné zezeň. Tato zezeň se mnohdy stala neodmyslitelnou součástí městských sídlišť. Požadavky na zezeň narůstají úměrně s hustotou osídlení obyvateli a se zvyšujícími se nároky estetickými, zdravotními i uměleckými.

Zezeň uvnitř města neboli městská zezeň může mít rozmanitou podobu a různě jí může chápat i veřejnost. Zezeň je součástí životního prostředí města a jeho urbanistické struktury a plní především funkci rekreační, kulturní a estetickou (Esterka et al. 2009). Zezeň zlepšuje vzhled měst přeplněných stavebními hmotou a změkčuje přímé a ostré linie budov. Zezeň ve městě rovněž vytváří příjemnější podmínky pro bydlení i pobyt ve městě, uklidňuje a působí příznivě na psychiku člověka (Novotný 1958).

Kabisch a Haase (2013) ve své výzkumu uvádějí, že zezeň v městském prostředí pomáhá zlepšovat a ochraňovat biodiverzitu v městském ekosystému. Zároveň zelené městské prostory poskytují čerstvý vzduch, redukuje hluk a díky své ochlazující schopnosti působí proti vysokým teplotám vzduchu. Jako místa setkávání poskytuje veřejná zezeň stejně jako veřejné prostory důležité sociální přínosy, a to především jako kontaktní místo pro obyvatele daného místa. Dalo by se rovněž říci, že ve velkoměstech veřejná zezeň poskytuje většinou první kontakt s přírodou.

Pod pojmem veřejná zezeň se rozumí především plochy, které jsou veřejně přístupné bez nějakého omezení. Podle Wagnera (1990) se jedná o parky, parčíky, zezeň na náměstích, ulicích, okolo pomníků a památníků a jiných veřejných prostranství s vyloučením zpevněných ploch, dále se jedná o plochy rekreačních lesů a rekreačních luk. Kabish & Haase (2013) definují veřejnou zezeň jako vegetaci, která se nachází v městském prostředí. Podle nich zahrnuje zezeň parků a veřejných prostor, stromořadí a aleje.

Pojem veřejná zeleň není definována v žádném českém zákoně. Pouze v zákoně o obcích č. 128/2000 Sb. § 34 je zmíněn pojem veřejná zeleň, a to v kategorii veřejného prostranství:

„Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“

Pojem veřejné zeleně definují některé městské vyhlášky a termín je také zakotven v normě ČSN 83 9001, Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice:

„Starší název pro různé druhy zeleně volně přístupné veřejnosti bez ohledu na majetkové vztahy k pozemku.“

Dalo by se říci, že samotný pojem zeleň i veřejná zeleň je svým způsobem pro řadu odborníků, především architektů a urbanistů, poněkud kontroverzní. Veřejně přístupná zeleň ve své podstatě vytváří podmnožinu veřejného prostranství, jak tomu ostatně i napovídá definice v zákoně o obcích č. 128/2000 Sb.

2.2.2 Veřejná zeleň z historického pohledu

Podle Boučka (1987) dějiny evropského urbanismu neznají období, které by ve městech nerozvíjelo zahrady a přírodní prvky, nebo je alespoň netolerovalo. Vazby zeleně s urbanistickou strukturou lze vysledovat už v počátcích stavby kamenných měst u nás, a to jak u měst rostlých, tak i kolonizačních (lokačních). Období antiky v této kapitole není zahrnuto z toho důvodu, že pro území České republiky z tohoto pohledu tolik významná.

Středověk

Ve středověku mají jednotlivé domy velké soukromé zahrady, které jsou vzhledem k omezenému prostoru více promyšlené. Působily více intimně a vytvářely tak ideální prostor k rozjímání (Novotný 1958).

Oproti tomu ve veřejném prostranství jsou doloženy pouze jednotlivé stromy na náměstích, které jsou navrženy bez záměrné kompozice (užitkové důvody, tradice), a dále plochy zeleně kolem kostelů – hřbitovní zeleň (Bouček 1987).

Novák (2001) dále uvádí, že plocha hřbitovů ve středověkém městě vytvářela ve vnitřní městské zástavbě důležitou plochu, která svým způsobem plnila funkci dnešního veřejného prostranství. Obyvatelé města plochy hřbitovů využívali jako dnes jiné plochy veřejné zeleně.

Podle Pacákové-Hošťálkové (2000) další významnou zeleň ve městě vytvářely plochy vinic a ovocných sadů, které se v dalších staletích mnohdy staly místem pro založení veřejných zahrad nebo parků. Novák (2001) zmiňuje, že ve středověku mohli lidé využívat rovněž plochy za

hradbami, které se využívaly pro různé hry a turnaje. V blízkosti měst se rovněž nacházely lesy a lesíky, kde bylo možné trávit chvíli volného času.

Renesance

Prvními místy, kde se mohl setkávat běžný lid na veřejném prostranství, byly rynky a tržiště. Zde také byla vysazována první veřejná zeleň – stromy, a to z důvodů poskytnutí stínu (Novák 2001).

Podle Boučka (1987) v období renesance ještě nelze prokázat výrazné uplatnění zeleně uvnitř města s kompozičními záměry. Zeleň ve městě je doložena pouze ve středověké tradici, a to v podobě jednotlivých stromů a jejich skupin bez kompozičních záměrů. Města jsou v tomto období obklopena kultivovanou krajinou štěpnic, zahrad, stromovek, pastvin a polí s bohatou zelení v mnoha formách. Další formou zeleně je zeleň zámeckých zahrad. Novotný (1958) dále uvádí, že 16. století bylo obdobím, kdy byly zakládány obory, které od 19. století byly zpřístupňovány pro širokou veřejnost.

Baroko a klasicismus

V tomto období ve městech vznikají rozsáhlé zámecké a palácové zahrady v duchu nového slohu a město je s krajinou spojeno kompozičními vazbami a alejemi. Stísněné prostory středověkého města však většinou neumožňují uplatnění velkorysých principů zahradní a krajinářské tvorby baroka. Projevují se spíše dílčí úpravy některých prostorů v souvislosti s přestavbou městských paláců nebo kostelů (Bouček 1987).

Podle Nováka (2001) se v 18. století začal proměňovat charakter veřejného prostranství v městské zástavbě. Oproti středověku, kdy stromy byly vysazovány spíše nahodile, se v této době začínají vysazovat různé promyšlené skupinové výsadby na ryncích a náměstí a stromořadí v ulicích. S tímto tvrzením souhlasí i Boučkův údaj (1987), který říká, že z prvků zeleně se nejčastěji objevují jednotlivé stromy nebo jejich skupiny, aleje, a dokonce popínavé rostliny.

V 18. století v českých zemích proběhla změna v pohřbívání. Pohřebiště musela být v této době posunuta za hradby města a plochy bývalých hřbitovů uvnitř města byly často využívány jako veřejná zeleň (Novák 2001).

19. století až první polovina 20. století

V 19. století dochází k masovému budování prstenců parků a alejí na místě zbořeného opevnění (podle vzoru vídeňského Ringu). Velké plochy zeleně na zrušeném hradebním okruhu doplňují i menší parkové plochy na místě dříve soukromých zahrad a kolem kostelů. V polovině 19. století vstupuje do měst záměrně komponovaná veřejná zeleň ve všech jejích formách (jako

romantický kontrast ke stavební složce města). Rozsáhlá středověká náměstí, která ztratila svoji tržní funkci, jsou osazována stromy nebo upravována na parky anebo alespoň lemována stromořadími po obvodu náměstí a doplněna skupinami stromů u kašen nebo morového sloupu (Bouček 1987).

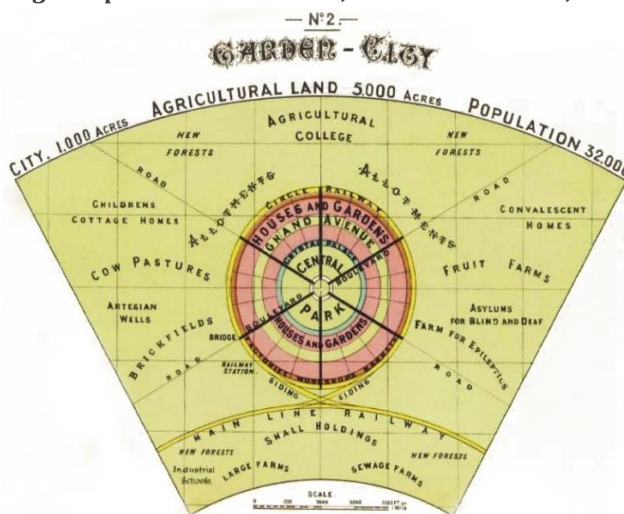
Období 19. století je obdobím zakládání městských sadů. Podle Pacákové-Hošťálkové (2000) zakládání těchto nových městských sadů souviselo s probuzením kulturního a společenského života a na území Prahy mělo charakter hnutí.

Novák (2001) uvádí pět základních typů vegetace ve veřejném prostoru 19. století: solitérní stromy, skupinové výsadby, aleje, květinové trávničky a záhony a přenosná veřejná zeleň v nádobách.

Od poloviny 19. století dochází k narůstání a koncentraci měst. V návaznosti na tuto problematiku se začínají vypracovávat teoretická schémata, která se zabývají koncipováním systému zeleně města. Tyto systémy zeleně mají za úkol zlepšit kvalitu ovzduší města. Podle Boučka (1987) by systémy zeleně sídla měly vytvářet protiváhu k abiotickým systémům osídlení a měly by navazovat na hierarchicky vyšší systém krajiny.

Obr. 7: Diagram pro Zahradní město, Ebenezer Howard, 1898

V roce 1898 publikoval anglický sociolog E. Howard první urbanistickou koncepci pro zahradní města. Tato koncepce se zabývala rozvojem osídlení. Rovněž byl publikován tzv. diagram zahradního města pro více než 30 000 lidí (viz obr. 7). Princip zahradních měst spočívá v tzv. jádrovém městě, ve kterém jsou soustředně v zónách umístěny jednotlivé funkce. Tyto funkce jsou od sebe odděleny zelení a na okraji města je umístěn průmysl.

(http://www.mediaarchitecture.at/architekturtheorie/garden_cities/2011_garden_cities_links_en.shtml)

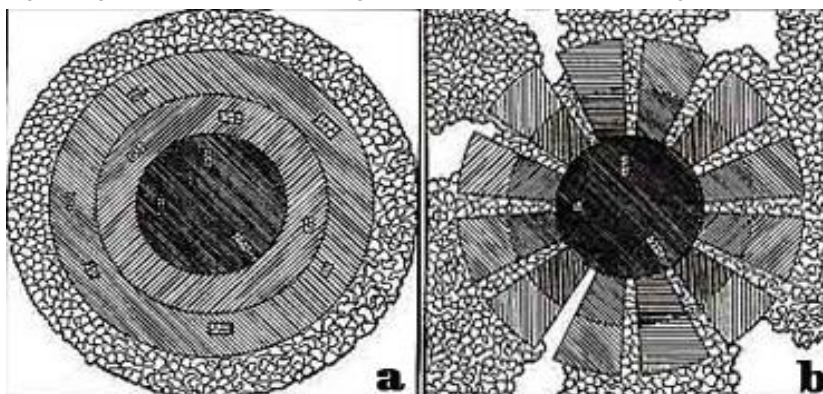
Zahradní města byla viděna jako vhodný protiklad průmyslových měst, která se velmi rychle a nekoordinovaně rozrůstala. Zahradní města oproti průmyslovým městům měla mít dostatek zeleně (veřejné i soukromé) a tudíž zde měl být zdravější život. Město mělo zároveň umožňovat společenský život a bylo zde i místo pro průmysl a zemědělství. Zahradní města měla být navrhována v blízkosti dopravního spojení s velkoměstem (kvůli cestování za prací).

Tento návrh byl poprvé realizován v roce 1905 v Letchworku a později v roce 1920 ve Welwynu (Jellicoe & Jellicoe 2006).

Podle Jebavého (2012) je teorie zahradního města i v současnosti stále aktuální pro zakládání a rozvoj systému sídelní zeleně. Například rozvoj současného Londýna využívá této teorie. V České republice byla tato teorie využita při budování obytných čtvrtí s rodinnými domy a dvojlomy v zahradách (např. pražská Hanspaulka, Spořilov, Barrandov a Ořechovka a zlínská Baťova čtvrť).

Dalším příkladem může být městský systém zeleně od Henárda, který navrhuje zelené prstence kolem měst (viz obr 8 a). Střídají se tedy prstence zástavby s prstenci zeleně. Jedná se o tzv. okružní teorii. Oproti tomu Eberstadt, Möhring a Petersen navrhují klíny zeleně, kterými zeleň vniká do centra města, tzv. radiální teorie (viz obr. 8 b).

Obr. 8: Městské systémy zeleně: a – okružní systém zeleně, b – radiální systém zeleně

(http://www.efl-stichting.nl/images/pub_2/2_1.jpg)

Wolf obě teorie syntetizuje a navrhuje systém zeleně založený na okružním a klínovém principu, tzv. teorie radiálně okružní. Všechny výše zmíněné teorie zakládání systému zeleně mají spíše teoretické využití než praktické. Snad jen výjimkou je Engelův zelený pás v Dejvicích. Dnes se především využívají pro koncepci systému zeleně měst (Kupka 2006).

2.2.3 Veřejná zeleň v druhé polovině 20. století

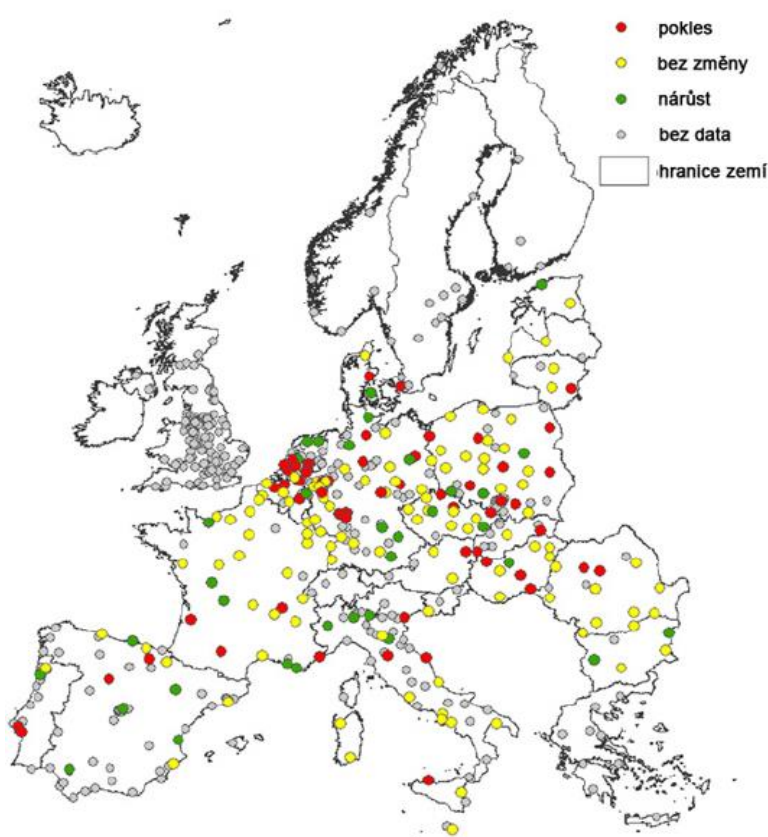
Do první světové války je prakticky utvořen systém zelených ploch v historických městech. Ve 20. století se objevují nová témata a nové podněty. Není však zcela možné přesně vymezit a datovat proměny formy veřejné zeleně. Podle Kupky (2006) se po druhé světové válce v tvorbě veřejné zeleně uplatňují dva významné vlivy. Jedním je vliv skandinávského umění a pro ně typická jednoduchost a geometrie. Dalším významným vlivem je projev japonského zahradního umění v 60. letech (prostota a jednoduchost).

Koncem 80. let 20. století proběhla studie vypracovaná Burgessem (1988) – studie “Greenwich Open Space Project” ze které vyplývá, že obyvatelé měst dávají přednost

veřejné zeleni menších rozměrů, která navozuje pocit intimity a soukromí, před rozsáhlými a od obydlí vzdálenými parky. Peschardt, Schipperijn & Stigsdotter (2012) se oproti tomu zabývali výzkumem malých veřejných ploch zeleně a dospěli k podobnému závěru jako Burgess, a to že rozsáhlé městské parky jsou mnohdy ve velké vzdálenosti od místa bydliště, a tedy frekvence jejich návštěvnosti je nižší. Ale zato malé plochy veřejné zeleně v hustě zastavěném městě uspokojují každodenní potřebu kontaktu s přírodou. Primárně jsou tyto prostory využívány tzv. cestou domů z práce a slouží především k socializaci, odpočinku a relaxaci.

Obr. 9: Stav veřejné zeleně v Evropě v letech 1990-2000

Kabisch & Haase (2013) ve svém výzkumu, který se zabývá problematikou veřejné zeleně evropských měst na přelomu 20. a 21. století, dospěli k názoru, že v poslední dekádě 20. století došlo v evropských městech všeobecně k nepatrnému úbytku veřejné zeleně (viz obr. 9) a naopak v první dekádě 21. století došlo opět k nárůstu ploch veřejné zeleně. Dále uvádějí, že všeobecně ve východní Evropě dochází k poklesu veřejných zelených prostor.

(Kabisch & Haase 2013)

Jako důvod uvádějí socio-ekonomický transformační proces po roce 1990 a říkají, že vzrůstající městskou hustotou může docházet ke ztrátě veřejných ploch zeleně. Nový potenciál pro vytvoření nových ploch veřejné zeleně vidí v opětovném využití tzv. brownfields.

2.2.4 Druhy veřejné zeleně

Norma ČSN 83 9001, Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice dělí dále veřejnou zeleň podle přístupnosti veřejné zeleně pro veřejnost na tři základní druhy:

„1. Zeleň veřejnosti volně přístupná – zeleň přístupná veřejnosti bez omezení. 2. Zeleň vyhrazená – zeleň veřejnosti omezeně přístupná nebo nepřístupná. 3. Zeleň veřejnosti omezeně přístupná je pro veřejnost přístupná jen za určitých podmínek stanovených vlastníkem zeleně (objektu).“

Tato norma také uvádí kategorii, která není veřejnosti přístupná a definuje ji takto:

„Zeleň veřejnosti nepřístupná je přístupná pouze vymezené skupině občanů“.

Podle CORINE (COoRdination of INformation on the Enviroment) je veřejná zeleň definována jako:

„Všechny plochy pokryté vegetací větší než 25 ha, které jsou situovány ve městě nebo v jeho blízkém okolí. Tyto plochy v sobě zahrnují parky, hřbitovy, botanické a zoologické zahrady a dále plochy pro rekreaci vč. sportovišť, náměstí a vnitrobloky.“ (Kabisch & Haase, 2013).

Pod pojmem plochy zeleně veřejnosti přístupné se rozumí především městské parky, menší parkové úpravy, zeleň dětských hřišť a zeleň veřejných prostranství (ulice, náměstí, parkoviště apod.), zeleň významných veřejných budov a pomníků, zeleň na náměstích, rekreační lesy a lesoparky. Mezi veřejnou zeleň lze zařadit také zeleň hřbitovů (zeleň zvláštního určení).

Dalším druhem veřejné zeleně jsou plochy zeleně pro veřejnost omezeně přístupné (zeleň vyhrazená). Jedná se především o plochy zeleně občanského vybavení (školy, školky, obchodní, administrativní a jiná občanská zařízení), zeleň výrobních a skladových areálů a ploch technické infrastruktury, zeleň komerčních rekreačních objektů, zeleň sportovních areálů, botanické a zoologické zahrady, zeleň zemědělských a průmyslových areálů.

Zeleň v plochách veřejného prostranství je možné specifikovat na: zeleň parků (vč. historických zahrad), veřejnou zeleň, zeleň na stavebních konstrukcích a ozelenění fasád, doprovodnou zeleň náměstí, chodníků, tržišť apod. (Rozmanová et al. 2006).

2.2.5 Význam zeleně ve veřejném prostranství

Zeleň má významnou schopnost kompenzovat řadu negativních dopadů urbanizovaného prostředí. Příznivě působí na fyzický i psychický stav člověka, a to jak v momentálních, tak i v dlouhodobých stavech a poskytuje možnost každodenní rekreace. (Rozmanová et al. 2006).

Zeleň má ve městě a rovněž i ve veřejném prostranství celou řadu funkcí. Rozmanová et al. (2006) například uvádí následujících šest základních funkcí zeleně v zastavěném i nezastavěném území:

a) rekreační funkce:

psychologické a estetické působení, pohyb a pobyt v zeleni – rekreace v zeleni, parky, rekreační funkce zeleně v obytném prostředí;

b) hygienická funkce:

zlepšení mikroklimatu – zvýšení vlhkosti ovzduší, vyrovnávání teplotních extrémů, vyvolávání nebo tlumení proudění vzduchu, zachycování prachu, tvorba kyslíku, fytoncidů, repelentů a dalších těkavých aromatických látek, pohlcování škodlivých plynů, tlumení hluku a vibrací;

c) prostorotvorná funkce:

vytváření prostoru, prostorové členění, zvýraznění významových bodů, uzavírání a otevírání prostoru, zakrývání nevhodných pohledů, rámování a izolace zajímavých kompozic; tato funkce by se také dala nazvat estetickou funkcí;

d) ochranná funkce:

protierozní ochrana půdy, vodní režim krajiny – dokonalejší vsakování vody do půdy; dalo by se říci, že zeleň funguje jako nepříznivých účinků – vizuální, prostorový, protihlukový, hygienický;

e) ekonomická funkce:

vytváření kvalitního přírodního prostředí není obvykle prvoplánově ekonomickou funkcí zeleně, nicméně se takto projevuje při podpoře rekreace a turistického ruchu ve městech i ve venkovské krajině;

f) ekologická funkce:

system ekologické stability, ochrana biodiverzity, zeleň poskytuje útočiště a hnízdiště řadě živočišných druhů a stanoviště mnoha rostlinných druhů, které spoluvytváří biotopy.

Z dnešního pohledu je významná a často diskutovaná **vodohospodářská funkce zeleně**. Zeleň zvyšuje retenční kapacitu území, čímž snižuje účinek přívalových srážek (voda se vsakuje, místo aby hned odtekla) a zpomaluje odpar (takže je vzduch příjemně vlhčí delší dobu).

2.2.6 Index ploch veřejně zeleně na 1 obyvatele

Názor na to, kolik m² veřejné zeleně na 1 obyvatele se mění a jeho číslo v průběhu 20. století zvyšovalo. První nalezený údaj pochází z konce 60. let 20. století a publikuje ho Novotný (1958),

kteřý uvádí číslo 30 m² zelené plochy na 1 obyvatele. Tento údaj dále specifikuje že, podíl veřejných parků a sadů má být 15 m², školních, botanických a výzkumných zahrad 6 m², sportovních a dětských hřišť 4 m², hřbitovů 4 m², stromořadí a promenád 1 m². V roce 1964 ve spisu Rady NVP je uveden údaj, že na jednoho obyvatele by mělo připadat alespoň 50 m² na 1 obyvatele. Ke konci 20. století Wagner (1990) udává rozmezí 50–75 m². Tento údaj ale zahrnuje i veškerou zeleň produkční.

2.3 Rostlinný materiál používaný ve 20. století

Ve 20. století byl sortiment dřevin i květin velice bohatý a dobově ovlivněný. Podrobně se touto tematikou zabývá Tatiana Kuřková, Jiří Uher a další, kteří vydali v roce 2017 certifikovanou metodiku pro Výběr a použití rostlinného sortimentu pro díla zahradní a krajinářské tvorby z období první republiky. Tato metodika vznikla jako výsledek grantu Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky. V současné době na Mendelově univerzitě v Brně existuje grant Zahradně-architektonická tvorba v období totalitních režimů v letech 1939–1989 na území České republiky

Tato kapitola je tudíž jen krátkým exkurzem do problematiky rostlinného materiálu používaného ve 20. století.

2.3.1 Dřeviny

Podle Nováka (2001) zahradníci používali na začátku 20. století velmi široký sortiment, mnohem bohatším, než bylo používáno v minulosti, než je dostupný dnes. Bylo to výsledkem dlouhodobého procesu introdukce, tedy zavádění cizokrajných rostlin do domácího sortimentu (např. akát a pajasán), doprovázené od druhé třetiny 19. století stále intenzivnějším procesem šlechtění. Výpěstky byly předváděny na zahradnických výstavách městských, krajských, zemských a říšských. Soutěž mezi zahradníky přispívala k dalším a dalším novým kultivarům a variantám. Zprávy soudobých odborných časopisů (u nás zejména Wiener Illustrierte Gartenzeitung, později Zahradnické listy) dokládají úctyhodnou šíři sortimentu, ale i odborné diskuse a výměny informací (srovnáním s dnešním anglickým jazykovým prostorem si můžeme uvědomit, jak plodná mohla být výměna informací a zkušeností v jazykovém prostoru německém).

Sortiment počátku 20. století umožňoval volit do dané situace optimální dřevinu. Při výběru je opět žádoucí dodržovat zásadu úměrnosti. Z hlediska historického není důležité pouze to, zda dřevina nebo její odrůda byla vůbec dostupná, ale i to, v jakém množství byla dostupná.

Konkrétní informace a příklady použití dřevin ve 20. století nejsou úplně dostupné. V tomto bádání mohou pomoci například Archiv hlavního města Prahy a dále historické fotografie a projekty vytvořené v tehdejší době.

V Archivu hlavního města Prahy v zápisech rady ÚNV z roku 1959 byly nalezeny informace k plánovaným výsadbám v Praze. Byly zde podrobně popsány letničkové výsadby, trvalkové výsadby i výsadby dřevin. Dále byl také popsán způsob, jakým mají být trvalky a letničky vysazovány. Byl zde také nalezen soupis vysazovaných okrasných keřů: rhododendrony a azalky, tavolníky (*Spiraea x vanhouttei* a *Spiraea douglasii*), zimolezy (*Lonicera tatarica*), zlatice (*Forsythia*) a jasmíny. Používaný materiál byl určitě ale daleko bohatší.

Další informace o druzích používaných ve 20. století je možné najít v projektech vzniklých v tehdejší době. Například z projektu parku Přátelství od Otakara Kuči realizovaný v letech 1976 až 1983 lze vyčíst inspiraci českou krajinou. Z tohoto důvodu zde nejsou používané žádné cizokrajné druhy, ale především domácí nebo zdomácnělé druhy dřevin. Konkrétně zde můžeme nalézt lípy malolisté, velkolisté i stříbrné, duby letní, zimní i červené, javory mléče, jírovce maďaly, habry obecné a další. Podél vodních toků jsou vysázeny vrby. Z jehličnanů jsou zde použity především borovice lesní a černé, tisy červené a modřiny opadavé (Filipová Lejsalová 2008a Honejsová 2014).

Jiným příkladem, kdy byly použity kultivary, je příklad z počátku 20. století park na náměstí Svatopluka Čecha. Po okrajích náměstí jsou vysázeny buky, platany a také alej z lip malolistých. Dále se tu vyskytují červenolisté kultivary buku. Ty zde navrhl Gočár, jehož záměrem bylo přenést červenou barvu nejen do interiéru kostela sv. Václava, ale také do exteriéru parku (Filipová Lejsalová 2008b).

2.3.2 Květinové výsadby

S trvalkovými výsadbami jako takovými se v našich podmínkách můžeme častěji setkat až v první polovině dvacátého století. Mezi první protagonisty jejich použití v sadovnické a zahradní tvorbě patřil kromě Fulína i náš další významný zahradní architekt Josef Vaněk. Nejstarší doklad výsadbového plánu perenového rabata však pochází již z roku 1889 a jeho autorem byl náš již zmiňovaný významný zahradník Martin Fulín (Jílek 2009).

Na přelomu 19. a 20. století a na počátku 20. století se začíná vyvíjet použití trvalek na základě ekologických vlastností a stanoviště (vliv Německa). Vedle secese se také projevuje eklektismus (novorenesance, novobaroko, míchání stylů). V této době se zakládají veřejné a lázeňské parky (Mariánské lázně, park Lužánky v Brně apod.), kde je možné se setkat s použitím trvalek ve veřejné zeleni (Baroš & Barošová & Bulíř & Dostálek 2016).

První polovina 20. století

Secese je zajímavou etapou ve vývoji květinových výsadeb. V této době vzniká řada nových lázeňských objektů a měst (např. Luhačovice, Poděbrady). V tomto typu města se používají typické kobercové výsadby květin. Pro toto období je typické použití nízkých letniček, dvouletek

(např.: *Alternanthera*, *Begonia*, *Coleus*, *Iresine*, *Lobelia*, *Senecio* a *Tagetes*) a případně i trvalek (*Saxifraga*, *Paronychia*, *Sagina*). Tyto výsadby byly doplněné subtropickými srostlinami, sukulenty či nízkými konifery. Tyto květinové výsadby jsou například stylizovány jako náspy, květinové hodiny apod. V secesním návrhu Luhačovic od architekta Dušana Jurkoviče můžeme najít toto využití trvalek (Machovec & Jakábová 2006; Stejskalová 2001).

Ke konci secese dochází ke zvratu v květinových výsadbách. Mosaikové skupiny ustupují výsadbám rostlin efektivního vzrůstu a květu. Velkou oblibu si získaly například druhy letniček, jako byly *Pelargonie*, *Canny*, *Nicotiana* a *Fuchsia*. V zahradních úpravách tohoto období byly velmi oblíbené i růže, které byly v eliptických, či kapkovitých záhonech rozmístěny v travnatých partiích (Stejskalová 2001).

Ve 20. a 30. letech se k nám dostává vliv anglického trvalkového záhonu Gertrudy Jekyll a dále také vliv německých autorů (např. Karl Förster, Pückler) (Baroš, Barošová, Bulíř & Dostálek 2016).

Za první republiky byly k dispozici rostliny pro všechny stanovištní okruhy od velkých rodů kosatců, floxů, aster a pivoňek až po specifické druhy sběratelského charakteru. (Fous 2012) Podle Kuťkové (2019) se v tomto období s květinami ve veřejném prostoru pracovalo hojně a výsadby dosahovaly špičkové úrovně. Na trhu byl překvapivě bohatý sortiment trvalek, růží a okrasných dřevin v menších i větších školkách. Větší školky (např.: v Žehušicích, Žatci, Jezeří, v Říčanech, Jaroměřicích nebo Olomučanech) poté mohly svými nabídkami konkurovat většině evropských velkopodniků.

Kuťková & Uher (2017) ve své metodice také uvádějí nejčastěji používané trvalky a jejich odrůdy v období první republiky. Jedná se o sortiment pro soukromou i veřejnou zeleň a je opravdu bohatý. Nejbohatší zastoupení, co se týká odrůd a variant mají například tyto rody: *Aster*, *Astilbe*, *Bergenie*, *Campanula*, *Delphinium*, *Dianthus*, *Doronicum*, *Echinacea*, *Euphorbia*, *Geranium*, *Helenium*, *Hemerocalis*, *Hosta*, *Iris*, *Leucanthemum*, *Lilium*, *Paeonia*, *Phlox*, *Primula*, *Rudbeckia*, *Tanacetum*, *Veronica* a mnoho dalších.

Druhá polovina 20. století

Ke změně v používání květinových výsadeb u nás dochází po 2. světové válce, a to v souvislosti s nedostatkem finančních prostředků na zřizování květinových výsadeb. Na rozdíl od ostatních evropských zemí se u nás příliš neprojevovaly ekologické tendence začleňování domácích druhů vytrvalých bylin a vytváření přírodně blízkých výsadeb. (Martinek 2004).

Kuťková (2019) uvádí, že podle dobových fotografií, se květinové záhony ve veřejném prostoru používaly i po druhé světové válce. Nejvíce se v této době uplatňovaly letničky, dvouletky mnohdy doplněné o tulipány. Tento koncept květinových výsadeb víceméně přetrvával až do roku

1989. Motivy květinových výsadeb odpovídaly tehdejšímu ideálům. Zachycovaly tak obrazy společenských událostí a byly doplňovány různými nápisy. Klasické ornamentální záhony květin zůstaly zachovány v historických zahradách a parcích (např. Lysice, Lednice, Kroměříž, Český Krumlov).

V Praze na začátku 50. let vznikají výsadby jednotných ploch trvalek např.: *Astilbe*, *Phloxy*, *Paeonia*. Oproti tomu v Brně vzniká nové pojetí výsadby trvalek, tzv. perenová rabata. I když tato výsadba není nic nového, jedná se o první použití takovéto výsadby v Brně. (Anonym, 1951) Z historických pramenů bylo zjištěno, že v roce 1960 mělo být v Praze vysázeno 25 000 kusů různých trvalek a 35 000 kusů letniček. Vysázeny byly zejména rody *Salvia*, *Tagetes*, *Petunie*, *Begonie*, *Agerantum*, *Lantana*, *Antirhium*, a *Verbena*. Zajímavostí je, že sazenice pocházely z vlastního pěstování ze zahradnického podniku hl. m. Prahy a nějaké trvalky pocházely ze Žehušic. Výsadby měly být prováděny tradičním způsobem ve formě nízkých koberců, obrazců a emblémů. (Rada ÚNV 1959).

Hurycha (1972) však uvádí, že se v 60. letech změnilo kompoziční uspořádání květinových výsadeb. Upouští se od tradičních pravidelných forem a upřednostňují se volnější výsadby. Dále uvádí, že tehdejší samotné výsadby se stávají předmětem řemeslné rutiny a jsou chaotické a nedodržují se kompoziční pravidla.

Podle Fouse (2012) bylo perenářství v Československu před rokem 1989 pouze okrajovým žánrem, ale zato dobře organizovaným. Sortimenty se dovážely či pašovaly z německých zemí a také se zakládaly pokusy. Kuťková (2019) dodává, že v této době květin obzvláště trvalek ve městech moc nebylo. Nejčastěji se vyskytovaly v reprezentativních prostorách a místy kolem památníků a pomníků. Na absenci trvalkových záhonů ve veřejném prostoru se promítala pravděpodobně jejich nákladovost a nejspíše také obtížnost orientovat se v nich. Na rozdíl od letniček mají velmi různorodé nároky na stanoviště. A situaci ještě komplikovalo, že se na trhu vyskytovaly neprověřené taxony. Podobná situace byla také v Německu. Proto se v 80. letech v Německu zrodil tzv. systém „Lebensbereiche“ od autorů Hansen, Stahl. Systém spočíval v přiřazení rostliny ke stanovištním prostorům. Praxe však ukázala, že by byl potřeba ještě jednodušší a konkrétnější manuál. Vznikl tak princip koncipovaných trvalkových směsí, tzv. smíšené trvalkové výsadby, Perenemix.

2.4 Architektonické směry 20. století odrážející se v zahradní a krajinářské architektuře

O 20. století by se dalo říci, že se jedná o různorodé století, pro které je charakteristická roztržitost a nejednotnost názorů. Rovněž také v architektuře dochází během 20. století k bouřlivému vývoji architektonických koncepcí, stylů a proudů. Vývoj byl mnohokrát tak rychlý,

že než se jednotlivé proudy stačily rozvinout, začínaly nové. Nebylo tu však dominantních stylů, nýbrž probíhalo několik architektonických stylů, proudů zároveň (Lukeš 2001).

2.4.1 Secese a historizující styl

Herout (2002) uvádí, že slovo secese znamená v latině oddělení, odštěpení a jako název slohu vyjadřuje odštěpení hlavně mladších umělců od starší generace. V Německu se tento styl nazývá Jugendstil, neboli styl mladých a ve Francii ho nazývají l'art nouveau – nové umění. V Anglii se v té době vyskytuje souměřitelný sloh s českou secesí – Arts and Crafts, neboli umění a řemesla.

Secese by se dala považovat za poslední univerzální sloh, který se projevoval jak v architektuře, tak i například v malbě. Secesní architektura se vyznačuje značnou dekorativností nejen v kombinaci různých výtvarných umění, ale i v impresionistické rostlinné výzdobě (např.: vavřínové, lipové a kaštanové listy a větvičky malebných tvarů, dekorativně stylizované květy řeřich a kosatců) (Herout 2002).

Secese se v zahradní a krajinářské architektuře projevovala především v dekorativním uplatnění doplňků, jako například ornamentální kobercové záhony s bohatou barevností a prostorovou plastičností. Povrch se znovu, podobně jako v baroku, vertikálně modeloval, a to nejenom u samotných záhonů, ale rovněž se prohlubovaly i partery. Často se však zapomínalo na celkovou koncepci zahrady a tvůrci, povětšinou řemeslní zahradníci, se vyžívali ve složitých ornamentech, vypichování květinových váz, ptáků nebo dokonce i lidských postav. Dalo by se říci, že se svým způsobem jedná o úpadek zahradního umění, i když někteří autoři a historici tuto dobu nazývají „zlatým věkem zahradnictví“ (Wagner 1989).

Podle Marečka (1992) byly formální zahrady s výraznou stylizací přírody a lineárností vedených cest spolu s tvarovanými záhony charakteristickým rysem secese v zahradní tvorbě. Plošné působnosti bylo dosahováno velkými trávnickovými plochami, nízkými kobercovými květinovými záhony, prostorově nerušenými vodními plochami a potlačování všech vertikálních prvků. Dalším rysem bylo použití lehkého bílého nábytku a pergol.

Pro toto období byly typické i některé rostliny. Například se jednalo o převislé dřeviny, zejména smuteční vrby a břízy, a o pnoucí rostliny využívané jako doplňky staveb. Používaly se také cizí a exotické druhy rostlin s rozmanitými tvary a barvami květů i listů (Mareček 1992).

Významným a ojedinělým zahradním dílem ve stylu Art Nouveau je barcelonský park Güell z roku 1900 od A. Gaudího. Celé jeho dílo je silným projevem individualismu charakteristického právě pro umělce secese. Netradičním způsobem je zde upraven svažité terén, který je přeměněn do „pohádkové říše“ betonových sloupových kolonád, teras, schodišť a vinoucích se lavic. To vše v organických tvarech s nepravidelnou pestrobarevnou mozaikou (Bašeová 1991).

V Anglii v té době byl oblíbený styl Arts and Crafts, který oslavoval řemeslo a ruční práci. Zahrady ve stylu Arts and Crafts byly jasně a čistě ohraničené mezi uzavřenou částí s geometrickými záhony poblíž domu a přírodní divokou zahradou. Používaly dobré stavební materiály, rostliny a využívali tradičního řemesla (Turner 2008).

Příklady secesní tvorby v Praze jsou Riegrový sady, park Národního probuzení na Praze 1, Sady Svatopluka Čechy, Heroldovy sady a mnoho dalších. Bílkova vila je poté příkladem projevu secese v soukromé zahradě. (Pacáková-Hošťálková et al. 2000)

2.4.2 Moderna a moderní styly

Na počátku 20. století se objevily paralelní směry, které se vzájemně promítaly a ovlivňovaly. Tyto styly lze souhrnně charakterizovat jako moderní styly – moderna. V architektuře se jednalo zejména o „národní sloh“, český kubismus, purismus, konstruktivismus a funkcionalismus. V této době dochází především k výstavbě vil, ale také moderních školních areálů, administrativních budov, lázeňských a nemocničních areálů, koupališť apod. (Lukeš 2001).

Představitelé moderny v architektuře hledali odpovídající zahradní styl, který by korespondoval s novými architektonickými formami. Zahradní umění se realizovalo především u rodinných domů a vil. Již v 19. století se obytná funkce reprezentačního sídla přenesla z paláců a zámků na vily. Výrazná jsou především díla Jana Kotěry, který spojuje moderní architektonický výraz se zahradou. Formy stavby se přenášejí i do zahrady, která ji obklopuje (Skalická et al. 2007).

V Evropě se v té době vyskytoval rovněž moderní abstraktní styl, který vycházel z anglického Arts and Crafts. Tvůrci zahradního umění se inspirovali tvary a vzory abstraktního stylu (např. přímočará geometrie hnutí de Stijl, obrazy od Mondriana nebo křivky od Moora a Miróa) (Turner 2008).

Kalusok (2004) dále uvádí, že zástupci hnutí Bauhaus odmítali pravidelnou, a především symetrickou zahradní úpravu. Pokud je architekti Bauhausu do svého plánu vůbec zařadili, byly zahrady asymetrické například inspirované kubistickou malbou.

Kubismus

S kubismem v zahradní a krajinářské architektuře se příliš často nesetkáme. Příkladem v Čechách může být úprava zahrady u Kovařicovy vily od Josefa Chochola nedaleko Vyšehradského železničního mostu. Zahrada se nachází na malém pozemku s mírným svahem. Chochol zde navrhl ostré protáhlé fasety v duchu kubismu, a to jak v rastru trávníku, tak i v jejich

lemování (Pacáková-Hošťálková 2000). Dalším příkladem úpravy zahrady v kubistickém stylu je zahrada vily Noailles ve francouzském městě Hyères od Gabriela Guévrékian.

Funkcionalismus a konstruktivismus

Významná osada funkcionalistických vil vznikala od roku 1928 na Babě podle urbanistického plánu Pavla Janáka. Kolonie byla dokončena až v roce 1940. Její nejednotná zástavba vytváří lidštější prostředí než například projekt Nový dům v Brně, s kterým je často srovnávána. V této době pokračuje rovněž výstavba funkcionalistických vil, např. dům architekta Evžena Linharta (1927-29) a proslulá Müllerova vila od Adolfa Loose s návrhem zahrady nejprve od Camillo Schneidera a později od Karla Foerster a Hermanna Matterna (Líbal 2000).

V Brně v této době rovněž vzniká vila Tugendhat manželů Grety a Fritze od architekta Ludwiga Mies van der Roeho. Dům a zahrada jsou unikátní ukázkou vzájemného propojení interiéru s exteriérem, kde zahrada navazovala na hlavní obytný prostor. Dalším důležitým rysem byla porostlá fasáda domu popínavými dřevinami. (Muzeum města Brna. 2009).

Jeden z prvních příkladů v Praze je terasovitá zahrada z roku 1923 od Jaromíra Krejčara pro Vladimíra Vančuru. Příkladem parku vytvořeného v tomto stylu je park na náměstí Svatopluka Čecha z 30. let. Tento prostor je komponovaný jako popředí a rámec konstruktivistického kostela sv. Václava podle projektu Josefa Gočára. Nikdy však zcela nedošlo k úplnému dokončení úprav náměstí (Pacáková-Hošťálková et al. 2000)

2.4.3 Postmoderna – architektura po 2. světové válce

Postmoderní architektura vycházela z moderny, podobně jako kdysi manýrismus z renesance, jako částečná inverze a změna dřívější řeči architektury. Postmoderní architektura na rozdíl od dřívější doby je tvořena pro 2 vrstvy obyvatelstva, tj. pro architekty a angažovanou menšinu a pro širokou veřejnost. Pojem postmoderní byl poprvé použit na umělecké scéně, od roku 1967 je chápán jako pojem, který odporuje ortodoxní moderně. Za postmoderní tehdy platila každá budova, která vypadala jinak než pravoúhlá krabice (např. Centre Pompidou v Paříži, Kaple Ronchamps od Le Corbusiera a Tančící dům v Praze od F. Gehryho) (Ševčík et al. 1993).

Pro Českou republiku je charakteristické, že politická a hospodářská situace zásadně ovlivnila architekturu dynamického 20. století. Architektura druhé poloviny 20. století je podle Peřinkové (2012) z podstatné části charakterizovaná svou jednoduchostí, unifikovaností a do jisté míry také čistotou.

Podle Kalusok (2004) po druhé světové válce nebylo z počátku zakládání zahrad prvořadým cílem městské zástavby. Na předním místě v uspořádání města během 50. let bylo především plánování dopravy s cílem vybudovat město, které bude „přízpůsobené pro

automobily“. V důsledku této vidiny byla zničena řada porostů a nové úpravy ve městě nebraly ohled na parky, zahrady ani na veřejná prostranství se zelení z předválečné doby. Výstavba nových obytných souborů byla přesunuta na periferii měst – ve východní Evropě panelové domy; v západní Evropě satelitní města. Plánování zeleně v těchto satelitních městech nemělo valnou funkci ani estetickou hodnotu. Veřejná zeleň měla charakter pragmaticky „rozvržené městské zeleně“. Vytvářel se nový typ zahrady – obytná zahrada (podle amerického vzoru – barbecue, houpačky apod.). V této době se objevuje nový trend v zahradní architektuře, a to zahradnické přehlídky (první v roce 1951 v Hamburgu, dnes známé jako BUGA nebo IGA). Geometrické zahradní umění bylo po válce nahrazeno přírodním až „selským“ stylem.

Velký vliv na zahradní umění v 60. letech mělo japonské zahradní umění, které odpovídalo tehdejší prostotě a lineární lehkosti v architektuře. Dalším výrazným směrem této doby byl landart, který vznikl jako umělecký směr v USA, který je ve své podstatě aplikovaný v současné zahradní architektuře. Umělecká díla se z počátku tvořila na odlehlých a těžko dostupných místech ve volné přírodě, ale postupem času se dostal i do veřejného prostranství měst. Landart pracuje s jednoduchými a na první pohled neokázalými formami a prostředky (Kalusok 2004).

Situace v této době je v tehdejší socialistické republice trochu jiná. V této době byl v našich podmínkách kladen důraz na sociální poslání sadovnické a krajinářské problematiky. Rozvíjel se především zájem o zlepšení pracovního a obytného prostředí, které mělo poskytnout podmínky pro rehabilitaci fyzických i duševních sil. (Wagner 1989). K významným představitelům zahradní tvorby v období socialismu patřili potomci Josefa Vaňka, Vlastimil a Květoslav.

V 70. letech 20. století byly v Evropě aktuální myšlenky, které se pokoušely tvořit nová díla zahradního umění novou „svěží“ formou. Experimentovalo se s novými materiály, jako bylo sklo a ocel, a pracovalo se s novou geometrií v prostoru. Dále se tvůrci snažili dát místu konkrétní poezii. Pro tento směr je charakteristická vrstvená a nekonstruktivní geometrie (Sony centrum v Berlíně) (Turner 2008).

V 70. – 80. letech 20. století se ve světě do popředí zájmu dostává ochrana životního prostředí a znovu se objevuje „přírodní“ neboli ekologická zahrada, která byla propagována už ve 20. letech 20. století. Největším příznivcem ekologické zahrady byl holandský architekt Le Roy, který byl rovněž odpůrcem jednotvárné městské zeleně. Jeho radikální názory a puristická estetika v úpravě zahrad měla velký vliv na zahradní umění 80. až 90. let (Kalusok 2004).

Zatímco v 50. - 70. letech 20. století byla zahradní a krajinářská architektura určována především funkcionálním, ekologickými a sociálními faktory, v 80. letech se znovu do popředí dostává estetika. Někteří architekti vnášejí do zahradního umění nové prvky, jako jsou například Marta Schwartz a její infantilní komponenty a umělé anorganické materiály, které jsou pro

zahradní umění netypickými materiály. Její manžel Peter Walker naopak má zálibu v geometrickém zahradním umění baroka a moderny, které vnáší do jeho zahradních děl přísnost. Od konce 90. let 20. století se zahrada stává opět tématem, kterým se zabývají umělci rozličných uměleckých oborů a znovu dochází k těsnému spojení zeleně s architekturou (Kalusok 2004).

Mezi přední české osobnosti zahradně architektonické tvorby v 2. polovině 20. století lze jistě zařadit Bohdana Wagnera, Václava Hurycha, Jiřího Marečka, Otakar Kuča, Ivar Otruba, Jiřího Machovce, Drahošlav Šonského a další. K současné generaci pak patří například Jiří Damec, Zdeněk Sendler, Vladimír Sitta či Ferdinand Leffler a mnozí další.

2.5 Urbanismu a systém zeleně hlavního města Prahy

2.5.1 Urbanismus hlavního města Prahy

Řeka Vltava je již od založení města nedílnou součástí města Prahy. Tvoří významný městotvorný prvek, který formuje tvář města a má nezastupitelnou úlohu ve vytváření urbanistické struktury Prahy. Podle Hrůzy (1999) si velikost koryta řeky Vltavy uchovává lidské měřítko a nerozděluje město z architektonického pohledu na dvě na sobě nezávislé části, jako je tomu u mohutných řek.

Z urbanistického pohledu má Praha bohatou tradici urbanistických koncepcí. V roce 1348 vyvrcholila sto let trvající epocha zakládání historických pražských měst (Staré Město s přilehlým Havelským městem v roce 1230, Malá strana roku 1257 a Hradčany po roce 1320). Ze souboru tržních osad na obou březích Vltavy vznikla skutečná metropole a rezidence českých králů. Svou velkorysostí a urbanistickou koncepcí a mimořádnými stavebními díly představuje vyvrcholení evropského středověkého urbanismu. Během dalších pěti století až do počátku 19. století si město uchovalo svůj středověký půdorys i rozmístění hlavních dominant. Renesanční a barokní architektura přinesla městu nové akcenty. V baroku vzniklo nové opevnění a stavby, které do dnešní doby udávají vzhled historického jádra města. Koncem 18. století se mění styl života a barokní architektura ztrácí na své společenské významnosti. V roce 1784 dohází ke sloučení čtyř pražských měst do jednoho královského hlavního města. Přírůstek obyvatelstva a potřeba nových ploch pro průmyslové podniky, nádraží apod. vyvolaly nový fenomén, a to vznik předměstí (Hrůza 1999).

Ve 20. století pokračovaly dominantní urbanizační procesy započaté v 18. století a dále se rozvíjející v 19. století. S rostoucím počtem obyvatel ve městě se měnila i úloha města. Bylo stále zřetelnější, že při budování měst se nelze obejít bez určitých pravidel a regulačních opatření. Pro fungování moderního města je důležitá koordinace způsobů využívání území, řešení dopravy a účelné organizace inženýrských sítí. Jako důležité se rovněž ukázalo zabezpečení základních

životních podmínek obyvatel, které zahrnovaly hygienické aspekty a každodenní bezpečnost (Hrůza 2011).

Jednotlivé regulační plány byly ovlivněny legislativou platné v době, kdy vznikaly. První regulační plány vznikaly již na počátku 19. století, kdy docházelo díky průmyslové revoluci k rychlému růstu Prahy. Nové společenské a hygienické uspořádání vyžadovalo ve městě novou funkci veřejných prostranství, veřejných parků a dalších ploch (Šubr 2000; Szentesiová 2010).

Začátek 20. století – 1. polovina 20. století

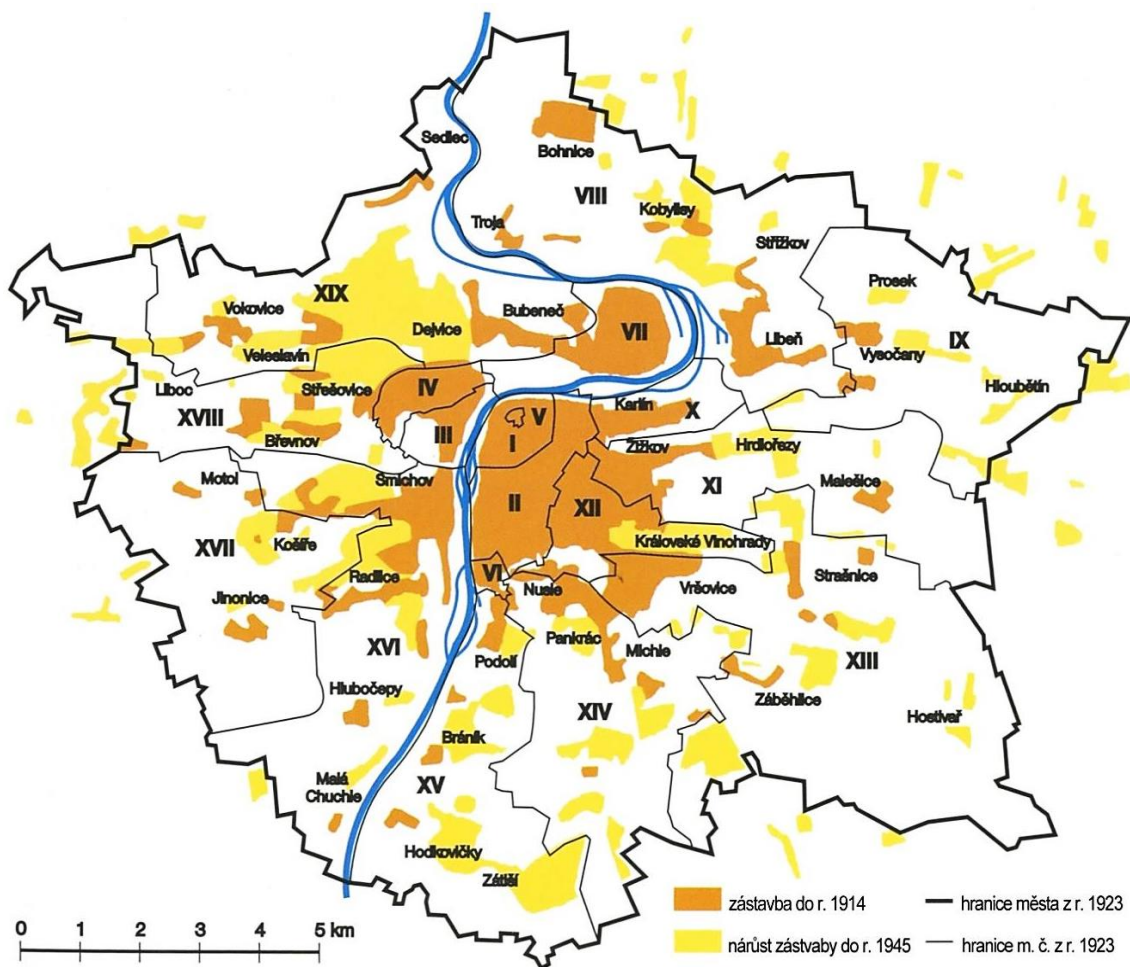
Přelom 19. a 20. století bylo obdobím asanace a regulačních zásahů, které probíhaly především v historickém jádru města. Poté následuje pro Prahu typické období moderny s řadou velkoryse pojatých návrhů na rozvoj některých městských čtvrtí. Období počátku 20. století až po 1. světovou válku je velice protikladné. Na jedné straně pokračovaly asanace a na druhé straně se stavěly nové mosty a nábřeží, budovaly se významné veřejné budovy v městském centru. Stále výrazněji se projevovala potřeba jednotného koncipování rozvoje města, která však nebyla nijak podporována (Hrůza 1999).

Ve 20. letech 20. století se Praha stala jedním z hlavních evropských center moderní architektonické a urbanistické tvorby. Působila zde řada evropsky významných architektů a urbanistů, jako například Le Corbusier. Zásadní událostí pro hlavní město Praha byla účast na přípravě čtvrtého kongresu mezinárodního organizace CIAM (Congres Internationald Architecture Moderne), který se konal v roce 1933 v Aténách. Jeho výsledkem byla aténská charta, formulující zásady funkcionalistického města. Mezi 30 měst, které byly vybrány k předložení svých koncepčních návrhů, byla také Praha (Hrůza 1999).

Nová úloha Prahy jako hlavního města Československé republiky otevřela nové možnosti urbanistického i stavebního rozvoje. V období po první světové válce vznikaly nejrůznější návrhy, kterým mnohdy nechyběly znaky ani utopie. V roce 1920 byl přijat zákon o Velké Praze. Bylo připojeno 37 obcí a hlavní město dosáhlo rozlohy přes 170 km² s 670 000 obyvateli (viz obr. 10 a Přílohy: obr. I). V této době se začal rozvíjet značný stavební ruch jak v centru, tak i na okrajích města, kde se nejčastěji navrhovala velmi oblíbená zahradní předměstí (Hrůza 1999).

V této době vznikl Ideální plán Velké Prahy. Jedná se o jakýsi plán „krásných“ veřejných prostranství. Stávající veřejná prostranství jsou zcela vědomě mapována a navrhována a jsou zcela podřízena kompozičnímu záměru (Koucký 2010).

Obr. 10: Velká Praha, 1923

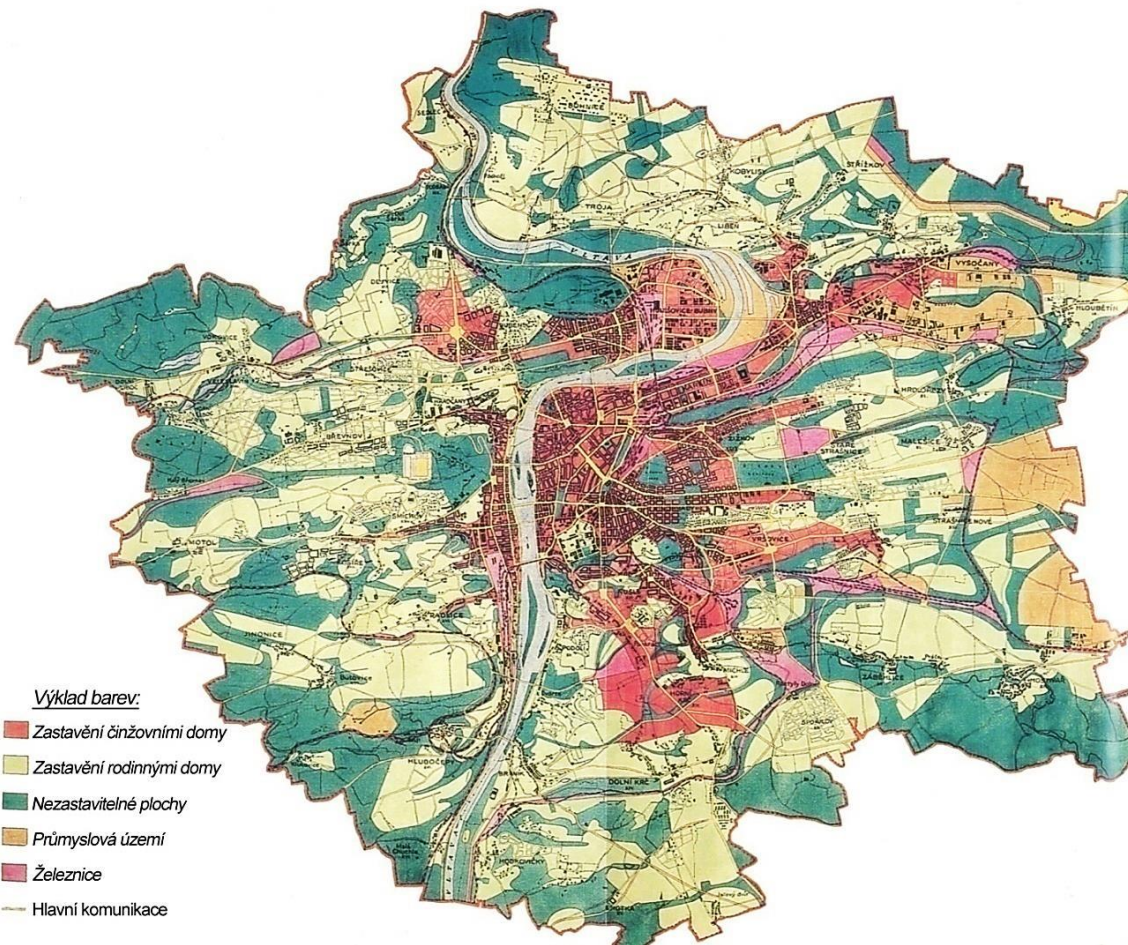

(Hrůza1999)

Společně se zákonem o Velké Praze byl rovněž schválen návrh na zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu a její okolí. Tato komise měla dohlížet na urbanistickou i architektonickou úroveň výstavby města. Její předseda byl jmenován přímo vládou, čímž byla vyjádřena její důležitost. Regulační plán pro hlavní město Prahu (viz obr. 11) byl dokončen až v roce 1929, a to z toho důvodu, že pro nově vymezené město nejsou k dispozici řádné mapové podklady. Regulační plán sloužil jako důležitý podklad pro usměrňování výstavby hlavního města, avšak během následujícího desetiletí se ho nepodařilo schválit. Do tohoto plánu bylo zahrnuto celé město a jeho nejbližší okolí. Samotný plán měl nesporně řadu pozitivních rysů, ale také se neobešel bez chybných záměrů, jako bylo zejména vytyčení nových uličních regulačních čar v centru města (Hrůza 1999). V regulačním plánu byly definovány plochy zastavěného území činžovními a rodinnými domy, dále nezastavitelné území, průmyslové území, železnice a hlavní komunikace.

Plocha veřejné zeleně tu definována není, ale z grafického znázornění regulačního plánu (viz obr. 11) vyplývá, že se jedná o nezastavitelnou plochu.

Obr. 11: Regulační plán, 1929

(Hrůza 1999)

Největším urbanistickým počinem za existence 1. republiky byla výstavba Dejvic, která byla iniciovaná soutěží na severozápadní sektor Prahy (Hrůza 1999).

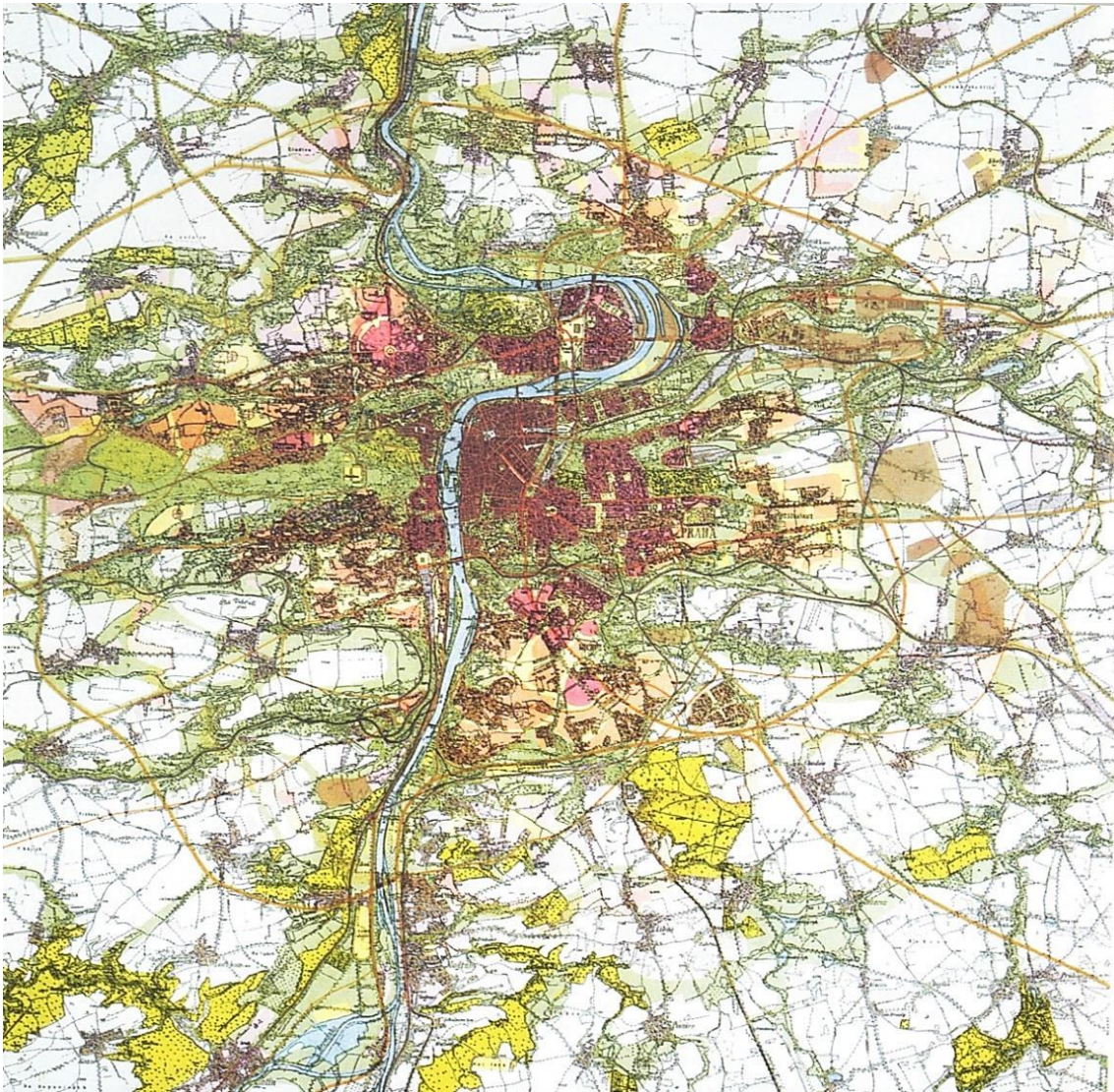
Po dokončení regulačního plánu byla v roce 1930 vypsána velká veřejná soutěž na dopravní koncepci Prahy. Objevila se řada zajímavých návrhů, jako například vyloučení automobilové dopravy z historického jádra nebo řešení koordinovaného dopravního systému pro město i jeho navazující region. Na základě této soutěže zřídily tehdejší Elektrické podniky hlavního města Prahy studijní oddělení, které mělo návrhy dále propracovávat. Bohužel materiály ze soutěže byly objeveny v havarijním stavu a po zřejmě bohaté činnosti studijního oddělení zatím nebyly nalezeny žádné stopy (Hrůza 1999).

Období okupace a 2. světové války

Na rozdíl od jiných evropských měst, Praha unikla rozsáhlejšímu ničení během druhé světové války. I když koncem války bylo zasaženo samotné srdce města. Po celou dobu okupace a války existovala v Praze plánovací kancelář, kde pracovali především čeští odborníci. Mohly se tak nadále rozvíjet urbanistické koncepce města, o kterých se v té době domnívali, že budou opět

aktuální po skončení války (Hrůza, 1999). V roce 1948 vznikl například návrh směrného plánu (viz obr. 12).

Obr. 12: Návrh směrného plánu, 1948

(Hrůza 1999)

Poválečná léta – 2. polovina 20. století

První studie celkového plánu města byly zpracovány již v letech 1945 a 1948. Urbanistickou činností se v této době zabývají významní urbanisté jako například A. Benš, A. Mikuškovice, F. Fiala a S. Semerád (Hrůza 1977).

V poválečných letech se postupně dařilo odstraňovat válečné škody a stavební činnost se začala zaměřovat především na bytovou výstavbu. Z počátku se zastavovaly stavební mezery nebo se pokračovalo ve výstavbě již před válkou započatých projektů nových čtvrtí. Brzy však tyto možnosti nestačily a začaly se urbanisticky koncipovat první větší sídlištní celky na volných

plochách (např. sídliště Solidarita). Po válce byla rovněž obnovena činnost regulační komise a v neuvěřitelně krátké době se podařilo zpracovat směrný upravovací plán (Hrůza 1999).

Podle Hrůzy (1977) od roku 1951 začala opět pracovat kancelář pro územní plán pod vedením J. Novotného. Směrný plán z roku 1953 vznikl společně s dopravním výkresem. Jsou zde vyznačené hlavní komunikační osy s vlastní hierarchií definovanou jejich tloušťkou (podle významu v městské struktuře). Speciálně jsou v tomto systému značena různá náměstí dle jejich důležitosti a charakteru. Náměstí jsou vždy doplněna červeně zvýrazněnými veřejnými budovami, které je pomáhají formovat a určují jejich kompozici. Parky i parkově upravená náměstí jsou značena důsledně zelenou barvou. Klíčovou roli pro definici veřejného prostranství má stavební čára (Koucký 2010).

Pod vlivem tehdejšího Sovětského svazu se na počátku 50. let 20. století začaly projevovat tendence uplatnění historické inspirace, a to jak v architektuře, tak i v urbanismu. V urbanistické koncepci Prahy se toto období projevilo jen zcela výjimečně stavebními realizacemi, které naštěstí nijak výrazně nenarušily charakter města. Pozornost byla věnována především na zvýšení autenticity historické architektury a obnovu některých kulturně významných objektů (Hrůza 1999).

Od 60. let 20. století se v Praze začala uskutečňovat výstavba stále větších sídlišť, která byla nazývána „městy“. Nejprve vzniklo Severní město (Prosek, Bohnice), poté Jižní město (mezi Hostivaří a Kunraticemi) a nakonec bylo vybudováno Jihozápadní město (od Barrandova po Zličín). V západoevropských zemích se již od 70. let opouštělo od výstavby sídlišť, u nás však tato tendence pod tlakem státních investorů pokračovala nadále. Vůbec se nedařilo prosadit ve větším měřítku obnovu již existujících bytových fondů uvnitř města. Naopak vznikala další sídliště v prostoru Uhříněvsi a Újezdu. Praha tak začíná být „obklíčená“ sídlišti ze všech stran (Hrůza 1999).

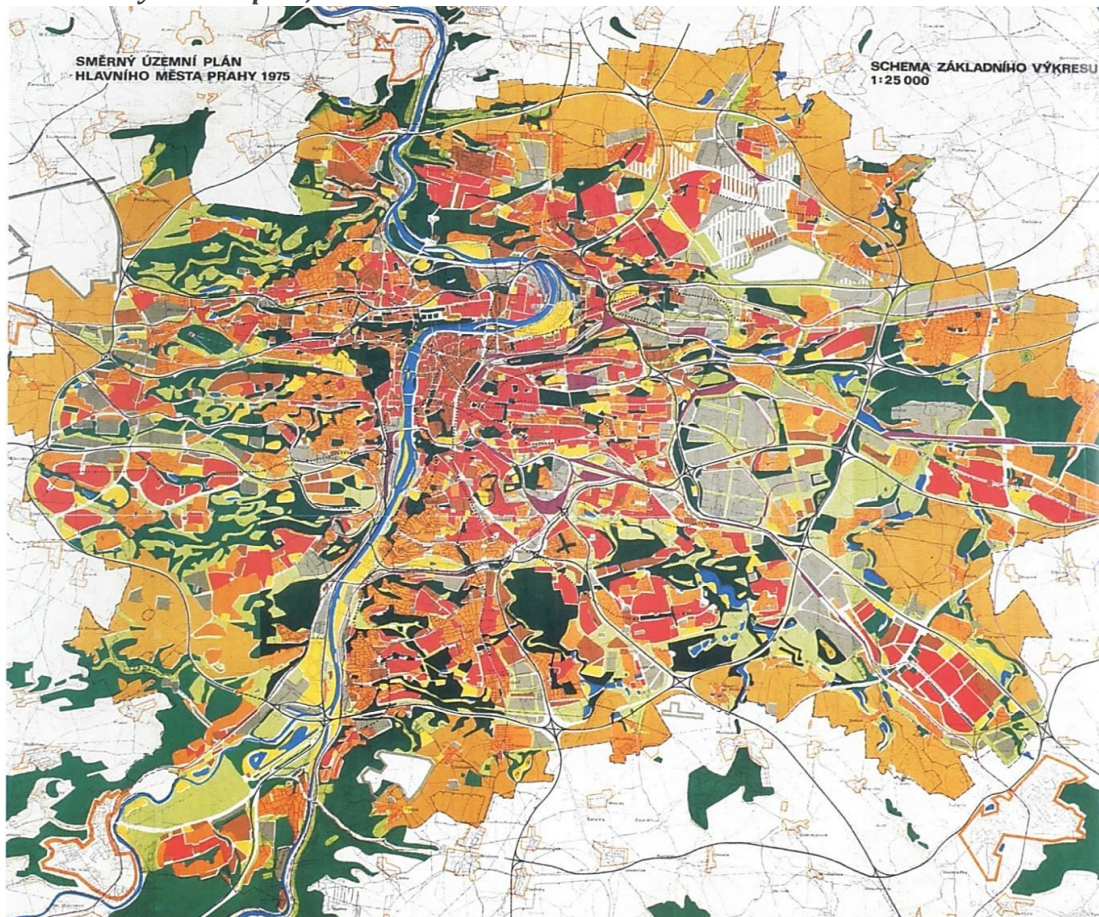
V 2. polovině 60. let se rovněž podařilo navázat na koncepce z 20. a 30. let, které zdůrazňovaly nezbytnost řešit Prahu v širším regionálním kontextu. V roce 1967 dochází k výraznějšímu rozšíření hlavního města Prahy na 294 km² (viz Přílohy: graf 1 a 3). V této době se začalo pracovat na územním plánu pražské středočeské aglomerace. Je zajímavostí, že pozornost byla již věnována životnímu prostředí a pro plánování se využívalo moderních urbanistických metod (matematické modelování apod.). Tento projekt byl dokončen v roce 1968 a s nástupem normalizačního režimu nedošlo k jeho posouzení ani ke schválení (Hrůza 1977; Hrůza 1999).

Díky pozornosti věnované výstavbě nových okrajových částí došlo sice k chátrání historických staveb, ale na druhé straně byla zachována autenticita. Stranou pozornosti víceméně neustále probíhal průzkum a zpracování pasportů všech památkově chráněných objektů.

V 60. letech 20. století byla vypsaná soutěž na koncepci dalšího rozvoje městského centra a také se pracovalo na podrobných urbanistických řešeních historického jádra i jeho jednotlivých částí a objektů (Hrůza 1999).

V 70. letech 20. století vznikly dva směrné plány. První pochází z roku 1971 a je na něm patrná doznívající uvolněná atmosféra 60. let. Zachovává značení tzv. „důležitých společenských center“, která byla poprvé takto označena již ve směrném plánu z roku 1964. Rozvíjí však jejich metodiku značení, která umožňuje stanovit i jejich větší škálu a rozmanitost. Významná veřejná prostranství vymezuje stavební čarou, která zahrnuje i nároží a ústí ulic, které navazují na klíčové tepny. Také zachovává značení budov pro veřejné prostranství určující. Druhý směrny plán pochází z roku 1975 (viz obr. 13) a bohužel už zde není věnována pozornost veřejnému prostranství. To je ponecháno jako bílé – zbytkové místo na mapě (Koucký 2010).

Obr. 13: Směrný územní plán, 1975

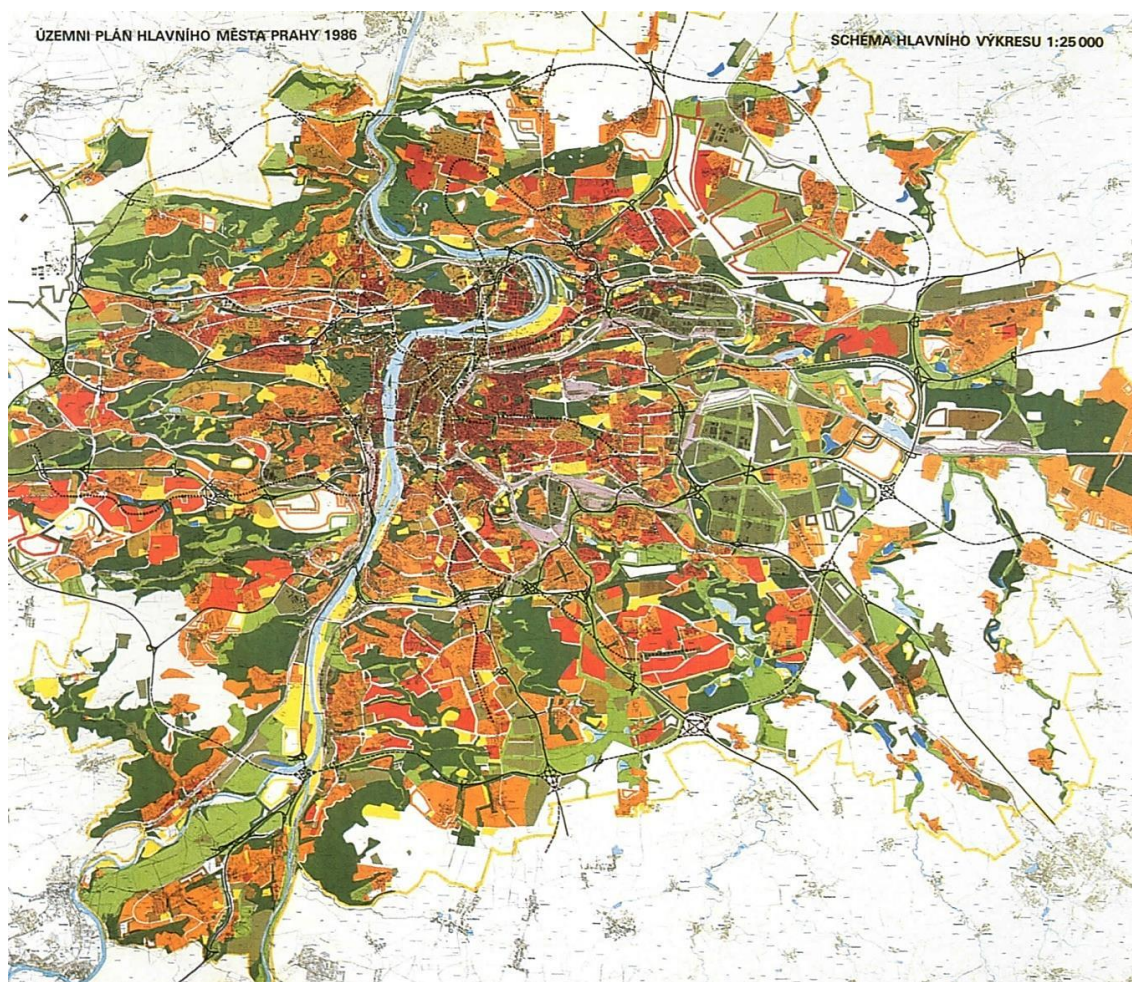
(Hrůza 1999)

Územní plán z roku 1984 vznikl především jako vojensko-dopravně strategický dokument a je zde patrná výrazná nadvláda dopravy. Veřejná prostranství jsou zde opět označena bíle, ale je už zanesena informace o dopravě (Koucký 2010).

Poslední platný územní plán před rokem 1989 je plán z roku 1986 (viz obr. 14), avšak s politickou změnou na přelomu 80. a 90. let nastala potřeba reagovat na novou společenskou situaci rovněž i v územním plánování.

Ve směrných plánech z let 1975 a 1986 je veřejná zeleň je rozdělena do 3 kategorií: parky a zahrady a hřbitovy, parkové lesy, sport a branná výchova a rekreace.

Obr. 14: Směrný územní plán, 1986

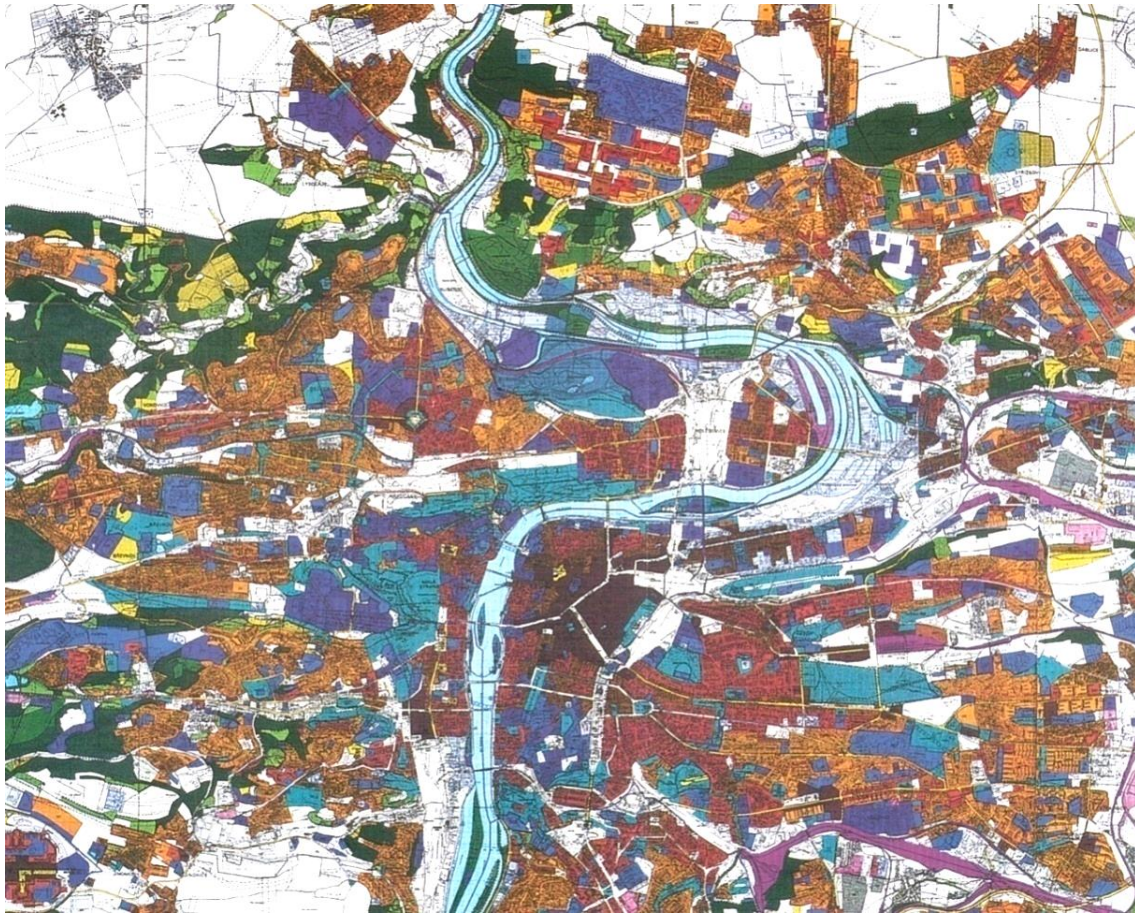

(Hrůza 1999)

V roce 1994 byl schválen přechodný územní plán hlavního města Prahy, tzv. Plán využití ploch – stabilizovaná území (viz obr. 15). Jednalo se o konsenzuální výběr území a ploch, u kterých došlo k dohodě o jejich funkčním využití. Ostatní území nebyla řešena a byla pojmenována jako tzv. „bílá místa“. Ta dále byla rozdělena do tří kategorií: 1. území závislá na dořešení dopravních staveb, 2. území závislá na celoměstské urbanistické koncepci a 3. území, jejichž funkční využití musí být konkretizováno urbanistickou studií. Tento plán vznikl za předpokladu krátkodobé platnosti, zhruba dvou let. Plán však platil po dobu pěti let. Hlavním přínosem bylo využití nové metodiky zpracování, která vychází z polyfunkčnosti využití území a byla využívána i dále. Tento plán generoval jako vedlejší efekt stabilizovaná veřejná prostranství (Hrůza 1999).

V tomto územním plánu jsou kategorie rekreačně využitelné lesy, parky a parkově upravené plochy a dále hřbitovy.

Obr. 15: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994

(Hrůza 1999)

Konec 20. století

Porevoluční politické změny se dříve projevily ve veřejném prostranství než v územních plánech. Útvar hlavního architekta byl silně kritizován a v roce 1994 byl přejmenován na Útvar rozvoje hlavního města Prahy. O rok dříve ještě vznikl Plán stabilizovaných území, který byl založen na funkčním zónování a plochy už zde byly nejen monofunkční, ale také polyfunkční. Jako veřejná prostranství jsou zde pouze označena náměstí v historickém centru města, která nejsou parkově upravená (Flekačová, Kudyn, Koucký & Novák 2014).

Poslední a stále platný územní plán hlavního města Prahy pochází z roku 1999. V tomto plánu dochází k nárůstu diferenciací ploch. Původní součástí územního plánu byly také specifické plochy, v nichž byla veřejná prostranství jmenovitě uvedena. (Koucký 2010). Dále v tomto územním plánu je definováno jedenáct kategorií zelených ploch, jehož součástí byly rovněž i výše uvedené specifické plochy. Veřejné zeleně se týkají následující plochy: lesní porosty, historické zahrady, parky a parkově upravené plochy, hřbitovy a území sloužící k oddechu.

Jak již bylo zmíněno, tento územní plán je stále plátný, ačkoli byl koncipován na období cca 10 let. Nejzazším termínem pro schválení nového konceptu byl rok 2011. Vznikl tzv. Koncept 09, který měl Územní plán z roku 1999 nahradit, avšak koncem roku 2012 byl zrušen. V současné době se připravuje Metropolitní plán, který by měl být jednodušší (Flekačová, Kudyn, Koucký & Novák 2014). Podle Maiera (2013) však předkládaném Metropolitní plánu chybí strategická vize, která by se zabývala tématy jako prostorové uspořádání a územní plán. Metropolitní plán je vytvořen pouze pro Prahu a není zde žádná návaznost na Středočeský kraj, se kterým vytváří Praha funkční metropolitní prostor neboli rozsáhlou urbanistickou zónu (dojíždění za prací, vzděláním, rekreací apod.). Analytické podklady z roku 2020 definují parky podle jejich lokalizace. Podrobněji viz kapitola 2.5.2.

2.5.2 Systém zeleně hlavního města Prahy

Jedinečnost členění a utváření pražského terénu, rozložení údolí, strání, návrší a hřebenů a rozsáhlých náhorních plošin svým způsobem předurčuje systém zeleně v Praze. Údolí řeky Vltavy není jen prostorotvornou a kompoziční osou města, ale zároveň představuje přirozenou páteř pro systém městské zeleně.

Myšlenka vytvoření zeleného pásu kolem hl. m. Prahy pochází z roku 1919. Hlavním využitím zeleného pásu mělo být rekreační zázemí pro Pražany, aby se rychle dostali na čerstvý vzduch a aby volné chvíle odpočinku mohli trávit v zeleni. O problematiku zalesnění pražského okolí se starala Státní regulační komise. Tato komise v roce 1920 vyhotovila soupis zastavitelných ploch určený k zastavění. Do tohoto soupisu byly také zahrnuty všechny pozemky, jejichž zalesněním se mělo dosáhnout vytvoření zeleného pásu kolem Prahy (podrobněji viz kapitola 5.1).

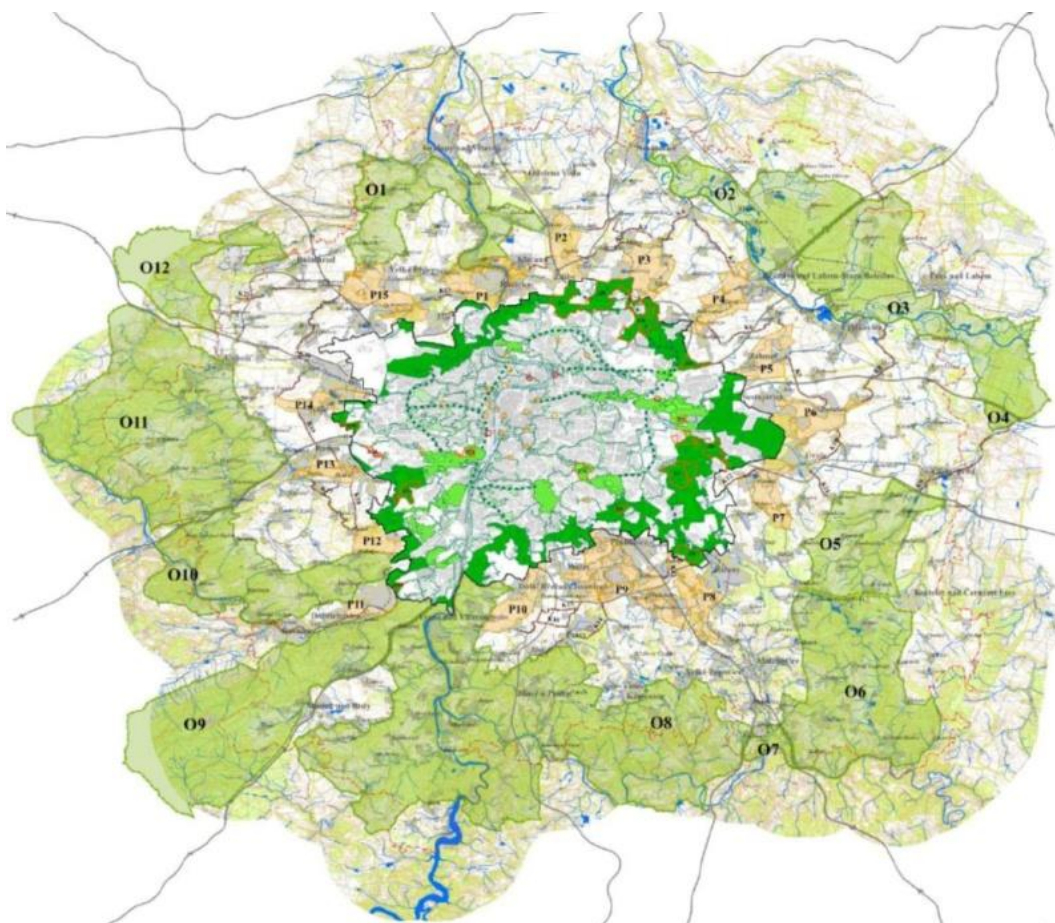
K prvním záměrným pokusům a řešení systému pražské zeleně dochází již v období 20. a 30. let 20. století v rámci zpracování tzv. „regulačních plánů“ jednotlivých městských částí i města Prahy jako celku. Regulační plány z 30. let progresivně navrhují a řeší řadu velmi významných typů zeleně (Horký 1981).

Horký (1981) vidí potenciál pro systém zeleně v radiálních klínech pronikajících z příměstské krajiny do centra města, které by bylo vhodné doplnit podle Wolfova schématu o koncentrické pásy, kterou jsou už v zástavbě města ze 70. let 20. století naznačeny. Podle jeho názoru by se měl systém skládat z 3 druhů radiálních klínů a 2 koncentrických kruhů. První typ radiální klínů je tvořen průniky zeleně podél vodních toků z příměstské krajiny do centra města, druhý typ radiálních klínů vytváří podle jeho názoru zelené plochy hřebenových ploch a třetí radiální klíny tvoří zeleně na stráních významných pražských terénních zlomů (např. trojský, vysočanský, letenský, vinohradský). Tyto radiální klíny zeleně doplnil o dva koncentrické pásy zeleně; první pás po okraji centrální historické zástavby a druhý cca ve vzdálenosti 6-7 km od

centra města, který je tvořen účelovými lesy parkového charakteru, které by zároveň plnily i funkci izolačního pásu mezi obytnou a průmyslovou zástavbou (podrobněji viz kapitola 5.1). Pro fungování tohoto systému zeleně je podle jeho názoru důležité vzájemné propojení jednotlivých prvků systému.

Zajímavý koncept systému zeleně pochází z roku 2009 od ateliéru pro urbanismus a územní plánování U-24. Tento systém navazuje na Středočeský kraj (viz obr. 16). Na základě analýz byl v zázemí Prahy vymezen propojený systém prvků, jejichž společným atributem je nezastavitelnost území a potřeba zvýšení rekreačního potenciálu v okolí (U-24 2014). Koncept vychází z myšlenky využití rekreačních oblastí a klínů Středočeského kraje pro stabilizaci pražské zeleně. Tento koncept nebyl dále rozvíjen.

Obr. 16: Koncept pražského systému zeleně, ateliér U-24

(https://home.czu.cz/storage/425/54383_Vnitřní%20krajina%20Prahy_Matouš%20Jebavý_01_10_2015.pdf)

Systém zeleně je například popsán v územně analytických podkladech z roku 2012 v kapitole 2.9.1. Zeleň:

„Systém stávající zeleně je dán z větší části konfigurací terénu. Především obtížněji zastavitelné údolní svahy umožnily zeleň zachovat a vtiskly jí liniový charakter. Souvislé plochy zeleně zahrnují stávající plochy zeleně, které na území Prahy vytvářejí relativně ucelený nebo na sebe navazující systém. Jsou podstatnou složkou celoměstského systému zeleně, který je vymezen

územním plánem. V okrajových partiích Prahy by souvislé plochy zeleně měly být začleněny do 'zeleného prstence' kolem města ve vazbě na souvislé plochy zeleně v regionu.“

Jednotlivé plochy jsou chápány v určité hierarchii: plochy celoměstského významu, plochy místního významu a ostatní plochy, které mají význam především lokální (IPR-PRAHA 2012).

Na portálu hlavního města Prahy (Boháč 2020) jsou zveřejněny aktuální analytické podklady z roku 2020, Tyto analytické podklady definují 4 typů veřejných parků a jejich rozdělení je založeno především na lokalizaci parku ve městě. Jedná se o park čtvrt'ový, lokální, metropolitní, místní. Dále také uvádí termín park ve volné zástavbě a zahrnují do ploch veřejné zeleně plochy hřbitovů. Například metropolitní park je definovaný jako:

„Park, který z hlediska své plošné výměry, ale rovněž dostupnosti, vybavenosti, intenzity údržby a často i specifického charakteru má význam pro obyvatele a návštěvníky celého města.“

2.6 Příklady urbanistických koncepcí a systému zeleně evropských a mimoevropských měst

Příklady uvedených urbanistických koncepcí byly vybírány podle několika kritérií – historické souvislosti a morfologie terénu. Na některých příkladech je možné ukázat, čím by se pražský systém zeleně mohl do budoucna inspirovat.

2.6.1 Berlín, Německo

Berlínská historie územního plánování ve 20. století by se dala stručně charakterizovat jako neustálý zápas mezi dvěma základními modely růstu města: koncentricko-kruhový a radiální. První plán pro město Berlín vytvořil v roce 1840 P. J. Lenné a jednalo se o koncentricko-kruhový model. Tento plán byl z části inspirován urbanistickým návrhem pro Paříž, a to především promenádami a alejemi a širokými bulváry. Plán propojoval v západní části města parky a zahrady s berlínskou zoologickou zahradou (Tiergarten) a zároveň navrhoval nový městský park v severovýchodní části města. Lenné se tímto konceptem pokusil zabránit rozrůstání města. Jeho plán se stal brzy populární i mezi obyvateli města (Kühn & Gailing 2008).

Na začátku 20. století, v roce 1908, byl vytvořen nový návrh systému zeleně Berlína. Jeho autorem byl H. Jansen. Jednalo se o úzký pás tvořený z otevřených ploch lesů a luk, které byly v bezprostřední blízkosti města a dále o široký zelený pás za nově navrhovaným osídlením. Hlavním cílem tohoto návrhu bylo dosáhnout rovnováhy mezi střední vrstvou žijící na západě města v suburbii, kde je dostatek zeleně a pracovní třídou žijící na východě, severu a jihu s nedostatkem zeleně. Ačkoliv tento návrh vyhrál první cenu, nebyl nikdy zrealizován. Ve stejné době byl vypracován diametrálně odlišný návrh, jehož podstata byla radiální rozrůstání města podél železničních tratí a zelené klíny dále pronikající do města (Kühn & Gailing 2008).

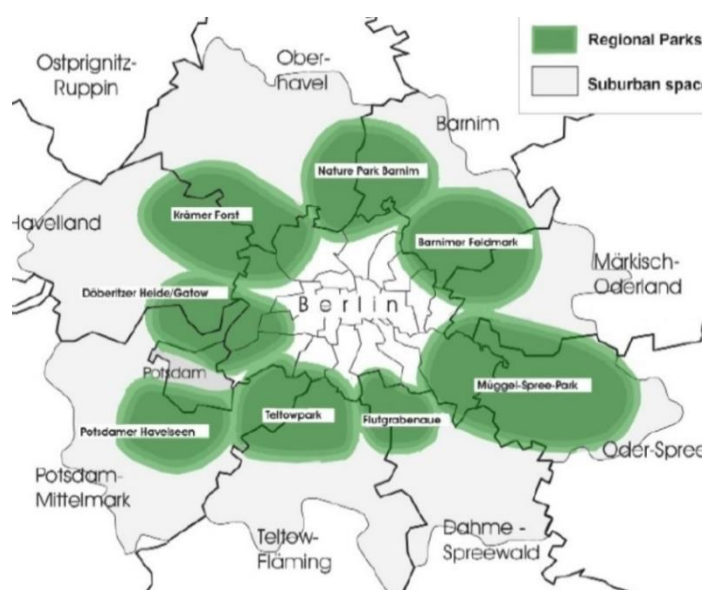
Pro „Velký Berlín“ byl v roce 1929 navržen nový koncept zeleně, který spojoval existující otevřené prostory, především lesy, vodní toky, farmy a zemědělské areály kolem Berlína a jeho okolí. Rovněž byly plánované zelené klíny vedoucí do města. Tento návrh pracoval s rekreační oblastí v blízkosti obytné zástavby a měl zlepšovat kvalitu městského ovzduší. Ve třicátých letech ještě vznikl další radiální plán pro přilehlé okolí Berlína. Tento plán zahrnoval velkorysé rozšíření zástavby podél radiální železniční sítě a zároveň byly zachovány otevřené plochy mezi těmito osami. V roce 1933 se chopili moci Národní socialisté a plánování a vývoj otevřených zelených ploch bylo na nějakou dobu opuštěno (Kühn & Gailing 2008).

Bezprostředně po druhé světové válce nikdo nepředpokládal rozdělení Berlína na dvě části. Z tohoto důvodu byly první urbanistické plány navržené pro celé území Berlína. Podle Kühna & Gailinga (2008) v roce 1946 skupina urbanistů navrhla koncept, který byl založen na principech organické městské krajiny, který však nebyl nikdy realizován. Schretzenmayr (1998) k této problematice dále uvádí, že po válce byla založena odborná skupina tzv. „Planungs kollektive“ jejíž vedoucí byl H. Scharoun, a že pracovali na jednotném plánu pro Berlín, kde měly být aplikovány Le Corbusierovy principy moderního urbanismu. Avšak v již roce 1948/49 došlo k politickému rozdělení Berlína na východní a západní část. Vznikly tak dva samostatné státy – Spolková republika Německo, která politicky inklinovala k demokratickým státům a Německá demokratická republika, která byla politicky orientována na východ (Buffet 1999).

Stavba Berlínské zdi byla započata v roce 1961 a rozdělila od sebe Západní a Východní Berlín na dlouhých 28 let. Od tohoto roku po pád Berlínské zdi v roce 1989 se město radikálně měnilo a vyvíjelo odlišně (Buffet 1999). Pro územní plánování města toto období znamenalo úpadek, jelikož nebyla věnována minimální pozornost urbanistickému plánování města. Až po pádu Berlínské zdi bylo opět možné navázat na urbanistické plánování z předválečného období. Počátkem 90. let 20. století byl navržen nový plán známý jako „Hvězdicový model“. Tento plán byl založen na radiálním růstu zástavby města podél dopravních tras a dále na předpokladu, že se město značně rozroste. Otevřené plochy byly značně limitovány na plochy mezi radiálními pásy zástavby (Kühn & Gailing 2008).

Obr. 17: Mapa regionálních parků kolem Berlína, 1998

Na konci 20. století, v roce 1998, se opět obnovila myšlenka koncentricko-kruhového modelu a byl navržen nový systém zeleně. Tento systém byl založen na 8 tzv. regionálních parcích kolem Berlína (viz obr. 17), které mají zajistit dostatek otevřených ploch, a tak předejít dalšímu suburbárnímu vývoji zástavby nebo infrastruktury. Tento nový koncept nemá primárně chránit otevřenou krajinu, ale udržovat strukturu příměstské krajiny. (Kühn & Gailing 2008).

(Upraveno dle Kühn & Gailing 2008)

Podobnou myšlenku propojení Prahy se Středočeským krajem navrhl v konceptu ateliér U-24. Tato myšlenka bohužel nebyla dále rozvíjena.

2.6.2 Vídeň, Rakousko

Poloha města Vídně je velice specifická. Město se nachází v oblasti pěti různých typů krajiny. (Breiling & Ruland, 2008) Na západě se jedná o lesnaté kopce – oblast „Wienerwald“; na severu se nacházejí vinice – oblast „Bisamberg“; na východě se jedná o rovinatou zemědělskou krajinu – oblast „Marcheld“, oblast „Terrassenlandschaft“ se nachází na jihu města; poslední oblastí je „Donauraum“, která má především rekreační charakter. Tyto typy krajin jsou důležité pro plánování města (European Urban Landscape Partnership, City of Vienna, Austria 2014).

Vídeň má jeden z nejstarších zelených pásů na světě. Jeho historie začala v roce 1856, když byly zbořeny městské hradby. Toto zboření hradeb rovněž vedlo k vytvoření RingStrasse a k vytvoření řady nových veřejných městských prostranství a parků. První koncept zeleného pásu se nazýval Wienerwald neboli Vídeňský pás lesů a luk a byl vytvořen J. Schöfflem. Tento koncept vycházel z ekologického a ekonomického hlediska a byl charakterizován jako zelené plíce města. V roce 1905 byl koncept formálně schválen a oblast Wienerwald se stala chráněným územím a tvořila první zelený pás kolem Vídně (viz obr. 18). Postupem času se tento pás stal místem pro rekreaci vídeňských obyvatel a zároveň vytvářel kontrast k městským zahradám v ornamentálním stylu uvnitř města. Součástí vídeňského systému zeleně jsou slavné barokní zahrady, které byly v minulosti vytvořeny jako součásti letních residencí postavených mimo opevněné město. Tyto zahrady brzo přebraly funkci veřejných parků (Breiling & Ruland, 2008).

Obr. 18: Wienerwald, 1905

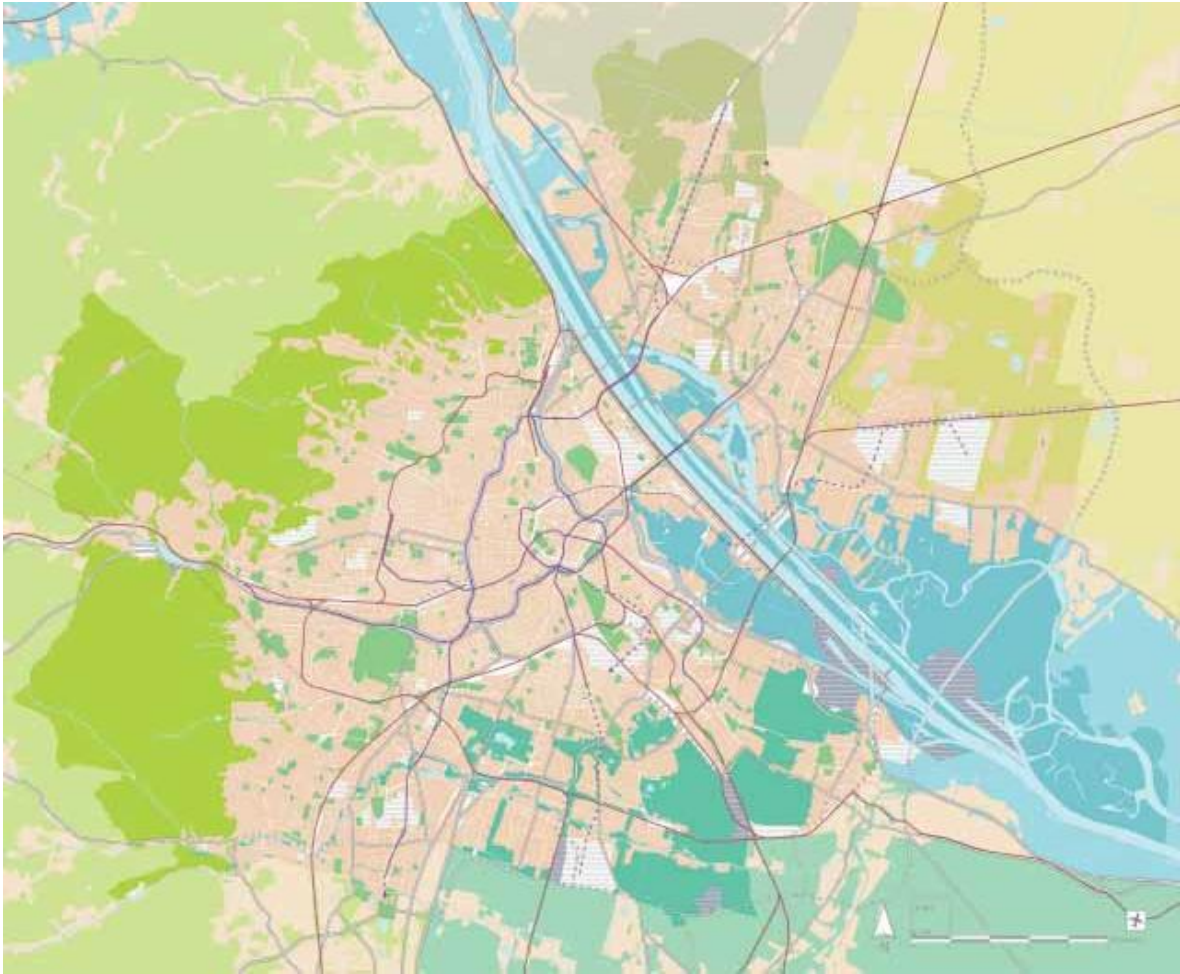

(<http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/landschaft-freiraum/landschaft/gruenraum/entwicklung/gruenguertel/1905.html>)

V průběhu 20. století byly přidávány další oblasti do zeleného pásu a jeho rozloha se z původních 4,400 ha (údaj z roku 1905) zvětšila na rozlohu 21,500 ha (údaj z roku 2005). V roce 2005 byl vypracován a schválen návrh na uzavření zeleného pásu kolem města na východě (viz obr. 19). Jeho realizace se však ukázala být velmi obtížná vzhledem k tlaku nové městské zástavby (Breiling & Ruland 2008).

V dnešní době má Vídeň celkem uspokojivou rovnováhu mezi zastavěnou částí a plochou zelených otevřených prostranství. Na současné zelené plochy uvnitř města je nahlíženo jako na důležitou součást zeleného pásu a systému zeleně města. (European Urban Landscape Partnership, City of Vienna, Austria 2014)

Obr. 19: Návrh zeleného pásu, Vídeň, 2005

(<http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/landschaftfreiraum/landschaft/gruenraum/entwicklung/gruenguertel/gruenguertel2005.html>)

Pražský systém zeleně bývá z historického pohledu konfrontován právě s vídeňským systémem zeleně, kde na rozdíl od Prahy zůstal zachovaný otevřený prostor po zrušeném opevnění, tzv. Ringstrasse, které v současné době vytváří důležitou součást zeleně uvnitř města. V Praze sice existovaly parky vytvořené na místě dřívějšího opevnění. Ty však byly z velké části zničeny při výstavbě pražské magistrály. Dále většina uvolněného území rozparcelována pro činžovní domy s několika málo parky a několika veřejnými budovami.

2.6.3 Londýn, Velká Británie

Hrůza (1977) uvádí, že prvním náznakem budoucího vývoje Londýna spadá už do roku 1666, kdy po požáru města byl zpracován soubor plánů na jeho obnovu od Ch. Wrena, jenž na klasicistní barokní dispozici města vyjadřoval nové funkce města. Dochází zde k funkčnímu zónování. Během 18. a 19. století se město stalo významným obchodním a průmyslovým centrem nejen Velké Británie.

Rychle rostoucí Londýn se po dlouho dobu vyvíjel bez souborného urbanistického plánování. Koncem 18. století navrhl J. Gwynn zásadní přestavbu Londýna. V polovině 19. století

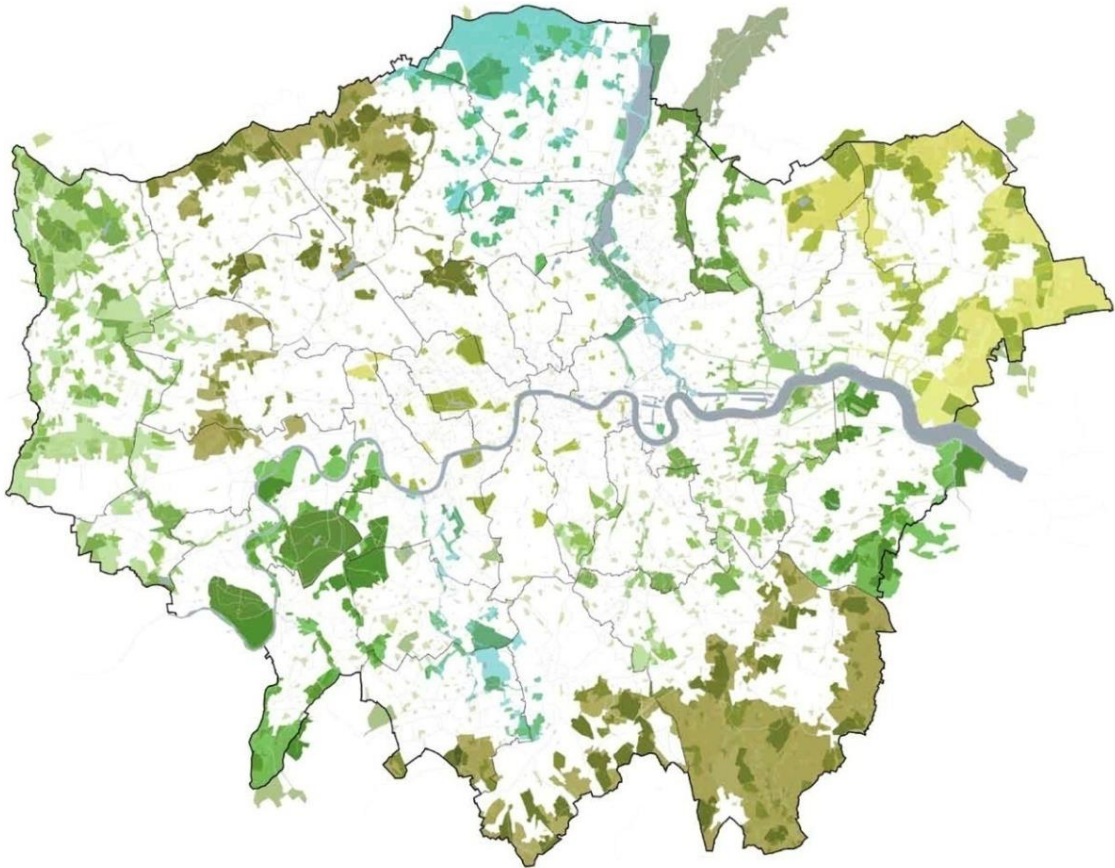
G. Godwin doporučoval město řešit jako celek až se stoletým výhledem do budoucna. Z tohoto období rovněž pochází i první návrhy na vytvoření zelených pásů, asanaci starých částí a výstavbu zahradních měst. Různé pokusy o celkový plán pokračovaly i v meziválečném období. V této době se objevily návrhy od R. Unwina a E. Howarda na soustavy zahradních měst (Hrůza 1977).

Myšlenka vybudování zeleného pásu kolem Londýna se tedy zrodila již před druhou světovou válkou, ale válečné dění zabránilo jejímu rozvoji. Po válce v roce 1946 byla myšlenka zeleného pásu opět přijata a zvolena vůdčím principem pro další rozvoj Londýna. Tento zelený pás uzavíral zastavěné území tzv. „Velkého Londýna“. V této době hlavním využití půdy stále bylo farmaření a zemědělství. Za hranicemi zeleného pásu vznikala nová města-sídlíště, která měla výhodu dobrého vlakového spojení s centrem Londýna. Tato nová města byla plánována tak, aby jejím obyvatelům poskytovala všechno vybavení a výhody města (tzn.: nejen bydlení, ale také práci a místo pro odpočinek) v nezávislosti na Londýně (Allison 1978).

Dále v druhé polovině 20. století dochází k plánování ve stále větším měřítku, ale město si zachovává stále charakter pestré mozaiky a působí jako celek. Vnikají i působivé mozaiky jednotlivých souborů, obklopených stále rozsáhlejšími předměstími s nízkopodlažní zástavbou (Hrůza 1977).

Z roku 2012 pochází myšlenka vytvoření tzv. „All London Green Grid“ – „Celoměstská zelená mříž“ (viz obr. 20), která navazuje na koncepci East London Green Grid ve východní části Londýna. Jeho základní vize spočívá v dobře navržené síti multifunkčních veřejných prostranství a zelených prostorů, která v sobě zahrnuje přírodní a kulturní i historické krajiny, ekonomicky významné plochy, významné architektonické budovy a jejich prostranství, sportovní a rekreační plochy, plochy pro zemědělství, vodní toky a další, které mají dobré spojení s místy práce a života lidí ve městě. Tato zelené infrastruktura má být dále napojena na další síť (např. environmentální a ekonomická) a má za úkol zajisti různorodé prostředí nejen pro obyvatele města, ale i pro živočichy. Koncept zelené mřížky je velmi podobný pražskému systému zeleně. Po obvodu je vymezen zelený pás, do něhož v koridorech pronikají linie zelených ploch. Tento systém pracuje s hierarchizací ploch zeleně a dělí je dále do sedmi kategorií podle významu pro město (regionální parky, metropolitní parky, parky jednotlivých čtvrtí, lokální parky a veřejné prostory, malá veřejná prostranství, kapesní parky a lineární veřejná prostranství) a zároveň definuje jejich minimální velikost, dostupnost apod. (LONDON.GOV.UK. 2012).

Obr. 20: All London Green Grid - celoměstská zelená mřížka Londýna, 2012

(<http://www.london.gov.uk/priorities/planning/publications/all-london-green-grid-spg>)

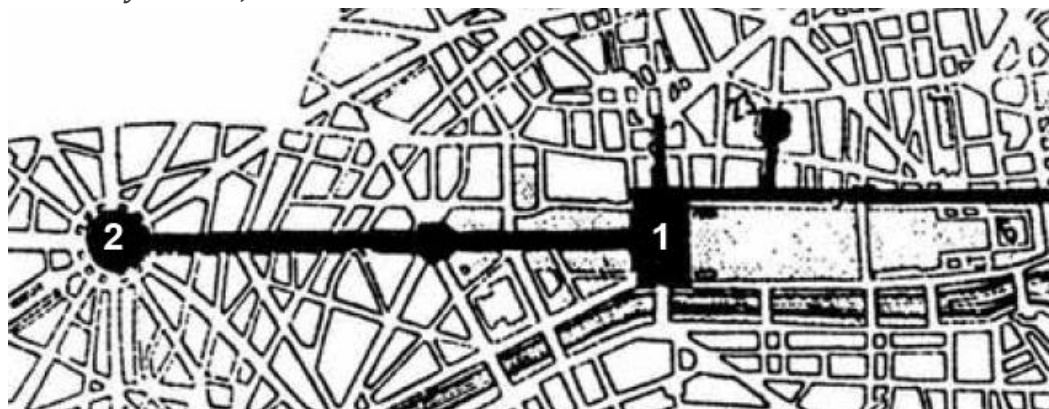
Londýnský systém zeleně je ve své podstatě podobný pražskému systému zeleně. Jsou založeny na podobném principu. V Praze je rovněž po obvodu města vymezen zelený pás, do něhož v koridorech pronikají linie zelených ploch. Oproti pražskému systému je londýnský více propracovaný.

2.6.4 Paříž, Francie

Paříž už od středověku patří k významným evropským městům. Zcela zásadním počinem byl pro vzhled Paříže později urbanistický rozvoj v období novověku. Nevýznamnějším počinem této doby byla přestavba a výstavba města Paříže a vybudování areálu zámku a parku ve Versailles u Paříže. Novověké stavební aktivity v Paříži zahájil architekt Le Nôtre, který dokončil rekonstrukci královských zahrad Tuilleries a založil náměstí Place de la Concorde. Z tohoto náměstí poté vyznačil osu tzv. pařížského diametru ke kruhovému náměstí Le Etoile (viz obr. 21). Tímto činem byla započata rozsáhlá přestavba Paříže, která skončila až v 60. letech 19. století. V jejím průběhu se Paříž postupně stávala moderním novověkým městem velkorysých urbanistických dimenzí. V této době byly budovány pro dnešní Paříž charakteristické okružní třídy, široké bulváry s alejemi, parky apod. Vše bylo vzájemně kompozičně propojené. V období

Velké francouzské revoluce byl rovněž zpracovaný „Plán zkrášlení Paříže“, který navazoval na dosavadní myšlenky přestavby města (Koutný 2004).

Obr. 21: Pařížský diamter, Le Nôtre

1 Place de la Concorde, 2 náměstí Le Etoile

(Koutný 2004)

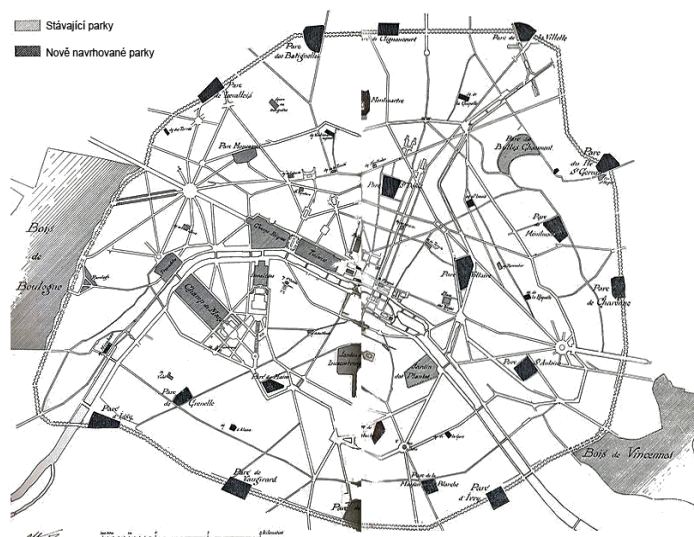
Během druhé poloviny 19. století za vlády Napoleona III., který byl nadšen přestavbou Londýna, dochází k regulaci a modernizaci Paříže. Tímto úkolem byl pověřen prefekt baron G. E. Haussmann, který spolupracoval i s řadou významných zahradních architektů (například J. Ch. Alphanda a J. P. Barillet-Deschamps). Vzniká tak řada zajímavých a podařených realizací veřejných parků a zahrad (např. známý Boloňský lesík -Bois de Boulogne, Vincenneský les – Bois de Vincennes, Parc des Buttes Chamount, Parc Monceaux). V každé čtvrti vznikly malé tzv. square. Což jsou malá náměstí často čtvercové plochy, která jsou doplněna městskými parky, alejemi a další zelení. Dále je vysazována řada stromořadí (Laurelle & Legenne, 2008).

Hrůza (1977) uvádí, že Haussmanova přestavba Paříže započata roku 1853 by se dala nazvat největším urbanistickým počinem 19. století. Jednalo se o proražení širokých bulvárů rozsáhlým středověkým jádrem a obestavení nových tříd činžovními domy. Z prostorové koncepce se jednalo o typický barokní systém s monumentálními kompozičními osami a ohnisky. Projevily se zde však i mocenské zájmy. Trasy bulvárů byly vedeny nejen tak aby vytvářely působivý ornament a aby umožňovaly lepší provoz ve městě, ale především, aby umožňovaly lepší pohyb vojsk. Dnes tyto bulváry tvoří jeden ze základních znaků města. Roku 1859 došlo ke zvětšení města o dalších 11 čtvrtí a jeho plocha se zdvojnásobila.

Na přelomu století byl v čele urbanistického plánování významný urbanista města E. Henárd a svými návrhy zahájil éru moderního plánování Paříže (Hrůza 1977). V roce 1903

Obr. 22: Systém městských parků, E. Henárd, 1912

navrhuje, aby na místě zrušeného opevnění vznikl pás parků (viz obr. 22). Ve své práci urbanisty se zabývá přístupností a vzdáleností městských parků. Považuje za ideální, aby každý obyvatel měl přístupnost nejvíce 1 km od velkého městského parku a poté 500 m od náměstí nebo jiné menší zelené plochy. V roce 1912 vytvořil plán Paříže, z kterého později čerpali i další architekti a urbanisti.

(Převzato z: Laurelle & Legenne 2008)

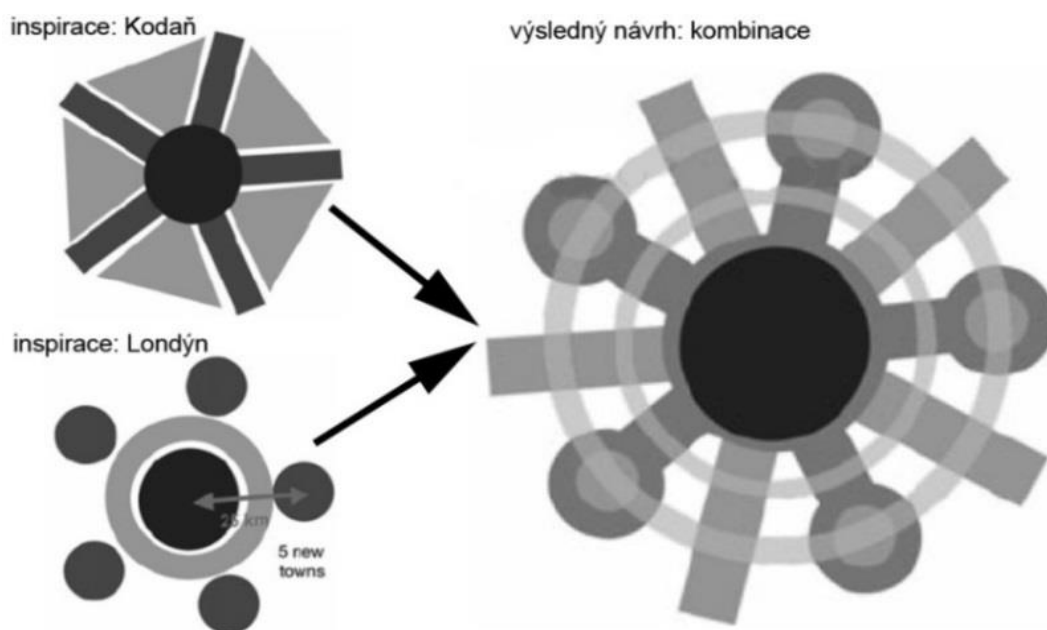
Předností tohoto plánu byla velká přítomnost volného prostoru pro obyvatele města (Laurelle & Legenne 2008).

Před druhou světovou válkou vznikaly ještě další studie pro vizi budoucí Paříže (např. od A. Agacheho a H. Prostan z roku 1912, Le Corbusierův „Plan Voisin“, z let 1931-1935 studie a plán H. Prosta celé aglomerace, který kvůli válce nebyl nikdy zrealizován) (Hrůza 1977).

Během druhé světové války bylo poničeno mnoho obytných čtvrtí v Paříži, a tudíž bylo nutné tyto čtvrti znovu modernizovat případně nově vystavět. V druhé polovině 20. století byla zahájena nová éra pařížského urbanismu, která se více přiklání k myšlenkám Le Corbusiera o omezení povrchové dopravy na ulicích ve prospěch chodců. Nejvýznamnější ukázkou je obchodní čtvrť La Défense. Tento model byl však v 70. letech 20. století pozvolna opuštěn a nastalo znovuobjevení Haussmannova dědictví. Opět se navazuje na myšlenku, že ulice by měly vytvářet multifunkční prostor s omezeným provozem a jednotlivé stavby by měly být v architektonické harmonii (Laurelle, Legenne, 2008).

V druhé polovině 70. let 20. století, kdy dochází k růstu města, se obnovuje myšlenka zelených prstenců jako zachování a zhodnocení zemědělské a lesní krajiny v okolí města. V roce 1976 vychází regionální územní plán, který chce podporovat pojem regionální městské polycentricity, která je založena na vytvoření pěti satelitních měst. Na tato nová města by měl navazovat systém zeleně podobný jako v Kodani (klíny zeleně) nebo jako v Londýně (polycentrické město s prstencem zeleně). Nakonec dochází ke kompromisu a vzniká mix obou dvou systémů zeleně (viz obr. 23) (Laurelle & Legenne 2008).

Obr. 23: Návrh systému zeleně pro Paříž, 70. léta 20. století

(Převzato z: Laurelle & Legenne 2008)

V roce 1994 byl poprvé publikován projekt „Plan verté regional“ neboli Regionální plán zeleně. Tento plán uvažoval o zeleném pásu kolem města jako o propojení centrální městské části, ve které je městská zeleň reprezentována tzv. zelenou mřížkou (sít' veřejných parků, bulvárů s alejemi apod.), vnějšího venkovského pásu a zelených údolí pronikajících do koncentrické struktury.

V roce 2007 byl opět inovován regionální plán a vznikl „Système régional des espaces ouverts“ neboli tzv. „Regionální systém otevřených prostorů“. Cílem tohoto plánu je ochrana a zhodnocení otevřených prostor v celém regionu. Součástí je také tzv. „Open spaces strategic map“ neboli strategická mapa otevřených prostor. Jedná se o radiálně-koncentrickou strukturu s třemi koncentrickými kruhy (1. centrální městská oblast, 2. pás zeleně, 3. vnější venkovský pás) spojující velké otevřené prostory pomocí pronikajících klínů (Laurelle & Legenne 2008). Současný pražský celoměstský systém zeleně vychází z podobného principu radiálně-koncentrického modelu jako francouzský regionální plán.

2.6.5 Kodaň, Dánsko

Po zbourání městského opevnění v roce 1856 došlo v jeho blízkém okolí k rychlému a spontánnímu rozvoji města. Vznikly tak nové oblasti, které však byly urbanizovány až ve 20 letech 20. století. Nebyla zde ale vytvořena žádná sít' otevřených prostor. Ve 20. letech 20. století byla také urbanizována část dnes známá jako severní „prst“.

Obr. 24: „Finger plan“, Kodaň 1947

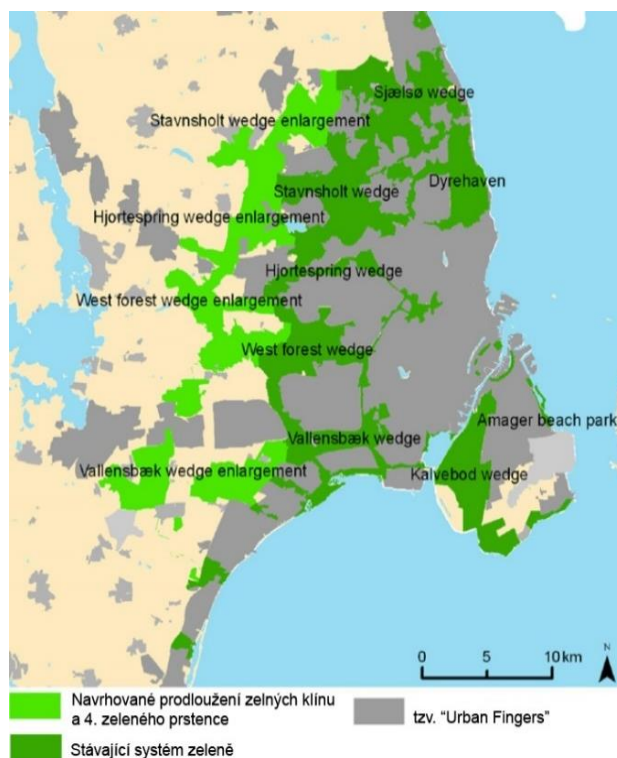
V této oblasti se nacházela atraktivní krajina, která lákala obyvatele ke sportovnímu vyžití. V první polovině 20. století zde vznikl Søllerød Nature Park. V roce 1936 byl Forchhammerem vytvořen plán pro systém zeleně okolo Kodaně. Tento plán byl postaven na základě návrhu pocházejícího z roku 1929 a dále se dá nazvat předchůdcem tzv. „Finger Plan“ z roku 1947. Cílem tohoto plánu bylo vytvořit přístupné trasy do krajiny a chránění tak volně otevřené krajiny. Druhá světová válka na chvíli přerušila zájem o urbanismus. Když se však válka blížila ke konci, sešla se skupina urbanistů a položila základ pro budoucí „Finger Plan“ (viz obr. 24) (Vejre, Primdahl & Brandt 2007).

(Vejre, Primdahl & Brandt 2007)

Obr. 25: Současný systém zeleně a návrh na jeho rozšíření, Kodaň, 2006

Od roku 1947 je vývoj Kodaně uskutečňován podle územního plánu, který je znám pod jménem „Finger Plan“. Díky tomuto plánu je město charakterizováno jako hvězdicové město, podobně jako Stockholm, Helsinky nebo Hamburg (Caspersen & Olafsson, 2010). Tento plán byl původně inovativní kombinace centra a skupin kolem centra, které zároveň řešily jednoduchým způsobem požadavek na růst města, infrastrukturu a rekreaci. (Vejre, Primdahl & Brandt 2007) Problematiku otevřené krajiny řeší jen okrajově. Město je v tomto plánu rozděleno do pěti městských oblastí tzv. prstů a mezi těmito prsty se nacházejí čtyři zelené klíny a tři zelené prstence.

(Převzato z: Caspersen, Olafsson, 2010)

Tyto zelené plochy mají především rekreační funkci. Po dalších 60 let byl urbanistický rozvoj města inspirován a ovlivněn tímto plánem. Výhoda myšlenky hvězdicovitého města je v tom, že je usnadněn přístup k plochám zeleně (Caspersen & Olafsson & 2010).

V roce 2006 bylo navrženo, z důvodu růstu města koncem 20. století, prodloužení zelených klínů a navržení čtvrtého zeleného prstence okolo města (viz obr. 25). Struktura Kodaně je také určena polohou města – v úžině Oresund mezi Dánskem a Švédskem. Díky tomu město v půdorysu připomíná na první pohled dlaň s pěti prsty (Caspersen & Olafsson 2010).

Kodaňský systém zeleně se podobně jako pražský systém zeleně skládá ze zelených prstenců a klínů. Kvůli konfiguraci terénu má však kodaňský systém zeleně na první pohled charakteristický tvar dlaně s pěti prsty.

2.6.6 Auckland, Nový Zéland

Nový Zéland je jednou z pozdních britských kolonií s unikátní topografickou polohou. Město Auckland se rozkládá na 50 sopkách. Tyto sopky již od nepaměti vytvářely důležité elementy, které se podílely na urbanistické formě města a které zároveň tvořily první zelené plochy ve městě. Na první pohled se zdá, že veřejná zeleň je nahodile rozmístěna. Toto zdání vyvolávají právě zelené plochy v oblasti sopek (Barr 1922).

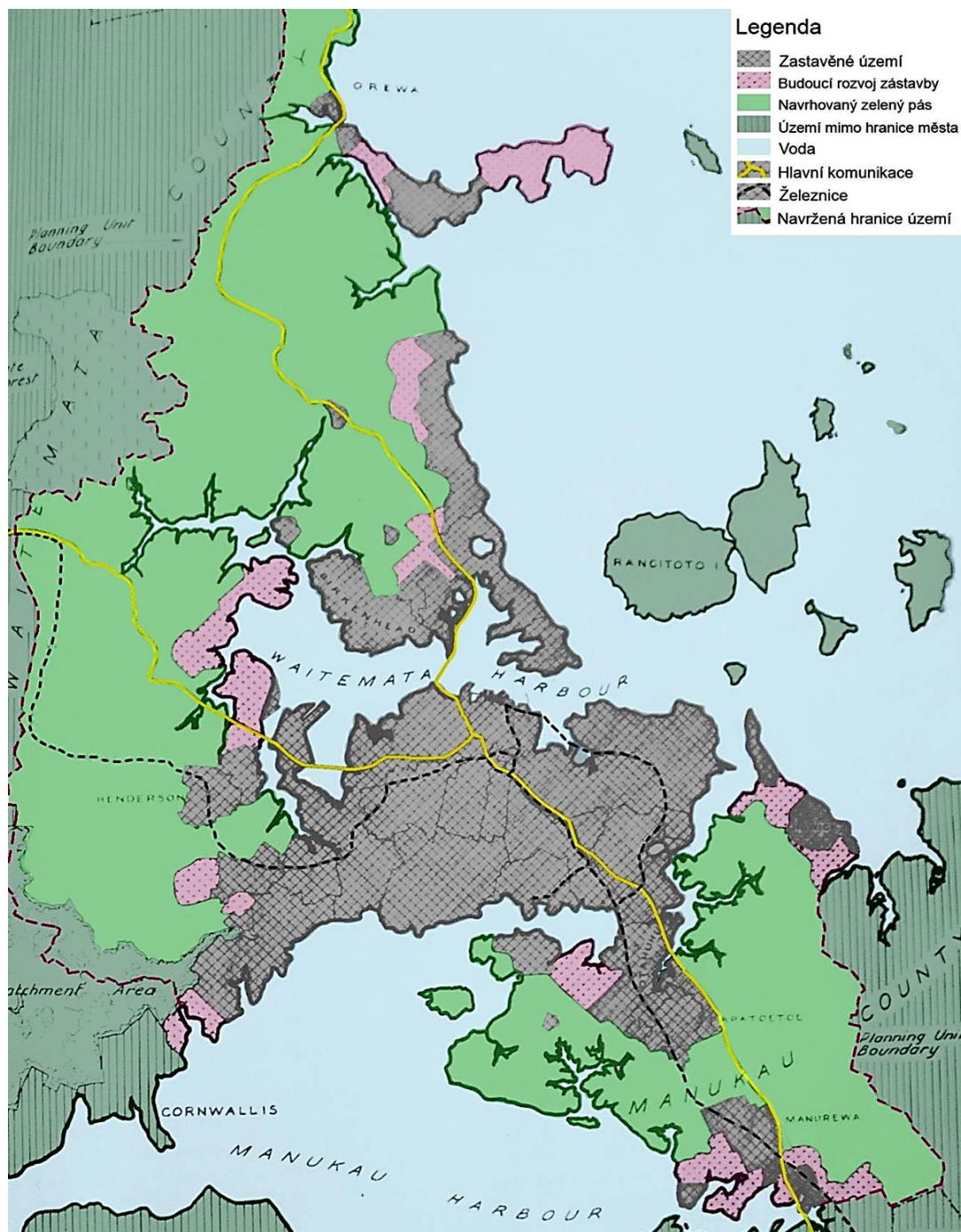
Ačkoli je Nový Zéland britskou kolonií, tak zásady britského urbanistického plánování, zde nebyly nikdy zcela aplikovány. Novozélandští urbanisté měli vlastní plánovací postupy. (Miller, Amati, 2008) V roce 1937 se na Novém Zélandu začalo uvažovat o používání tzv. „urban fence“ neboli hranice města a „rural zoning“ neboli zónování území jako o možných urbanistických nástrojích pro plánování města a jako prevence v rozrůstání města. V Aucklandu byla myšlenka zeleného pásu kolem města poprvé zmíněna v roce 1951 v návrhu územního plánu „The Outline Development plan for Auckland“ (viz obr. 26).

Podle Rowa (2012) důvod proč nebyly tzv. green belt (zelené pásy) efektivně použity byl ten, že ochrana životního prostředí a zachování otevřené venkovské krajiny nebyly v kompetenci místní samosprávy. Ve své podstatě nemá město do dnešní doby žádný zelený pás kolem města v pravém slova smyslu. Dalo by se říci, že částečně je tzv. zelený pás kolem města tvořen přírodními rezervacemi. Rowe (2012) dále uvádí, že je potřeba uvažovat o vytvoření zeleného pásu kolem Aucklandu a navrhuje, aby k tomu byl využit stávající systém parků a výše zmíněné přírodní rezervace. V současnosti je zpracováván pro Auckland nový metropolitní plán, ve kterém by mělo být počítáno s vytvořením zeleného pásu kolem Aucklandu.

V současné době je vypracovaný systém parků pro město. Parky jsou děleny do následujících kategorií: tzv. Premier Parks, které mají návaznost na sopky a nacházející se uvnitř města a tzv. Regional Parks, které jsou tvořené přírodními rezervacemi mimo hranice

města. Ve městě jsou dále rozeznávány parky místní, které zahrnují sportoviště a tzv. parky v sousedství, pro každodenní rekreaci. Parky jsou ještě děleny podle typu odpočinku a rekreace na parky s aktivní činností a parky sloužící jen pro pasivní odpočinek. V současném územním plánu jsou veřejná prostranství v centru města rozdělena do tří kategorií a zároveň jsou pro tyto plochy definovány zásady pro údržbu a charakterizovány aktivity (např.: sportoviště, kriketové hřiště, hřiště pro rugby, ornamentální zahrady) (Lee 2005). Toto podrobné definování veřejných prostranství by mohlo být použito jako inspirace pro pražská veřejná prostranství.

Obr. 26: Návrh územního plánu Aucklandu z roku 1951

(Převzato z: Auckland Metropolitan planning Organisation Outline Development Plan for Auckland. 1951)

3 Cíle a hypotéza disertační práce

3.1 Cíle práce

Hlavním cílem navrhované práce je identifikovat a kvantifikovat aspekty, které měly vliv na vývoj městské zeleně v Praze v průběhu 20. století. Dalším cílem práce bude kvantifikovat a kategorizovat plochy veřejné zeleně na území hlavního města Prahy v průběhu 20. století.

Sekundárním cílem práce bude zjistit, zdali je možné využít dochovaných historických pramenů a dokumentů při současné tvorbě v zahradní a krajinné architektuře v hlavním městě Praze. Zda je tímto způsobem možné navázat současnou tvorbou a rekonstrukcemi, rehabilitacemi a revitalizacemi dochovaných prostorů na tvorbu minulého století.

3.2 Vědecká hypotéza

Formulace hypotézy

Z historických pramenů je nesporné, že vznik a vývoj ploch veřejné zeleně je jedním z důležitých faktorů při tvorbě města a kvalitního života v něm. Ve tvorbě pražské veřejné zeleně v průběhu 20. století se odráží mnoho aspektů lidské činnosti. Tyto aspekty je nutné pro další rozvoj veřejných ploch zeleně identifikovat a diagnostikovat.

H1: Během 20. století se rozloha veřejné zeleně zvětšovala v závislosti na rozrůstání hlavního města Prahy.

H2: Územní plánování se zásadně podílelo na formě a typu veřejné zeleně.

H3: Architektonické styly 20. století se rovněž projevují ve tvorbě veřejných prostranství a veřejné zeleně.

4 Zvolené metody zpracování

Předmětem zkoumání disertační práce bude území hlavního města Prahy. V první analýze se bude jednat o celé území Prahy a v dalších analýzách budou vybrána modelová území. Konkrétně se bude jednat o území Vinohrad, Smíchova, Dejvic s návazností na Bubeneč a Prosek. V těchto územích budou detailněji zkoumány čtyři vybrané plochy veřejné zeleně. Na těchto modelových územích bude popsán jejich vznik a vývoj. Dále budou definovány hlavní vlivy 20. století, které tento vývoj ovlivnily. Bude se zejména jednat o analýzu regulačních a územních plánů a ortofoto snímků.

4.1 Metodický postup

Práce se bude držet obvyklých zásad vědecké práce. Práce bude rozdělena na teoretickou a analytickou část. Vlastními výsledky jednotlivých analýz budou tabulkové a grafické rozbory.

4.2 Teoretická část

V teoretické části budou definovány klíčové pojmy jako veřejná prostranství a veřejná zeleň. Dále bude popsán rostlinný materiál používaný ve 20. století, architektonické směry ve 20. století a urbanismus hlavního města Prahy. Dále také budou uvedeny příklady urbanistických koncepcí ze zahraničí.

V práci budou použita citační pravidla podle vnitřních předpisů FAAPZ.

4.3 Analytická část

Analytická část bude pracovat se získanými poznatky a bude rozdělena do 3 částí: 1. Analýza bilance ploch veřejné zeleně, 2. Dílčí analýza vlivu architektonických slohů a stylů a 3. Analýza vybraných ploch veřejné zeleně.

Podklady pro analýzy

Podklady a potřebné materiály pro zmapování stavu a charakteru pražské veřejné zeleně budou získávány z archivu hlavního města Prahy, ze serveru Geoportál Praha (Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy). Budou použity historické regulační plány a směrné územní plány. Taktéž bude využito historických fotografií, historických ortofotosnímků a dalších pramenů. Na základě získaných dat budou zpracovány grafy, tabulky a mapy, které budou charakterizovat vývoj ploch veřejné zeleně na území hlavního města Prahy.

Mapové podklady

Problematice územních plánů se dále věnuje kapitola 2.5.1, zde jsou popsány pouze mapové podklady použité při analýzách.

- **Celkový regulační plán z roku 1924**

Plán jasně nedefinuje prostor zeleně. Definuje především zástavbu. Zeleň lze jen vytyčit v plochách, ve kterých nejsou značeny urbanistické prvky.

- **Schematický regulační plán z roku 1930**

Tento regulační plán zobrazuje čitelnější prostorovou i funkční regulaci města. V plánu jsou odlišně zakresleny plochy pro kompaktní zástavbu městského charakteru, pro samostatně stojící rodinné domy, pro zeleň aj., lze tudíž přesněji odtušit výměry a charakteristiky jednotlivých ploch sídelní zeleně.

- **Regulační plán Velké Prahy 1939**

Tento plán definuje prostorovou regulaci zástavby. Stabilizuje stávající stav a nově navrhuje cestní síť. Plán redukuje plochy zeleně, především v plochách nově navrhované zástavby.

- **Plány stavebních obvodů z let 1947-1958**

Na tomto mapovém podkladu jsou zachyceny stavební obvody.

- **Směrný územní plán z roku 1964**

Plán zobrazuje Prahu s realizovanou zástavbou bytových domů a samostatně stojící rodinné domy. V plánu jsou také definovány plochy veřejného vybavení a vyznačuje důležitá společenská centra.

- **Směrný územní plán z roku 1976**

Plán nevěnuje pozornost veřejnému prostranství a ponechává je jako zbytkové místo na mapě označené bílou barvou.

- **Územní plán z roku 1986**

Tento územní plán lze považovat za výchozí koncepci pro další územní plány vznikající ke konci 20. století. Stabilizuje rozsah území hlavního města Prahy včetně dopravní infrastruktury.

- **Plán využití ploch – stabilizovaná území z roku 1994**

Jedná se o konsenzuální výběr území a ploch, u kterých došlo k dohodě o jejich funkčním využití. Ostatní území nebyla řešena a byla pojmenována jako tzv. „bílá místa“. Ta dále byla rozdělena do tří kategorií: 1. území závislá na dořešení dopravních staveb, 2. území závislá na celoměstské urbanistické koncepci a 3. území, jejichž funkční využití musí být konkretizováno urbanistickou studií. Tento plán vznikl za předpokladu krátkodobé platnosti, zhruba dvou let. Plán však platil po dobu pěti let. Plán dále definuje polyfunkčnost území.

- **Územní plán z roku 1999**

Navazuje na myšlenku polyfunkčnosti území. Dochází k nárůstu diferenciaci ploch.

- **Územní plán z roku 2009**

Jedná se o aktualizaci územního plánu z roku 1999.

- **Ortofotosnímky**

První letecké snímkování Prahy proběhlo v roce 1938. Od té doby vznikají historické letecké snímky až do současné doby a lze na nich pozorovat změny a vývoj území.

První analýza se bude zaměřovat na **bilanci ploch veřejné zeleně** na území hlavního města Prahy. Kategorizace veřejné zeleně je pro účel této analýzy založena na definici a dělení veřejných ploch zeleně podle databáze CORINE (COoRdination of INformation on the Enviroment), kde je veřejná zeleň (green urban areas) uvedena v kategorii umělý povrch (artificial surface) ve třídě 141 a je definována jako:

„Všechny plochy pokryté vegetací větší než 25 ha, které jsou situovány ve městě nebo v jeho blízkém okolí. Tyto plochy v sobě zahrnují parky, hřbitovy, botanické a zoologické zahrady a dále plochy pro rekreaci vč. sportovišť, náměstí a vnitrobloky.“

Tato definice byla využita především jako inspirace pro stanovení kategorií veřejné zeleně, které budou dále zkoumány. V rámci zpracovávané analýzy budou rovněž zařazeny i plochy menší než 25 ha.

Na základě této definice bude pražská veřejná zeleň rozdělena do následujících 5 kategorií: 1) veřejné parky (zahrnuje také městské parky na náměstích a sportoviště, která jsou součástí veřejných parků), 2) sídlištní zeleň, 3) hřbitovy (zeleň hřbitovů) 4) rekreační lesy a 5) botanické a zoologické zahrady. Na území hlavního města Prahy je kategorizace veřejné zeleně rozsáhlejší a komplikovanější. Do všeobecné analýzy by bylo vhodné rovněž zařadit sportoviště

a jiné sportovní plochy, vnitrobloky a uliční stromořadí. Tyto kategorie však nebyly do celkového počtu započítány. U sportovišť je hlavním důvodem, že se jedná především o stadiony a rozsáhlá sportovní hřiště, tedy plochy bez výraznějšího zastoupení zeleně. Menší sportoviště, která jsou součástí veřejných parků, budou zahrnuta v kategorii veřejné parky. Zeleň vnitrobloků má spíše poloveřejný charakter a rovněž není zahrnuta.

Dvacáté století je pro účel první analýzy rozděleno po jednotlivých desetiletích, tj. do období: 1900-1910, 1911-1920, 1921-1930, 1931-1940, 1941-1950, 1951-1960, 1961-1970, 1971-1980, 1981-1990 a 1991-2000. Pro přesah a porovnání se současností bylo přidáno první desetiletí 21. století, tj. období 2001-2010. Toto rozdělení umožňuje podrobně definovat rozlohu veřejné zeleně v Praze s ohledem na rozrůstání hlavního města. V každém desetiletí je charakterizováno procentuální zastoupení veřejné zeleně s ohledem na celkovou rozlohu města. Konkrétně je uvedeno, kolik procent tvořila souhrnně veřejná zeleň z území hlavního města Prahy. Dále bude pro každé období uvedeno zastoupení veřejné zeleně (v hektarech) ve výše uvedených 5 kategoriích. Dále bude celková plocha zeleně konfrontována s počtem obyvatel žijících v té době na území hlavního města Prahy.

Druhá analýza bude dílčí analýza vlivu architektonických slohů a stylů ve 20. století. Analýza bude prováděna ve 4 vybraných území hlavního města Prahy. Konkrétně se bude jednat o území Vinohrad, Smíchova, Dejvic (s přesahem do Bubenče) a Proseka. Tyto části Prahy byly vybrány na základě rozdílnosti doby jejich vzniku a formy utváření veřejných ploch zeleně. Jednotlivá území reprezentují území s odlišnou urbanistickou strukturou a je možné na nich reprezentativně prezentovat vývoj veřejné zeleně na území hlavního města Prahy. V každém vybraném území budou definovány plochy veřejné zeleně, které vznikly nebo byly zpřístupněny veřejnosti během 20. století. Dále u těchto ploch bude zjišťována přesná doba jejich vzniku, styl/sloh anebo pojetí dané veřejné plochy, autor (pokud je znám), eventuálně autor rekonstrukce a výměra. To vše bude zpracováno formou tabulek.

Při zpracování této analýzy bude v každém území vytipována jedna konkrétní plocha veřejné zeleně, která bude dále podrobněji popsána a analyzována.

Třetí analýza se bude zabývat rozborem vybraných ploch veřejné zeleně. Tato poslední analýza se je založena na analýze „*Využití starších plánovacích dokumentů při studiu vývoje sídelní zeleně ve městě*“ od Vonešové z roku 2015. V této analýze jsou jednotlivé regulační, směrné a územní plány z různých časových období a jsou vzájemně porovnávány se skutečným stavem na leteckých snímcích.

Předmětem zkoumání je vývoj sídelní zeleně, ve vybraných územích. Konkrétně se jedná o Riegrovy sady (Vinohrady), Portheimka a náměstí 14. října (Smíchov), zelený pás Antonína

Engela (Dejvice, Bubeneč) a park Přátelství (Prosek). Bude popsán vývoj a vlivy během 20. století se zaměřením na analýzu regulačních, směrných plánů a územních plánů. Mapovými podklady dokumentující vývoj regulace v zájmových území budou regulační plány hlavního města Prahy z let 1924 (Celkový regulační plán), 1930 (Schematický regulační plán) a 1939 (Regulační plán Velké Prahy). Dále budou analyzovány plány stavebních obvodů z let 1947-1958 a historické směrné plány z let 1964, 1976, 1986, 1994 a 1999. Jako přesah do současnosti bude také použit územní plán z roku 2009. Plány budou konfrontovány s ortofoto snímky z tehdejší doby, konkrétně z let 1938, 1953, 1966, 1975, 1988-9 a 2009. Na základě těchto mapových podkladů a ortofoto snímků bude zhodnocena aplikace teoretické regulace urbánního prostředí ve vybraných částech hlavního města Prahy. U každého zájmového území bude také stručně popsán jeho vývoj a skladba dřevin.

Výstupem práce budou analýzy a zhodnocení vývoje ploch veřejné zeleně v průběhu 20. století. Dalším výstupem budou rovněž určitá doporučení pro současnou zahradní a krajinnou tvorbu, která mají zajistit dlouhodobé přetrvání hodnotných zahradních realizací 20. století v současném městě v souladu se soudobou architekturou.

5 Výsledky disertační práce

5.1 Analýza bilance ploch veřejné zeleně na území hlavního města Prahy

Veřejně přístupné prostory, kde se lidé scházeli, setkávali, procházeli a využívali je ke hrám a jiným aktivitám, mají prastarou historii. V Praze předurčilo polohu řady městských parků opevnění středověkého města a pozdější vývoj urbanistické struktury v renesanci a baroku. Vytváření městského parku jakožto prototypu se odehrávala v době průmyslového rozvoje města v 19. století (Pacáková – Hošťálková et al. 2000).

Podle Kupky (2006) je ve 20. století zcela nemožné přesně vymezit a datovat proměny formy městských parků. Vedle sebe zároveň existuje řada různých tvůrčích přístupů a pojetí veřejných parků. Novotný (1958) uvádí, že veřejným sadům a parkům více než jedno století chybí jasně vyhraněný styl. Nenachází se pro ně nová forma, která by převládala v tvorbě nových ploch zeleně, jako tomu bylo v minulosti.

Přelom 19. - 20. století

Na přelomu těchto dvou století se ve tvorbě nejen pražských veřejných ploch zeleně – městských parků projevuje zejména historizující krajinářské pojetí, ovlivněné secesí. V této době docházelo k mnoha pokusům výrazněji zasáhnout do struktury některých historických měst. Především mladší generace byla okouzlena moderními centry evropských metropolí, jako byla Paříž, Vídeň nebo Berlín. Praha byla podle jejich názoru provinčním městem, kterému chyběly široké bulváry a rozlehlá náměstí a parky (Lukeš 2001).

Začátek 20. století

Od začátku století a pak v době vzniku první republiky se objevoval nový styl – moderna. Její představitelé v architektuře hledali odpovídající zahradní styl, který by korespondoval s novými architektonickými formami. Zahradní umění se realizovalo především u rodinných domů a vil. Výrazná jsou především díla Jana Kotěry, který spojuje moderní výraz se zahradou (Skalická 2007).

Pacáková-Hošťálková et al. (2000) uvádí, že se v této době vedly úvahy o odpovídajícím zahradním stylu a že vyvolávaly především nové konstruktivistické formy, přijaté zejména avantgardní složkou společnosti.

Nově vzniklých veřejných parků, v té době nazývaných lidových sadů, bylo několik. Podle Bašeové (1991) mezi nové první realizace 20. století patří Štulcovy sady založené v roce 1902 na Vyšehradě při novogotické stavbě nového probošství. Dalším zahradním počinem bylo založení Riegrových sadů v roce 1904 na území Královských Vinohrad. Na Vinohradech se nachází další

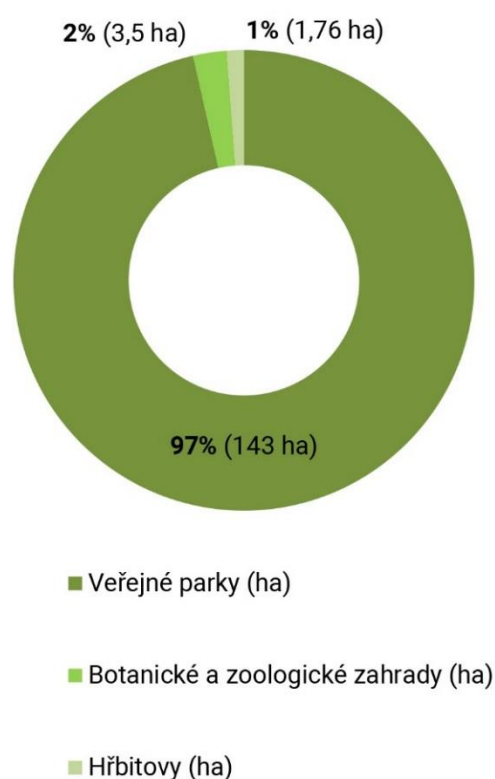
zelené enklávy parků z počátku století, které mají charakter parkových náměstí. Jedná se o zahradně upravené náměstí Jiřího z Poděbrad, Čechovy sady (dnes známé jako sady Svatopluka Čecha) a Bezručovy sady.

Novotný (1958) dále uvádí další veřejné sady z počátku 20. století. Jednalo se o Dienzenhoferovy sady (upravené na části zrušené staré botanické zahrady), Purkyňovo náměstí (dnešní náměstí Míru), Havlíčkovy sady, Heroldovy sady (na místě usedlosti Rangherky) a park na Fidlovačce (sad vzniklý pod hradbami Vyšehradu a pojmenovaný podle památné nuselské loučky Fidlovačka). Ve tvorbě městských parků v této době převládá historizující krajinářský styl ovlivněný secesí.

Během první světové války nastal, kvůli nedostatku financí a pracovních sil, konec vzniku nových sadů. První světová válka znamenala pro pražské sady úsporná opatření, která se odrážela i v nedostatečné údržbě (Novotný 1977).

Graf 1: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1901-20

Z analýzy bilance ploch veřejné zeleně je patrné, že během prvních dvou desetiletí 20. století se na území hlavního města Prahy nacházelo 148,5 ha veřejné přístupné zeleně, což odpovídalo 7 % z celkové rozlohy města – 21 km². Na 1 obyvatele v této době připadaly necelé 3 m² veřejné zeleně. Na území města se nacházely především veřejné parky, nazývané městské sady, a jejich rozloha činila 143 ha, což odpovídalo 97 % z celkové rozlohy veřejné zeleně. Dále se na území tzv. „Vnitřní“ Prahy nacházelo 1,76 ha hřbitovní zeleně, konkrétně Starý Židovský hřbitov a Vyšehradský hřbitov (1 % z celkové rozlohy veřejné zeleně). 3,5 ha připadalo botanické zahradě na Slupi, což odpovídalo 2 % z celkové rozlohy veřejné zeleně (viz graf 1 a Přílohy: graf II, tabulky I a II).

(Data převzata z: Pacáková – Hošťálková et al. 2000)

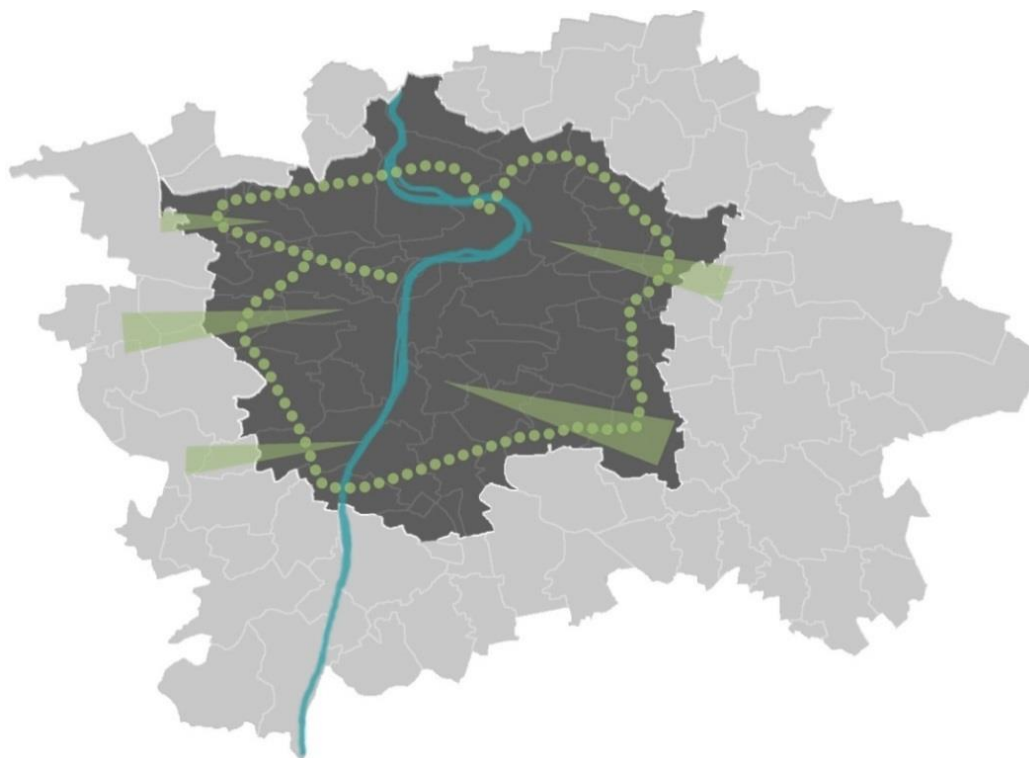
20. léta 20. století

Podle Novotného (1977) nastává pro veřejné městské parky vytvořením Velké Prahy v roce 1921-1923 nová éra pro městské parky. Tehdy veřejná zeleň dostávala jiný charakter. Ustoupil starší typ sadů především s rekreační funkcí, často oddělených od městského ruchu, a tvořily se menší, ale početnější parkové úpravy. Tyto úpravy doplňovaly volné prostory rychle se rozrůstající Prahy. Podle Bašeové (1991) vznikala v této době řada centrálních, parkově upravených náměstí kolem zástavby rodinných domů a vil.

V době vzniku Velké Prahy v roce 1922 (viz Přílohy: obr I) se pražské městské sady rozrostly o plochu sadů připojených obcí, dále o petřínské zahrady včetně Růžového sadu. Praha byla systematicky zalesňována, aby se tvořil tzv. zelený pás města (Svatošová 2013).

Podle Nožičky (1970) myšlenka vytvoření zeleného pásu kolem Prahy spadá do roku 1919 (viz obr. 27). Tento pás vycházel z malostranských zahrad a Petřína, odtud směřoval k oboře Hvězda, dále přes Liboc do Divoké Šárky, přes Podbabu do Podhoří a Troji, přes zoologickou zahradu dále do Stromovky, ze které dále pokračoval přes Císařský ostrov, Troju, Čimický háj, Ďáblický les, Prosek, Hloubětín, Hrdlořezy, Malešice, Hostivař, Záběhlice, Spořilov, Kunratice, Krč, Modřany, Chuchli, Hlubočepy a Motol a odtud zpět k Břevnovu. Tento kruh byl ještě protínán příčnými pásy, tzv. klíny zeleně, které vnikaly podél toků do centra města (např. podél Rokytky k Hloubětínu, a podél Botiče k Nuselskému údolí).

Obr. 27: Plánovaný systém zeleně hl. m. Prahy z roku 1919

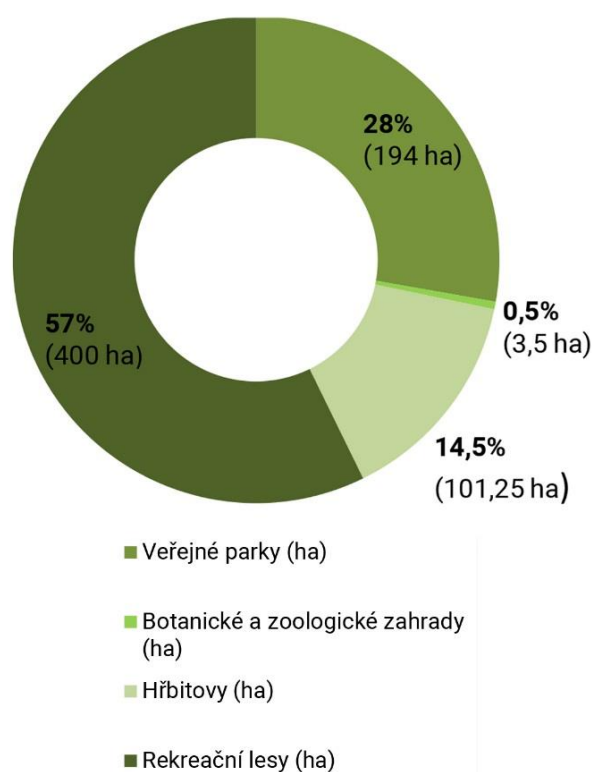
(Převzato z: Nožička 1970)

Ke specifickým realizacím 20. let 20. století patřila tvorba slovinského architekta Josipa Plečnika, který se ujal obnovy a dotvoření Pražského hradu a jeho zahrad (zahrada Rajska a zahrada Na Valech). V letech 1927-28 nově založil zahrady Na Baště (Pacáková – Hošťálková et al. 2000).

Roku 1925 byla vypsaná Státní regulační komisí soutěž na přeměnu ostrovů na „plující zahrady“. Jednalo se o Slovanský a Dětský ostrov. K realizaci však nedošlo a ostrovy zůstaly klidovou zónou bez náročnějších zahradních úprav (Skalická 2007).

Graf 2: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1921-30

Z archivních materiálů vyplývá, že v období Velké Prahy se nacházelo v Praze 697,2 ha veřejné zeleně (viz Přílohy: graf II, tabulka I a tabulka II). Z celkové rozlohy Velké Prahy 172 km² tvořila veřejná zezeň uvnitř města 4 % a na 1 obyvatele připadalo téměř 10 m² veřejné zeleně. Mohlo by se tedy zdát, že lidé žijící na území Prahy neměli dostatek veřejné zeleně, avšak v této době obyvatelé Prahy hojně využívali k rekreaci a odpočinku krajinu a lesy za hranicemi města. Uvnitř města se nacházelo 400 ha rekreačních lesů, plocha veřejných parků vzrostla na 194 ha a plocha hřbitovní zeleně se navýšila o plochu hřbitovů nacházejících se v obcích připojených k Velké Praze. Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně viz graf 2.

(Data převzata z: Pacáková – Hošťálková 2000)

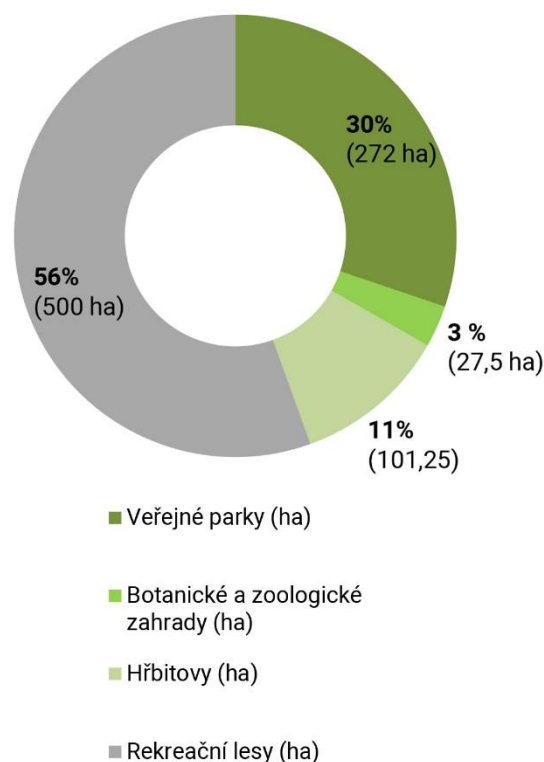
30. léta 20. století

Na přelomu 20. a 30. let vznikl v Praze zajímavý funkcionalistický projekt, postavený podle návrhu Jana Zázvorky a Jana Gillara, Památník národního osvobození na Vrchu Vítkově. Tento projekt je zajímavý způsobem usazená, oválná plošina, která je společně s památníkem posazena na odříznutý vrchol kopce. Dalším zajímavým projektem této doby je náměstí Svatopluka Čecha od Josefa Gočára (Pacáková – Hošťálková et al. 2000).

Bašeová (1991) uvádí, že na počátku 30. let došlo k zahradní úpravě Slovanského ostrova architektem Františkem Šrámkem, kdy byly zbořeny zchátralé lázně a nově byly dosazeny stromy a keře. Slovanský ostrov společně se Střeleckým vytváří cennou přírodní enklávu v centru města.

Graf 3: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1931-40

Během deseti let, od roku 1923 do roku 1933, vzrostla rozloha městských parků o 25 ha. Novotný (1958) uvádí, že koncem 30. let se v České republice projevuje všeobecná hospodářská krize. Avšak díky tzv. nouzovým pracím, které vznikly z podnětu sociálního úřadu hl. m. Prahy pro zmírnění nezaměstnanosti, vzrůstá plocha nově založených veřejných sadů. V roce 1938 byla plocha veřejných městských sadů 272 ha a na 1 obyvatele připadalo téměř 10 m² z rozlohy veřejné zeleně. Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně viz graf 3 a viz Přílohy: graf II, tabulky I a II. Údaj pro rozlohu rekreačních lesů nebyl v archivních materiálech nalezen.

(Data převzata z: Novotný 1958; Pacáková – Hošťálková et al. 2000)

Slibný vývoj ve všech odvětvích kultury, a rovněž tedy i tvorby veřejné zeleně v Praze, přerušila násilná německá okupace. V této době platil zákaz zakládání nových parkových ploch a byla rovněž zakázána údržba sadů (Novotný 1977).

40. léta 20. století

Po druhé světové válce v Praze mnoho zahrad a veřejných ploch zeleně nevzniklo. Zahradní umění se omezovalo jen na udržování některých starých ukázkových zahrad, které byly součástí historického dědictví, a na nové nezbývalo místo ani finance. Veřejnosti byly zpřístupněny Vrtbovská a Valdštejnská zahrada, z části pak Královská zahrada a Jelení příkop (Skalická 2007).

V roce 1949 byl založen komunální podnik Zahradnictví hlavního města Prahy (zakládání a úprava nových sadů), v jehož kompetenci také byla údržba veřejné zeleně (Novotný 1958).

Ve všeobecné analýze jsou uvedeny interpolované údaje, tedy předpokládané údaje, pro rozlohu veřejných parků a rekreačních lesů. V historických a archivních pramenech nebyla nikde konkrétní rozloha veřejné zeleně nalezena (viz Přílohy: graf II, tabulka I a tabulka II).

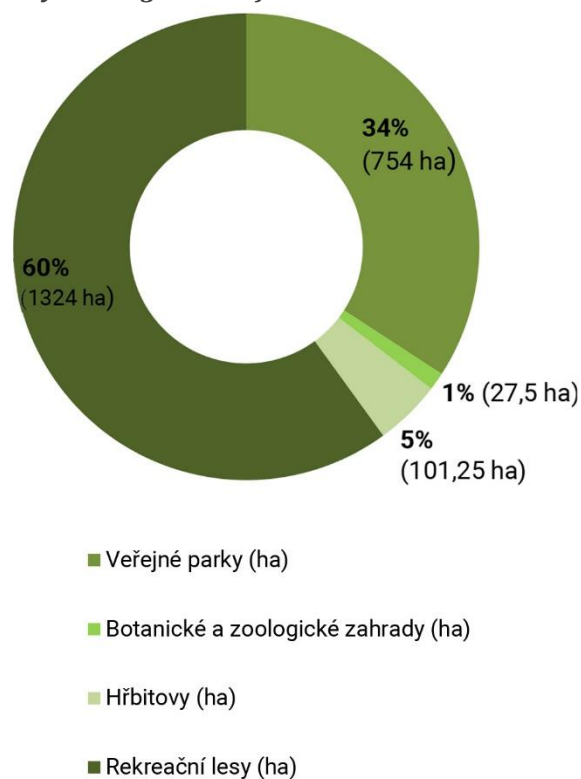
50. léta 20. století

Jedná se o období prakticismu a degradace výtvarných hodnot – provozním, technickým a ekonomickým aspektům je přikládán velký význam, převažují nad ideovým obsahem (Pacáková – Hošťálková et al. 2000).

Graf 4: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1951-60

Většina zahradních ploch, především městské parky byly však v zanedbaném až havarijním stavu. Stejně tomu bylo u parků kolem usedlostí jako Cibulka, Klamovka nebo Gröbovka. Drobná architektura a sochy podléhaly zkáze, dřeviny byly přestárlé a náletové dřeviny zarůstaly dříve kultivované části (Skalická 2007).

Konkrétní Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně viz graf 4 a viz Přílohy: graf II, tabulky I a II.

(Data převzata z: Novotný 1958; Pacáková – Hošťálková et al. 2000)

60. léta 20. století

Podle Kupky (2006) se po druhé světové válce uplatňují dva významné vlivy v tvorbě veřejných parků. První z nich je skandinávské umění (jednoduchost a geometrie) a druhým je vliv japonského zahradního umění v 60. letech (lehkost a prostota).

Koncem 60. let byl zrealizován dopravní projekt druhé severojižní magistrály. Její trasa probíhala v místech kdysi zbouraných novoměstských hradeb, kde koncem 19. století byly vybudovány městské sady (Švermovy, Vrchlického a Čelakovského sady), park u kostela Panny Marie a park Karla Velikého na Karlově. Všechny zmíněné plochy zeleně byly redukovány ve prospěch magistrály. Velké projekty spojující přírodu a město zapadly a nikdy nebyly zrealizovány (např. projekt L. Žáka, J. Hrůzy, J. Sokola) (Skalická 2007).

V této době dochází k masivní výstavbě sídlišť. Sídlištní výstavba narušila okraje měst. Panelová výstavba, která v tomto období dominovala, znamenala úpadek urbanismu tehdejší doby (Lukeš 2001). Baševá (1991) uvádí, že na konci 60. let na území hlavního města Prahy byla

realizována konkrétně tato sídliště: Zahradní Město v Záběhlicích, Na Petřinách, v Krči, Malešicích a na Proseku. Mohutná výstavba sídlišť na obvodu Prahy zásadně změnila charakter příměstských lesů, které byly přebudovány na tzv. lesoparky, které obyvatelé sídlišť využívali ke krátkodobé každodenní rekreaci.

Podle spisu Rada NVP, 1967 byl v roce 1967 provedený rozbor a podrobná evidence veřejné zeleně jako podklad pro generel zeleně. Pro tento účel bylo hl. m. Praha rozdělena do 6 tzv. rajonů – centrum, sever, východ, jih, jihozápad a severozápad (viz Přílohy: obr. II).

Rajon centrum zahrnuje vlastní střed města, to znamená Staré Město, Malou Stranu, Nové Město, Hradčany, Josefov, část Vinohrad (tehdejší Vinohrady I.) a Holešovice (Letná a Holešovice), s kompaktní zástavbou a historickým jádrem. V tomto území se nachází několik rozsáhlých parkových ploch (např. Stromovka, Letenské sady, Chotkovy sady, zahrady Pražského hradu, Riegrovy sady apod.) Z tohoto důvodu se v tomto území nacházelo nejvíce procent (17,8 %) parkové zeleně a žádná plocha (0 %) rekreačních lesů). Hlavním nedostatkem veřejné zeleně v tomto území je především její nerovnoměrné rozložení (viz Přílohy: obr. II).

Rajon sever zahrnuje především průmyslovou zástavbu a obytnou zástavbu Karlína, Libně a Vysočan a dále Hloubětín, Bohnice, Troju, Kobylisy, Prosek, Střížkov a Čimice. Na území se nachází 9 % veřejné zeleně, z toho parková plocha společně se hřbitovní zelení činí 2,3 % a plocha rekreačních lesů 6,7 % (viz Přílohy: obr. II).

Rajon východ se rozkládá na území s největším počtem obyvatel, vysokou a poměrně starou zástavbou a s rychle rostoucím průmyslem. Zahrnuje městské části: Žižkov, část Vinohrad (tehdejší Vinohrady II.), Malešice, Hrdlořezy, Vršovice, Strašnice, Bohdalec, tehdejší Zahradní Město, Hostivař a Kyje. V tomto území je nejmenší procentuální zastoupení veřejné zeleně, pouze 7,9 %. Parková a hřbitovní zeleň z toho činí 3,1 % a rekreační lesy 4,8 % (viz Přílohy: obr. II).

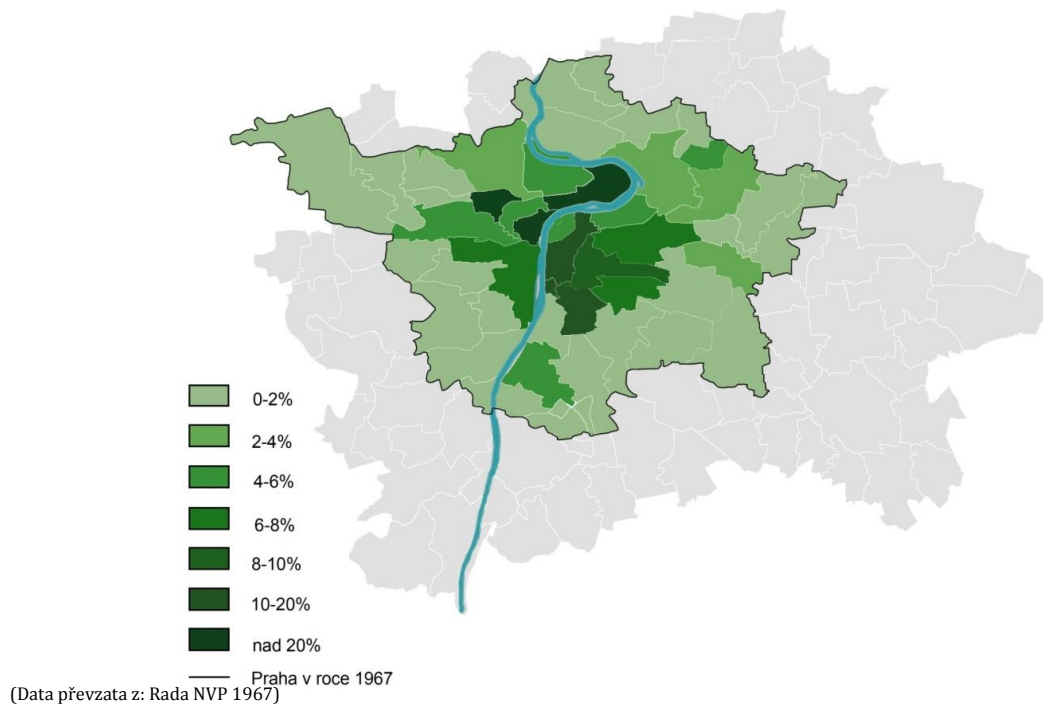
Pro rajon jih (městské části Vyšehrad, Podolí, Nusle, Braník, Krč, Michle, Spořilov, Hodkovičky, Lhotka a Háje) je koncem 60. let charakteristická výstavba sídlišť. Veřejná zeleň celkem činí 21,1 % z celkové plochy rajonu. Na rekreační lesy připadá 18,3 % a na parkovou a hřbitovní zeleň 2,8 % (viz Přílohy: obr. II).

Jihozápadní rajon se nachází na levém břehu Vltavy a zahrnuje městské části Motol, Smíchov, Košíře, Radlice, Jinonice, Hlubočepy a Stodůlky. Na tomto území se nachází celkově 12,9% veřejné zeleně, z toho parková a hřbitovní zeleň zaujímá 2,9 % a rekreační lesy 10 % z celkové plochy území (viz Přílohy: obr. II).

Rajon severozápad zaujímá území Ruzyně, Vokovic, tehdejších Petřiny, Břevnov, Strašnice, Dejvice a Bubeneč. Na tomto území se nachází 3,2% parkové a hřbitovní zeleně a 11,1 % rekreačních lesů, celkem tedy 14,3% veřejné zeleně celkem (viz Přílohy: obr. II).

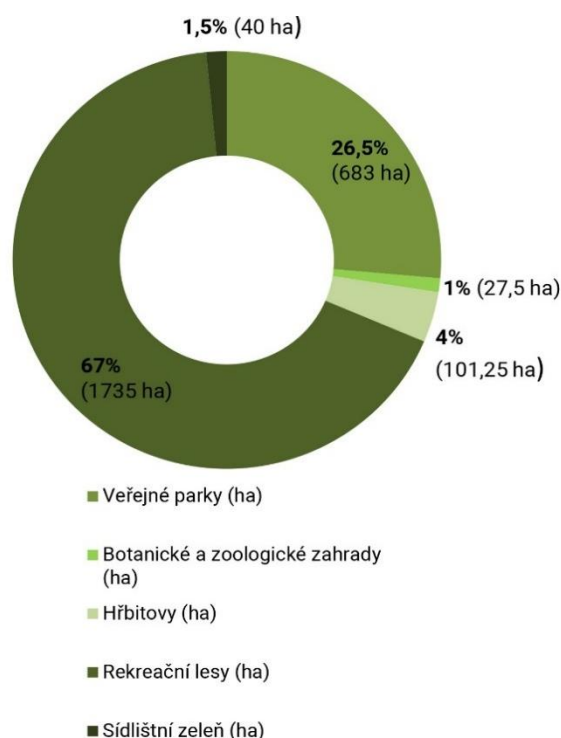
Konkrétní procentuální zastoupení parkové veřejné zeleně v roce 1967 v jednotlivých městských částech hl. m. Prahy je znázorněno na obrázku 28. Jelikož se jedná o znázornění pouze parkových ploch, tak největší procentuální zastoupení je ve středu města (historické parky a parky z 19. a počátku 20. století) a směrem k okraji města toto procentuální zastoupení klesá. V těchto částech se pak nacházejí z velké části rekreační lesy.

Obr 28: Procentuální zastoupení parkových ploch v jednotlivých městských částech hl. m. Prahy, 1967

Graf 5: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1961-70

Z analýzy bilance ploch veřejné zeleně je patrné, že během 60. let došlo k úbytku ploch veřejných parků (viz Přílohy: graf II, tabulka I a II). Z rozlohy 745 ha na přelomu 50. - 60. let 20. století byla v roce 1967 rozloha nižší o 71 ha, tj. celková rozloha veřejných parků činila 683 ha. Dále se na území hlavního města nacházelo 27,5 ha zeleně botanických a zoologických zahrad, 99,7 ha hřbitovní zeleně, 1735 ha rekreačních lesů. V této době se na území hl. m. Prahy objevuje nový typ zeleně, který souvisí s výstavbou sídlišť, a to sídlištní zeleň.

(Data převzata z: Rozvoj zdravotnictví, 1961, Rada NVP 1964 a 1967)

V této době zaujímá rozlohu 40 ha. Celkově veřejná zeleň na konci 60. let zaujímá 2586,75 ha. Z celkové rozlohy města, která byla v roce 1968 rozšířena na 291 km² (viz Přílohy: obr. I), to činí téměř 9 % a na 1 obyvatele v této době připadalo téměř 26 m² veřejné zeleně (viz Přílohy: tabulky I a II). Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně viz graf 5.

70. léta 20. století

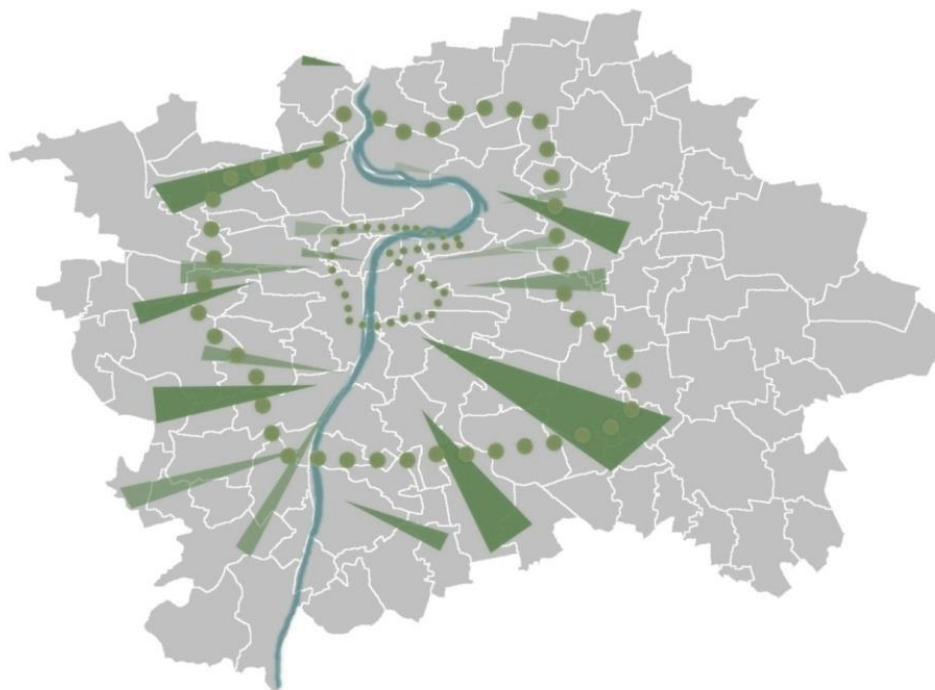
V roce 1974 dochází opět k rozrůstání města Prahy (viz Přílohy: obr I), kdy rozloha města byla 496 km². Tuto rozlohu si město zachovalo do dnešních dní. Rovněž v tomto období pokračuje trend ve výstavbě sídlišť a vznikají velká sídliště Jižního Města, sídliště v Bohnicích, Ďáblicích a Čimicích. Obyvatelé těchto sídlišť ke své rekreaci využívají sousední zelené enklávy například Ďáblického a Čimického háje.

V 70. letech nastal určitý zlom, do města se opět vrací parky a parčíky s moderními plastikami a vodou ve všech podobách – fontány, vodotrysky, pítka apod. Najde se i několik zajímavých moderních zahradních děl, kde provozní, technické a ekonomické důvody nepřevážily nad ideovou náplní a funkčností. Jedná se například o park Přátelství na Proseku z roku 1976-1983, jehož hlavním tématem je symbolika vody od architekta Otakara Kuči. Další zajímavý projekt veřejného prostranství se nachází nad vestibulem metra Malostranská (původní dvůr Valdštejnské jízdárny) z roku 1978 rovněž od Otakara Kuči (Skalická 2007).

Koncem 70. let dochází k dalšímu návrhu systému zeleně od Horkého (1981), který je inspirován Wolfovým schématem. Podle jeho názoru by se měl systém skládat z 3 druhů radiálních klínů a 2 koncentrických kruhů (viz obr. 29). První typ radiálních klínů je tvořen průniky zeleně podél vodních toků z příměstské krajiny do centra města (Botič, Rokytky, Kunratický potok, Motolský potok, Dalejský a Šárecký potok, při dalším rozšíření zástavby také Libušský a Únětický potok). Druhý typ radiálních klínů vytvářejí podle jeho názoru zelené plochy hřebenových ploch (Opyš → Petřín → Bílá hora → Třebešín → vrch Tábor → Děvín → Vidule → Kopanina u Třebonic → Barrandova skála → Chuchelský háj). Třetí typ radiálních klínů vytváří zeleně na stráních významných pražských terénních zlomů (např. trojský, vysočanský, letenský, vinohradský). Tyto radiální klíny zeleně doplnil o dva koncentrické pásy zeleně; první pás po okraji centrální historické zástavby (Letenské a Chotkovy sady → hradní zahrady → sady na Vyšehradě → park pod Karlovem → park Foliamka → Havlíčkovy, Bezručovy a Čechovy sady → parčík na náměstí Jiřího z Poděbrad → starý Židovský hřbitov → Riegrovy sady → sady na Vítkově → Karlínské náměstí → ostrov Štvanice), druhý cca ve vzdálenosti 6 až 7 km od centra města, který je tvořen účelovými lesy parkového charakteru, které by zároveň plnily i funkci izolačního pásu mezi obytnou a průmyslovou zástavbou (Lysolajské, Šárecké, Prokopské a Rokytské údolí, obora Hvězda, lesy kolem motolského krematoria, Michelský a Kunratický les, Hostivařská strž, lesy

v Malešicích a Strašnicích, Ďábelský a Čimický háj). Pro fungování tohoto systému zeleně je podle jeho názoru důležité vzájemné propojení jednotlivých prvků systému

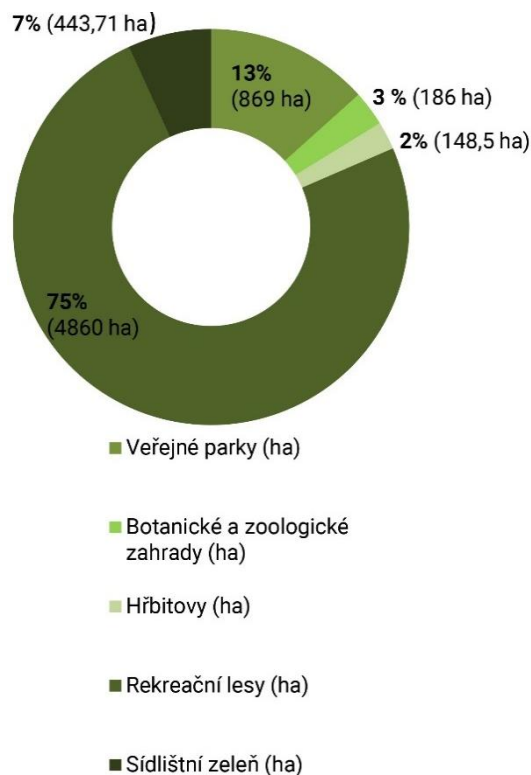
Obr 29: Systém zeleně hl. m. Prahy podle Horkého z konce 70. let 20. století

(převzato z Horký 1981)

Graf 6: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1971-1980

Z analýzy vyplývá, že celková rozloha veřejné zeleně byla na konci 70. let 20. století 6 507,21 ha, což odpovídá 13% z celkové rozlohy hl. města Prahy (496 km²) a rozloha veřejné zeleně činila na 1 obyvatele necelých 57m². Rozloha veřejných parků činila 869 ha, rozloha botanických a zoologických 186 ha, hřbitovní zeleň zaujímala 148,5 ha, plocha rekreačních lesů se rapidně zvýšila z původních 1 735 ha na 4 860 ha a sídlištní zeleň se rozrostla o více než 400 ha na celkovou plochu 443,71 ha (viz Přílohy: graf II, tabulky I a II). Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně viz graf 6.

(Data převzata z: Řehoř, 1981; Poleno, 1977)

80. léta 20. století

Příkladem nově vytvořeného zahradního díla na území hlavního města Prahy je například meditativní Voršilská zahrada z roku 1983 (Skalická 2007).

Koncem 80. let byla celková rozloha veřejné zeleně uvnitř města 7647,75 ha, což je 15,5 % z celkové rozlohy města (viz Přílohy: graf 2). Pro období 80. let nebyly v archivech a historických pramenech nalezeny konkrétní data. V grafu jsou uvedena interpolovaná data. Pro toto území je pouze známá rozloha botanických a zoologických zahrad, která byla 153 ha.

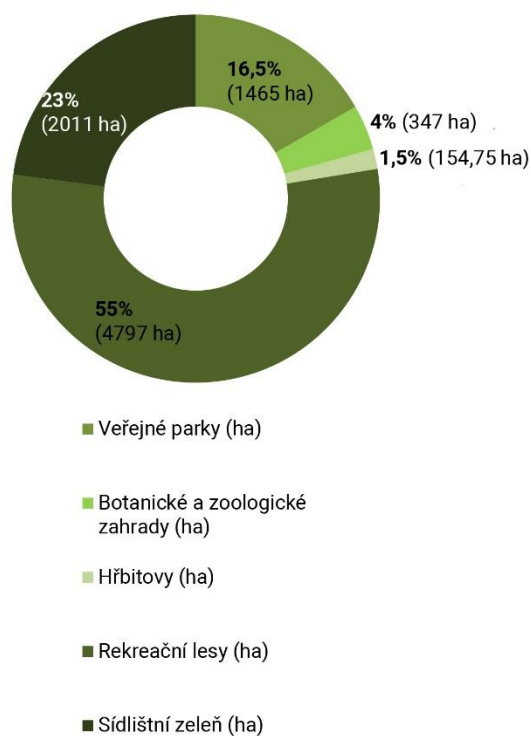
90. léta až konec 20. století

Od 90. let je nejen v Praze kladen důraz na obnovu a rekonstrukci stávajících zahrad. Navázalo se na zkušenosti z rekonstrukcí historických budov a zahrad z minulého období. Zdařilým příkladem nově založené zahradní plochy odpovídající rekonstruovanému středověkému objektu může být park u Chodovské tvrze od prof. Jiřího Marečka z let 1996 až 1998, který navozuje zdání středočeské volné přírodní krajiny (Skalická 2007).

Graf 7: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1991-2000

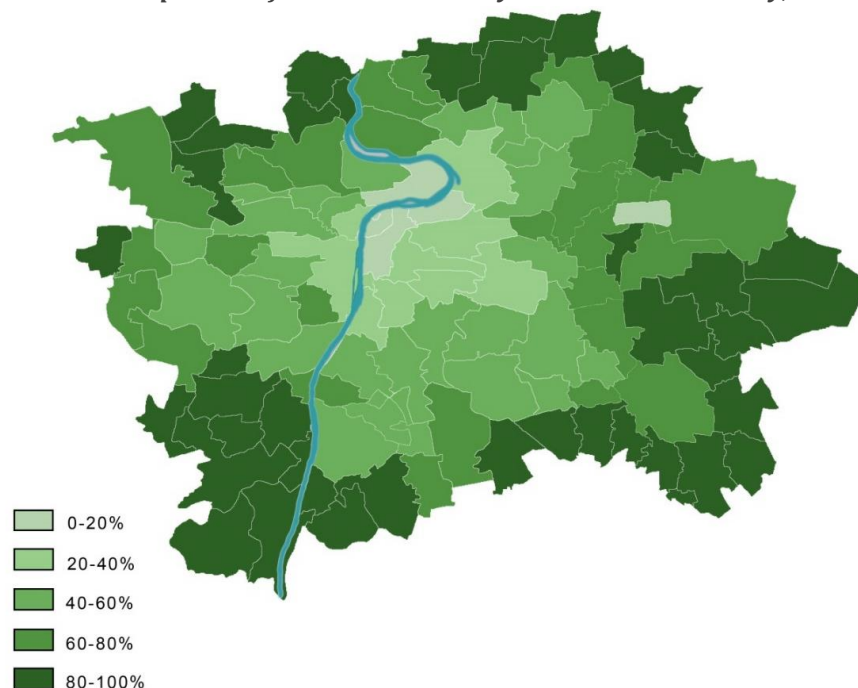
Na konci 20. století rozloha veřejné zeleně zaujímá přibližně 18 %, konkrétně 17,7 % z celkové rozlohy města a na 1 obyvatele připadalo 72 m² veřejné zeleně. V roce 1995 byl proveden tzv. registr ploch veřejné zeleně, z něhož vyplynulo, že na území hlavního města Prahy se nachází celkem 8774,75 ha veřejné zeleně. Téměř polovinu z celkové plochy veřejné zeleně zaujímají rekreační lesy (4797 ha), druhý největší podíl má sídlištní zeleň (2011 ha), veřejné parky zaujímají 1465 ha, hřbitovní zeleně 963 ha. Nejmenší podíl na veřejné zeleni má zeleň botanických a zoologických zahrad (347 ha). (viz Přílohy: graf II, tabulky I a II) Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně viz graf 7.

Procentuální zastoupení veřejné zeleně v jednotlivých městských částech viz obr. 30.

(Data převzata z: Esterka 2009)

Obr 30: Procentuální zastoupení veřejné zeleně v městských částech hl. m. Prahy, 1995

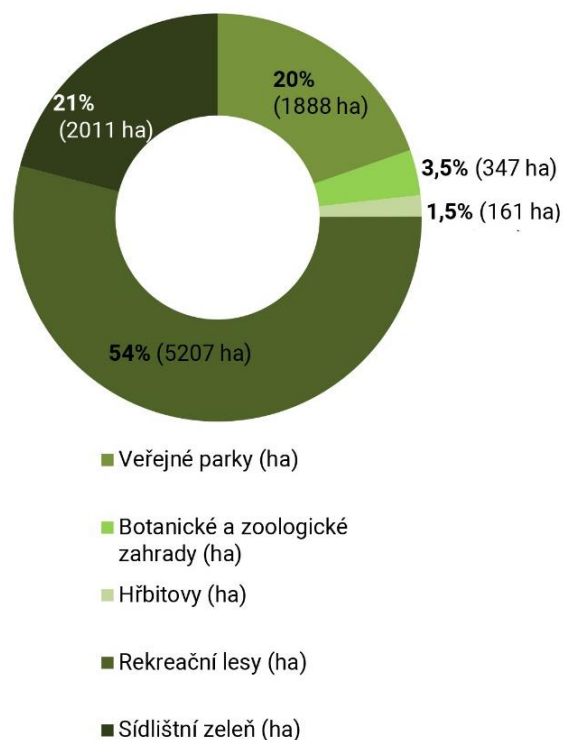

(Převzato z: Esterka 2009)

Začátek 21. století

Graf 8: Zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 2001-2010

Data pro toto období jsou za rok 2006 a jsou převzata z územního plánu Z1000/00. Rozloha plochy veřejné zeleně pokračuje v trendu zvyšování. Plocha veřejných parků se zvýšila o 423 ha, tj. na 1888 ha. Plocha hřbitovní zeleně činila v roce 161 ha a rovněž rozloha rekreačních lesů se zvýšila celkově na 5207 ha. Celková rozloha veřejné zeleně činila 9 614 ha, což odpovídá 20 % z celkové rozlohy hl. m. Prahy a na 1 obyvatele připadalo 80 m² (viz Přílohy: tabulky I a II). Data pro rozlohu sídlištní zeleně a rozlohu botanických zahrad a parků byla převzata data z konce 20. století. Tyto údaje nebyly nalezeny a předpokládá se, že rozlohy uvedených kategorií výrazněji nerostly. Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií viz graf 8.

(Data převzata z: Územní plán sídelního útvaru Z1000/00)

Závěr analýzy

Touto analýzou bilance ploch veřejné zeleně byla potvrzena hypotéza, že během 20. století se rozloha veřejné zeleně zvětšovala v závislosti na rozrůstání hlavního města Prahy. Při zpracování analýzy bylo zjištěno, že rozloha veřejné zeleni vůči rozloze plochy města se neustále zvyšuje. K největšímu nárůstu došlo při vzniku Velké Prahy a dále v roce 1974. Na první pohled se z grafů I, III a IV (viz Přílohy) může zdát, že obyvatelé Prahy měli na počátku století malé množství veřejné zeleně. Avšak v přímé návaznosti na okolí města se vyskytovaly rekreační lesy, které tehdejší Pražané využívali pro svoji rekreaci. Postupně jak se Praha rozrůstala, se tyto lesy stávaly součástí města a dnes tvoří téměř polovinu z celkové rozlohy veřejné zeleně. Od poloviny 20. století s trendem sídlištní výstavby se v Praze objevuje nový druh veřejné zeleně, a to zeleň sídlištní. Tento druh veřejné zeleně zaujímá koncem 20. století necelou čtvrtinu z celkové rozlohy veřejné zeleně.

5.2 Dílčí analýza vlivu architektonických stylů

Jednotlivé architektonické styly a jejich vliv a projev v zahradní krajinářské architektuře je podrobně popsán v kapitole 4.3. Z této rešerše je patrné, že během 20. století není dominantních slohů a stylů. Vliv v zahradní a krajinářské architektuře se nejvíce projevoval na počátku 20. století – secese (např. Náměstí 14. října, Riegrovy sady a sady Svatopluka Čecha). Více než ve veřejné zeleni se architektonické styly projevovaly v soukromých zahradách (např. funkcionalismus, kubismus)

Pro tuto analýzu byly vybrány 4 městské části Prahy, konkrétně se jedná o Vinohrady, Smíchov, Dejvice (v návaznosti na Bubeneč) a Prosek. Tyto části Prahy byly vybrány na základě rozdílnosti doby jejich vzniku a formy utváření veřejných ploch zeleně.

5.2.1 Smíchov

Městská část Smíchov je katastrálním územím na levém břehu Vltavy spadající do městské části Praha 5 (viz obr. 31). Smíchov měl poměrně brzy charakter města. Oficiálního povýšení na město se dočkal roku 1903. Součástí Prahy se staly v roce 1922, kdy došlo k nejrozsáhlejšímu rozšíření hlavního města Prahy.

Obr. 31: Katastrální území Smíchova

Na počátku 20. století se zde nacházely tři plochy sídlení zeleně, které byly veřejnosti přístupné. Jednalo se o park Na Skalce, park na náměstí 14. října a zahradu Santoška. Celkově tyto plochy měly výměru 8,2 ha. Během let byly postupně zpřístupňovány veřejnosti další parky.

Ve 30. letech se jednalo například o Dienzenhoferovy sady (0,6 ha). Po 2. světové válce se zvětšila plocha parku na náměstí 14. října z 0,36 ha na 0,59 ha. V 50. letech byla veřejnosti zpřístupněna zahrada vily Portheimka (0,69 ha), Zahrada Bertramka (0,56 ha), Dětský ostrov (1,53 ha). Na začátku 2. poloviny 20. století tedy výměra veřejných parků činila 11,81 ha. Ke konci století ještě přibyla zahrada a park Sacré Coeur s rozlohou 4,01 ha. Celkem tedy plocha veřejných parků vzrostla na 15,82 ha (viz tabulka 1).

Z tabulky 1 je patrné, že nejčastějším stylem parku byl krajinářský styl. Dále se na území Smíchova nacházejí parky ovlivněné secesí a novoklasicismem a novoromantismem.

Tabulka 1: Plochy veřejné zeleně na území Smíchova

Název plochy veřejné zeleně	Styl/sloh/ pojetí	Rok vzniku/ rekonstrukce	Zjištěný autor/ zjištěný autor rekonstrukce	Výměra (ha)	Poznámka
Dětský ostrov	/	50. léta	/	1,83	rekonstrukce
Dienzenhoferovy sady	krajinářské	30. léta	Vlastislav Hofman	0,6	
Park na náměstí 14. října	novoklasicismus, secese	začátek 20. stol	Jan Šteflíček	0,59	J. Š. úprava v 80. letech
Park Na Skalce	krajinářský, novoklasicismus	konec 19. stol.	František Thomayer	2,2	
Portheimka	novodobé krajinářské	50. léta	/	0,69	rekonstrukce, zpřístupnění veřejnosti
Zahrada a park Sacré Coeur	novokrajinářský	2001	Pavel Šimek	4,01	
Zahrada Bertramka	novoromantismus, moderní	50. léta	A. Benš	0,56	rekonstrukce
Zahrada Santoška	krajinářské	1907	/	5,64	zpřístupnění veřejnosti

5.2.2 Vinohrady

Městská část Vinohrady je katastrálním územím s výměrou 3,79 km² a leží na území Nového města (viz obr. 32). Součástí Prahy se staly v roce 1922, kdy došlo k nejrozsáhlejšímu rozšíření hlavního města Prahy. Do roku 1960 tato část Prahy byla známá jako Královské Vinohrady.

Obr. 32: Katastrální území Vinohrad

Půdorys Vinohrad byl založen na kontrastu kopcovitého rámce středověké osy Ječné ulice a údolí kolem Olšan. Dalším důležitým prvkem je radiální vzor, který je založen na ideje prodloužení osy z Václavského náměstí.

Na počátku 20. století se zde nacházely Havlíčkovy sady z konce 19. století o rozloze 2,3 ha. V této době vznikly na tomto území dále tři významné veřejné parky. Jednalo se o Bezručovy sady (2,94 ha) v krajinářském pojetí, jejichž autorem byl Karel Gabriel. Dále vznikly Sady Svatopluka Čecha (2,33 ha) v krajinářském pojetí ovlivněné secesí. Autorem těchto sadů je jeden z předních českých zahradních a krajinářských architektů František Thomayer. V roce 1902 vznikly spojením bývalých zahrad u usedlostí Riegrovy sady (12,4 ha). Ty v roce 1904 zpřístupnil veřejnosti zahradník Leopold Batěk. Na konci první dekády 20. století se na území, ještě tehdy samostatných Královských Vinohrad, nacházelo 19,97, tj. 5,27 % z celkové rozlohy území.

V roce 1911 vznikl u kostela svaté Ludmily park, dnes známý jako park na Náměstí Míru. Nejednalo se nijak o rozsáhlou krajinářskou úpravu. Tento park měl rozlohu 1,35 ha a jeho autorem byli Leopold Batěk a Josef Kumpán. Úplně první úpravu však provedl František Thomayer. Na konci roku 1920 se na území Královských vinohrad nacházelo 21,32 ha veřejné zeleně – veřejných parků.

Během 20. let 20. století v tomto území žádný nový park nevznikl. Ten vznikl až později ve 30. letech 20. století a jednalo se o park na Náměstí Jiřího z Poděbrad (2,3 ha). V této době rozloha veřejná zeleně vzniklé ve 20. století vzrostla na 23,62 ha. V dalších letech v tomto území nové plochy veřejné zeleně nevznikaly. Pouze na přelomu 20. a 21. století docházelo k jejich revitalizaci. Jednalo se například o Riegrovy sady (viz tabulka 2).

Z tabulky 2 je patrné, že nejčastějším stylem parku byl krajinářský a historizující styl. Dále se na území Vinohrad nacházejí parky ovlivněné secesí.

Tabulka 2: Plochy veřejné zeleně na území Vinohrad

Název plochy veřejné zeleně	Styl/sloh/ pojetí	Rok vzniku/ rekonstrukce	Zjištěný autor/ zjištěný autor rekonstrukce	Výměra (ha)
Bezručovy sady	historizující formálně řešený parter i krajinářský části	začátek 20. století	Karel Gabriel	2,94
Park na náměstí Jiřího z Poděbrad	krajinářské	30. léta	Vlastislav Hofman	2,3
Park na náměstí Míru	historizující, krajinářské	1911	Leopold Batěk, Josef Kumpán	1,35
Riegrovy sady	historizující, krajinářský ovlivněný secesí	1902	Leopold Batěk/Matouš Jebavý	12,4
Sady Svatopluka Čecha	historizující krajinářský, novobaro, ovlivnění secesí	začátek 20. století	František Thomayer	2,33

5.2.3 Dejvice s přesahem do Bubeneč

Dejvice a Bubeneč jsou sousedící katastrální území (viz obr. 33). Dejvice se celé nachází na území Prahy 6 a Bubeneč je pražskou čtvrtí rozdělenou mezi Prahu 6 a 7. Katastrální výměra Dejvic je 7,39 km² a Bubeneč 4,44 km². Obě pražské čtvrti se staly součástí Prahy v roce 1922, kdy vznikla Velká Praha. Dejvice byly navrženy podle velkorysého prvorepublikového urbanistického návrhu Antonína Engela.

Obr. 33: Katastrální území Dejvic a Bubeneč

Nejvíce veřejné zeleně vznikalo ve zkoumaném území ve 20. letech 20. století a jednalo se především o parkové úpravy na náměstích, které byly součástí zeleného pásu od Antonína Engela. Jednalo se o park Lázarův Gádenase, park na Náměstí interbrigády, park na Lotyšském náměstí, park Indiry Gándhíové a park na Bachmančském náměstí, Celkově tyto parky zaujímaly 4,2 ha. Ve 30. letech byla zpřístupněna veřejnosti Hanspaulka s rozlohou 1,45 ha. Poté řadu let žádná další veřejně přístupná plocha ve zkoumaném území nevznikla. Až na počátku 21. století v roce 2004 park Hadovka, která má moderní pojetí. Na začátku 21. století rozloha veřejných parků v zájmovém území tedy byla 8,89 ha.

Veřejné parky v zájmovém území vznikly jako zcela nové plochy zeleně především ve 20. letech 20. století a v této době už moc nedocházelo k promítání architektonických vlivů v tvorbě veřejných parků.

Tabulka 3: Plochy veřejné zeleně na území Dejvic s přesaheem do Bubenče

Název plochy veřejné zeleně	Styl/sloh/ pojetí	Rok vzniku/ rekonstrukce	Zjištěný autor/ zjištěný aautor rekonstrukce	Výměra (ha)	Poznámka
Park Hanspaulka	novokrajinářský	30. léta	/	1,45	zpřístupnění veřejnosti
Park Lázaro Cárdenase	/	20. léta	/	1,85	součástí zeleného pásu od A. Engela
Park na Bachmačského náměstí	/	20. léta	/	0,15	
Park na náměstí Interbrigády	/	20. léta	/	0,7	součástí zeleného pásu od A. Engela
Park na Lotyšském náměstí	/	20. léta	/	0,6	součástí zeleného pásu od A. Englea
Park Hadovka	moderní	2004	Luboš Pata	3,24	
Park Indiry Gándhiové	/	20. léta	/	0,87	součástí zeleného pásu od A. Engela

5.2.4 Prosek

Prosek je v dnešní době katastrálním územím a je součástí městské části Prahy 9 (viz obr. 34). Katastrální výměra je 1,68 km². Tato městská část byla připojena k Praze rovněž v roce 1922, kdy vznikala Velká Praha. Ještě předtím spadal Prosek do karlínského okresu. (Kuranda 1999)

Obr. 34: Katastrální území Proseka

Na území této městské části se nachází především sídlištní zeleň v okolí panelové výstavby. Unikátním moderním parkem je park Přátelství (11 ha), který vznikl zcela výjimečně na tehdejší poměry záměrným plánování. V téže době vznikla i menší krajinářsky pojatá parková úprava v okolí kostela sv. Václava (0,32 ha).

Asi nejvýraznější změnu prodělalo území během 20. století. Během jednoho století území Proseka zásadně změnilo charakter území. Do poloviny 20. století se jednalo o malé sídlo obklopené poli a rozptýlenou vegetací a alejemi vedoucími do obce. Od 70. let 20. století došlo ke zcela zásadní změně ve výstavbě, a to vznikem panelového sídliště (1964-1971), které zabírá skoro celý katastr. Již v této době bylo vynecháno místo pro budoucí park – Park Přátelství (11 ha). Rozloha sídlištní zeleně byla 20,6 ha. V dalších letech až do dnešní doby je možné sledovat zahušťování stávající výstavby. Koncem 70. let se na území Proseka nacházelo 31,92 ha veřejné zeleně, z toho 11,32 ha veřejných parků a 20,6 ha sídlištní zeleně (viz tabulka 4).

Jelikož veřejná zeleň v zájmovém území vznikla až v druhé polovině 20. století je pojetí parků novodobé a moderní (viz tabulka 4).

Tabulka 4: Plochy veřejné zeleně na území Proseka

Název plochy veřejné zeleně	Styl/sloh/ pojetí	Rok vzniku/ rekonstrukce	Zjištěný autor/ zjištěný aautor rekonstrukce	Výměra (ha)
Park Přátelství	moderní	70. – 80. léta	Otakar Kuča/ Pavína Malíková a Aleš Steiner	11
Park u kostela sv. Václava	novodobé krajinařské	kolem roku 1970	/	0,32
Sídlištní zeleň	/	70. – 80. léta	/	20,6

Závěr analýzy

Ve 20. století dochází v architektuře k bouřlivému vývoji a mnohdy byl tento vývoj tak rychlý, že než se jednotlivé proudy stačily rozvinout, začínaly nové. Díky této skutečnosti nebylo ve 20. století dominantních stylů, nýbrž probíhalo několik architektonických stylů, proudů zároveň. Architektonické styly se více projevily ve tvorbě soukromé zeleně než ve tvorbě veřejné zeleně. Ve veřejné zeleni se projevily zejména ze začátku 20. století. Jednalo se především o secesi, novobaroko, novoromantismus a novoklasicismus. Dále se například jednalo o historizující, krajinařské a moderní pojetí.

Hypotéza Architektonické styly 20. století se rovněž projevují ve tvorbě veřejných prostranství a veřejné zeleně, byla tedy potvrzena. Na začátku 20. století se architektonické slohy projevily ve tvorbě ploch veřejné zeleně, jednalo se především o historizující styly a o secesi. Později během 20. století už nebylo dominantního stylu v architektuře. V našich podmínkách se v druhé polovině 20. století nejvíce projevuje historizující styly spojený s přírodně krajinařským

přístupem. Ke konci druhé poloviny 20. století mluvíme v architektuře o postmoderně a v zahradní architektuře o moderním pojetí parků (například park Přátelství).

5.3 Analýza vybraných ploch veřejné zeleně

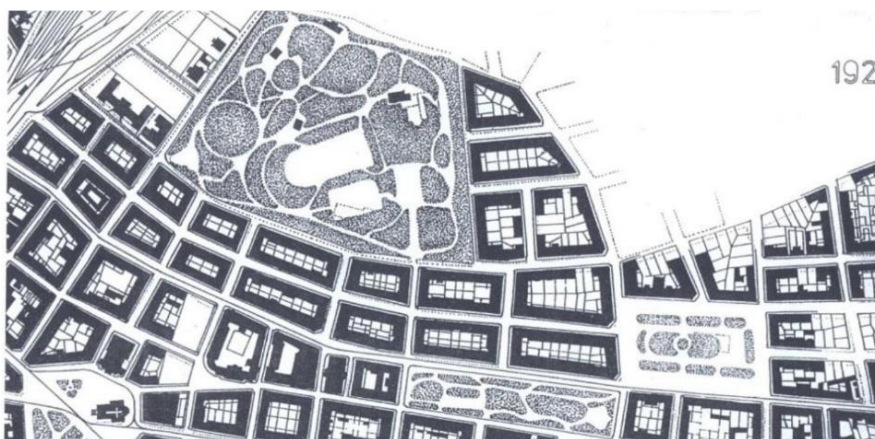
5.3.1 Riegrovy sady

Zkoumaná plocha Riegrových sadů se nachází v prostoru, který je vymezený ulicemi Polská, Chopinova, Vozová, U rajské zahrady a Italská. Jeho rozloha činí 11 ha a nachází se v nadmořské výšce 237-270 m. Jedná se o veřejný městský park z počátku 20. století v charakteristickém krajinářském a secesním pojetí. Park je přístupný bez omezení a slouží především k rekreačnímu pobytu, k procházkám, ale i jako pěší spojnice (Pacáková-Hošťáková et al. 2000).

Historie

Riegrovy sady vznikly v roce 1902 spojením bývalé zahrádky Kanálka a zahrad několika usedlostí: Saracinky (neboli vozová), Šihanky, Pštrošky a Kuchyňky a přilehlých planin. Původně se na území nacházely vinice, které nechal založit již Karel IV. Vlastní park byl založen až v roce 1904-1908 vinohradským zahradníkem Leopoldem Bařkem (viz obr. 35). Sady byly pojmenovány podle českého politika Ladislava Riegra, jehož pomník se nachází v parku. Park byl vybudován jako přírodně krajinářský. Jeho budování si vyžádalo náročné terénní úpravy. Jako hlavní kompoziční útvar nového parku vznikl monumentální výhled. Hlavní průhled parkem zkrátila v roce 1938 výstavba sokolovy, která změnila i významně základní prostorové vazby a provozní vazby a stala se bariérou parku (Jebavý 2011).

Obr. 35: Riegrovy sady v roce 1921

(https://home.czu.cz/storage/425/54383_Matou%C5%A1%20Jebav%C3%BD_Riegrovy%20sady_prezentace_07_09_2015.pdf)

Důležitým objektem parku byl tzv. Šťastný hostinec (viz Přílohy: obr. III) a dřevěný pavilon pro jízdu na kolečkových bruslích. Během 1. světové války sloužil jako lazaret a později jako tělocvična. Po jeho zrušení bylo na místě vybudováno dětské hřiště. Do dnes jsou v parku dochovány pozůstatky původních staveb, například vyhlídkový pavilon, historická vstupní brána,

hostinec, Mlíkárna a další. Obelisk je pozůstatkem souboru plastik z usedlosti Kanálka. (Pacáková-Hošťáková et al. 2000; Jebavý 2011).

Areál vinohradské sokolovny byl do parku umístěn v roce 1938 a zabral velký kus parkové plochy a zasáhl do základního konceptu parku. Jeho výstavbou byl totiž porušen jižní promenádní okruh. Součástí Riegrových sadů byla v minulosti také Rajská zahrada, která byla založená v místech dřívější vinice. Do tohoto prostoru byl umístěn v letech 1935-1936 Sadový odbor Stavebního úřadu Magistrátu hlavního měst Prahy. Tento odbor zde provozoval i zásobní zahradu pro potřebu pražských parků. Po 2. světové válce byla část plochy Rajské zahrady zmenšena výstavbou provizorní budovy jeslí. Rajská zahrada byla postupně zastavována tak, že z parkové plochy na místě bývalé vinice téměř nic nezbylo (Pacáková-Hošťáková et al. 2000).

V roce 2010-2011 zde proběhla 1. etapa revitalizace, jejímž autorem je doc. Matouš Jebavý. Celková studie doc. Matouše Jebavého respektuje realizované prvky od Ing. Dášy Tůmové z roku 1995. Zabývá se především celkovou koncepcí rozvoje komunikací v parku, obnovou romantické lesní partie a celkově sadovými úprava. Projekt na celkovou revitalizaci prostoru s hlavním výhledem na Prahu a Pražský hrad byl vypracován doc. Matoušem Jebavým v roce 2016. Byla zpracována komplexní architektonické, terénní, stavební a sadovnické řešení (viz Přílohy: obr. V a obr. VI). V letech 2018-2019 proběhla realizace nových úprav tohoto prostoru také s výsadbou nových dřevin a cibulovin. Zrekonstruována byla rovněž cestní síť, které bylo ponecháno původní půdorysné členění. Veškerá srážková voda je nově vsakována prostřednictvím odvodu vody do rozsáhlých podzemních galerií. Dešťová voda tak sytí na mnoha místech podloží parku a následně je opět využita dřevinami rostoucími v parku. Dále je zde navržen nový neformální amfiteátr. (Jebavý 2011; Jebavý 2019).

Park je v dnešní době významný prostornými loukami, harmonickým výhledy a průhledy, které jsou stále lemovány původními kosterními dřevinami. Nacházejí se zde i intimní zákoutí téměř v lesním prostředí. Je přístupný celoročně a slouží pro rekreační účely.

Sortiment

Ve svažitých terénech byly při vzniku sadů vysázeny výrazné solitéry i skupiny stromů tvořené zástupci jednoho druhu v různých druzích a kultivarech. Výsadby stromů doplnily výrazně kvetoucí skupiny keřovitých pivonek (*Paonia suffruticosa*). Bývalo zde 200 různých variet a kultivarů. To vše sjednocovaly prostorné trávnickové plochy. Hlavní průhledy jsou stále lemovány původními kosterními dřevinami a existuje zde řada tvarově i barevně zajímavých dřevin. Jedná se například o převislý habr obecný (*Carpinus betulus* 'Pendula'), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior* 'Diversifolia'), sloupovitý jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba* 'Fastigiata') a další (Jebavý 2011).

Vývoj v regulačních a územních plánech

První regulační plán Prahy pochází z roku 1924 a je na něm zachycena prostorová regulace realizovaná pomocí uliční čáry a definice nové hmoty zástavby. Prostory zelně nelze z tohoto plánu přesně určit, pouze je možné je tušit v plochách, kde nejsou definovány žádné urbanistické prvky (domy, ulice, náměstí apod). Riegrovy sady, sice nejsou značeny žádnou barvou, ale jsou označeny názvem (viz obr. 36). U rajske zahrady, která byla součástí Riegrových sadů, není uveden, žádný název, ale prostor pro zeleň je možné odušit.

Obr. 36: Regulační plán 1924

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Na regulačním plánu z roku 1930 je zachycena už čitelnější prostorová a funkční regulace města. Jsou zde odlišně zakresleny plochy zeleně, plochy kompaktní zástavby městského charakteru, samostatně stojící rodinné domy atd. Z plánu (viz obr. 37) je patrné, že Riegrovy sady a malá část Rajske zahrady jsou zakreslené tmavě zelenou barvou a že se jedná o plochu veřejných sadů a nezastavitelnou plochu. V těsné blízkosti navazuje zástavba. Směrem na západ, severozápad se jedná o rodinné domky izolované a skupinové v zahradách (světle zelená barva) a na východní a jižní straně se nacházejí veřejné budovy (červená barva).

Další regulační plán pochází z roku 1939 a zachycuje regulaci prostorů koncem 30. let 20. století v Praze. Na obrázku 38 jsou Riegrovy sady znázorněny opět jako plocha veřejné zeleně. Cestní síť uvnitř sadů je zde zobrazena detailněji i s budovami.

Obr. 37: Schématický regulační plán 1930

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Obr. 38: Regulační plán Velké Prahy 1939

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Z roku 1938 pochází první ortofotosnímek (viz obr. 39), na kterém ještě není vidět stavba vinohradské sokolovny. Je zde ale možné pozorovat hřiště a už je patrné, jak došlo k narušení celkového konceptu sadů. V přilehlé Rajské zahradě jsou patrné objekty Sadového odboru. Dále je také možné pozorovat hlavní výhled ve vegetaci na Prahu a Pražský hrad, a i vedlejší výhledy.

Obr. 39: Ortofotosnímek 1938

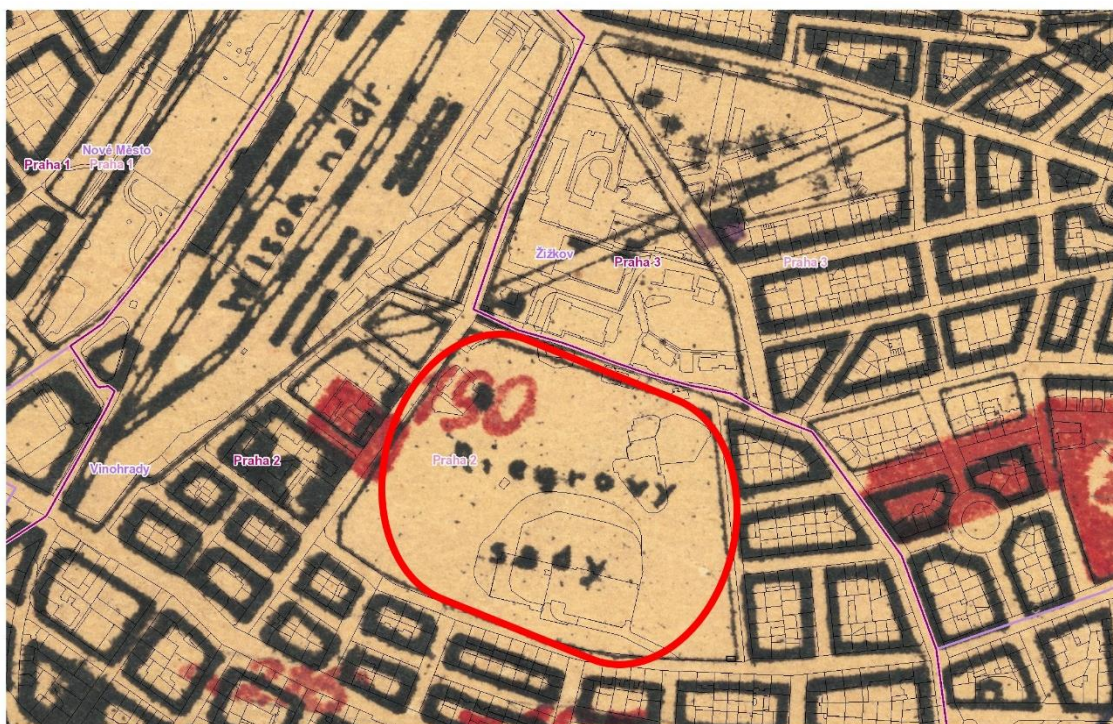

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

0 125 250 m

Na mapovém podkladu z let 1947-58 jsou definovány stavební obvody. Riegrovy sady jsou ponechány jako plocha zeleně (viz obr. 40).

Obr. 40: Stavební obvody 1947-1958

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

0 125 250 m

Na leteckém snímku z roku 1953 (viz obr. 41) je možné pozorovat již současnou velikost areálu vinohradské sokolovny. Oproti předchozímu ortofotosnímku je vegetace vzrostlejší a cestní síť už není tolik patrná, hlavní výhled je stále zachován, ostatní je možné vytušit.

Na směrném územním plánu z roku 1964 (viz obr. 42) je zájmové území znázorněno jako plocha veřejných parků s plochou pro sport a rekreaci (vinohradská sokolovna).

Ortofotosnímek z 60. let pochází konkrétně z roku 1966 (viz obr. 43) a situace na něm je stejná jako na předešlém snímku z roku 1953. Pouze je patrná změna na přilehlé ploše Rajske zahrady, která je postupně zastavována.

Obr. 41: Ortofotosnímek 1953

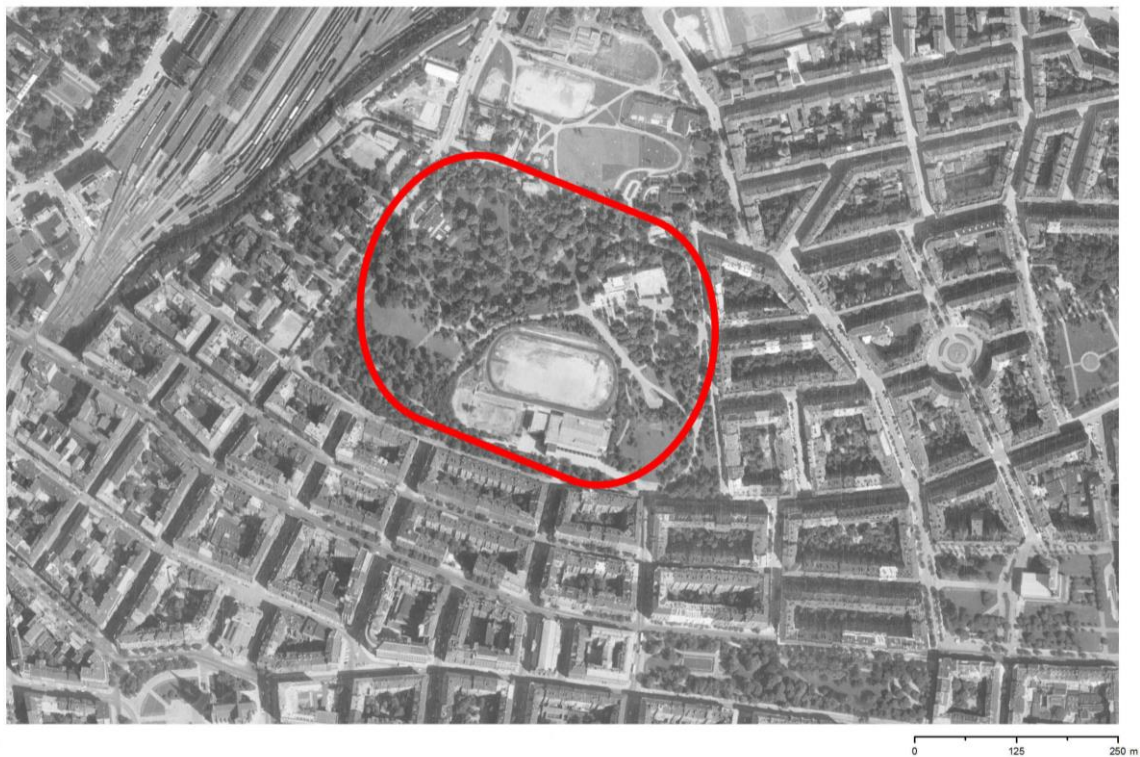
(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofto-archiv/>)

Obr. 42: Směrný územní plán 1964

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 43: Ortofot snímek 1966

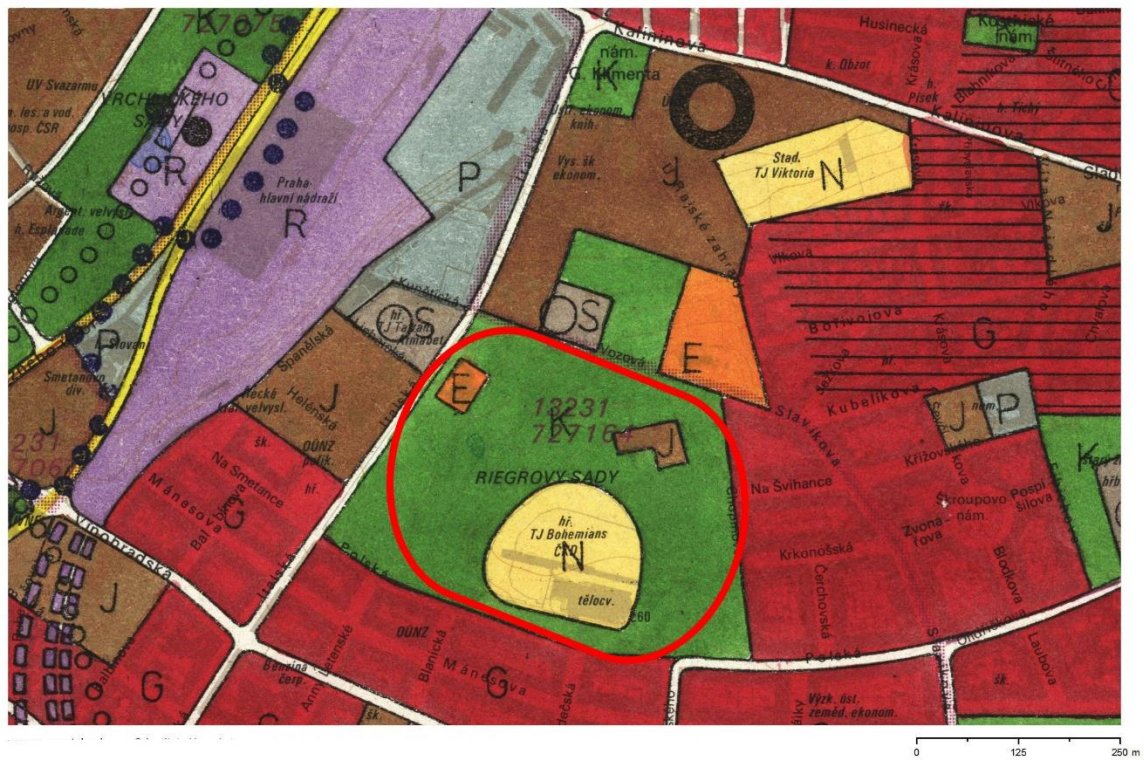
(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Obr. 45: Ortofot snímek 1975

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Obr. 46: Směrný územní plán 1986

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

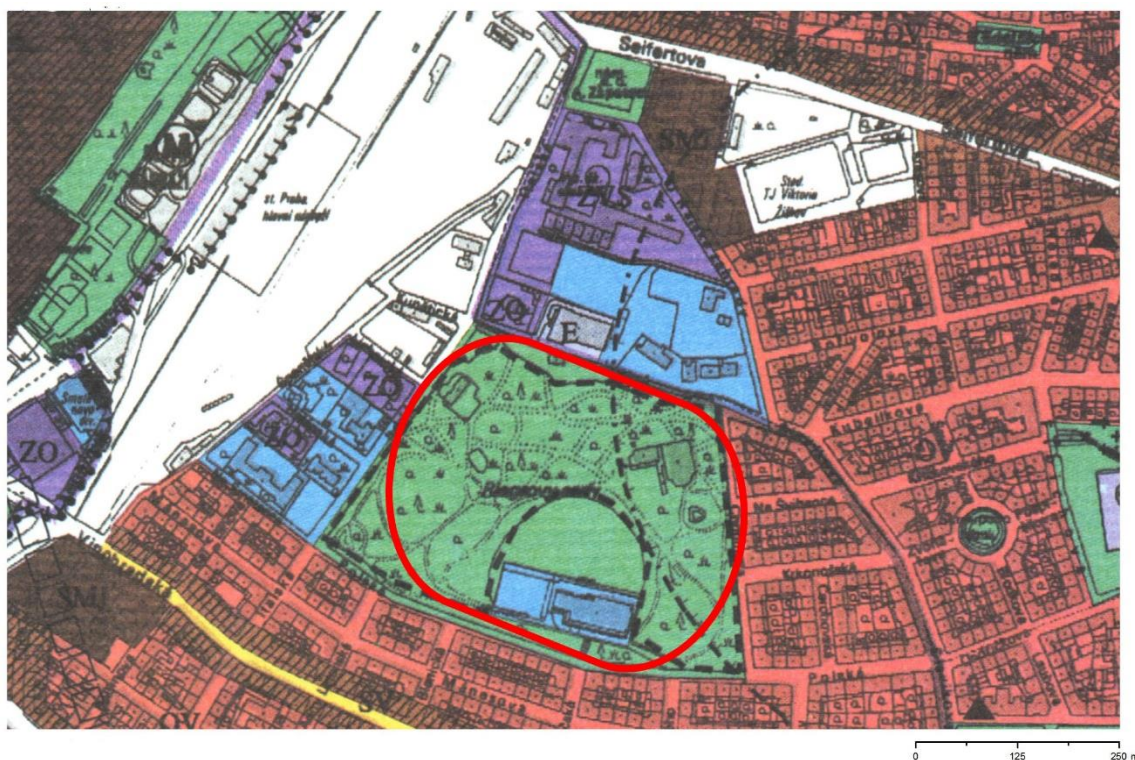
Obr. 47: Ortofotosnímek 1988-9

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na ortofotosnímku z let 1988-9 je situace stejná jako na předchozích snímcích. Jen díky stále rostoucí vegetaci, je méně patrná cestní síť (viz obr 47).

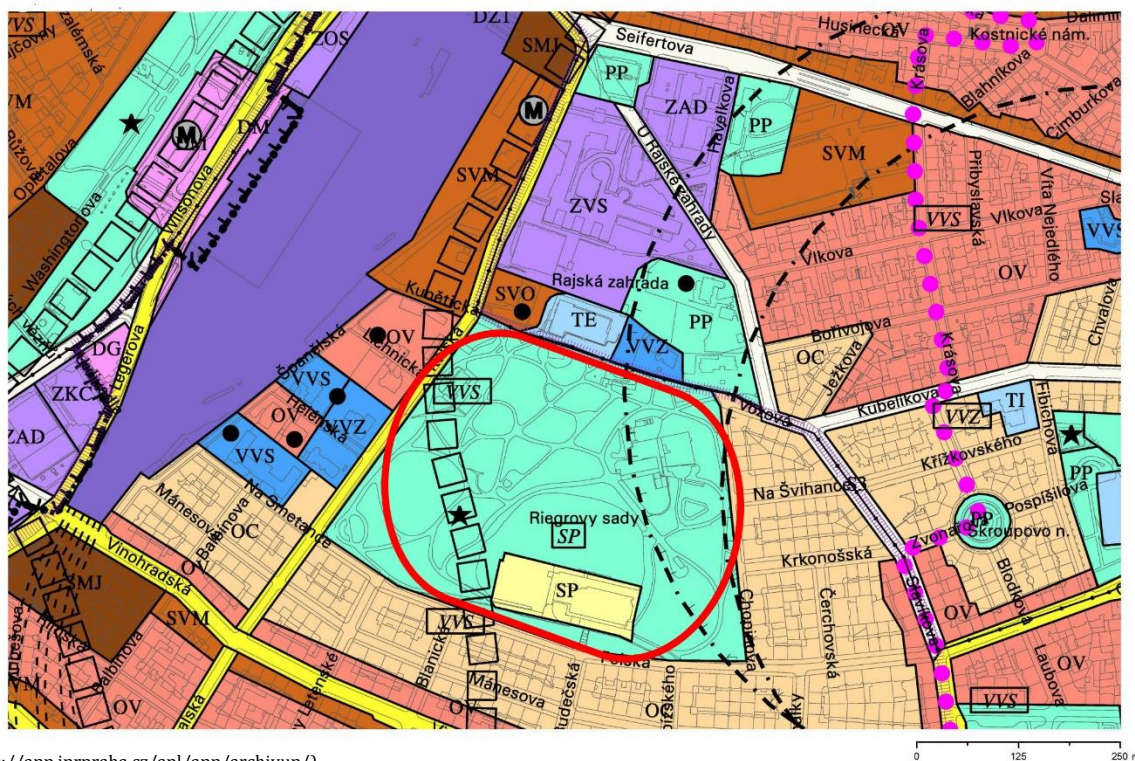
Obr. 48: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Plán využití ploch z roku 1994 nabízí větší škálu kategorií. Zájmové území je značeno zelenou barvou a spadá do kategorie monofunkčních ploch – parky a parkově upravené plochy. V tomto plánu je znázorněna cestní síť v parku. Budova vinnohradské sokolovny je označena modrou barvou – monofunkční plocha – veřejné vybavení (viz obr. 48).

Obr. 49: Územní plán 1999

<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>

Na územním plánu z roku 1999 (viz obr. 49) je zájmová plocha značena tyrkysovou barvou a hvězdičkou, což odpovídá kategorii historické zahrady. Budova vinnohradské sokolovny je označena jako plocha sloužící sportu. Rovněž je možné z mapového podkladu vyčíst trasu plánovanou trasu metra.

Na obrázku 50 je možné vidět situaci na leteckém snímku z roku 1999. Na snímku je vidět výhledy a průhledy na město Prahu, který jsou pro Riegrovy sady charakteristické.

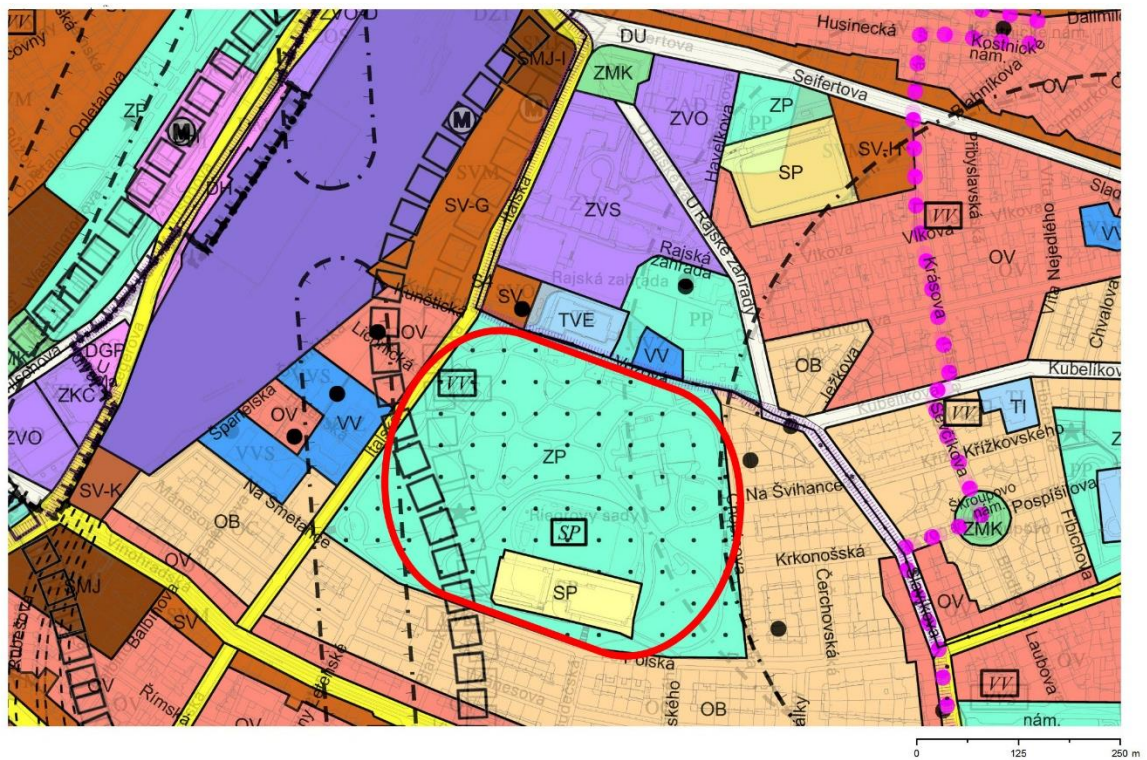
Na mapovém podkladu územního plánu z roku 2009 je (viz obr. 51), kde území Riegrových sadů je opět značeno tyrkysovou barvou a zkratkou ZP. Tudiž se jedná o kategorii ploch přírodních, krajinné a městské zeleně a zkratka ZP odpovídá ploše parky, historické zahrady a hřbitovy. Dále je možné vyčíst, že území parku bylo zařazeno do celoměstského systému zeleně hlavního města Prahy. Plánovaná trasa metra je vyznačena i na tomto mapovém podkladu.

Obr 50: Ortofot snímek 1999

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Obr. 51: Územní plán 2009

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>)

Zhodnocení

Z analýzy dostupných podkladů, regulačních a směrných plánů a ortofoto snímků Riegrových sadů je patrné, že tato plocha byla od počátku jejího vzniku důležitým prvkem sídelní zeleně. V současné době je také součástí celoměstského systému zeleně, což značí jejich důležitost i v dnešní době. Park Riegrovy sady je rovněž příkladem parku, kde v posledních letech proběhla zdařilá a citlivá revitalizace se zachováním původní rekreační funkce parku. Projekt revitalizace úspěšně navázal na původní myšlenku a byly obnoveny průhledy a také louky. Při obnově, především cestní sítě, byly použity současné materiály.

5.3.2 Portheimka a park na náměstí 14. října

Vybrané plochy se nachází na Smíchově na Praze 5. Jedná se o menší plochy, které spolu sousedí a na mapě vypadají jako jedna plocha zeleně. Z tohoto důvodu jsou hodnoceny obě plochy, i když se každá z nich vyvíjela historicky jinak. Park na náměstí 14. října (0,59 ha) se nachází před Národním domem a Smíchovskou tržnicí, zároveň park sousedí s usedlostí a zahradou vily Portheimka (0,69 ha), její současná podoba pochází z 50. let 20. století. Obě území se nachází v nadmořské výšce 192-194 m n. m.

Park na náměstí 14. října má pravidelnou úpravu z počátku 20. století v novoklasicistním a secesním duchu, která byla vytvořena jako součást nového smíchovského centra na místě dřívějšího komplexu barokních zahrad. Park byl novodobě zjednodušen a modifikován. Zahrada vily Portheimka představuje pozůstatek dřívější velkorysé barokní zahrady. V současnosti se jedná o nevelký městský park s nepatrnými pozůstatky původní kompozice. (Pacáková-Hošťálková et al. 2000). V nedalekém okolí se také nacházejí Dientzenhoferovy sady se současnou podobou z roku 1929.

Obr. 52: Zájmové plochy na orientačním plánu města Smíchova, 1906

Na obrázku 52 je zachycen orientační plán města Smíchova z roku 1906 a je na něm i patrné, že plocha Portheimky je znázorněna jako plocha zeleně a náměstí 14. října je možné chápat jako veřejnou plochu. Část plochy je označena jako tržiště.

(<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=81FBB52044BC11E0949C0008744C3219&scan=1#scan1>)

Historie parku na náměstí 14. října

Od první poloviny 18. století se zájmová plocha náměstí nacházela v rozsáhlém komplexu barokních zahrad. Od začátku 19. století dochází v rámci průmyslové zástavby Smíchova k postupnému omezování plochy. Zástavba pokračovala i v prvním desetiletí 20. století. Během této doby bylo náměstí parkově upraveno. Později bylo rozšířeno o navazující zelený pás s dvojitým stromořadím lip stříbrných (*Tilia tomentosa*). Na začátku 20. století byly na východní straně postaveny secesní domy a na severní straně Národní dům s tržnicí. Uprostřed tak vzniklo nové prostranství - park. Současný název náměstí 14. října pochází z roku 1920 a bylo pojmenováno podle významné historické události – první spontánní vyhlášení Československé republiky dne 14. října 1918 (Pacáková-Hošťálková et al. 2000; Jungmann 2007).

Po 2. světové válce se plocha náměstí rozšířila o zbourané domy za kostelem sv. Václava, který tvoří dominantu náměstí. Tato plocha bohužel nebyla nikdy adekvátně upravena. Později po roce 1948 bylo do větší části parku umístěno barokní sochařské dílo z konce 17. století Medvědí fontána od sochaře Jeronýma Kohla. V 80. letech 20. století došlo k realizaci trasy metra B a plocha parku byla nově upravena podle návrhu Jana Šteflíčka. Úprava byla provedena v duchu původní úpravy (Pacáková-Hošťálková et al. 2000; Jungmann 2007). Historické fotografie viz Přílohy: obr. VII)

Sortiment parku na náměstí 14. října

Kosterní dřeviny tvoří především jilmy (*Ulmus xhollandica*), které se nacházejí ve větší části u Medvědí fontány. V menší části za kostelem tvoří kosterní dřeviny lípy srdčité (*Tilia cordata*). Dále se v parku vyskytují javory klen (*Acer pseudoplatanus*) a lísky (*Corylus avellana*). Obě části parku lemují keře ptačích zobů (*Ligustrum vulgare*). Dále se zde nacházejí druhy perovskie (*Perovskia abrotanoides*), ořechokřídlec (*Caryopteris xclandonensis*), bobkovišně (*Prunus laurocerasus*), šeříky (*Syringa vulgaris*), levandule (*Lavandula angustifolia*), zimolézy (*Lonicera nitida*) a různé druhy tavolníků (*Spiraea sp*) a růží (*Rosa sp*).

Historie zahrady vily Portheimka

Pozemky, které dříve patřily klášteru kartuziánů, vlastnil po bitvě na Bílé hoře hrabě Michna z Vacínova. Později se stal majitelem vinic a zahrad Michla Schöffer a od něho si koupil větší část pozemku Kilián Ignác Dientzenhofer. Ten si zde vybudoval letohrádek s dvoupatrovou dispozicí s bohatě členěným zahradním průčelím ((viz Přílohy obr. VII). Součástí byla bohatá barokní francouzská zahrada. Po jeho smrti získal letohrádek František Ferdinand Buquoy, který upravil zahradu v rokokovém stylu. Nechal zde například postavit voliéru (viz Přílohy obr. VII), oranžérii a fíkovnu. Podařilo se mu z tohoto místa vytvořit středisko společenského života francouzské

šlechty. Pozdější majitelé už bohužel areál dále nerozvíjeli, ale spíše ho poškozovali. Začátkem 19. století zde dokonce i zřízena továrna na cikorku. V roce 1810 se majiteli stali Jan a Mojžíš Porgesové z Portheimu a podle nich je získal letohrádek se zahradou svoje současné jméno. Toto sídlo obývali až do konfiskace majetku v roce 1945. V roce 1884 byla zahrada i letohrádek výrazně poničena výstavbou kostela sv. Václava.

Až do roku 1945 se tedy jednalo o soukromý pozemek obehnaný vysokou zdí. Tato zeď byla později ubourána a v roce 1951 byla zahrada upravena do dnešní podoby a byla zpřístupněna jako veřejný městský park. V této době se uvažovalo o obnově v barokní úpravě (dochované dokumenty v dobových plánech Prahy), ale byla zamítnuta z důvodu chybějící části pozemku. Pozůstatkem je pouze jírovcová alej navazující na střed zahradního průčelí letohrádku.

Zásadní pro toto území také byla výstavba metra v 80. letech 20. století, kdy se zde nacházelo staveniště. Po jeho odstranění došlo pouze k nejnútnejším úpravám povrchu cest a bylo doplněno jírovcové stromořadí pro připomínku historické osy. V travnatých plochách byly vysázeny solitérní stromy. Letohrádek v současné době využívá městská část Praha 5 ke kulturním účelům ((Pacáková-Hošťálková et al. 2000; Jungmann 2007).

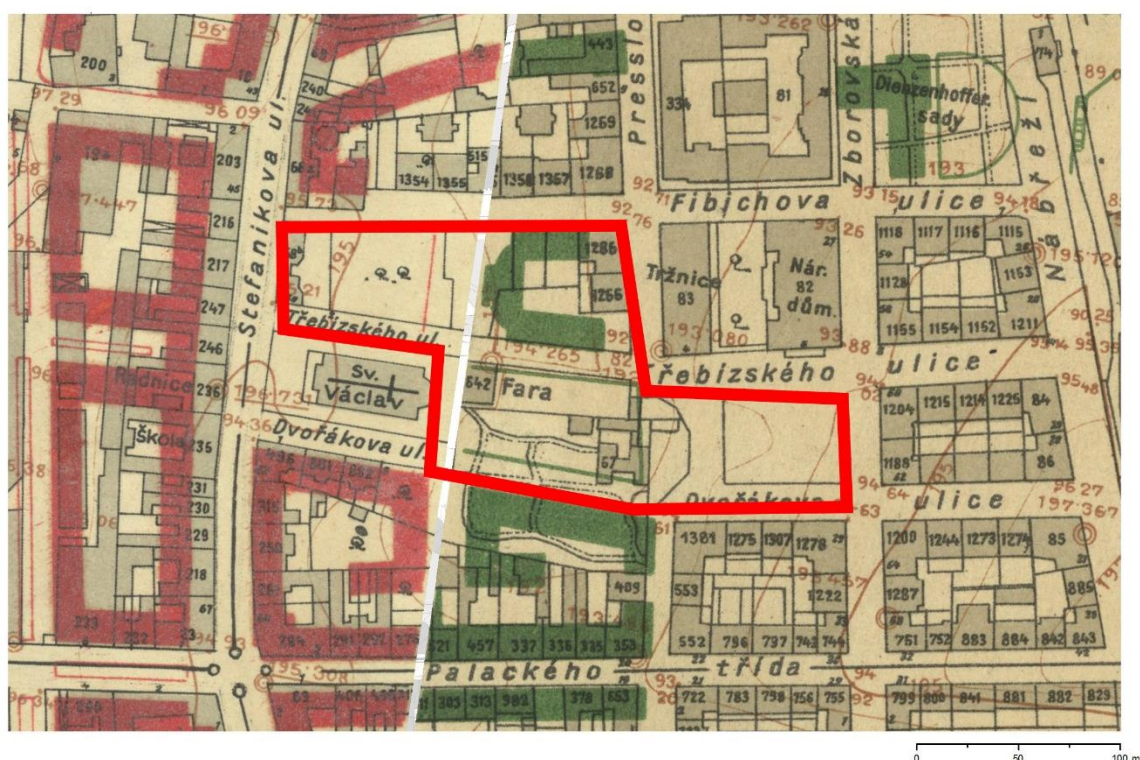
Sortiment zahrady vily Portheimka

Historicky významné a v minulosti postupně obnovované je stromořadí jírovců maďalů (*Aesculus hippocastanum*) a jírovců pleťových (*A. xcarnea*). Nejhodnotnějšími dřevinami v parku jsou dvě vzrostlé lísky turecké (*Corylus colurna*). Z dalších dřevin je dále významný vzrostlý javor stříbrný (*Acer saccharinum*).

Vývoj v regulačních a územních plánech

Na regulačním plánu z roku 1924 (viz obr. 53) je patrné, že v části dnešního území parku Portheimka bylo počítáno s výstavbou domů. Zbytek plochy bylo zamýšleno pravděpodobně využít jako plochu zeleně. Plocha parku na náměstí 14. října je ponechána pravděpodobně jako plocha zeleně. Není zde definována žádná zástavba a na části je patrná cestní síť.

Obr. 53: Regulační plán 1924

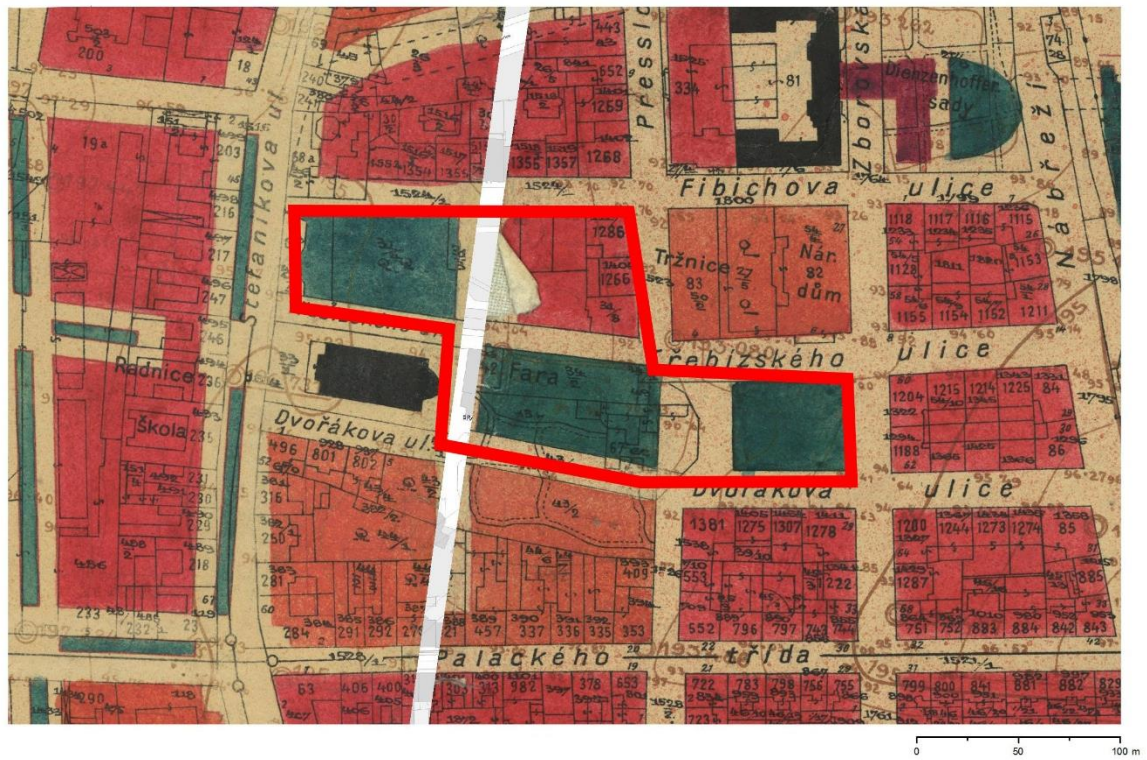
(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Na regulačním plánu z roku 1930 je situace podobná. Část plochy Portheimky je definována jako plocha pro veřejné budovy. Ostatní plochy jsou definovány jako plocha veřejné zeleně a nezastavitelná plocha (viz obr. 54).

Na regulačním plánu Velké Prahy 1939 (viz obr. 55) jsou už obě plochy v celé svém dnešním rozsahu definovány jako plocha zeleně. Z mapového podkladu je také možné vyčíst dvě menší budovy.

Na ortofotosnímku z roku 1938 (viz obr. 56) je vidět, že jedná o plochy zeleně, v části za kostel se zástavbou. Na menší části plochy parku na náměstí 14. října je patrná pravidelná úprava. V okolí zájmového území se nachází vysokopodlažní zástavba.

Obr. 54: Schematický regulační plán 1930

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Obr. 55: Regulační plán Velké Prahy 1939

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

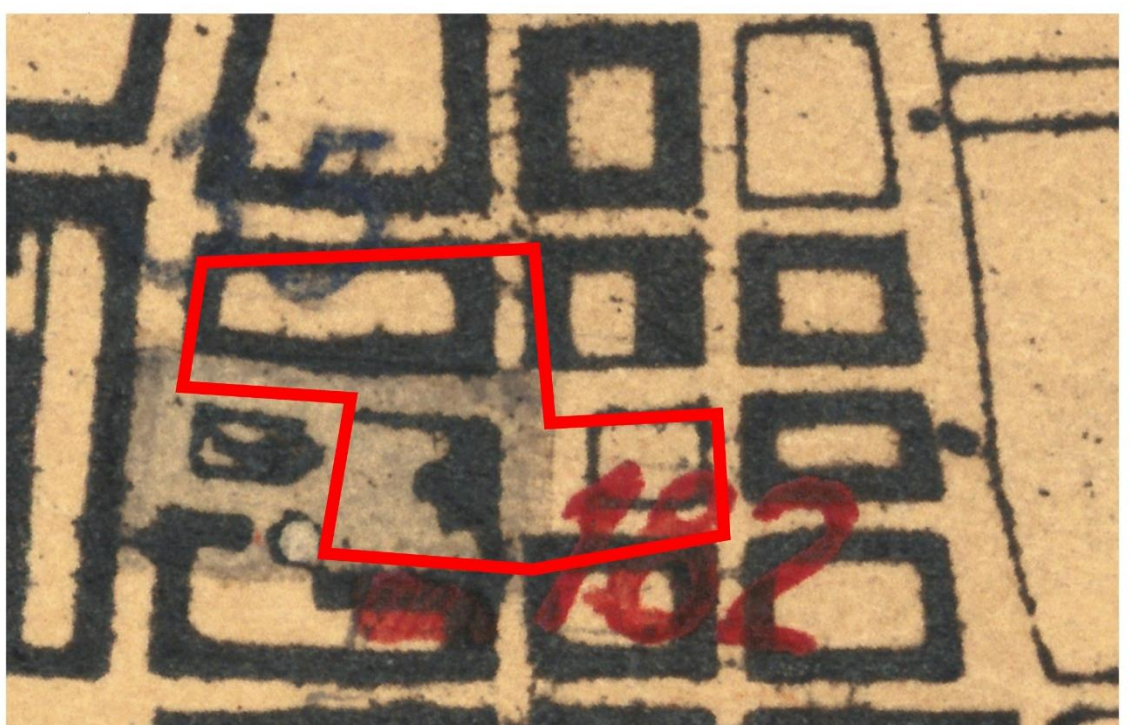
Obr. 56: Ortofotosnímek 1938

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na obrázku 57 je zachyceno zájmové území na mapovém podkladu stavebních obvodů z roku 1947-58.

Obr. 57: Stavební obvody 1947-1958

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

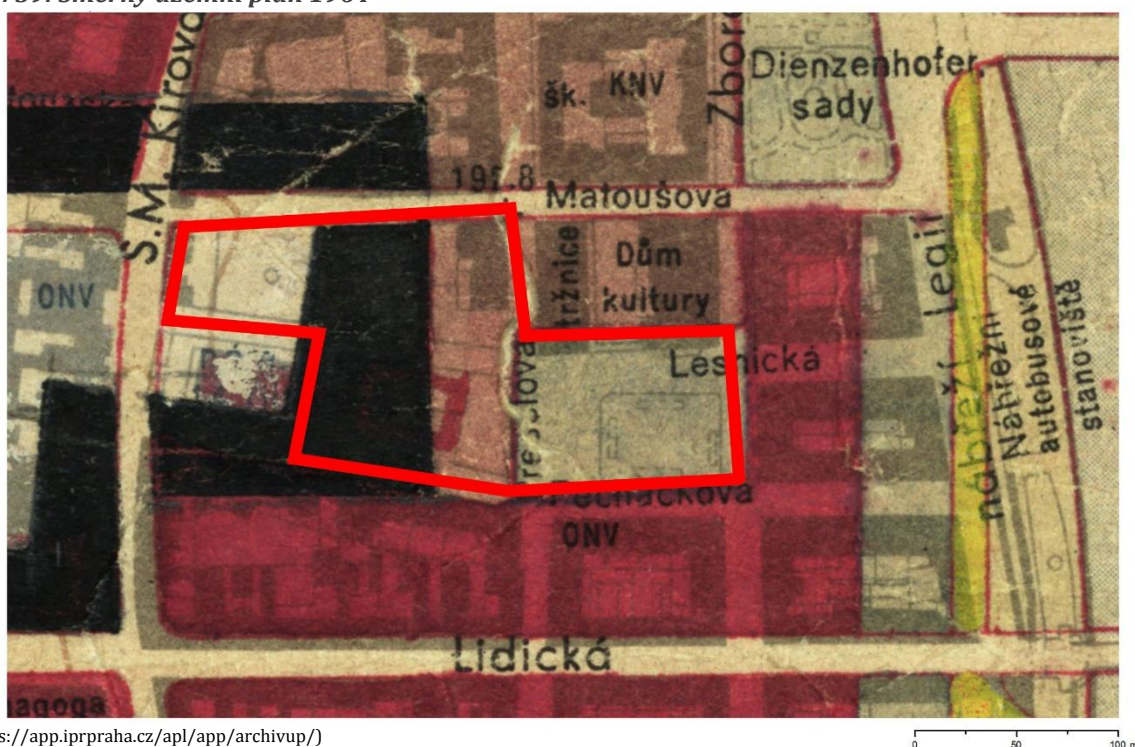
Obr. 58: Ortofoto snímek 1953

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na ortofotosnímku z roku 1953 (viz obr. 58) je možné pozorovat změny na ploše parku náměstí 14. října, kde po 2. světové válce došlo ke zbourání domů za kostelem sv. Václava. Díky tomu došlo k rozšíření plochy pro zeleň. V menší části je patrné rozšíření o zelený pás a také je zde možné vytušit Medvědí fontánu.

Obr. 59: Směrný územní plán 1964

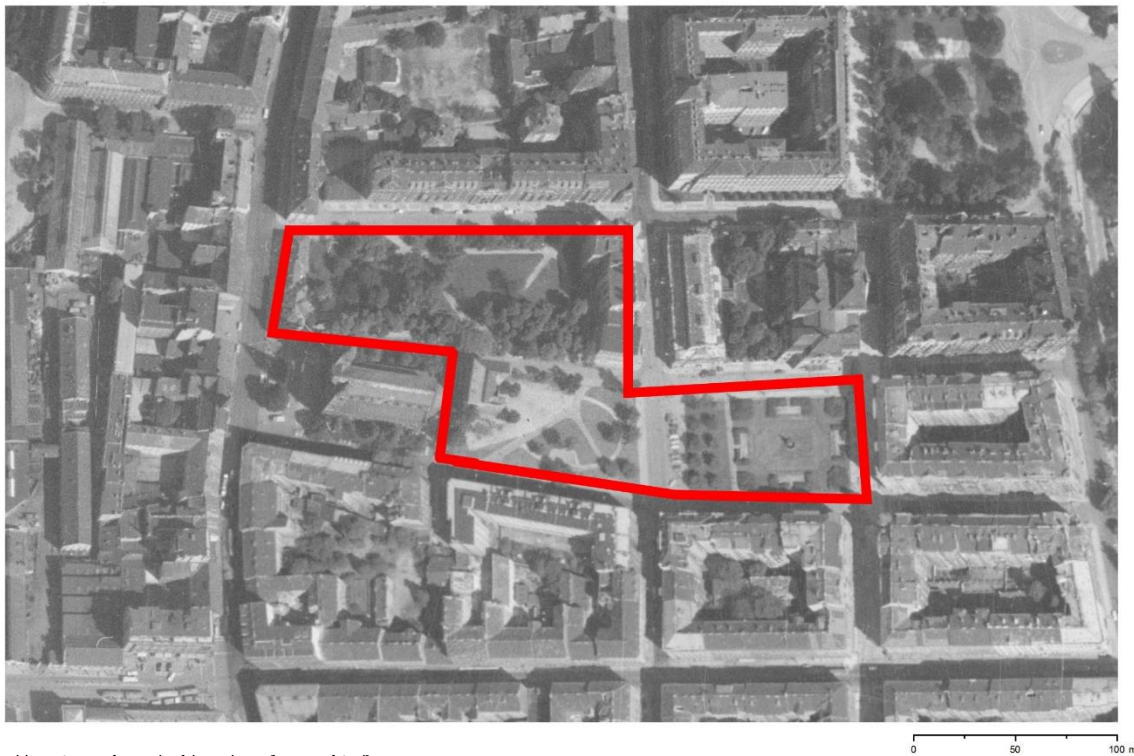

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Na směrném územním plánu z roku 1964 (viz obr. 59) je pouze východní část parku na náměstí 14. října definována jako plocha veřejné zeleně (zelená barva). Ostatní území je definováno jako plocha pro zástavbu.

Z ortofotosnímku z roku 1966 (viz obr. 60) je však patrné, že se na celém území nachází zeleň, i když část plochy za kostelem sv. Václava se zdá neupravená. V druhé menší části parku je patrné, že v přilehlém zeleném pásu došlo ke dvojřadě výsadbě. Dle dostupných pramenů se jedná o lípy stříbrné (*Tilia tomentosa*). Rovněž je možné vysledovat zaparkované automobily u tohoto stromořadí.

Obr. 60: Ortofotosnímek 1966

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na směrném územním plánu z roku 1976 (viz obr. 61) je zájmové území definováno dvěma barvami – tmavě zelená a hnědá. To znamená, že část území byla definována jako plocha občanského vybavení. Na mapovém podkladu je také zachycena plánovaná trasa metra B.

Na ortofotosnímku z roku 1975 (viz obr. 62) je možné sledovat zvětšující se plochu po parkování, která začíná vytvářet významnou bariéru mezi oběma plochami. Ze snímku jsou rovněž patrné vzrostlé dřeviny ve dvojitém stromořadí.

Obr. 61: Směrný územní plán 1976

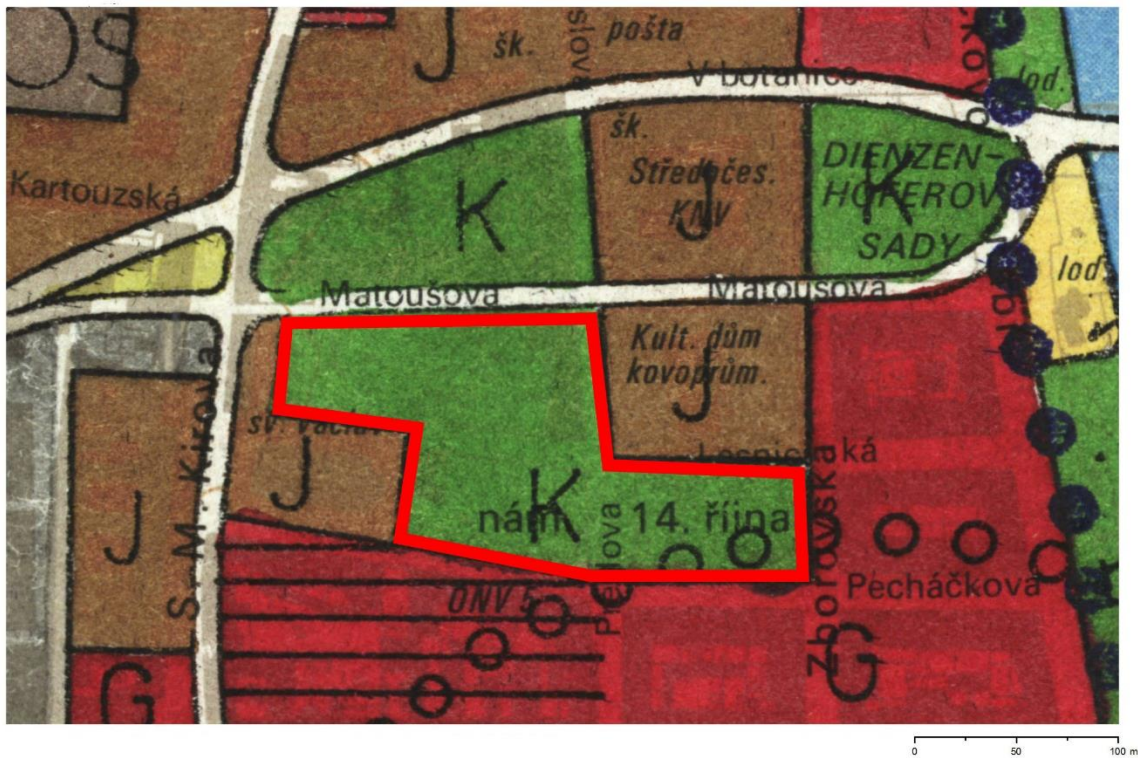
(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 62: Ortofotosnímek 1975

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

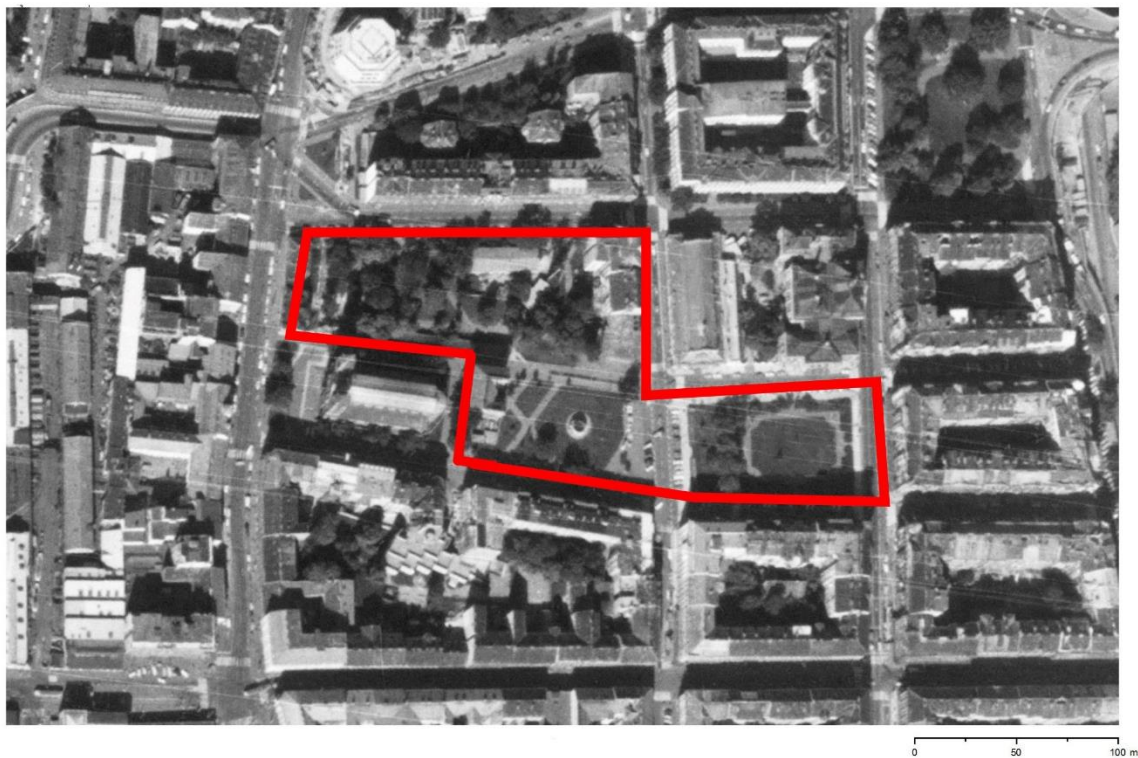
Obr. 63: Směrný územní plán 1986

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Na směrném územním plánu z roku 1986 (viz obr. 63) je už celé zájmové území definováno zelenou barvou a písmen K, což opět odpovídá ploše parků, zahrad a hřbitovů.

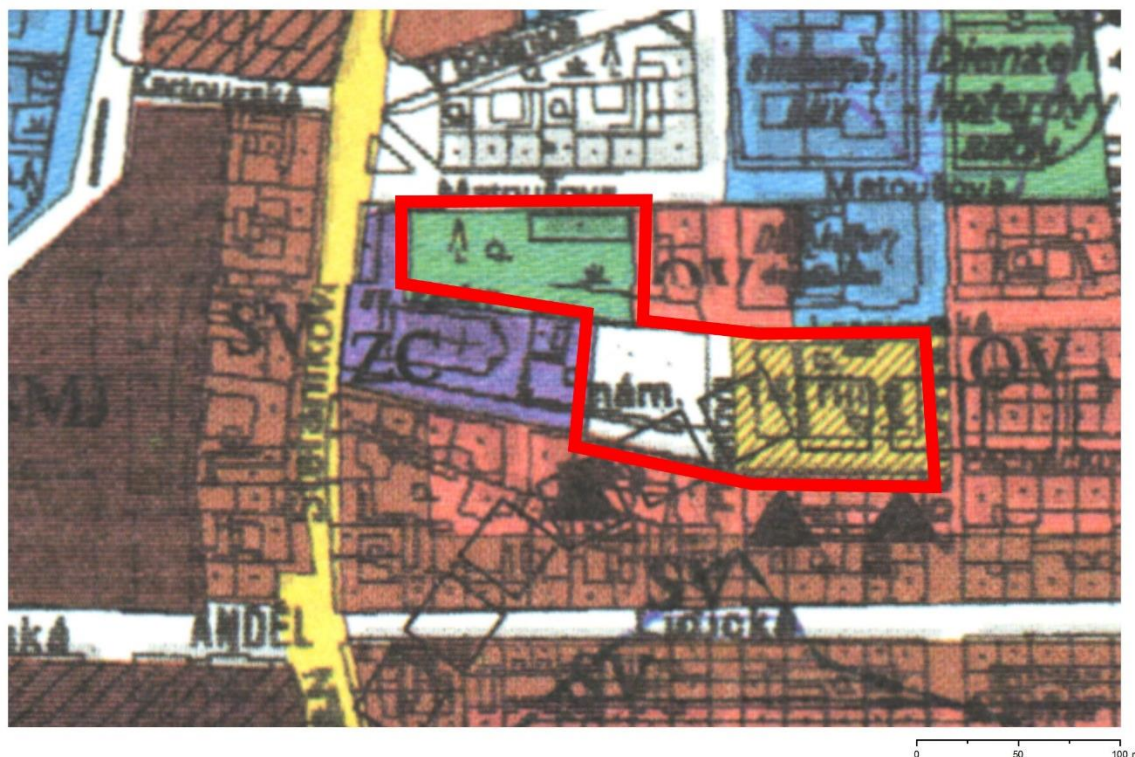
Obr. 64: Ortofot snímek 1988-9

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na ortofotosnímku z roku 1988 až 9 (viz obr. 64) jsou patrné menší úpravy za kostelem sv. Václava. Především trasování cest se výrazně změnilo. Dále je možné pozorovat stále se zvětšující plochu pro parkování automobilů, která zabrala i část parku. Na snímku je také možné pozorovat pomalu mizející dvouřadou výsadbu lip.

Obr. 65: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části 1994

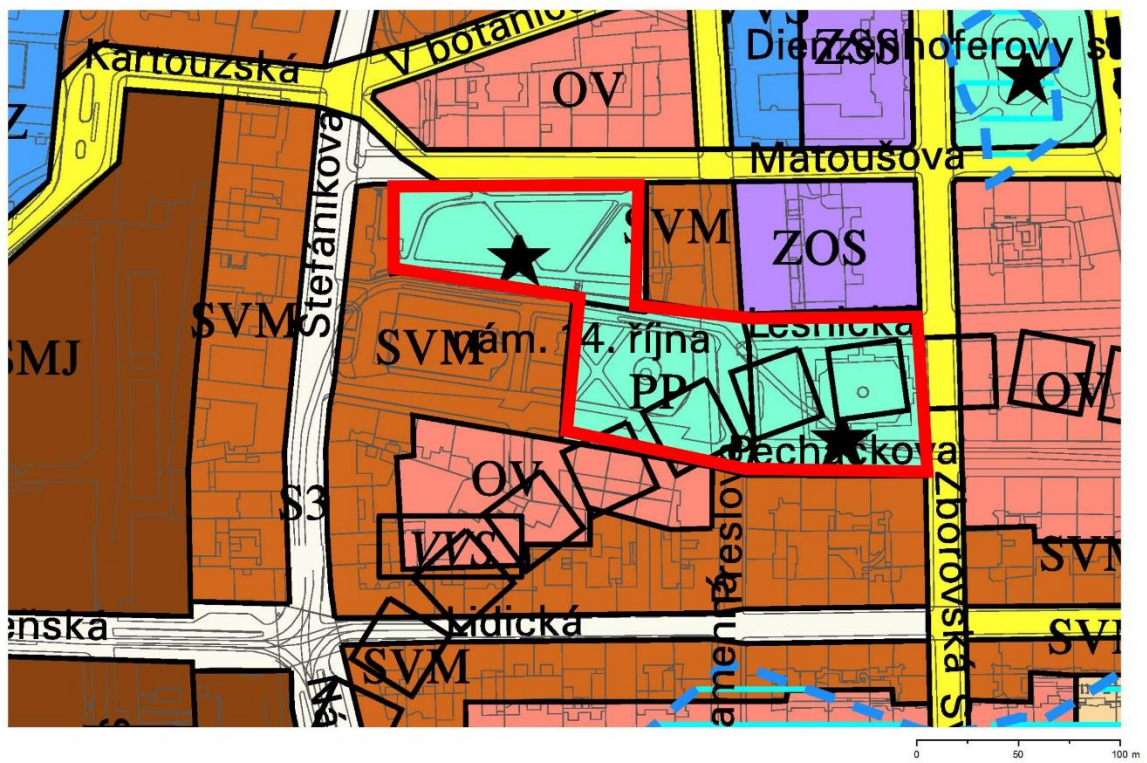
(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Na mapovém podkladu Plán využití ploch – stabilizovaná území z roku 1994 (viz obr. 65) je pouze území Portheimky znázorněno zelenou barvou – kategorie parky a parkově upravené plochy. Území parku na náměstí 14. října je v jedné části znázorněno bílou barvou a v druhé části žlutou barvou se šrafou. To odpovídá monofunkční ploše veřejného prostranství.

Na územním plánu z roku 1999 (viz obr. 66) jsou už obě plochy definovány jako plocha PP, což opět odpovídá kategorii parků a parkově upravených ploch. Dále jsou tyto plochy a označené hvězdičkou. Což odpovídá kategorii historické zahrady.

Na ortofotosnímku z roku 1999 (viz obr. 67) je patrná výstavba domu hned za kostelem sv. Václava. Dále z dřívějšího dvojřadí stříbrných lip je možné vidět pouze několik posledních kusů.

Obr. 66: Územní plán 1999

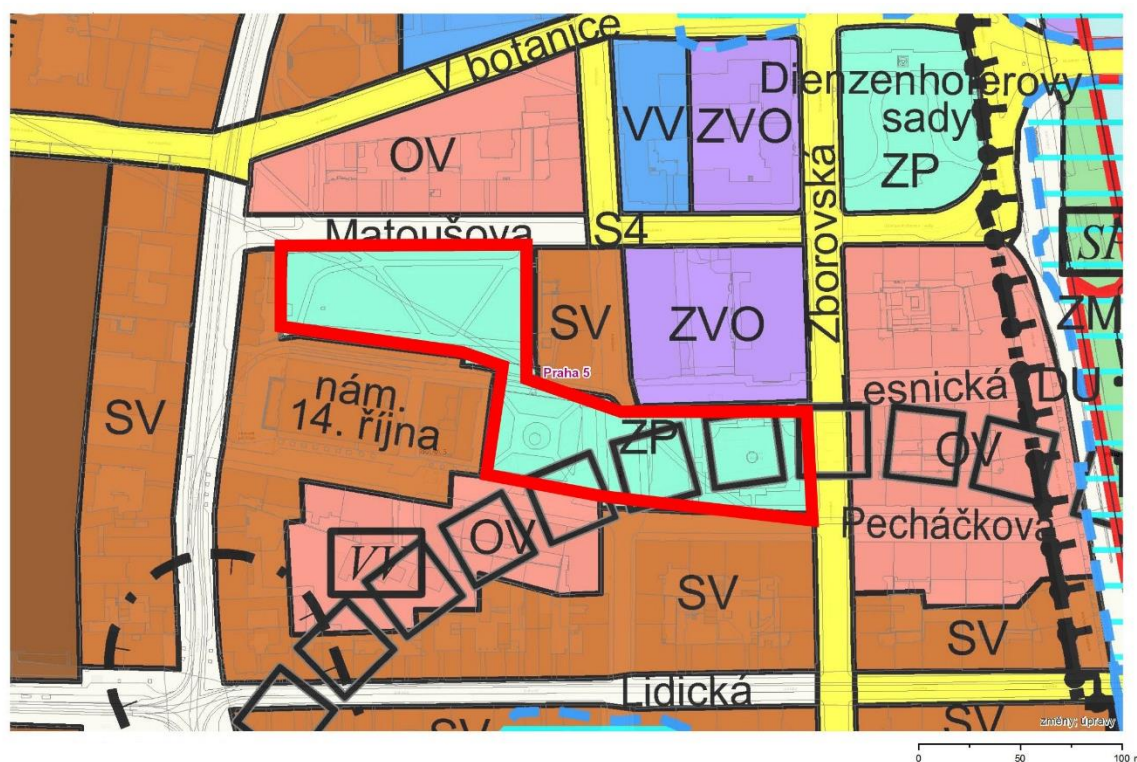

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 67: Ortofot snímek 1999

Obr. 68: Územní plán 2009

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>)

Na územním plánu z roku 2009 (viz obr. 68) je zájmové území definováno jako plocha ZP – parky, historické zahrady a hřbitovy. Zároveň je možné vyčíst, že plochy nespádají do celoměstského systému zeleně.

Zhodnocení

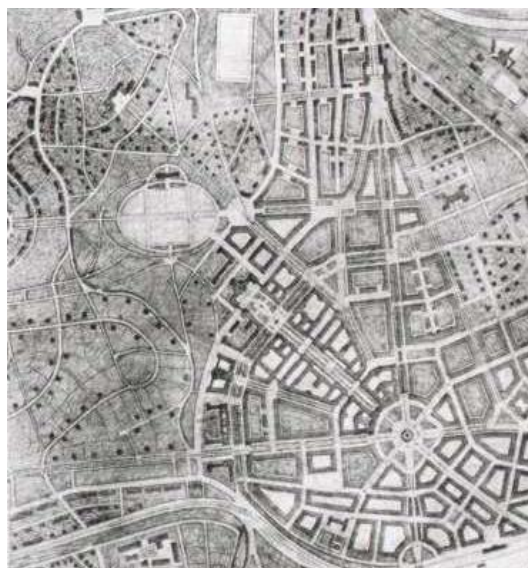
Z analýzy dostupných podkladů, regulačních a směrných plánů a ortofoto snímků je možno vypořadovat, že vybrané plochy byly v průběhu času definovány různě, ale vždy alespoň jejich malá část byla definována jako plocha veřejného parku. Poprvé celá plocha byla definována jako plocha zeleně v regulačním plánu z roku 1939. Později byla vždy část území definována jako plocha zástavby nebo občanského vybavení. Až v územním plánu z roku 1986 zájmové území spadá do kategorie parků, zahrad a hřbitovů. Od té doby je už v územních plánech zájmové území zakresleno jako plocha parků a parkově upravených ploch. Výjimka byla pouze v plánu využití ploch z roku 1994. V této době část území na náměstí 14. října byla definována jako monofunkční plocha veřejného prostranství.

Obě plochy zeleně během výstavby metra utrpěly škody, ale ani u jedné z nich plochy nedošlo k jejich úplně zdařilé revitalizaci, která by navázala na dřívější podobu (zejména park Portheimka). Zároveň ani jedna plocha nebyla zařazena do celoměstského sídelní zeleně, a to je také možné příčinou toho, že těmto plochám není věnována taková pozornost.

5.3.3 Plochy sídelní zeleně, které jsou součástí zeleného pásu A. Engela

Obr. 69: Urbanistická regulace Dejvice a Bubenče

Vybrané plochy se nachází v Dejvicích a přesahují do Bubenče. V této analýze budou hodnoceny plochy sídelní zeleně jako součást zeleného pásu. Konkrétně se bude jednat o park na Lotyšském náměstí, který náleží do urbanistické koncepce, ale není úplně součástí zeleného pásu. Samotný zelený pás se skládá z parku Lázaro Cárdenase, parku na náměstí Interbrigády, dále z parkové plochy při ulici Nikoly Tesly a parku na Flemingově náměstí a také z Thákurovy ulice společně s parkem Indiry Gándhiové.

(Hrůza 2012)

Historie

Engelův urbanistický návrh na regulaci Dejvic a Bubenče pochází z let 1922. V návrhu již počítá se strukturou zeleně a jasně vymezuje nezastavitelné zelené plochy. Do svého návrhu zapojil také průběžný zelený pás, který propojuje hlavní velké zelené plochy města. Zelený pás byl navržen od Bubenče od vilové zástavby až po ulici Jugoslávských partyzánů. Dále měl pokračovat čtvrtkruhem skrz areál ČVUT a za Evropskou ulicí začínal stoupat v přímém směru na Ořechovku (viz obr. 69a viz Přílohy: obr. IX).

Tímto zeleným pásem mělo dojít k propojení dvou poměrně vzdálených ploch - vilové čtvrti skrze hustě zastavené Dejvice. Ve větším měřítku by se dalo říci, že mělo dojít k propojení Stromovky s Petřínem.

Bohužel z celkové Engelovy regulace byla zrealizována ani ne polovina. Naštěstí průběžný zelený pás byl zrealizovaný téměř kompletně, ale s tím, že jeho detailní pojetí není úplně nejideálnější. Nejedná se o klidné místo pro odpočinek a ani není možné se pěšky projít čistě jen v zeleni. Kontinuita zeleného pásu je také problémem. Přetínají ho dvě dopravně velmi zatížené ulice - Jugoslávských partyzánů a Evropská (Sedláková & Krajčí 1999; Hrůza 2012).

Od roku 2007 byla připravována rehabilitace tohoto historického pásu zeleně. Parkové plochy totiž o této doby byly upravovány bez návaznosti a celistvosti.

Park na Lotyšském náměstí vznikl v roce 1928 a při několika rekonstrukcích v minulosti mnohokrát změnil podobu. Do nenávratna zmizely původní cesty a bylo rovněž upraveno původní

jednoduché hřiště na nové moderní plochy. Ve 30. letech 20. století na místě dnešního hřiště stávaly provizorní školní budovy. Jak vzpomíná jedna místní rodačka Ivana Filipová:

„Dětské hřiště, které i s pískovištěm a prolézačkami bylo kousek za třemi lavičkami, bylo celé přesunuto do druhé části parku a zde byly všechny plochy pod stromy zatravněny. Zůstala tu jen stará lípa a mohutná sakura a dalších pár stromů a zahrádky k domům po obvodu. Jinak se za ty roky parčík změnil k nepoznání.“

Park poté koncem 20. století prošel rekonstrukcí, kdy východní část parku je upravena jako dětské hřiště a polyfunkční rekreační plocha a západní části byl ponechán charakter městského parku se zelení, vzrostlými stromy, lavičkami a okružní cestou. Další obnova se chystá v roce 2021.

Park Lázaro Cárdenase je dalším parkem, součástí zeleného pásu, a rovněž i na něm je znát zub času. Charakter původní zeleně je částečně zachován v množství vzrostlých stromů. Současný název parku pochází z roku 2000 a nese jméno bývalého mexického prezidenta, generála a státníka Lázaro Cárdenase. Hlavní dominantu parku tvoří památník Simóna Bolívara (1783–1830), venezuelského generála a politika. Autorem sochy z roku 1983 je Jan Hána. V parku najdeme i busty dalších latinskoamerických osobností: Benita Juáreze (1806–1872) a Bernarda O'Higinse (1778–1842).

Na park Lázaro Cárdenase navazuje park na **náměstí Interbrigády**, který byl do dnešní podoby upraven v 90. letech 20. století. V této době přibylo v parku také dětské hřiště. Park během 20. století několikrát změnil svůj název a dnešní název pochází z roku 1951. V roce 2020 byl z parku odstraněn pomník Ivana Štěpanoviče Koněva.

Zelený pás pokračuje přes **ulici Nikoly Tesly**, kde je travnatá plocha, kterou lemují alejové výsadby lip, a dále na **Flemingovo náměstí**, kde se nachází park, který má tvar rovnostranného trojúhelníka. V navazující **Thákurově ulici**, která je rovněž součástí urbanistické koncepce zeleného pásu (viz Přílohy: obr VIII). Původně byla vysazena čtyřřadá lipová alej, která tvořila dominantu. Podoba parku se hodně změnila. Ubylo zde stromů a mezi vnějšími řadami lip parkují automobily. V 70. letech 20. století došlo totiž k vyasfaltování a tím i k zúžení plochy parku.

Sortiment

V zájmovém území zeleného pásu se vyskytují především stromy a keře. Dalo by se říci, že jednotící dřevinou, která se vyskytuje ve všech plochách zájmového území, je lípa (*Tilia*). Vyskytují se zde především lípy srdčité (*Tilia cordata*) a lípy stříbrná (*Tilia tomentosa*).

Na Lotyšském náměstí se kromě lip dále vyskytuje stará sakura (*Prunus serrulata*), poté duby letní (*Quercus robur*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), bříza bělokora (*Betula pendula*) a z keřů například živý plot z habru (*Carpinus betulus*), pustoryl věncový (*Philadelphus coronarius*) a tavolník popelavý (*Spiraea cinerea*). Nacházejí se tu i nové výsadby dřevin, například

liliovník tulipánokvětý (*Liliodendron tulipifera*), katalpa trubačovitá (*Catalpa bignonioides*) a jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*).

Na parku náměstí Intebriřady se nacházejí lípy velkolisté (*Tilia platyphyllos*) a lípy stříbrné (*Tilia tomentosa*), dále panařovaný kultivar javoru klen (*Acer pseudoplatanus* 'Hermitage'). Z keřů se tu vyskytují např. šeříky obecné (*Syringa vulgaris*), pustoryl věncový (*Philadelphus coronarius*), meruzalka alpská (*Ribes alpinum*), bez černý (*Sambucus nigra*) a ptačí zob (*Ligustrum vulgare*).

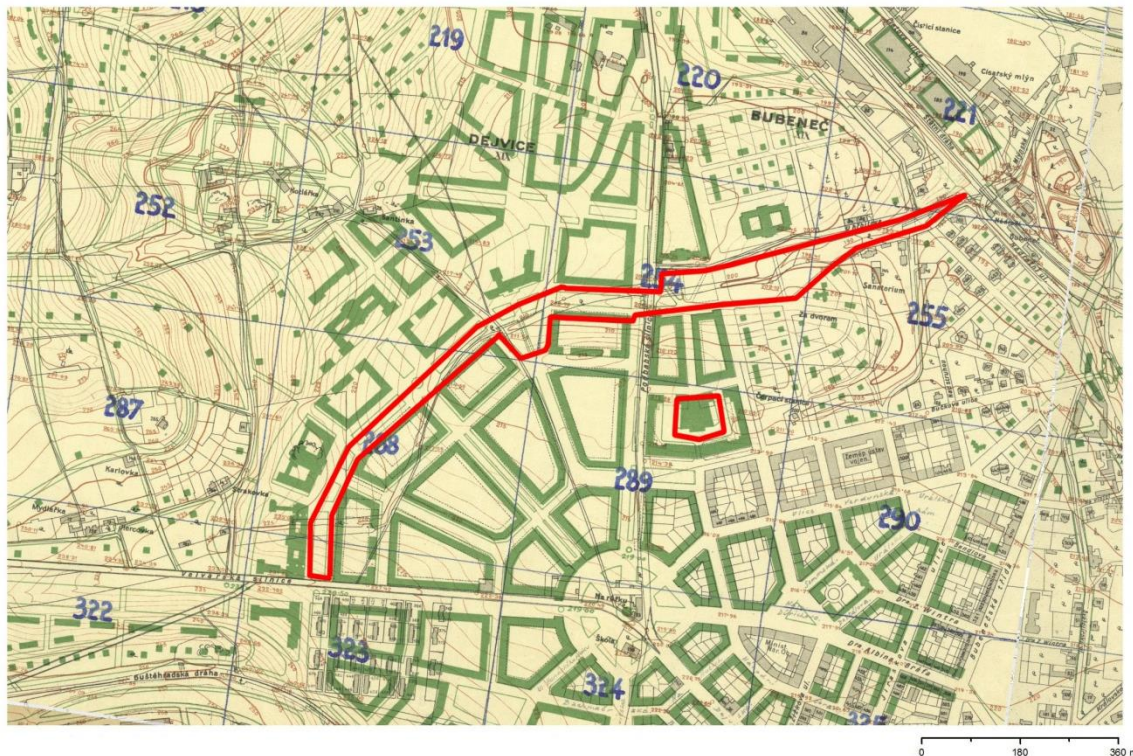
V parku Lázaro Cardenase se nacházejí opět lípy stříbrné (*Tilia tomentosa*), duby letní (*Quercus robur*) dále například jerlíny japonské (*Sophora japonica*), mahalebka obecná (*Prunus mahaleb*), trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*), různé druhy javorů, například javor klen (*Acer pseudoplatanus*), javor mléč (*A. platanoides*), javor babyka (*A. campestre*), javor stříbrný (*A. saccharinum*) a jejich a kultivary (např.: *A. pseudoplatanus* 'Purpureum' a *A. platanoides* 'Goldsworth Purple'). Z keřů se zde kromě již výše zmíněných vyskytují červenolisté lísky obecné (*Corylus avellana* 'Purpurea') a tisy červené (*Taxus baccata*). V ulici Nikoly Tesly jsou pouze lípy srdčité (*Tilia cordata*) a místy se vyskytují také lípy stříbrné (*Tilia tomentosa*).

Flemingovo náměstí má trochu jiný charakter, co se týká sortimentu dřevin. Středem náměstí prochází dvouřadá alej ze sloupovitých dubů (*Quercus robur* 'Fastigiata') a po obvodu jsou vysázeny sloupovité topoly (*Populus nigra* 'Italica'), které jsou místy doplněny novými výsadbami osik (*Populus tremula*). V Thákurově ulici, jehož součástí je i park Indiry Gándhiové se opět nejčastěji vyskytují lípy srdčité (*Tilia cordata*), duby letní (*Quercus robur*), jerlíny japonské (*Sophora japonica*) a javor klen (*Acer pseudoplatanus*). Místy zde najdeme i jednotlivé exempláře jehličnanů, například modřín opadavý (*Larix decidua*). Novější výsadbu poté tvoří platany (*Platanus xacerifolia*). Z keřů se tu například nachází tisy červené (*Taxus baccata*), dřišťály (*Berberis Thunbergii* 'Atropunicea'), a zimolezy (*Lonicera* sp.).

Vývoj v regulačních a územních plánech

Na regulačním plánu z roku 1924 je patrné, že bylo počítáno s vytvořením zeleného pásu a nebyla zde plánována žádná výstavba (viz obr. 70).

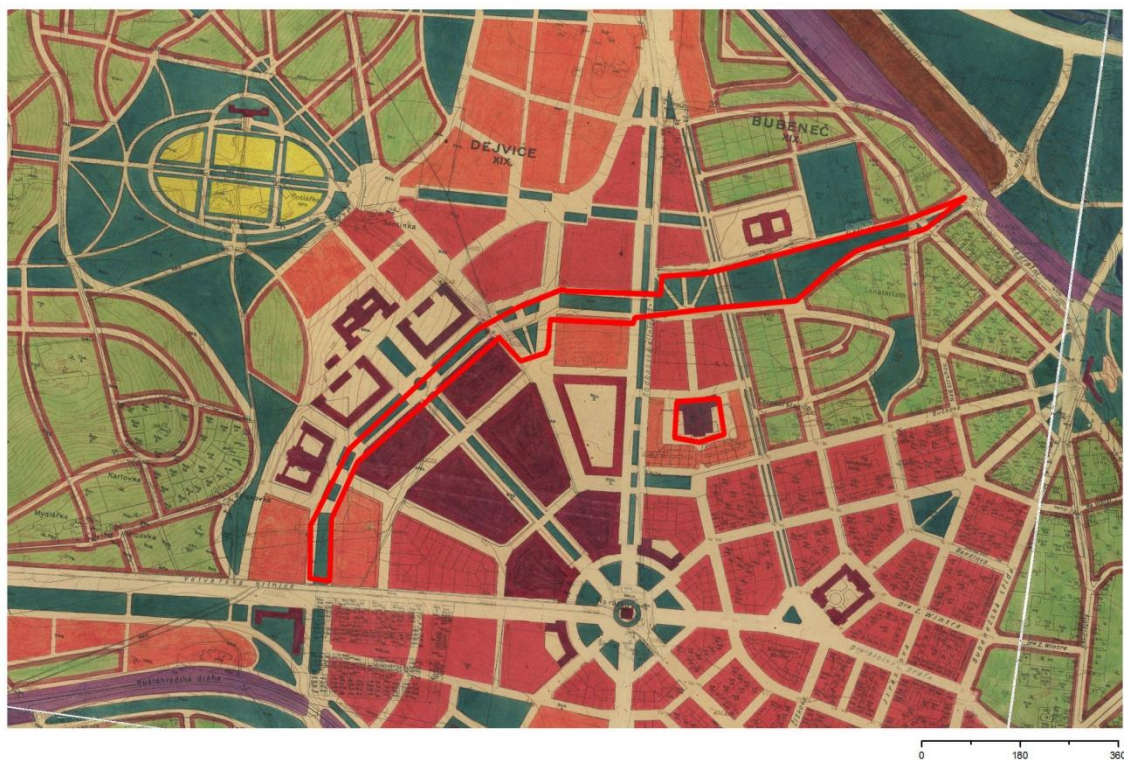
Obr. 70: Regulační plán 1924

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

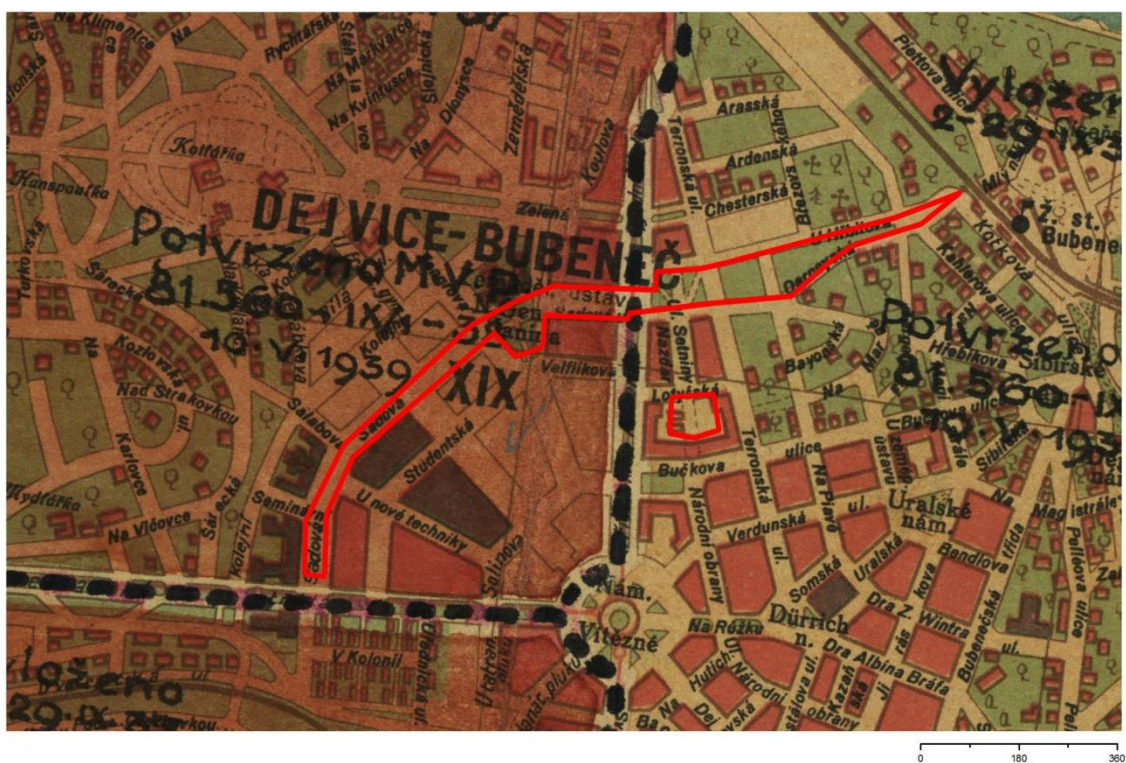
V regulačním plánu z roku 1930 je zájmové území znázorněno tmavě zelenou barvou, což odpovídá kategorii nezastavitelná plocha – veřejné parky (viz obr. 71). Dále jsou na mapovém podkladu patrné i další plochy zeleně, které na pás navazují. Jedná se o zeleň v dnešní ulici Technická a v ulici Jugoslávských partyzánů. Tato zeleň vychází ze zeleného centra – dnešní Vítězné náměstí. Z plánu je také možné vyčíst návaznost zeleného pásu na jedné straně na Stromovku a na druhé straně zeleně v dnešní ulici Evropská a také dále na Ořechovku.

Obr. 71: Schematický regulační plán 1930

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

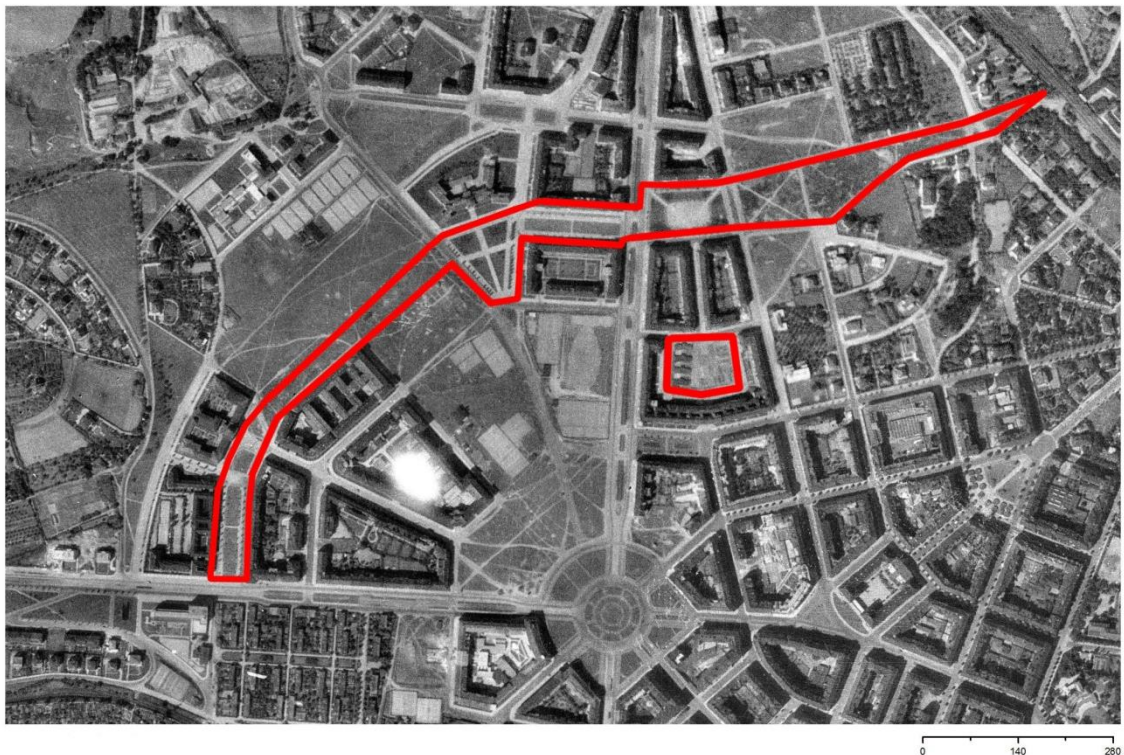
Obr. 72: Regulační plán Velké Prahy 1939

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Na mapovém podkladu regulačního plánu Velké Prahy z roku 1939 (viz obr. 72) je patrné, že dnešní Flemingovo náměstí, náměstí Interbrigády a plocha parku Lázara Cárdense jsou definovány jako plochy veřejné zeleně. Ostatní plochy jsou definovány pouze jako ulice.

Obr. 73: Ortofotosnímek 1938

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na leteckém snímku z roku 1938 (viz obr. 73) je možné pozorovat výsadbu čtyřřadé aleje v dnešní Thákurově ulici a poté výsadbu dřevin po obvodu dnešního Flemingova náměstí. Ostatní plochy pouze travnaté plochy bez zástavby.

Na obrázku 74 je zachyceno zájmové území na mapovém podkladu stavebních obvodů z roku 1947-58.

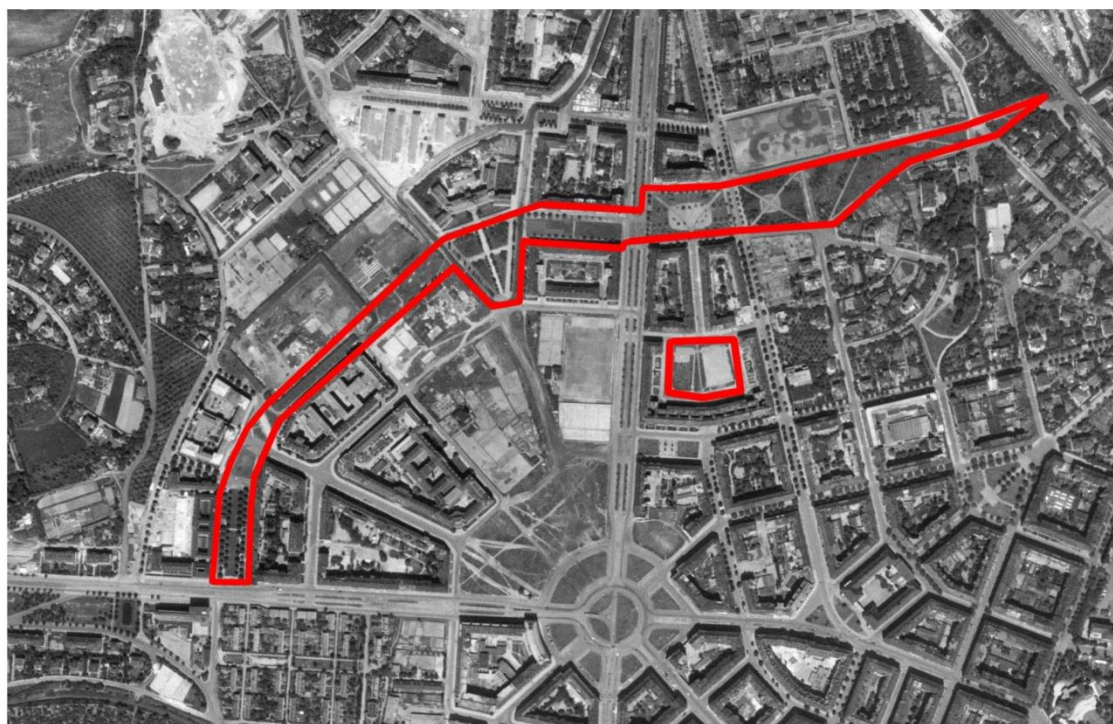
Na leteckém snímku z roku 1953 (viz obr 75) je k vidění pokračují výsadba dřevin v dnešní ulici Nikoly Tesly a také na náměstí Interbrigády a v dnešním Lázaru Cárdense parku. Dále došlo k dosadbě středové aleje na Flemingově náměstí. Rovněž je možné pozorovat zahušťující se výstavbu v okolí zájmového území. Na Lotyšském náměstí je možné zatím pozorovat travnatou plochu a pravděpodobně plochu hřiště.

Obr. 74: Stavební obvody 1947-1958

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

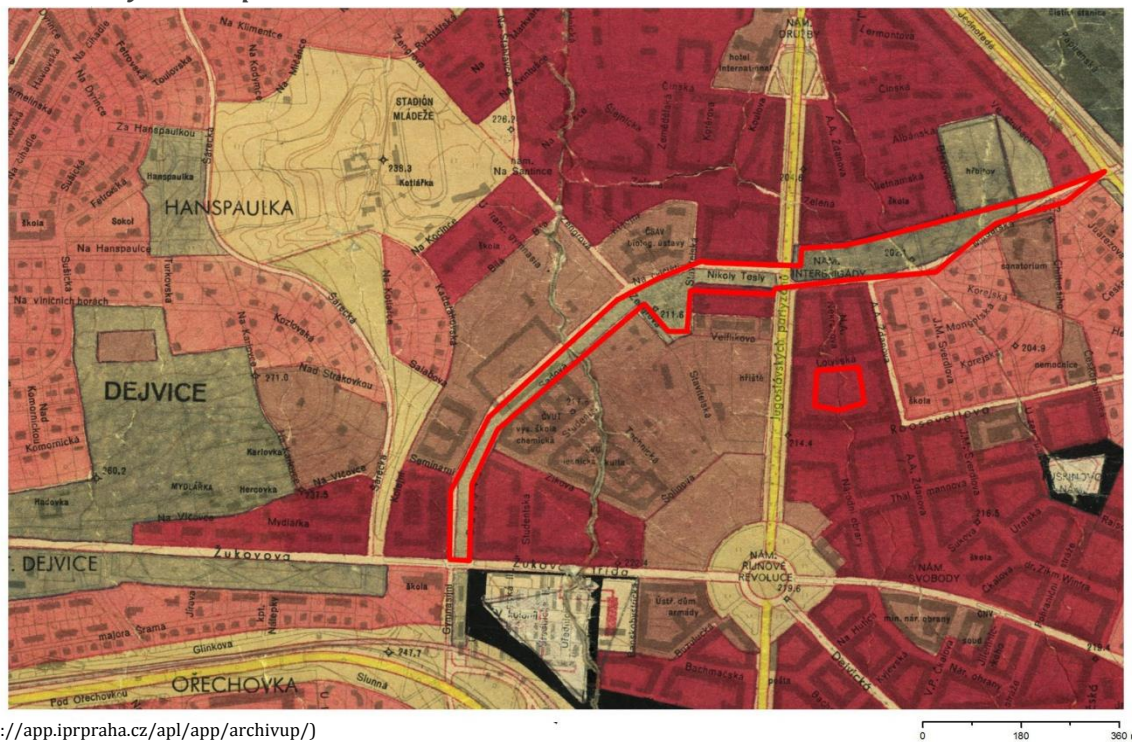
Obr. 75: Ortofotosnímek 1953

<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

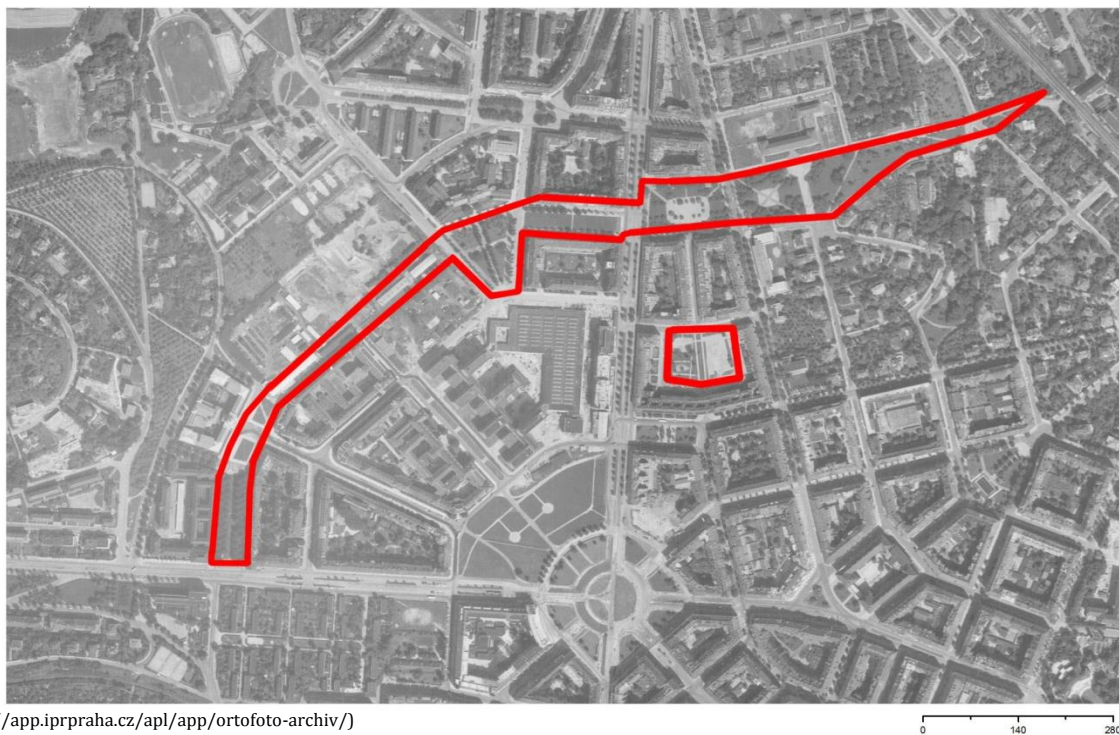
Na mapovém podkladu z roku 1964 je zájmové území znázorněno zelenou barvou, což odpovídá plochám veřejné zeleně (viz obr. 76). Jen plocha Lotyšského náměstí je definována jako plocha souvislé zástavby červenou barvou. V těsné blízkosti jsou definovány především plochy občanského vybavení (hnědá barva) a plochy souvislé zástavby (červená barva).

Obr. 76: Směrný územní plán 1964

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 77: Ortofotosnímek 1966

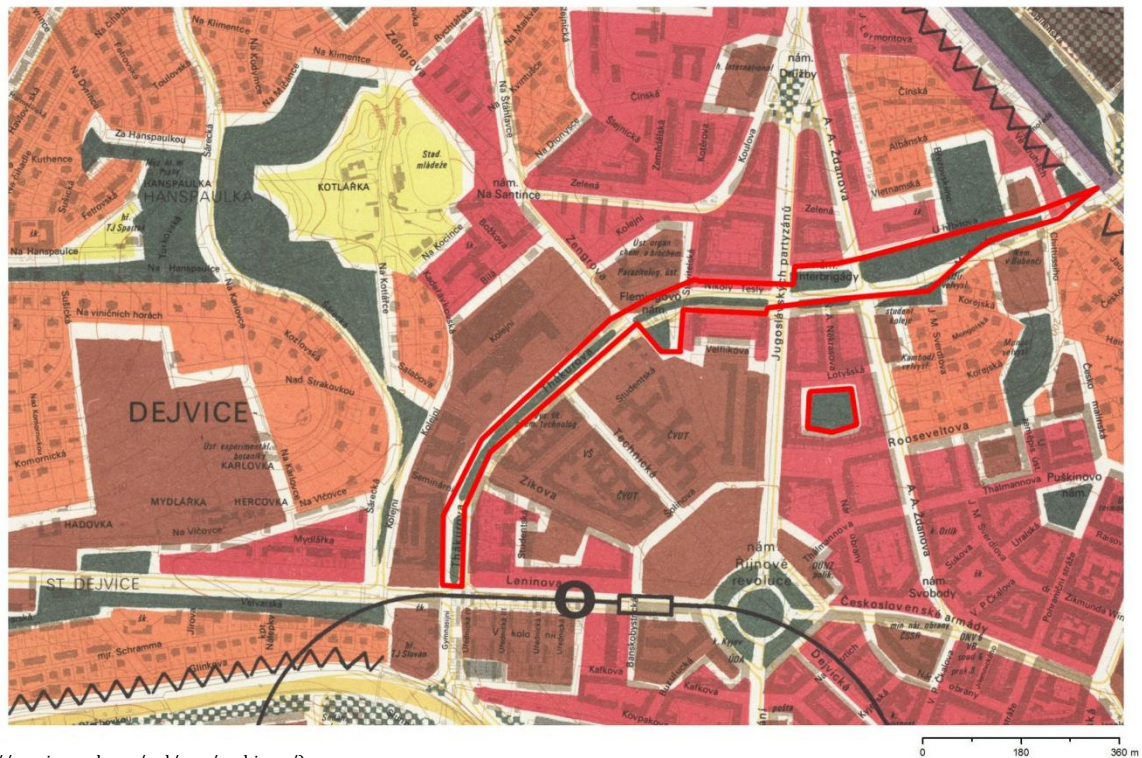

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na leteckém snímku z roku 1966 (viz obr. 77) je možné sledovat další změny, především vznikající zástavbu ČVUT v Thákurově ulici v části navazující na Flemingovo náměstí. Rovněž na Lotyšském náměstí byly vysazeny stromy a je patrná i nová cestní síť.

Oproti předešlému směrnému plánu je na tomto plánu z roku 1976 (viz obr. 78) i území Lotyšského náměstí označeno zelenou barvou, což odpovídá kategorii zeleně, sportu a rekreace, konkrétně ploše parků a zahrad,

Obr. 78: Směrný územní plán 1976

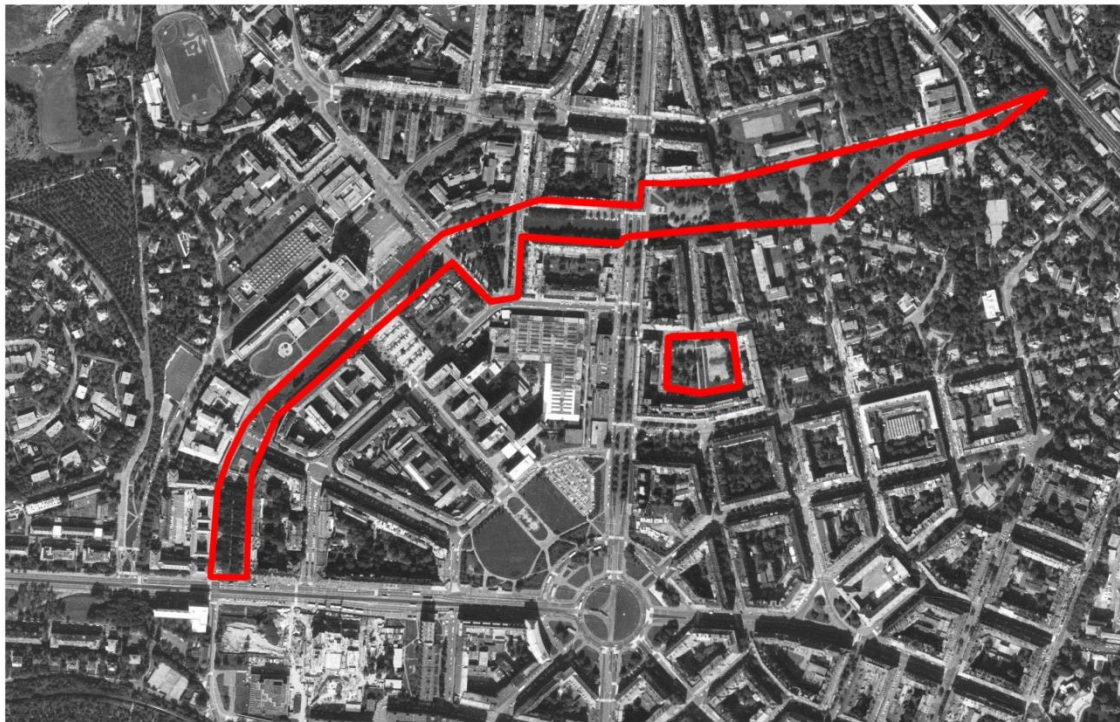

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Na mapovém podkladu směrného územního plánu z roku 1986 je plocha zájmového území znázorněna opět zelenou barvou písmenem K (viz obr 80), a i definice plochy je stejná jako v předešlém územním plánu, tj. plocha zeleně, sportu a rekreace, konkrétně jako plocha parků a zahrad, hřbitovů.

Z leteckého snímku z let 1988-9 (viz obr. 81) je možné pozorovat, že v Thákurově ulice je opět travnatá plocha. Také v ulici Nikoly Tesly už byla obnovena travnatá plocha a byly rovněž vysázeny stavbou poničené dřeviny. Je také patrné, že na náměstí Interbrigády byl v 80. letech umístěn pomník.

Obr. 81: Ortofot snímek 1988-9

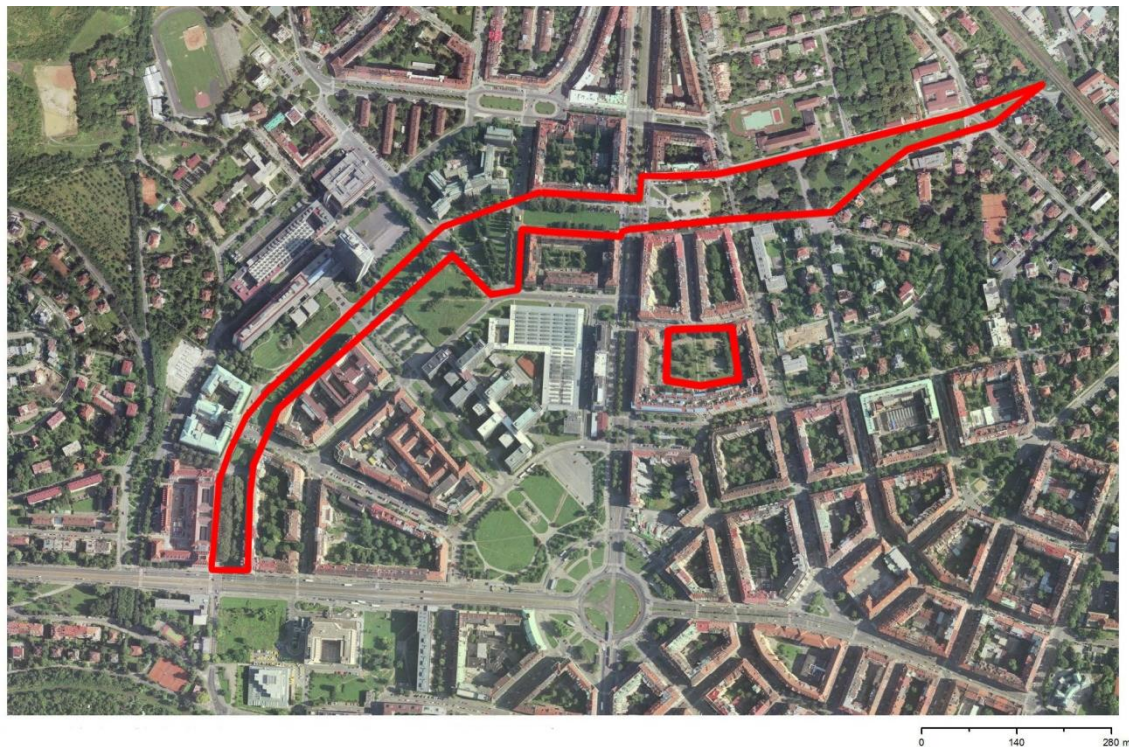
(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na plánu využití ploch z roku 1994 (viz obr. 82) je zájmové území opět zařazeno mezi plochy zeleně. Tento plán nabízí větší škálu kategorií ploch zeleně a území spadá do kategorie parky a parkově upravené plochy.

Na územním plánu z roku 1999 (viz obr. 83) je možné vyčíst, že zájmové území je znázorněno tyrkysovou barvou a zkratkou PP, což opět odpovídá kategorii parků a parkově upravených ploch.

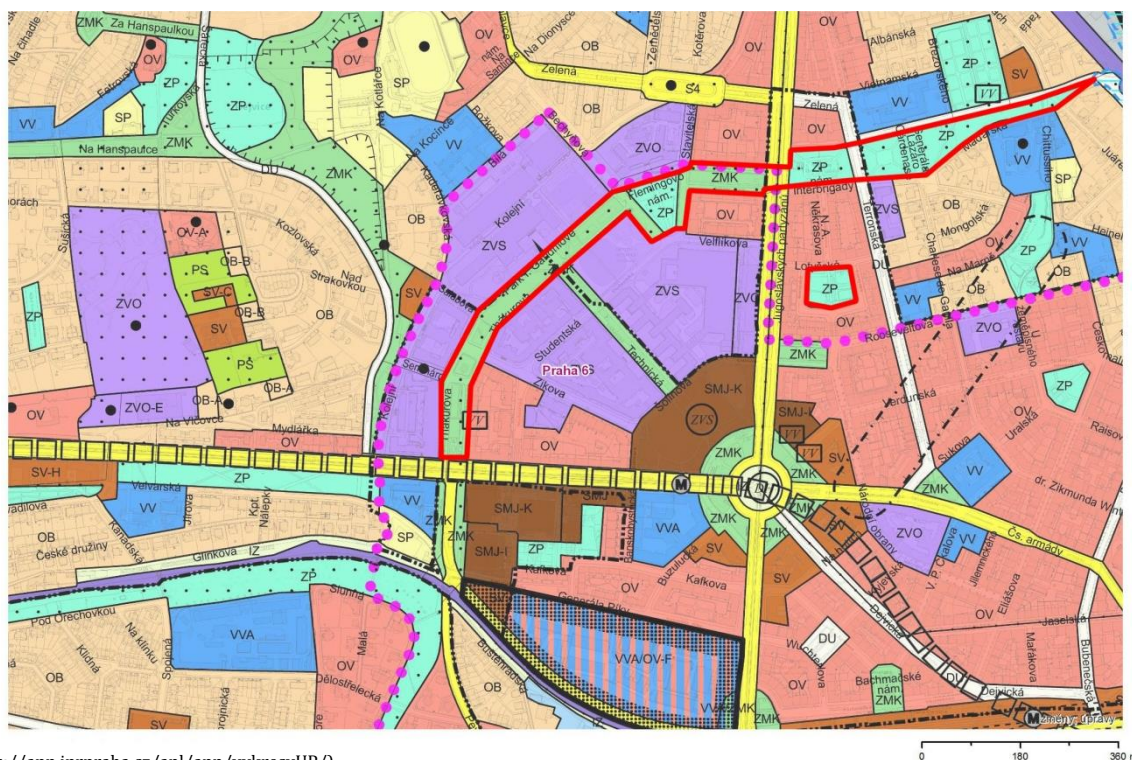
Na leteckém snímku z roku 1999 (viz obr. 84) je možné vidět, že částečně došlo k obměně vegetace (především park Lázarův, ulice Nikolajevská a Lotyšské náměstí).

Obr. 84: Ortofotosnímek 1999

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Obr. 85: Územní plán 2009

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>)

Na územním plánu z roku 2009 (viz obr. 85) je patrné, že zájmové území náleží do celoměstského systému zeleně. Oproti dřívějším územním plánům, v tomto plánu zájmové území náleží do 2 kategorií ploch veřejné zeleně. Plocha parků na náměstí je označena zkratkou ZP – parky, historické zahrady a hřbitovy. Oproti tomu plocha zeleně v ulicích je označena zkratkou ZMK – zeleň městská a krajinná.

Zhodnocení

Z analýzy dostupných podkladů, regulačních a směrných plánů lze konstatovat, že plochy, které Antonín Engel ve své urbanistické koncepci navrhl jako zelené plochy, bylo počítáno i v budoucnu jako s plochami zeleně. Tyto plochy však nebyly nikdy koncepčně a kontinuálně udržovány společně. V průběhu let docházelo jen k částečným revitalizacím některých ploch. Zároveň s rostoucí dopravou se ulice Jugoslávských partyzánů stala tak trochu bariérou a některé plochy zeleně, především v ulicích, byly změněny na parkovací plochy (ulice Nikoly Tesly). V současné době jsou plochy zájmového území (až na park na Lotyšském náměstí) zařazeny do celoměstského systému pražské zeleně. Z tohoto důvodu se domnívám, že by bylo vhodné do budoucna vytvořit revitalizaci všech ploch najednou a se společnou koncepcí.

5.3.4 Sídliště Prosek a park Přátelství

Původní vesnický ráz Proseka narušila až výstavba sídliště Severní Město v 60. a 70. letech. Na místě jeho prosecké části sice měly původně vyrůst kolonie rodinných domů, zvítězily ale paneláky, v nichž se mohlo zabydlet až 32 tisíc obyvatel (územní plán z roku 1962 viz Přílohy obr XII). K odpočinku obyvatelům sídliště sloužil a dodnes slouží park Přátelství, vybudovaný na 11 hektarech v letech 1976-1983. (viz Přílohy: obr. X a XI). Unikátním je díky sestavě jezírek, fontán a vodních kaskád, které celkově měří 450 metrů. Park se nachází se v nadmořské výšce 288-295 m n.m. Prostor je vymezen ulicemi Vysočanská, Jitřetínská, Jabloncká a Prosecká. Park je přístupný celoročně bez omezení, využíván pro rekreační účely i jako pěší spojnice (Pacáková-Hošťálková et al. 2000; Snellgrove 2018; Snellgrove 2019).

Historie

V rámci výstavby nových obytných čtvrtí v severní části Prahy v 60. letech 20. století byla vynechána proluka 23 ha pro veřejný obvodní park. Podle původního plánu měl být park obklopen kulturními a společenskými budovami. V roce 1968 byla vypsána architektonicko-krajinářská soutěž, kterou vyhrál architekt Otakar Kuča a v letech 1974-76 byla vypracována projektová dokumentace. Z původního záměru byla projekčně zpracována a realizována pouze střední část na ploše 11 ha. (viz Přílohy: obr. XIII a XIV). V návrhu byly modelací terénu a výsadbami eliminovány negativní vlivy intenzivní dopravy z okolních ulic a soustavou rybníčků a potůčků zlepšeno klima sídliště. Jádrem parku je ostrov – rondel s vodním prstencem. Realizace parku

proběhla s časovými prodlevami v letech 1976-83. Park byl slavnostně otevřen 23. 6. 1983 a řadu let fungoval, jak byl navržen a to, aniž by mu byla věnována nějaká větší péče. Nedokončeny zůstaly výsadby platanů. V roce 1984 byla v parku instalována bronzová socha Jiřího Wolкера. (Pacáková-Hošťálková et al. 2000; Kuča 2010).

Kuča (2010) se sám vyjadřuje k soutěžnímu návrhu a také k tomu, že když viděl, jak panelové sídliště vypadá, že je plné inženýrských sítí, tak byl přesvědčen, že se do takového prostoru snad ani park navrhnout nedá. O jeho účasti vlastně rozhodla jeho žena Eva.

„Tři týdny před soutěžním termínem jsem si teprve jel prohlédnout místo činu – prosecké panelové sídliště. Do prostoru byly nahuštěny inženýrské sítě, jaké si jen lze představit. [...] Do takového prostoru se koncepčně řešený park navrhnout nedá! Doma jsem suše oznámil, že soutěž vzdávám. Následoval ženin nevěřičně pohled: ‚Ale vyzvedl sis zálohu šest tisíc?‘ ‚No co, tu budu muset vrátit‘, oponoval jsem. Eva se jen usmála: ‚Vracet už není co, uklid’ si rýsovací stůl a dělej‘.“

A takto vlastně vznikl jedinečný návrh parku Přátelství. Podle Kuči (2010) bylo jádrem řešení radikálně odlišit park od fatální krajiny sídliště. Bylo nutné vytvořit protihlukovou bariéru modulací terénu u ulice Vysočanská a oživit sídlištní step vodním živlem – soustavou rybníků (viz obr. 86). Při návrhu se vzdáleně autor inspiroval fantastickými vizemi G. B. Piranasiho, krajinářskými studiemi Reptna a Nashe a v neposlední řadě také utopická architektura Bruno Tauta.

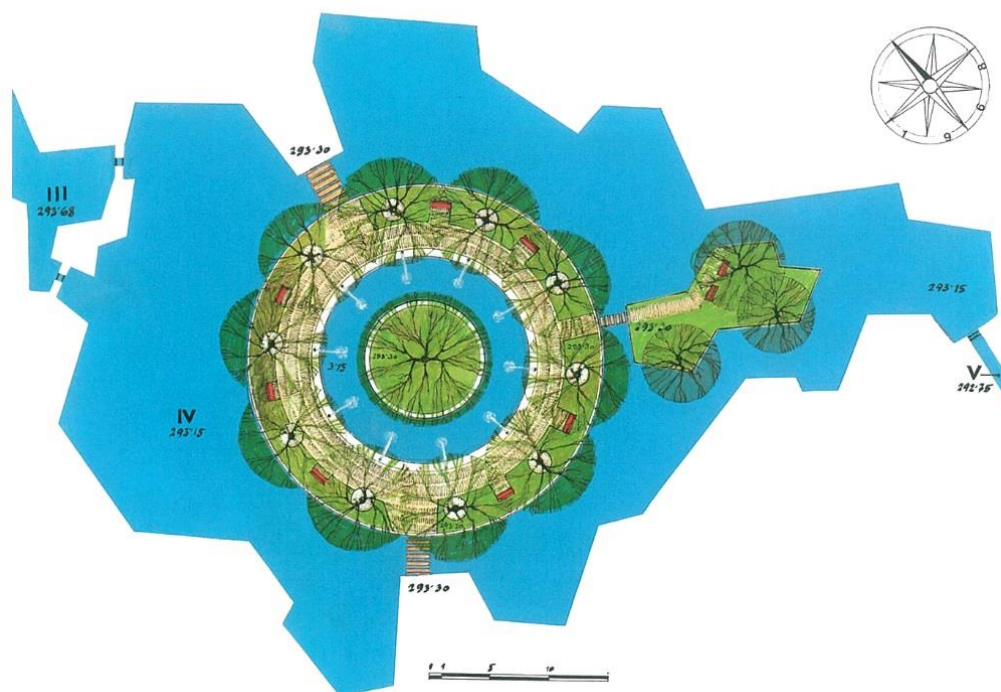
Obr. 86: Soutěžní návrh-skici, 1968, O. Kuča

(Kuča 2010)

Park byl po 15 ti letech budování dokončen. Jelikož se parku nevěnovala téměř žádná péče a údržba, nebyl po roce 2000 vodní systém již v provozu. Jeho úpadek vyvrcholil při stavbě metra o pět let později. V této době bylo vykáceno 110 lip a dubů. Reakce veřejnosti byla natolik výrazná, že bylo rozhodnuto o obnově zničené třetiny parku, ale i o celkové revitalizaci parku (ateliér a05). Autoři revitalizace parku spolupracovali s tvůrcem Parku s Otakarem Kučou (viz obr. 87), a i díky tomu navržené řešení respektuje všechny základní body původního návrhu. Při revitalizaci byly navržené i nové části, jednalo se o čtyři nové vstupy v podobě posedových stupňů, dřevěných pobytových mol, dvě dětská hřiště. Dále byly upraveny původní odpočinkové čtverce a také bylo přepracované rozárium. (Kuča 2010; Steiner 2010; Honejsková et al. 2014)

Obr. 87: Obnova rondelu – koncept, 2006, O. Kuča

(Kuča 2010)

Díky tomu byla potvrzena nadčasovost a jedinečnost řešení projektu a park také splňuje všechny soudobé požadavky na veřejný park. Park i v budoucnu čeká rozšíření blíže ke stanici metra Střížkov a kompletně by nové úpravy měly být dokončeny v roce 2022. Projekt byl zadán Alešovi Steinerovi a Pavlíně Malíkové, kteří spolupracovali s Otakarem Kučou na revitalizaci parku a pokračují tak v jeho práci.

Sortiment

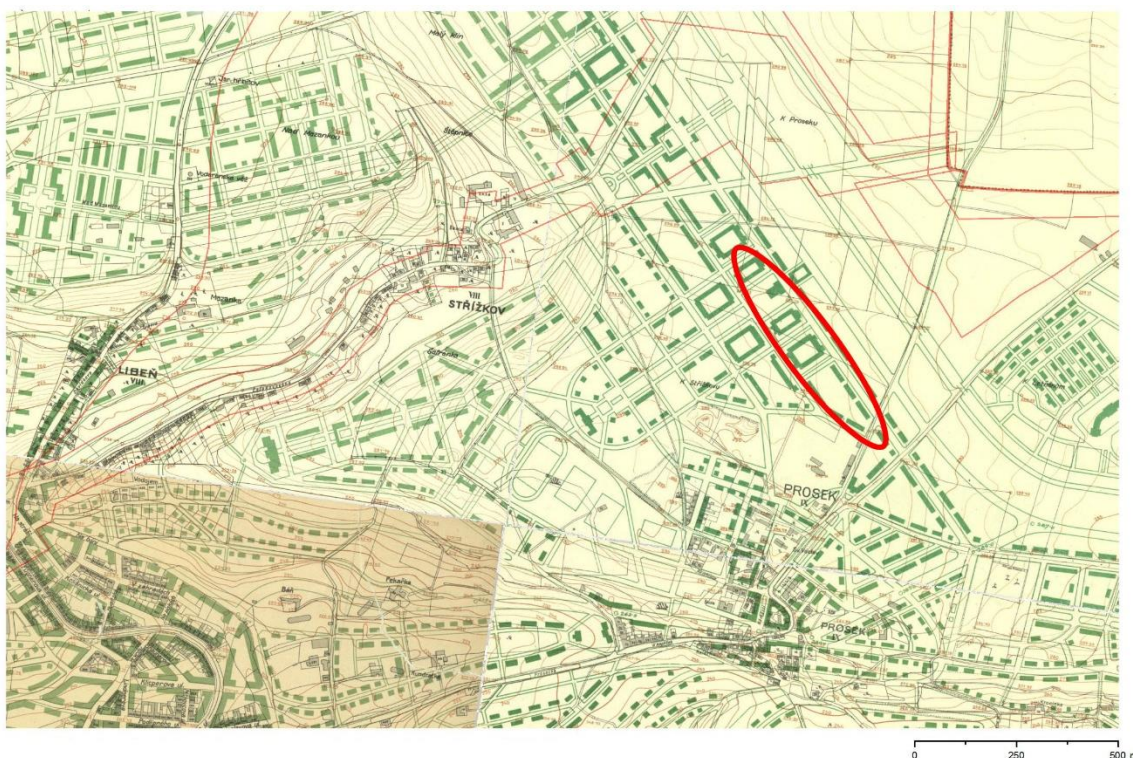
Projekt parku byl inspirován českou krajinou. Z tohoto důvodu zde nejsou ve velké míře používány cizokrajné druhy, ale především domácí nebo zdomácnělé druhy dřevin. Konkrétně zde

můžeme nalézt lípy malolisté (*Tilia cordata*), velkolisté (*Tilia platyphyllos*) i stříbrné (*Tilia tomentosa*), duby letní (*Quercus robur*), zimní (*Quercus petraea*) i červené (*Quercus rubra*), javory mléče (*Acer platanoides*), jírovce maďaly (*Aesculus hippocastanum*), habry obecné (*Carpinus betulus*) a jeřáby (*Sorbus aucuparia* a *Sorbus terminalis*). Pro oživení parku byly použity liliovník tulipánokvětý (*Liliodendron tulipifera*) a dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos*). Podél vodních toků jsou vysázeny vrby (*Salix repens* a *Salix glauca*). Z jehličnanů jsou zde použity především borovice lesní (*Pinus sylvestris*) a černé (*Pinus nigra*), tisy červené (*Taxus baccata*) a modříny opadavé (*Larix decidua*) (Filipová Lejsalová 2008a; Honejsková 2014).

Vývoj v regulačních a územních plánech

V tomto regulačním plánu z roku 1924 (viz obr. 88) není patrný definovaný prostor pro sídelní zeleň. Na území, kde se dnes nachází park Přátelství, byla v tomto plánu definována zástavba.

Obr. 88: Regulační plán 1924

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Další plán pochází z roku 1930, konkrétně se jedná o schematický regulační plán. Čitelněji zobrazuje prostorovou a funkční regulaci města. Na území dnešního parku je definován návrh na činžovní domy (červená barva) s hřištěm (žlutá barva) a veřejnou budovou (vínová barva). Dále je znázorněna zástavba rodinných domů (světle zelená barva) a malá plocha pro veřejné sady a nezastavitelné plochy (tmavě zelená barva) (viz obr. 89).

Obr. 89: Schématický regulační plán 1930

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Zájmové území je na regulačním plánu z roku 1939 definováno pouze jako místo pro projekty (viz obr 90).

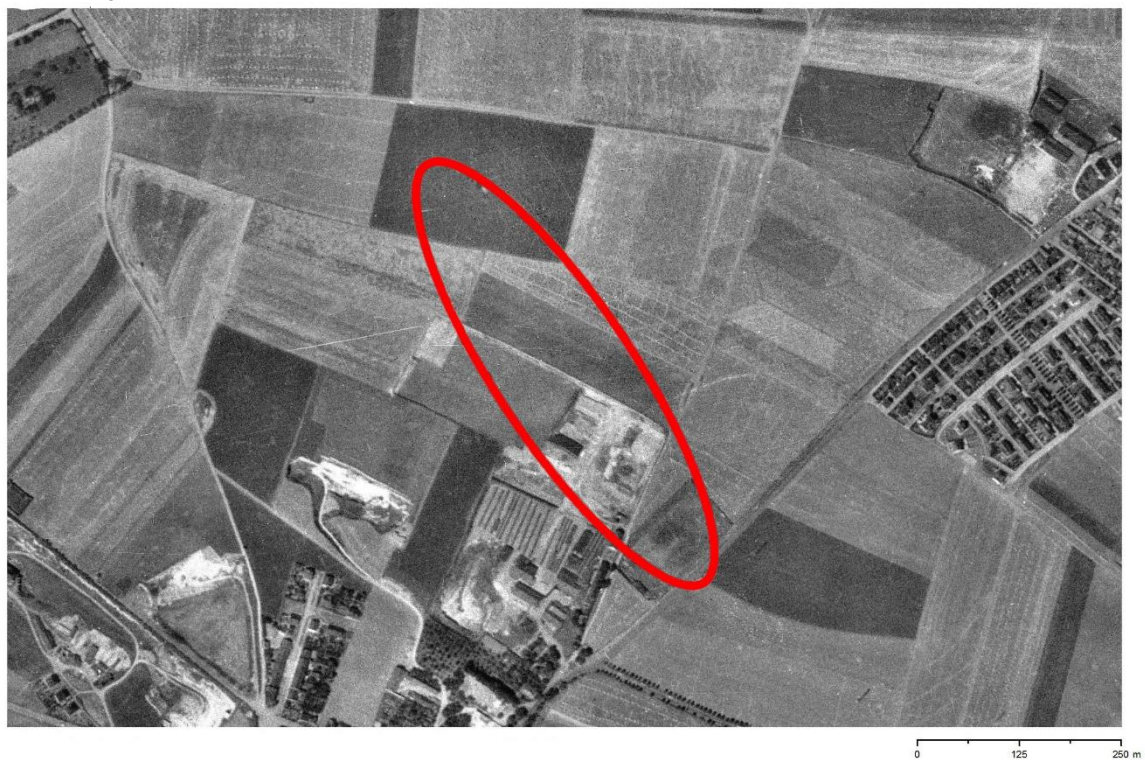
Z roku 1938 pochází první letecký snímek Prahy a z něho je patrné, že se na území ve skutečnosti nacházela pole a zahrady. (viz obr. 91).

Obr908: Regulační plán Velké Prahy 1939

(zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>)

Obr. 91: Ortofot snímek 1938

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Ze 40. a 50. let nejsou dostupné územní plány, pouze plán Stavebních obvodu 1947–1958. Na tomto plánu není zájmové území nijak řešeno (viz obr. 92).

Obr. 92: Stavební obvody 1947-1958

<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>

Na ortofotosnímku z roku 1953 je možné vyčíst, zvětšují se plochu zahrad (viz obr 93).

Obr. 93: Ortofotosnímek 1953

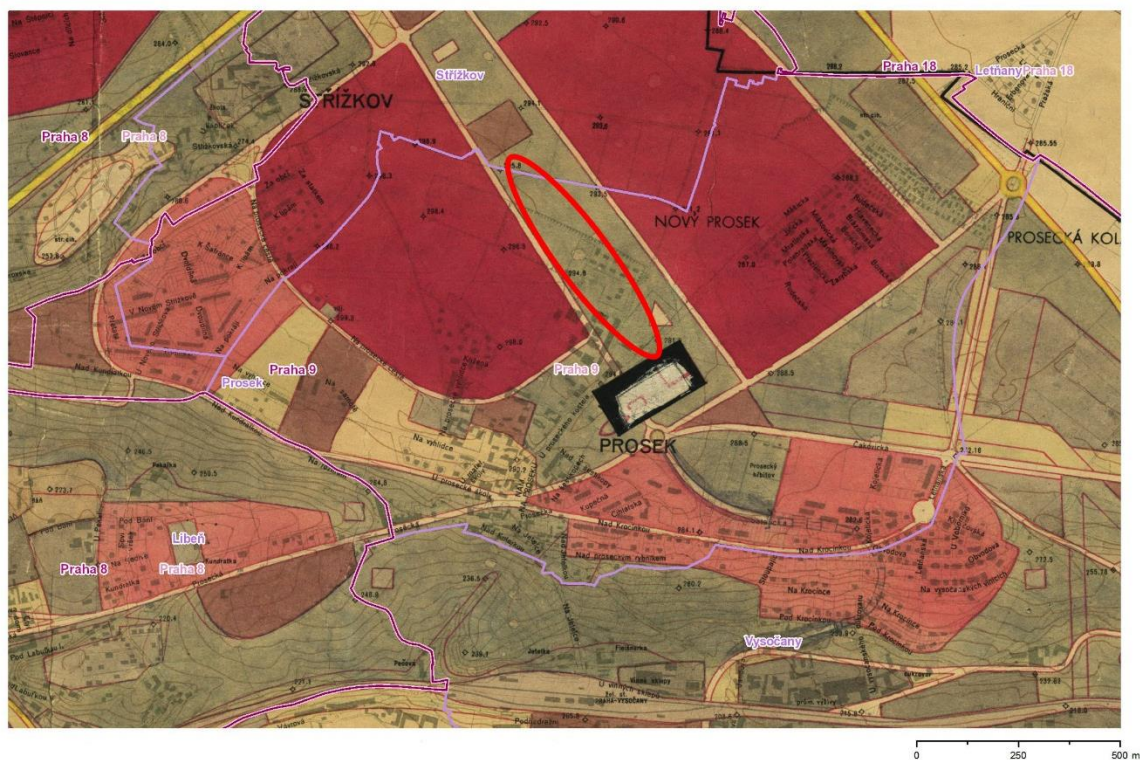

[\(https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/\)](https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/)

Na mapovém podkladu směrného územního plánu z roku 1964 (viz obr 94) je patrné, že se v té době už počítalo s výstavbou sídliště. V plánu značeno jako obytné území souvislé zástavby – červená barva a myslelo se také na vytvoření veřejného parku pro místní obyvatele (v plánu znázorňuje zelená barva – veřejná zeleň) s plochou vybavenosti (hnědá barva). Je také patrné, že byla plánována daleko větší plocha pro park – veřejnou zeleň.

Na ortofotosnímku z roku 1966 je již vidět začínající výstavba Severního Města Prosek (viz obr 95).

Obr. 94: Směrný územní plán 1964

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 95: Ortofotosnímek 1966

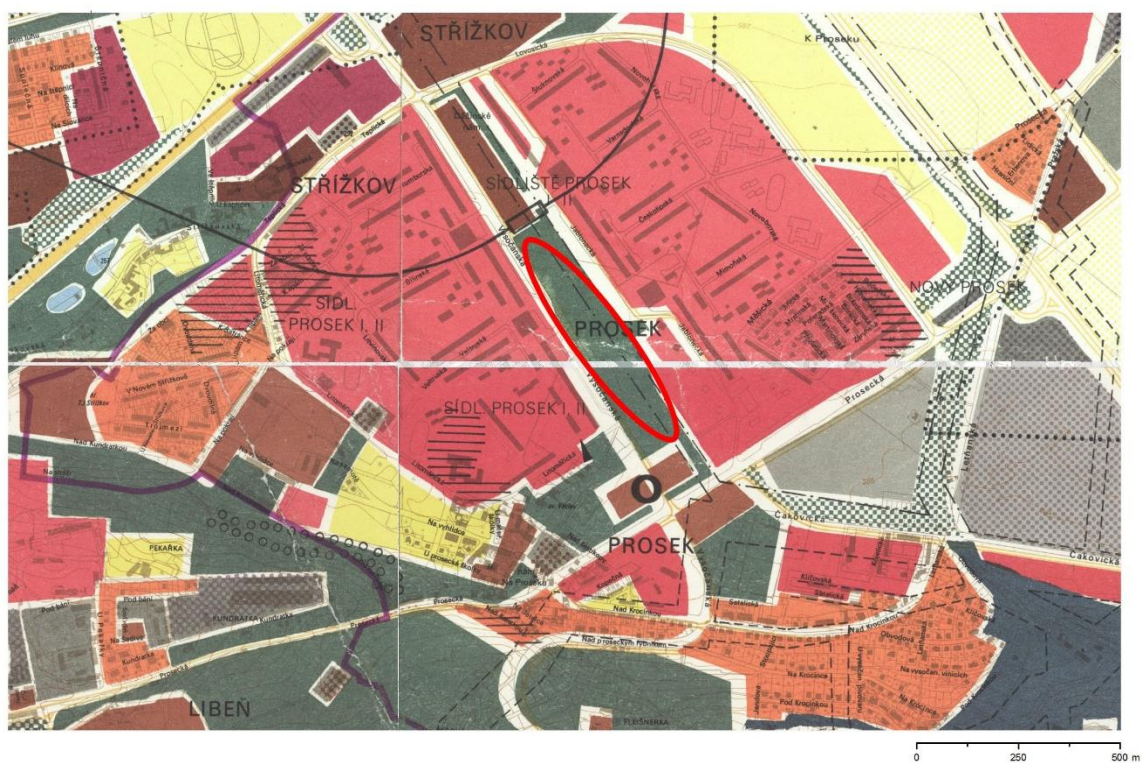

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na územním plánu z roku 1976 (viz obr. 96) je vidět, že území kolem zájmového území je tvořeno střední obytnou zástavbou, tj 4-8 podlaží. Tento plán definuje celkově 3 typy obytné zástavby podle výšky. Park Přátelství je poté značen jako plocha zeleně, sportu a rekreace, konkrétně jako plocha parků a zahrad, hřbitovů. Z územního plánu je dále možné vyčíst trasu a stanici metra. Dále je také patrné, že zájmová plocha dnešního Parku přátelství byla v územním plánu zmenšena. V předešlém plánu z roku 1964 byla pro plochu parku vymezená větší část území.

Na ortofotosnímku z roku 1975 (viz obr. 97) je potom možné vidět již dokončené sídliště a plochu, se kterou je počítáno pro budoucí výstavbu Parku Přátelství.

Obr. 96: Směrný územní plán 1976

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 97: Ortofot snímek 1975

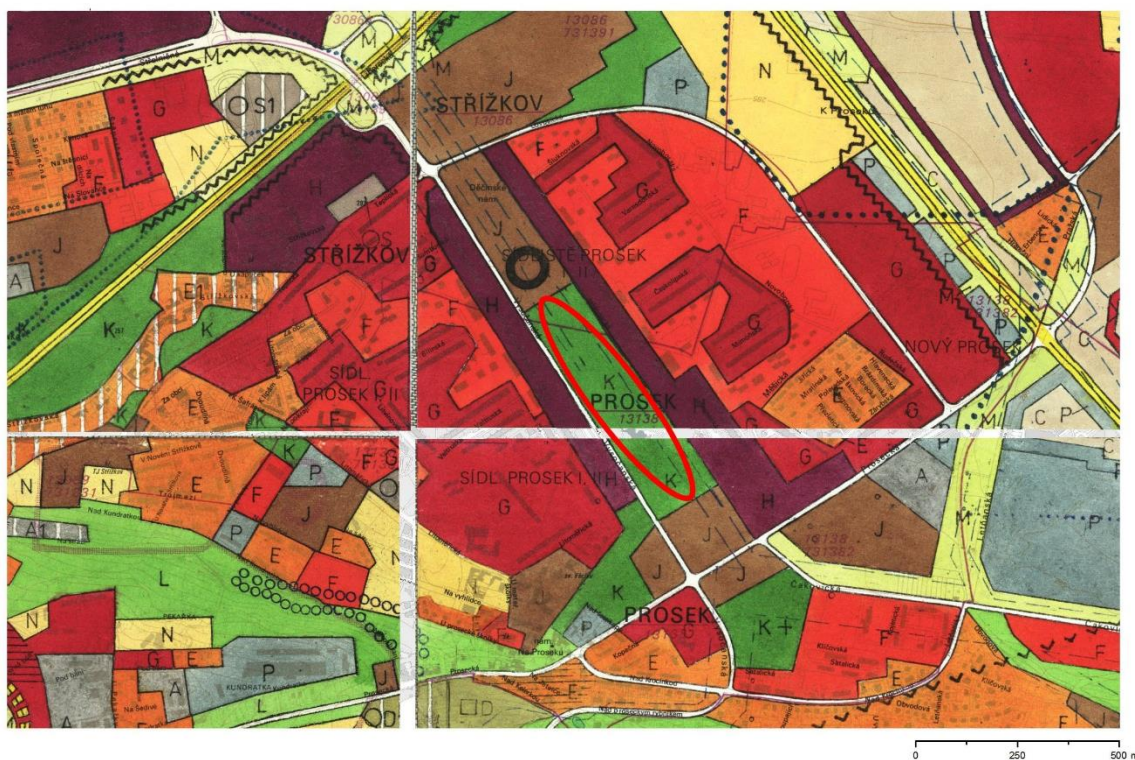

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Územní plán z roku 1986 (viz obr. 98) detailněji definuje plochy bydlení v okolí zájmového území. V nejtěsnější blízkosti znázorňuje fialovou vyšší zástavbu nad 8 podlaží. Plocha parku je znázorněna opět zelenou barvou písmenem K, a i definice plochy je stejná jako v předešlém územním plánu, tj. plocha zeleně, sportu a rekreace, konkrétně jako plocha parků a zahrad, hřbitovů. V návaznosti na park jsou také definovány plochy občanského vybavení (hnědá barva a písmeno J), například společenské centrum.

No ortofotosnímku z let 1988-9 (viz obr. 99) je možné pozorovat nově vybudovaný park Přátelství i s jeho vodním systémem, rondelem a cestní sítí. Vegetace byla vysázena teprve nedávno, tak není moc dobře pozorovatelná.

Obr. 98: Směrný územní plán 1986

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>)

Obr. 99: Ortofotosnímek 1988-9

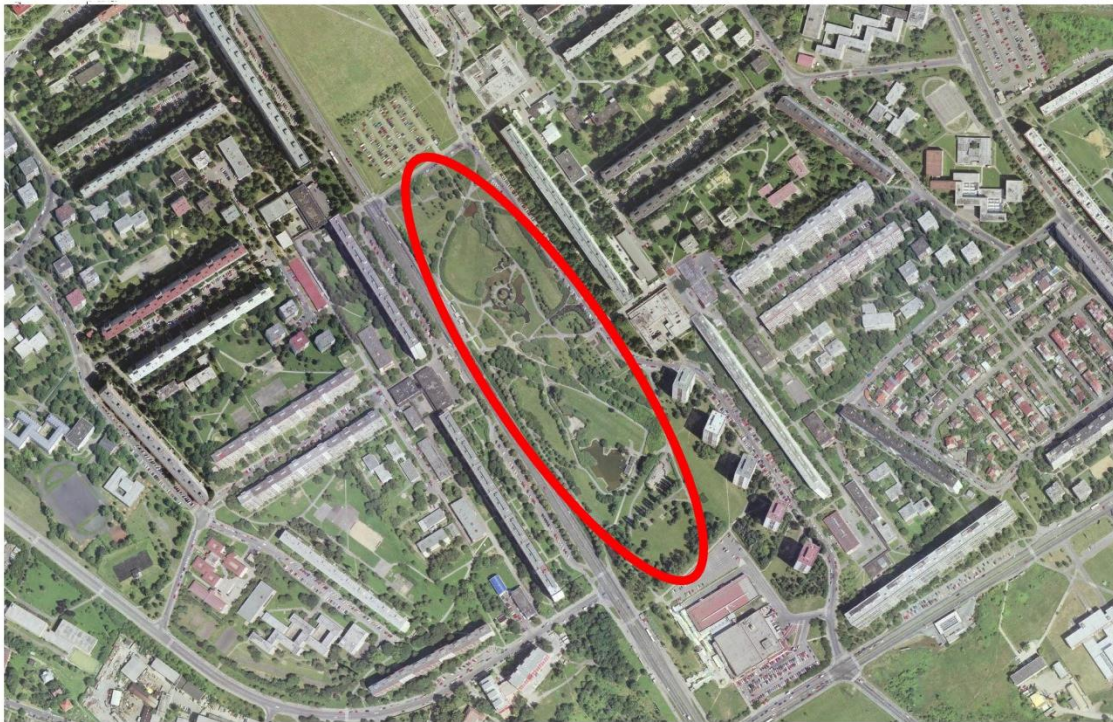
(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na plánu využití ploch z roku 1994 (viz obr. 100) je zájmové území opět zařazeno mezi plochy zeleně. Tento plán nabízí větší škálu kategorií ploch zeleně a území spadá do kategorie parky a parkově upravené plochy.

Na územním plánu z roku 1999 je situace obdobná. Park Přátelství spadá do plochy příroda, krajina a rekreace. Plocha má označení PP, což opět odpovídá kategorii parků a parkově upravených ploch (viz obr. 101).

Na ortofotosnímku z roku 1999 (viz obr. 102) je poté k vidění již stabilizovaný park.

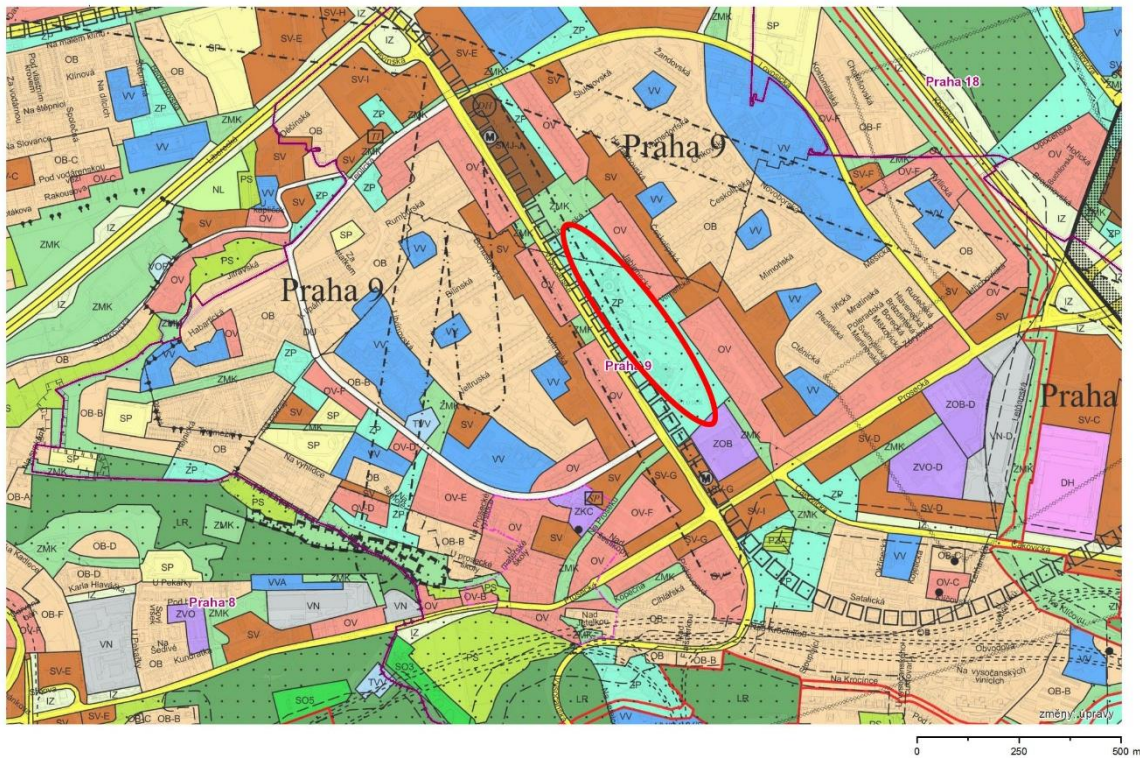
Obr. 102: Ortofotosnímek 1999

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>)

Na územním plánu z roku 2009 je patrné, že zájmové území náleží do celoměstského systému zeleně. Plocha je označena zkratkou ZP – parky, historické zahrady a hřbitovy (viz obr. 103).

Obr. 103: Územní plán 2009

(<https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>)

Zhodnocení

Z analýzy dostupných podkladů, regulačních a směrných plánů a ortofoto snímků parku Přátelství je patrné, že tato plocha byla od počátku jejího vzniku důležitým prvkem sídelní zeleně. V dnešní době je také součástí celoměstského systému zeleně, což značí její důležitost i v současnosti. Park přátelství je rovněž příkladem, kde v uplynulých letech proběhla zdařilá a citlivá revitalizace, se zachováním původní rekreační funkce parku. Autoři revitalizace spolupracovali také s původním autorem návrhu s Otakarem Kučou. Projekt revitalizace úspěšně navázal na původní myšlenku. Byla také obnovena vodní kaskáda, i když materiály byly použité současné. Do parku také byly citlivě vloženy nové prvky. V nedávné době bylo diskutováno prodloužení parku směrem ke Střížkovu se stejnými autory jako u revitalizace. Park Přátelství a jeho obnova je dobrým příkladem postupu revitalizace i pro další parky.

Závěr analýzy

Jednotlivé regulační plány, směrné územní plány a některé jejich návrhy jsou podrobně popsány v kapitole 2.51 Urbanismus hlavního města Prahy. Z historických územních plánů pro hlavní město Prahu bylo zjištěno, že územní plánování při tvorbě veřejného prostranství, resp. veřejné zeleně má omezené možnosti. Vymezuje především plochy s rozdílným způsobem využití. Plochy veřejné zeleně jsou v územním plánu vymezeny jako samostatné plochy anebo mohou být součástí plochy bydlení, občanské vybavenosti a rekreace. Takovýmto příkladem může být například zezeň na Lotyšském náměstí, která teprve v územním plánu z roku 1976 byla definována jako plocha veřejné zeleně. Předtím byla vymezena jako plocha, která byla součástí bydlení.

Na příkladu zájmových území ve čtyřech vybraných pražských čtvrtích byly tyto podklady hodnoceny a konfrontovány s leteckými snímky. Bylo zjištěno, že ve většině případů, když byla plocha veřejné zeleně definována v územním plánu jako plocha veřejná zeleně, bylo tomu i tak ve skutečnosti. Někdy nastala situace, například u parku na náměstí 14. října, že území bylo definováno jinak než veřejná zezeň, ale podle leteckého snímku se na území plocha zeleně nacházela. V některých případech (např. park Přátelství a parky součástí zeleného pásy od Antonína Engela) byly parky v územním plánu definovány, jako plocha veřejné zeleně, a na základě těchto plánů později tyto plochy vznikaly. V případě parku Přátelství byla v plánu definována daleko větší plocha, než potom byla reálná plocha nového parku.

Závěrem lze konstatovat, že územní plán může vymezit plochy veřejné zeleně, avšak už nic neříká o kvalitě zeleně nebo o jejím vzhledu. Bylo by vhodné plochy řešit detailněji, a tomu by mohla například pomoci podmínka pro rozhodování v území zpracováním územní studie nebo regulačního plánu.

6 Shrnutí výsledků a diskuze

Existuje celé nespočetné množství definic veřejné zeleně. Například Kabish & Haase (2013) definují veřejnou zeleň jako vegetaci, která se nachází v městském prostředí. Podle nich zahrnuje zeleň parků a veřejných prostor, stromořadí a aleje. Někdy bývá pojem veřejné zeleně definován zároveň s pojmem veřejné prostranství – například v zákoně o obcích č. 128/2000 Sb. § 34. Dále například současné územně analytické podklady (Boháč 2020) nedefinují pojem veřejná zeleň, ale definuje pojmy jako krajina ve městě, městská džungle, parky apod.

Metodiku práce byla inspirovaná definicí dělení veřejných ploch zeleně podle databáze CORINE (COoRdination of INformation on the Enviroment), kde je veřejná zeleň (green urban areas) uvedena v kategorii umělý povrch (artificial surface) ve třídě 141 a je definována jak: *„Všechny plochy pokryté vegetací větší než 25 ha, které jsou situovány ve městě nebo v jeho blízkém okolí. Tyto plochy v sobě zahrnují parky, hřbitovy, botanické a zoologické zahrady a dále plochy pro rekreaci vč. sportovišť, náměstí a vnitrobloky.“* Tato definice byla využita především jako inspirace pro stanovení kategorií veřejné zeleně, které byly zkoumány v analýze bilance ploch veřejné zeleně. V rámci zpracovávané analýzy byly rovněž zařazeny i plochy menší než 25 ha. Pro tuto analýzu bylo definováno 5 kategorií veřejné zeleně, které měly zásadní vliv na vývoj pražské zeleně.

Z analýzy bilance ploch veřejné zeleně vyplývá, že na konci 20. století veřejná zeleň zaujímá téměř pětinu z celkové rozlohy města, konkrétně 18 %. Analýza rovněž potvrzuje trend zvyšování rozlohy zeleně i na počátku 21. století, kdy veřejná zeleň zaujímá téměř 20% celkové rozlohy města. Tímto byla potvrzena hypotéza, že plocha zeleně v Praze se neustále zvyšuje a zároveň je tento stav je v souladu s výsledky výzkumu od Kabische & Hasse (2013), kteří tvrdí, že na území hlavního města Prahy došlo v letech 1990-2000 k nárůstu ploch veřejné zeleně.

Další údaj získaný při zpracování analýz, který je možné diskutovat je údaj o počtu m² veřejné zeleně na 1 obyvatele. Toto číslo se v průběhu 20. století vyvíjelo a neustále zvyšovalo. Na počátku 20. století na 1 obyvatele připadaly necelé 3 m² veřejné zeleně uvnitř města. Což podle mého názoru bylo naprosto nedostačující. Obyvatelé Prahy však v této době mohli využívat okolní krajinu s přilehlými lesy. V průběhu století pak došlo ke zlepšení a například koncem 60. let 20. století na 1 obyvatele hl. m. Prahy připadlo 26 m² veřejné zeleně. V této době Novotný (1958) publikuje, že na 1 obyvatele by mělo připadat 30 m² veřejné zeleně a ve spise Rady NVP z roku 1964 je uveden údaj ještě vyšší, a to 50 m² veřejné zeleně. Údaj, který byl zjištěn během zpracování bilance ploch veřejné je tedy podle dvou zmíněných publikací nedostačující. Koncem 70. let 20. století dochází k nárůstu a na 1 obyvatele náleží 57 m² veřejné, což už nepatrně převyšuje požadavek publikovaný ve spise Rada NVP (1964). Wagner (1990) uvádí rozmezí 50–75 m² zeleně, kde je zahrnuta i produkční zeleň. Ve specifické analýze bylo zjištěno, že v roce 1995

na 1 obyvatele připadalo 72 m² veřejné zeleně. Tento údaj je tedy v souladu s uváděným údajem v publikaci z roku 1990 od Wagnera.

Během zpracovávání analýzy bilance ploch veřejné zeleně byla nalezena řada údajů o veřejné zeleni, ale jak bádání ukázalo, nalezená data mají rozdílnou vypovídající hodnotu. Ne vždy je jasné, jaké druhy zeleně jsou v jednotlivých kategoriích zahrnuty. Údaje rovněž nevypovídají o kvalitě, ale pouze o rozloze, tedy o množství.

V kapitole Přehled současného stavu problematiky byl pražský systém zeleně konfrontován s příklady systému zeleně ze zahraničí. O systému zeleně v Praze by se dalo říci, že je velmi podobný londýnskému systému, který je založen na konceptu zelené mřížky. Rovněž po obvodu města je vymezen zelený pás, do něhož v koridorech pronikají linie zelených ploch. Oproti pražskému systému je londýnský více propracovaný. Pražský systém zeleně bývá často konfrontován také s vídeňským systémem zeleně. Oproti Praze ve Vídni zůstal zachován otevřený prostor po zrušeném opevnění, tzv. Ringstrasse, který v současné době vytváří důležitou součást zeleně uvnitř města. V Praze byla většina uvolněného území rozparcelována pro činžovní domy s několika málo parky a několika veřejnými budovami. Tento prostor také významně narušila stavba magistrály. S berlínským systémem zeleně má pražský systém zeleně společný pouze úpadek zájmu o veřejnou zeleň po druhé světové válce. Jinak se každý z důvodů konfigurace terénu rozvíjel odlišně. Zatímco v Praze již od první myšlenky bylo jasné, že systém bude založený na prstenci zeleně s pronikajícími klíny zeleně dovnitř města. Berlínští urbanisté se více než století střídali ve svých návrzích koncentrického a radiálního systému zeleně. V současné době je berlínský systém opět chápán jako koncentrický a založen na osmi regionálních parcích kolem města. V této myšlence by se Praha mohla inspirovat a vytvořit ucelený zelený prstenec například z rekreačních lesů, který by zároveň propojoval Prahu a Středočeský kraj.

Architektonické styly odrážející se v zahradní a krajinářské architektuře ve 20. století jsou popsány v kapitole Přehled současného stavu problematik v podkapitole 2.4. Podle tvrzení Herouta (2002) je možné secesi považovat za posledním univerzálním stylem. Totéž platí i v zahradní a krajinářské architektuře. Během zpracování analýzy architektonických vlivů bylo zjištěno, že právě secese se projevovала nejčastěji. V hodnocených územích se například jednalo o park na náměstí 14. října a Sady Svatopluka Čecha. Taktéž Riegrovy sady byly ovlivněny secesí. Později během 20. století už není zcela dominantního stylu v architektuře. V našich podmínkách se v druhé polovině 20. století nejvíce projevuje historizující styly spojené s přírodně krajinářským přístupem. Ke konci druhé poloviny 20. století mluvíme v architektuře o postmoderně a v zahradní architektuře o moderním pojetí parků (například park Přátelství).

Dalším důležitým faktorem, který ovlivňoval vznik a tvorbu ploch veřejné zeleně, bylo územní plánování. Územní plány totiž v sobě také reflektují tehdejší politickou a společenskou

situaci. Podle Hrůzy (1999) to například dokládá vliv Sovětského svazu v 50. letech 20. století, kdy se projevují historické inspirace, jak v architektuře, tak v urbanismu. Z těchto let, konkrétně z roku 1953 vznikl Směrný plán společně s dopravním výkresem. Dále například v 2. polovině 60. let 20. století se urbanisté snažili navázat na koncepce z 20. až 30. let a řešit Prahu v širším kontextu. Další vliv společenské situace se podle Kouckého (2010) projevuje v 70. letech 20. století. V této době vznikly dva směrné plány a na prvním z roku 1971 je patrná doznívající uvolněná atmosféra z 60. let. Je zde velká část věnována veřejnému prostranství. Oproti tomu plán z roku 1975 ponechává veřejná prostranství jako bílá místa. Další vliv je i také patrný v následujících letech, kdy v roce 1984 vzniká územní plán a jedná se především o vojensko-dopravně strategický dokument. Nejvíce patrný vliv politické a společenské situace je patrná se změnou režimu v roce 1989, kdy sice v roce 1986 byl vytvořen územní plán, ale byla potřeba reagovat na novou společenskou situaci. V roce 1994 vzniká přechodný plán tzv. Plán využití ploch – stabilizovaná území. Plán měl platit pouze dva roky, ale platil pět let.

Využití starších plánovacích dokumentů při studii vývoje ploch sídelní zeleně se například zabývá Vonešová (2015), která rovněž dokumentuje vývoj ploch zeleně na regulačních a územních plánech vzniklých ve 20. století. Tyto plány jsou tedy důležité pro definování důležitých ploch nejen veřejné zeleně a lze na nich demonstrovat jejich vývoj.

Během zpracování již zmíněných analýz bylo zjištěno, že je možné ne-li žádoucí využívat dochované historické podklady a materiály. Dobrým příkladem tohoto využití může být například revitalizace parku Riegrovy sady, kde bylo právě těchto podkladů využíváno. Díky tomu bylo dosaženo zdařilé revitalizace, která zachovává původní myšlenku návrhu a zároveň je funkční v dnešní době. Dalším podobným příkladem je park Přátelství. Při zpracování jeho revitalizace byla dokonce navázána spolupráce s původním autorem projektu.

Současným a velice důležitým úkolem je, aby stávající i případně nově navrhovaná veřejná zeleň se propojila do ucelených systémů, které budou tvořit systém zeleně hlavního města Prahy. A zároveň budou plnit svoji funkci zeleně ve městě, a to nejen prostorotvornou, ale především hygienickou a rekreační funkci. Rozmanová et al. (2016) uvádí ještě další funkce zeleně, a to ekonomickou, ekologickou a ochranou, které jsou rovněž důležité. Systémy zeleně měst vytvářejí ve městě infrastrukturu, která je stejně důležitá jako například dopravní nebo technická infrastruktura; má stejný význam a důležitost. Tato zelená infrastruktura má rovněž zásadní význam při utváření trvale udržitelných měst, což by v současné době mělo být jedním z hlavních cílů městských architektů a urbanistů. V současnosti také nabývá, s ohledem na probíhající změnu klimatu, myšlenka tzv. zelenomodré infrastruktury.

Další otázkou do budoucna zůstává, zda podrobná evidence zeleně by měla či neměla být součástí územně analytických podkladů (ÚAP), každopádně ji zde v dnešní době úplně nenajdeme.

V ÚAP hl. m. Prahy z roku 2012 byla například zpracována SWOT analýza zeleně a rekreace. Jsou zde i zpracovány podrobnější informace o objemech zeleně v historickém centru města, v kompaktním městě a ve vnějším pásmu města. Zeleň je uváděna jako souhrnný údaj všech druhů zeleně. V aktuálně platných ÚAP z roku 2020 je Praha rozdělena na město a krajinu a v části krajiny jsou definovány typy parků podle jejich lokalizace. Tudíž informacemi s největší vypovídací hodnotou proto nadále zůstávají data z publikace *Povrchy a zeleň* z roku 1995. Pro celkový přehled aktuálního stavu by bylo velice žádoucí zpracování obdobné studie, na jejímž základě by bylo možné vývoj zeleně v Praze objektivně zhodnotit.

7 Závěry a doporučení pro využití poznatků v praxi

Během zkoumání podkladových údajů a zpracování analýz bylo zjištěno, že zásadními aspekty, které se podílely na formování ploch veřejné zeleně, je nejen vliv architektonických slohů a stylů, ale také vliv urbanismu, regulačních a územních plánů. Tvorba těchto dokumentů celkově reflektuje stav společnosti, společenskou i politickou situaci tehdejší doby (podrobněji viz kapitola 2.5 Urbanismu hlavního města Prahy). Dalším vlivem, který má vliv na tvorbu systémů zeleně města a který mnohdy předurčuje jejich polohu, je přírodní charakteristika daného města.

Během zpracování analýzy bilance ploch veřejné zeleně byla tato zeleň rozdělena do 5 kategorií: 1. veřejné parky, 2. zeleň hřbitovů, 3. zeleň botanických a zoologických zahrad, 4. rekreační lesy a 5. sídlištní zeleň. To jsou podle mého názoru zároveň nejdůležitější kategorie veřejné zeleně, která ve 20. století vznikala. Závěrem lze říci, že první hypotéza disertační práce **H1: Během 20. století se rozloha veřejné zeleně zvětšovala v závislosti na rozrůstání hlavního města Prahy**, byla **potvrzena** analýzou bilance ploch veřejné zeleně.

O pražské veřejné zeleni lze říci, že její rozloha vůči rozloze města se ve 20. století zvyšovala. K největšímu nárůstu došlo při vzniku Velké Prahy a dále v roce 1974. Na první pohled se z grafů 1, 3 a 4 (viz Přílohy) může zdát, že obyvatelé Prahy měli na počátku století malé množství veřejné zeleně. Avšak v přímé návaznosti na okolí města se vyskytovaly rekreační lesy a krajina, které tehdejší Pražané mohli využívat pro svoji rekreaci. Postupně jak se Praha rozrůstala, se tyto lesy stávaly součástí města a dnes tvoří téměř polovinu z celkové rozlohy veřejné zeleně. Od poloviny 20. století s trendem sídlištní výstavby se v Praze objevuje nový druh veřejné zeleně, a to zeleň sídlištní. Tento druh veřejné zeleně zaujímá koncem 20. století necelou čtvrtinu z celkové rozlohy veřejné zeleně. Velkým problémem tohoto druhu veřejné zeleně je její roztržitost. Otázkou do budoucna je, jak tuto zeleň vhodně zařadit do systému zeleně města a dále také zajištění, aby plnila svoji rekreační a relaxační funkci.

Analýza regulačních a směrných územních plánů na příkladu vybraných ploch zeleně **potvrdila** částečně i druhou hypotézu disertační práce **H2: Územní plánování se zásadně podílelo na formě a typu veřejné zeleně**. Vymezuje především plochy s rozdílným způsobem využití. Plochy veřejné zeleně jsou v územním plánu vymezeny jako samostatné plochy anebo mohou být součástí plochy bydlení, občanské vybavenosti a rekreace. Tyto mapové podklady tedy částečně vymezují plochy veřejné zeleně. Zároveň nám také ale neříkají nic o kvalitě zeleně nebo o jejím vzhledu. Bylo by vhodné plochy řešit detailněji, a tomu by mohla například pomoci podmínka pro rozhodování v území zpracování územní studie nebo regulačního plánu.

Analýza projevu architektonických stylů ve veřejné zeleně ve vybraných čtvrtích hlavního města Prahy taktéž **potvrzuje** hypotézu **H3: Architektonické styly 20. století se rovněž**

projevují ve tvorbě veřejných prostranství a veřejné zeleně. Na začátku 20. století se architektonické slohy projevovaly ve tvorbě ploch veřejné zeleně, jednalo se především o historizující styly a o secesi. Později během 20. století už nebylo dominantního stylu v architektuře. V našich podmínkách se v druhé polovině 20. století nejvíce projevuje historizující styly spojené s přírodně krajinářským přístupem. Ke konci druhé poloviny 20. století mluvíme v architektuře o postmoderně a v zahradní architektuře o moderním pojetí parků (například park Přátelství).

Doporučeními, která mají zajistit dlouhodobé přetrvání hodnotných ploch veřejné zeleně, je především vytipování takovýchto významných a hodnotných ploch městské veřejné zeleně. Dále zachování jejich stavu, kdy plnohodnotně plní svoji funkci zeleně ve městě, a to nejen prostorotvornou, ale především hygienickou a rekreační funkci. Rovněž je také nutné tyto jednotlivé plochy začlenit do souvislosti a širšího měřítka. Pro zachování původní koncepce a myšlenky je podle mého názoru důležitým krokem využití dostupných historických materiálů, například historických fotografií, původních plánů a leteckých snímků. Dále během bádání bylo taktéž zjištěno, že zdařilé revitalizaci může pomoci spolupráce s původním autorem projektu. Ale to bohužel není vždy možné.

Aplikace výsledků disertační práce provedených analýz může pomoci především při revitalizaci ploch veřejné zeleně v hlavním městě Praze. Její výsledky lze také využít při plánování udržitelného rozvoje a péče o urbanistickou strukturu Prahy. Výsledků je také možné využít při posuzování vlivů a hrozeb, které na zachování urbanistické struktury ve městě působí.

Závěrem lze tedy konstatovat, že stanové cíle disertační práce byly splněny. Rovněž lze konstatovat, že můžeme být právem hrdí na velkou rozlohu, kterou veřejná zeleň v současné urbanistické struktuře hlavního města Prahy zaujímá.

8 Seznam použité literatury

- Allison R. 1978. Greater London. Hodder and Stoughton. London. Great Britain.
- Anonym 1951. Nové směry do květinové výzdoby měst. Zahradnické listy **XLIV/35**: 402-404
- Archiv hlavního města Prahy. 1961. Rozvoj zdravotnictví Zápis ze zasedání předsednictva rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP A HMP.
- Archiv hlavního města Prahy. 1964 Rada NVP. Zápis ze zasedání předsednictva rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP A HMP.
- Archiv hlavního města Prahy. 1967. Rada NVP. Zápis ze zasedání předsednictva rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP A HMP.
- Bartoš L. Dopravní inženýrství. Nové vydání TP 103 Navrhování obytných a pěších zón. Available from <http://www.dopravniinzenyrstvi.cz/clanky/nove-vydani-tp-103-navrhovani-obytnych-a-pesich-zon/> (accessed May 2021).
- Baroš A, Barošová I, Bulíř P, Dostálek J. 2016. Péče o bylinné patro v památkách zahradního umění. Certifikovaná metodika. VÚKOZ. Průhonice.
- Barr J. 1922. The City of Auckland, New Zealand 1840-1920. Whitcombe & Tombs. Auckland, New Zealand.
- Bašeová O. 1991. Pražské zahrady. Panorama. Praha.
- Boháč. O. 2020. Územně analytické podklady hl. m. Prahy pro obec 2020. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. Praha.
- Bouček Z. 1987. Metody rozvoje zeleně v sídlech a jejich okrajové zóně; závěrečná zpráva. VÚKOZ. Praha.
- Breiling M, Ruland G. 2008. The Viena Green Belt: From Localised Protection to a Regional Concept. Pages 167-183 in Amati, M. Urban Green Belts in 21st century. Macquarie University of Sydney, Australia. Sydney. Australia.
- Buffet C. 1999. Berlín. Nakladatelství lidové noviny. Praha.
- Burgess et al. 1988. People, Parks and the Urban green: A study of popular meanings and value for open spaces in city. Urban Studies, **25**: 455-473.
- Caspersen OH, Olafsson AS. 2010. Recreational mapping and planning for enlargement of the green structure in Greater Copenhagen. Urban Forestry & Urban Greening, **9**: 101-112.
- Collen H, Meesters J. 2012. Private and Public Green Spaces: meaningful but different settings. Journal of Housing and the Built Environment. **27**: 49-67.
- Čelechovský G, Šipler V. 1983. Města jako systémy. Academia. Praha.
- ČSN 83 9001 Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice. 1999. Český normalizační institut. Praha.
- European Urban Landscape Partnership, City of Vienna, Austria. Available from: http://www.urban-landscape.net/content_public/city_details.php?stadt_id=4. (accessed January 2014).
- Esterka J. 2009. Stav a vývoj zeleně v Praze. Arnika. Praha.

- Filipová Lejsalová I. (2008a). Pražské zahrady, zastavení padesáté deváté – park Přátelství aneb park Na Proseku. Available from: <https://www.cestovatel.cz/clanky/prazske-zahrady-park-pratelstvi-aneb-park-na-proseku/> (accessed September 2019).
- Filipová Lejsalová I. (2008a). Pražské zahrady, zastavení šedesáté první – park na náměstí Svatopluka Čecha. Available from: <https://www.cestovatel.cz/clanky/prazske-zahrady-park-na-namesti-svatopluka-cecha/> (accessed September 2019).
- Fous O. 2012. O perenách s Ondřejem Fousem. *Zahrada – Park – Krajina* **XXII**: 26-29.
- Gehl J. 2000. Život mezi budovami. Nadace Partnerství. Brno.
- Gehl J, Gemzøe J. 2002. Nové městské prostory. ERA group. Spol. s. r. o. Šlapanice.
- Flekačová M, Kudyna M, Koucký R, Novák JF. 2014. Století plánů pražské metropole – Exkurz do historie chápání a zobrazování veřejných prostranství Velké Prahy. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. Praha.
- Herout J. 2002. Staletí kolem nás. Přehled stavebních slohů. Paseka. Praha – Litomyšl.
- Hnilička P. 2005. Sídelní kaše. ERA group. spol. s. r. o. Šlapanice.
- Honejsková A. et al. 201č. CzechScape: portrét současné české krajinářské architektury. Galerie Jaroslava Fragnera. Praha.
- Horký J. 1981. Řešení systému zeleně Prahy. In Kolektiv autorů. Pražská zeleň 1: sborník přednášek. Dům techniky ČSVTS. Praha.
- Hrůza J. 1977. Slovník soudobého urbanismu. Odeon. Praha.
- Hrůza J. 1998. Charty moderního urbanismu. Agora. Praha.
- Hrůza J. 1999. Praha v Plánech a projektech. Útvar rozvoje hlavního města Prahy. Praha.
- Hrůza J. 2011. Stavitelé měst. AGORA. Praha.
- Hurych V. 1972. Zamyšlení nad úpravami květinových záhonů. *Zahradnické listy* **LXV**: 123-124
- Chiesura A. 2004. The Role of Urban Parks for the Sustainable City. *Landscape and Urban Planning*. **68**: 129-138.
- IPR-PRAHA. Zeleň a rekreace 2012. Available from http://www.uppraha.cz/uploads/assets/soubory/data/UAP/UAP2012/2_9_zelen_a_rekreace.pdf (accessed July 2014).
- Jebavý M. 2011. Revitalizace jižní stráně parku Riegrovy sady v Praze 2. *Zahrada – Park – Krajina*. **21**:18-21.

- Jebavý M. 2012. Teorie zahradního města, příklady založení zahradních měst na počátku 20. století, vliv na současné zakládání městských čtvrtí. Available from http://home.czu.cz/storage/54383_Zahradn%C3%AD%20m%C4%9Bsta_p%C5%99%C3%ADsA%C4%9Bvek%20do%20katalogu%20konference%20v%20Luha%C4%8Dovic%C3%ADch%2020201.pdf (accessed August 2014).
- Jebavý M. 2019. Revitalizace parku Riegrovy sady v Praze 2. *Zahrada – Park – Krajina*. **4**: 20-23.
- Jellicoe G, Jellicoe S. 2006. *The Landscape of Man – Shaping the Enviroment from Prehistory to the Present Day*, Thames& Hudson, London. Great Britain.
- Jílek A. 2009. Trendy v trvalkových výsadbách. Proffi Press, Praha. Available from: <https://www.uroda.cz/trendy-v-trvalkovych-vysadbach/> (accessed August 2020).
- Jungmann J. 2007. Smíchov: město za Újezdskou branou. Muzeum hlavního města Prahy. Praha.
- Kabisch N, Haase D. 2013. Green Spaces of European cities revisted for 1990-2006. *Landscape and Urban Planning*. **110**: 113-122.
- Kalusok M. 2004. *Zahradní architektura*. Computer Press. Brno.
- Koucký R. 2010. Významná veřejná prostranství. Available from: http://www.urm.cz/uploads/assets/vyznamna_verejna_prostranstvi_praha_2010_text.pdf (accessed May 2012)
- Koutný J. 2004. Moderní urbanistické koncepce, Urbanismus a územní rozvoj. **VII**: 1-14.
- Kratochvíl P. 2011. *Současná česká architektura a její témata*. Paseka. Praha.
- Krykorková Z. 2008. Veřejné prostranství – součást kvalitního života. Veřejná prostranství. Veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování. Sborník ze semináře AUÚP, Františkovy Lázně. Příloha časopisu *Urbanismus a územní rozvoj*. **6**: 72.
- Kuča O. 2010. Park Přátelství – geneze a další osudy. *Zahrada-Park-Krajina*. **20**: 9-13.
- Kühn M, Gailing L. 2008. From Green Belts to Regional Parks: History and Challenges of Suburban Landscape Planning in Berlin. Pages 185-201 in Amati M. *Urban Green Belts in 21st century*. Macquarie University of Sydney, Australia. Sydney. Australia.
- Kuranda M. 1999. *Městská část Praha 9, 2. díl, Prosek. Maroli*. Praha.
- Kupka J. 2006. *Zeleň v historii města*. ČVUT. Praha.
- Kučková T. 2019. Květinový záhon ve veřejném prostoru. *Zahrada – Park – Krajina* **XXIX, 2/2019**: 36-39.
- Kučková, T, Uher. J. 2017. Výběr a použití rostlinného sortimentu pro díla zahradní a krajinářské tvorby z období první republiky. *Certifikovaná metodika*. Mendlova univerzita v Brně, Lednice.

- Laurelle N, Legenne C. 2008. The Paris-Ile-de-France Ceinture Verte. Pages 227-242 in Amati M. Urban Green Belts in 21st century. Macquarie University of Sydney, Australia. Sydney. Australia.
- Lee. M. 2005. Auckland Regional Open Space Strategy. Regional Growth Forum, Auckland, New Zealand.
- Líbal D, Líbal P. 2000. Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích. Svoboda Servis. Praha.
- LONDON.GOV.UK. 2012. All London Green Grid. Available from <<http://www.london.gov.uk/priorities/planning/publications/all-london-green-grid-spg> (accessed May 2014)
- Lukeš Z. 2001. Architektura 20. století. Správa Pražského hradu a DaDa a.s. Praha.
- Lynch K. 1960. The Image of the City. The MIT Press. Massachusetts. USA.
- Machovec J, Jakábová A. 2006 Sadovnické kvetinárstvo. Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra
- Maier K. 2013. Nová naději, či další zklamání pro pražský urbanismus? Bulletin ČKA. **20**: 33-36.
- Mareček J. 1992. Zahrada. NORIS. Praha.
- Martinek J. 2004. Bylinné lemy dřevinných vegetačních prvků: problematika jejich navrhování, zakládání a následné údržby [Dizertační práce]. Mendlova univerzita v Brně, Lednice.
- Miková K. et al. 2010. Verejné prostory, jako tvoriť prostory s príbehom, preľudí a s ľuďma. ECOPOLIS. Bánská Bystrica. Slovenská republika.
- Miller C, Amati M. 2008. The Green Belt that wasn't: The Case of New Zealand from 1910 to 1990s. Pages 85-103 in Amati M. Urban Green Belts in 21st century. Macquarie University of Sydney, Australia. Sydney. Australia.
- Ministerstvo pro místní rozvoj. 2006. Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území. Česká republika.
- Muzeum města Brna. Vila Tugendhat - Zahrada. 2009. Available from <http://www.tugendhat.eu/cz/dum/zahrada.html> (accessed May 2021)
- Novák Z. 2001. Dřeviny na veřejných městských prostranstvích: použití dřevin v ulicích a na náměstích památkově chráněných měst. Jalna. Praha.
- Novotný J. 1958. Zeleň ve městě. Státní nakladatelství technické literatury. Praha.
- Novotný J. 1977. Kapitoly o pražské zeleni, Zahradnictvo. **4**: 189-190.
- Nožička J. 1970. Z historie okrašlovacích a zalesňovacích snah v Praze a okolí in Holec F. Pražský sborník historický 1969-1970. Orbis. Praha.
- Otruba I. 2002. Zahradní architektura – tvorba zahrad a parků. ERA. Šlapanice.
- Pacáková – Hošťálková B. et al. 2000. Pražské zahrady a parky. Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu. Praha.
- Parlament ČR. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní řízení). Česká republika.
- Peschardt K, Schipperijn J, Stigsdotter UK. 2012. Use of Small Public Urban Green Spaces (SPUGS). Urban Forestry & Urban Greening. **11**:235-244.

- Poleno Z. 1977. Koncepce zeleně pro hlavní město Prahu In Vědecké práce Výzkumného a šlechtického ústavu okrasného zahradnictví v Průhonicích. Průhonice.
- Rowe JE. 2012. Auckland's Urban Containment Dilema: The Case for Green Belt. *Urban Policy and Research*. **30**: 77-91.
- Rozmanová N. et al. 2006. Pravidla a principy územního plánování. Kapitola C – Funkční složky, podkapitola C. 5 Zeleň. Available from <https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C5-2013.pdf> (Accessed May 2021).
- Řehoř 1981. Současný stav zeleně v Praze, In Pražská zeleň I [seminář]. Praha, květen 1981. Sborník přednášek. Dům Techniky ČSVTS. Praha.
- Vejre H, Primdahl J, Brandt J. 2007. The Copenhagen Finger Plan: Keeping a green space structure by a simple planning metaphor. Pages 310-328. In Pedrolí B, Doorn A, Blust G, Paracchini ML, Wascher D, Bunce F. Europe's living landscapes: Essays exploring our identity in the countryside. Zeist Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Stichting Ulitgeverij. Nederland.
- Schretzenmayr M. 1998. Wohnungsbau in der ehemaligen DDR. *disP. The Planning Review*. **133**:40-48.
- Sedláková R., Krajčí P. 1999. Antonín Engel 1879-1958: (architekt, urbanista, pedagog): výstava ke 120. výročí narození. Národní galerie. Praha.
- Skalická E. et al. 2007. Pražské historické zahrady. Útvar rozvoje hlavního města Prahy. Praha.
- Snellgrove A. 2018. Jak jsme žili v Československu. Prosek – stará čtvrť v moderním kabátě. Available from: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/jak-jsme-zili-v-ceskoslovensku-prosek-stara-ctvrt-v-modernim-kabate-20181026.html (Accessed May 2021)
- Snellgrove A. 2019. Jak jsme žili v Československu. Prosek – čtvrť dělníků a vodopádů. Available from: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/jak-jsme-zili-v-ceskoslovensku-prosek-ctvrt-delniku-a-vodopadu-20190816.html (Accessed May 2021)
- Steiner A. 2010. Revitalizace Parku přátelství – projekt a realizace. *Zahrada-Park-Krajina*. 20:14-17.
- Stejskalová J 2001. Zahrada v období historismu, eklekticismu a secese. Pages 75 in *Praha 2001 - historické zahrady, parky a sady*. Agentura Bonus. Hrdějovice.
- Stiles R. 2010. Městské prostory – cesta k městu uzpůsobenému pro život. Strategie tvorby veřejných prostranství. *UrbSpace*.
- Svatošová H. 2013. Vývoj pražské samosprávy. Available from: <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=46&wstyle=0&page=page/docs/vyvoj-prazske-samospravy-II-C.html> (Accessed January 2013).
- Szentesiová K. 2010. Urbanistický vývoj Prahy posledních 20 let. *Urbanismus a územní rozvoj*. **XIII**: 129-147.
- Ševčík O. et al. 1993. Problémy moderny a postmoderny: architektura-filosofie-estetika. Vydavatelství ČVUT. Praha.
- Šilhánková V. 2003. Veřejné prostory v územně plánovacím procesu. VÚT. Brno.

Šubr J. 2000. Stanovení zásad funkční obnovy městských a historických parků. Zpráva o průběhu řešení projektu – Řešení vegetace v urbanizované a průmyslové krajině. VÚKOZ. Průhonice.

Turner T. 2008. Twenty Four Historic Styles of Garden Design. Gardenvisit.com.

U-24. 2014. Ateliér pro urbanismus a územní plánování-ukázky. Available from: <https://www.u-24.cz/ukazky.php> (Accessed July 2021).

Územní plán sídelního útvaru Z1000/00, Schváleno usnesením zastupitelstva hl.m. Prahy š. 40/14 ze dne 14.09.2006

Vonešová V. 2015. Využití starších plánovacích dokumentů při studiu vývoje sídlení zeleně ve městě. Pages: 161-176 In: Člověk, stavba a územní plánování 8. ČVUT v Praze. Praha.

Wagner B. 1989. Sadovnická tvorba 1. Státní Zemědělské Nakladatelství. Praha.

Wagner, B. 1990. Sadovnická tvorba 2. Státní Zemědělské Nakladatelství. Praha.

9 Seznam obrázků, tabulek a grafů

9.1 Obrázky

Obr. 1: Rekonstrukce Forum Romanum, zdroj: <http://intranet.grundel.nl/thinkquest/homeforum.html>

Obr. 2: Piazza del Campo, Siena, Itálie, zdroj: <http://www.flickr.com/photos/quadralectics/8174574655/in/photostream/>

Obr. 3: Půdorys renesančního města Palmanova, Itálie, zdroj: http://www.sciretti.it/uploaded_images/visione-palmanova-768175.jpg

Obr. 4: Svatopetrské náměstí, Vatikán, Itálie, zdroj: <http://quadralectics.wordpress.com/4-representation/4-2-function/4-2-1-the-city-square/>

Obr. 5: Příklad funkcionalistického plánování – Le Corbusierovo vertikální město, zdroj: <http://proyectos4etsa.wordpress.com/tag/le-corbusier/>

Obr. 6: Dělení veřejných prostorů z hlediska přístupnosti, zdroj: Gehl 2010

Obr. 7: Diagram pro Zahradní město, Ebenezer Howard, 1898, zdroj: http://www.mediaarchitecture.at/architekturtheorie/garden_cities/2011_garden_cities_1inks_en.shtml

Obr. 8: Městské systémy zeleně: a – okružní systém zeleně, b – radiální systém zeleně, zdroj: http://www.efl-stichting.nl/images/pub_2/2_1.jpg

Obr. 9: Stav veřejné zeleně v Evropě v letech 1990-2000, zdroj: Kabisch & Haase 2013

Obr. 10: Velká Praha, 1923, zdroj: Hrůza 1999

Obr. 11: Regulační plán, 1929, zdroj: Hrůza 1999

Obr. 12: Návrh směrného plánu, 1948, zdroj: Hrůza 1999

Obr. 13: Směrný územní plán, 1975, zdroj: Hrůza 1999

Obr. 14: Směrný územní plán, zdroj: Hrůza 1999

Obr. 15: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994, zdroj: Hrůza 1999

Obr. 16: Koncept pražského systému zeleně, ateliér U-24, zdroj: https://home.czu.cz/storage/425/54383_Vnitřní%20krajina%20Prahy_Matouš%20Jebavý_01_10_2015.pdf

Obr. 17: Mapa regionálních parků kolem Berlína, 1998, zdroj: Kühn & Gailing 2008

Obr. 18: Wienerwald, 1905, zdroj: <http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/landschaft-freiraum/landschaft/gruenraum/entwicklung/gruenguertel/1905.html>

Obr. 19: Návrh zeleného pásu kolem Vídně, 2005, zdroj: <http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/landschaft-freiraum/landschaft/gruenraum/entwicklung/gruenguertel/gruenguertel2005.html>

Obr. 20: All London Green Gird – celoměstská zelená mřížka Londýna, 2012, zdroj: <http://www.london.gov.uk/priorities/planning/publications/all-london-green-grid-spg>

Obr. 21: Pařížský diametr, Le Nôtre, zdroj: Koutný 2004

- Obr. 22: Systém městských parků, E. Henárd, zdroj: Laurelle & Legenne 2008
- Obr. 23: Návrh systému zeleně pro Paříž, 70. léta 20. století, zdroj: Laurelle & Legenne 2008
- Obr. 24: „Finger Plan“, Kodaň, 1947, zdroj: Vejre, Primdahl & Brandt 2007
- Obr. 25: Současný systém zeleně a návrh na jeho rozšíření, Kodaň, 2006, zdroj: Caspersen & Olafsson 2012
- Obr. 26: Návrh územního plánu Aucklandu z roku 1951, zdroj: Auckland Metropolitan planning Organisation. 1951. Outline Development Plan for Auckland. Auckland.
- Obr. 27: Plánovaný systém zeleně hl. m. Prahy z roku 1919, podkladová data: Nožička 1970, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 28: Procentuální zastoupení veřejné zeleně parkových ploch v jednotlivých městských částech hl. m. Prahy, 1967, podkladová data: Rada NVP 1967, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 29: Systém zeleně hl. m. Prahy podle Horkého z konce 70. let 20. století, podkladová data: Horký (1981), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 30: Procentuální zastoupení veřejné zeleně v městských částech hl.m. Prahy, 1995, podkladová data: Esterka (2009), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 31: Katastrální území Smíchov, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 32: Katastrální území Vinohrady, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 33: Katastrální území Dejvice a Bubeneč, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 34: Katastrální území Prosek, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová
- Obr. 35: Riegrový sady v roce 1921, zdroj:
https://home.czu.cz/storage/425/54383_Matou%C5%A1%20Jebav%C3%BD_Riegrov%C3%BDy_prezentace_07_09_2015.pdf
- Obr. 36: Regulační plán 1924, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 37: Schématický regulační plán 1930, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 38: Regulační plán Velké Prahy, 1939, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 39: Ortofotosnímek 1938, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 40: Stavební obvody 1947-1958, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 41: Ortofot snímek 1953, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofo-archiv/>
- Obr. 42: Směrný územní plán 1964, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 43: Ortofotosnímek 1966, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 44: Směrný územní plán 1976, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 45: Ortofotosnímek, 1975, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 46: Směrný územní plán 1986, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 47: Ortofotosnímek, 1988-9, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 48: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994, zdroj:
<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>

- Obr. 49: Územní plán 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 50: Ortofotosnímek 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 51: Územní plán 2009, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>
- Obr. 52: Zájmové plochy na orientačním plánu města Smíchova, 1906, zdroj:
<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=81FBB52044BC11E0949C0008744C3219&scan=1#scan1>
- Obr. 53: Regulační plán 1924, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 54: Schématický regulační plán 1930, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 55: Regulační plán Velké Prahy 1939, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 56: Ortofotosnímek 1938, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 57: Stavební obvody 1947-1958, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 58: Ortofotosnímek 1953, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 59: Směrný územní plán 1964, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 60: Ortofotosnímek 1966, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 61: Směrný územní plán 1976, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 62: Ortofotosnímek 1975, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 63: Směrný územní plán 1986, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 64: Ortofotosnímek, 1988-9, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 65: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994, zdroj:
<https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 66: Územní plán 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 67: Ortofotosnímek 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 68: Územní plán 2009, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>
- Obr. 69: Urbanistická regulace Dejvice a Bubenče, zdroj: Hrůza 2012
- Obr. 70: Regulační plán 1924, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 71: Schématický regulační plán 1930, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 72: Regulační plán Velké Prahy, 1939, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 73: Ortofotosnímek 1938, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 74: Stavební obvody 1947-1958, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 75: Ortofoto snímek 1953, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 76: Směrný územní plán 1964, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 77: Ortofotosnímek 1966, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 78: Směrný územní plán 1976, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>

- Obr. 79: Ortofotosnímek 1975, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 80: Směrný územní plán 1986, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 81: Ortofotosnímek, 1988-9, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 82: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 83: Územní plán 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 84: Ortofotosnímek 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 85: územní plán 2009, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>
- Obr. 86: Soutěžní návrh-skici, 1968, O. Kuča, zdroj: Kuča 2010
- Obr. 87: Obnova rondelu – koncept, 2006, O. Kuča, zdroj: Kuča 2010
- Obr. 88: Regulační plán 1924, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 89: Schématický regulační plán 1930, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 90: Regulační plán Velké Prahy, 1939, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/srk/>
- Obr. 91: Ortofotosnímek 1938, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 92: Stavební obvody 1947-1958, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 93: Ortofotosnímek 1953, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 94: Směrný územní plán 1964, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 95: Ortofotosnímek 1966, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 96: Směrný územní plán 1976, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 97: Ortofotosnímek 1975, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 98: Směrný územní plán 1986, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 99: Ortofotosnímek 1988-9, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 100: Plán využití ploch – stabilizovaná území, detail centrální části, 1994, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 101: Územní plán 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/archivup/>
- Obr. 102: Ortofotosnímek 1999, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/ortofoto-archiv/>
- Obr. 103: Územní plán 2009, zdroj: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>

9.2 Tabulky

Tabulka 1: Plochy veřejné zeleně na území Smíchova, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Tabulka 1: Plochy veřejné zeleně na území Vinohrad, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Tabulka 3: Plochy veřejné zeleně na území Dejvic s přesahem do Bubenče, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Tabulka 4: Plochy veřejné zeleně na území Proseka, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

9.3 Grafy

Graf 1: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1901-1910, podkladová data: Pacáková-Hošťálková (2000), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 2: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1911-1920, podkladová data: Pacáková-Hošťálková (2000), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 3: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1921-1930, podkladová data: Pacáková-Hošťálková (2000), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 4: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1931-1940, Podkladová data: Novotný (1958), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 5: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1961-1970, Podkladová data: Rozvoj zdravotnictví, 1961, Rada NVP 1964 a Rada NVP 1967, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 6: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1971-1980, Podkladová data: Řehoř (1981) a Poleno (1977), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 7: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1991-2000, Podkladová data: Esterka (2009), zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

Graf 8: Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 2001-2010, Podkladová data: Územní plán sídelního útvaru Z1000/00, zpracováno: Ing. Lucie Pšikalová

10 Seznam příloh

Obr I: Rozvoj hl. m. Prahy ve 20. století

Obr II: Procentuální zastoupení ploch veřejné zeleně, 1967

Graf I: Rozloha a počet obyvatel žijících v hl. m. Praze ve 20. století

Graf II: Rozloha veřejné zeleně na území hl. m. Prahy ve 20. století

Tabulka I: Rozloha veřejné zeleně na území hl. m. Prahy ve 20. století

Tabulka II: Sledované údaje u veřejné zeleně

Graf III: Rozloha veřejné zeleně a hl. m. Prahy ve 20. století

Graf IV: Rozloha veřejné zeleně a počet obyvatel žijících na území hl. m. Prahy ve 20. století

Obr. III: Historické fotografie Riegrovy sady

Obr. IV: Historická pohlednice z Riegrových sadů, 1903

Obr. V: Celková koncepce sadovnického řešení, Matouš Jebavý, 2015

Obr. VI: Nové povrchy cest, využití areálu, Riegrovy sady Matouš Jebavý, 2015

Obr. VII: Historické fotografie park na náměstí 14. října a Portheimka

Obr. VIII: Historické fotografie Dejvice, 30. léta 20. století

Obr. IX: Regulační plán čtvrti Dejvice, Antonín Engel, 1923

Obr. X: Historické fotografie sídliště Prosek

Obr. XI: Pohlednice sídliště Prosek

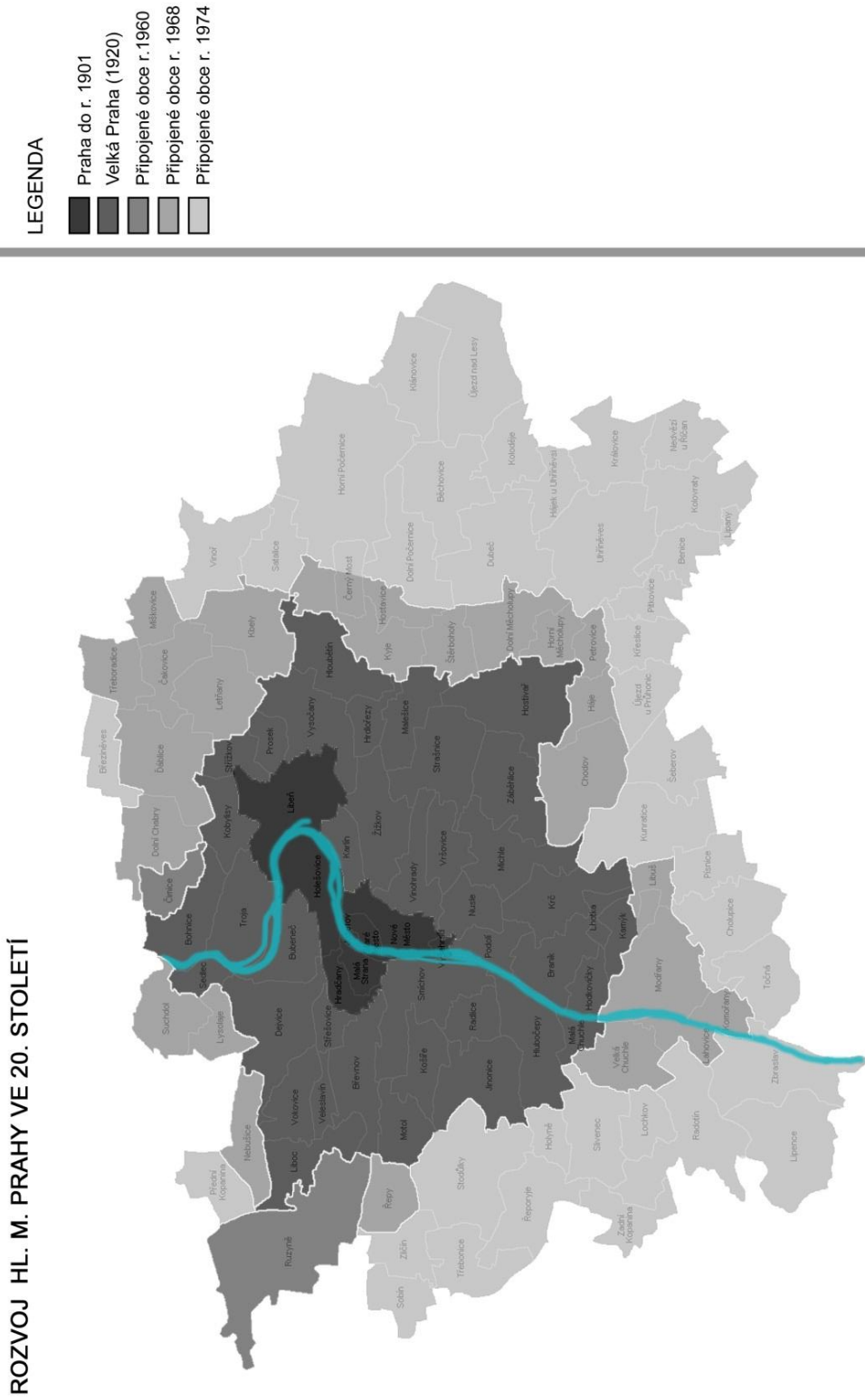
Obr. XII: Územní plán Proseka z roku 1962

Obr. XIII: Soutěžní projekt, Otakar Kuča, 1968

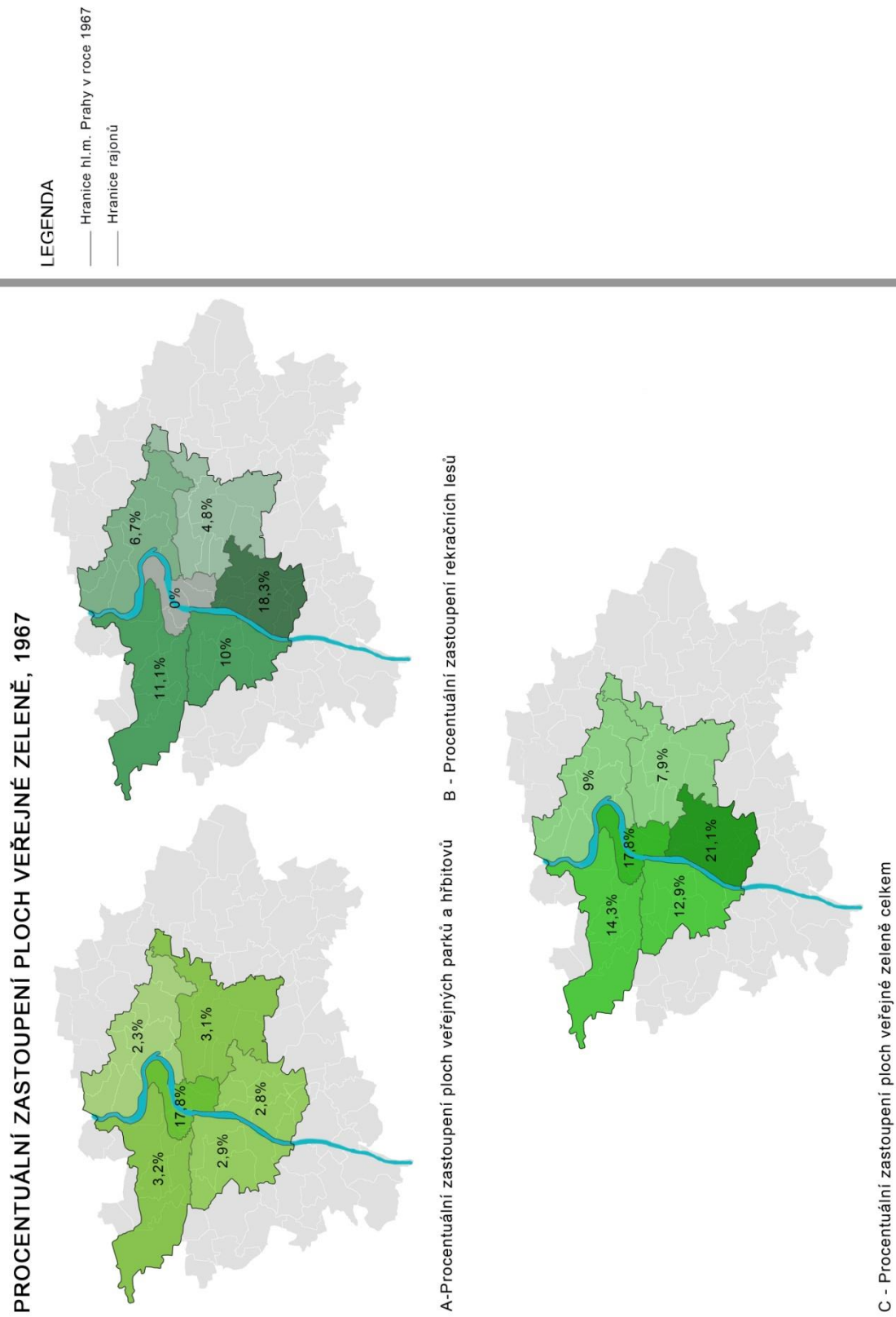
Obr. XIV: Koncept původního projektu, Otakar Kuča, 1974

Přílohy

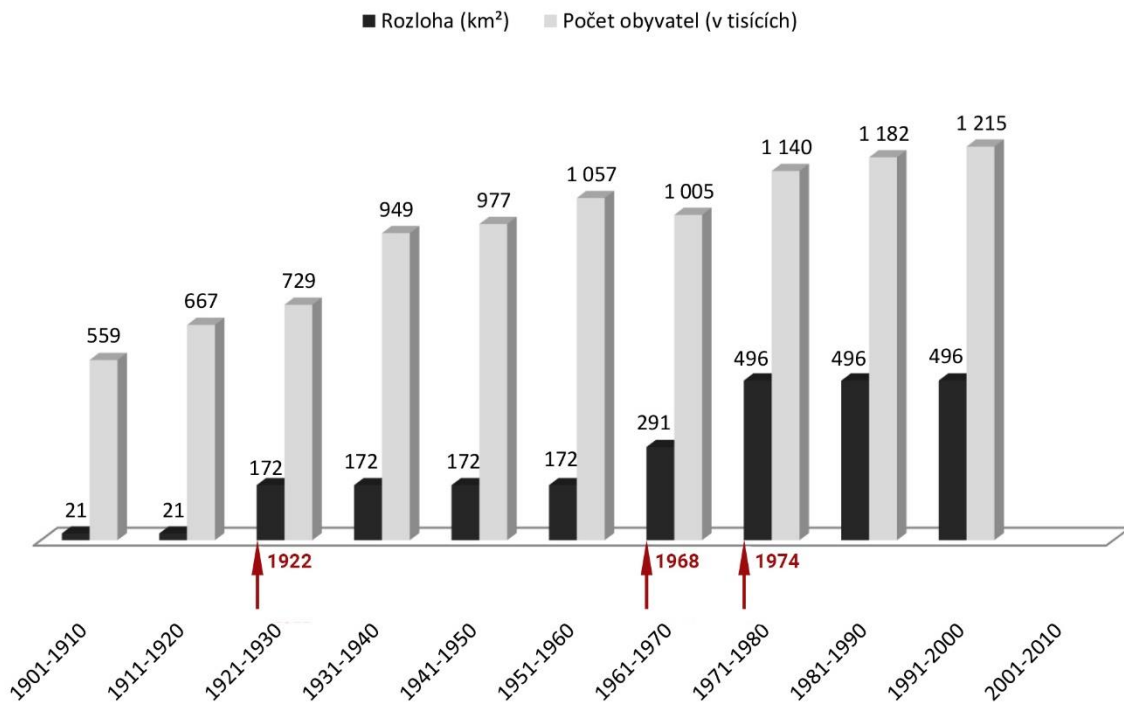
Obr. 1: Rozvoj hl. m. Prahy ve 20. století

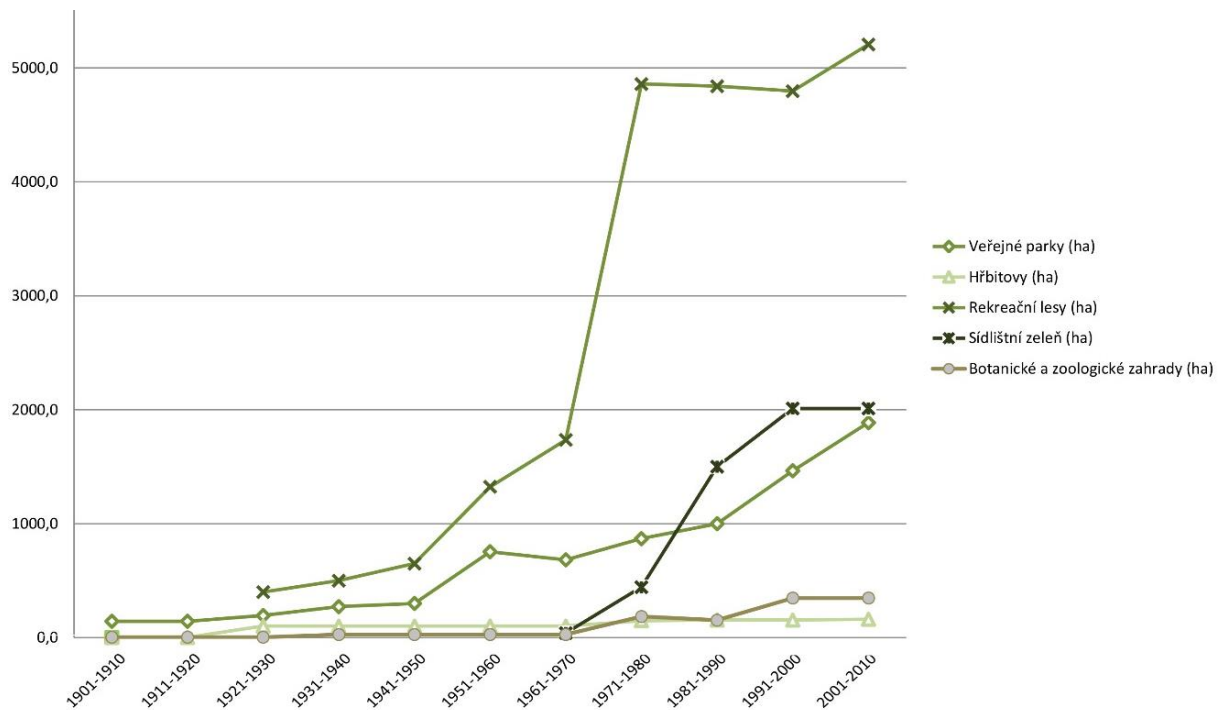
Obr. II: Procentuální zastoupení ploch veřejné zeleně, 1967

Graf I: Rozloha a počet obyvatel žijících v hl. m. Praze ve 20. století ¹

Graf II: Rozloha veřejné zeleně na území hl. m. Prahy ve 20. století

¹ červené šipky v grafech označují roky, kdy došlo k rozšíření hl. m. Prahy

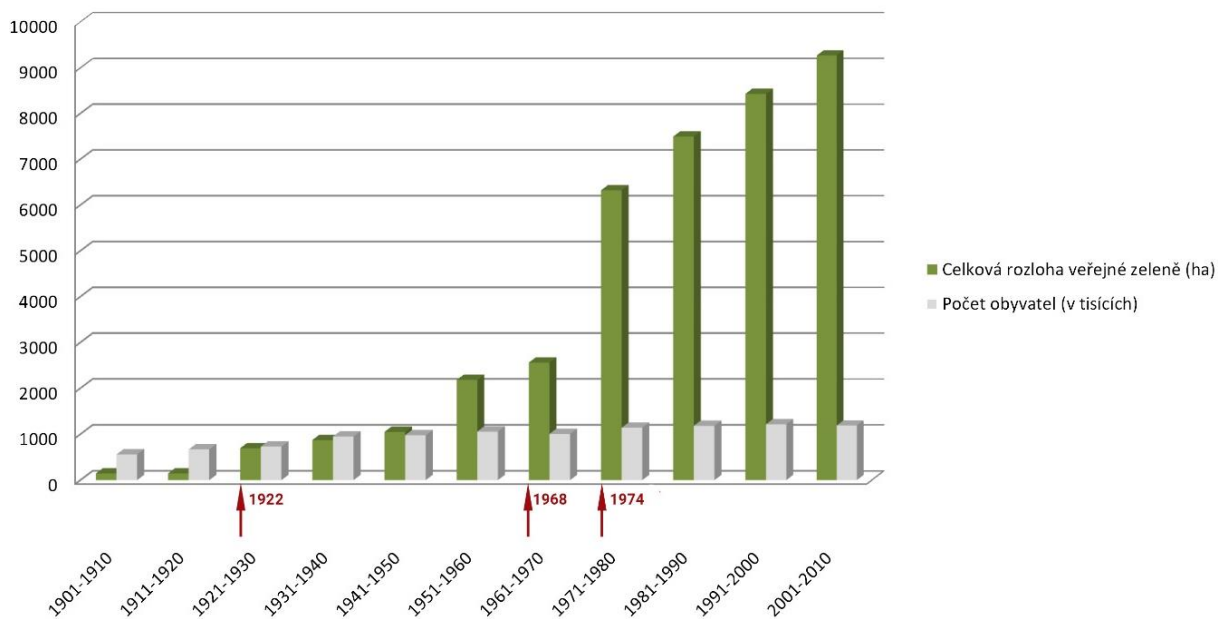
Tabulka I: Rozloha veřejné zeleně na území hl. m. Prahy ve 20. století

	1901-10	1911-20	1921-30	1931-40	1941-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-90	1990-00	2000-10
Veřejné parky (ha)	143	143	194	272	513	754	683	869	1000	1465	1888
Zeleň hřbitovů (ha)	1,76	1,76	101,25	101,25	101,25	101,25	101,25	148,5	154,75	154,75	161
Botanické a zoologické zahrady (ha)	3,5	3,5	3,5	27,5	27,5	27,5	27,5	186	153	347	347
Rekreační lesy (ha)	-	-	400	500	650	1324	1735	4860	4840	4797	5207
Sídlištní zeleň (ha)	-	-	-	-	-	-	40	443,71	1500	2011	2011

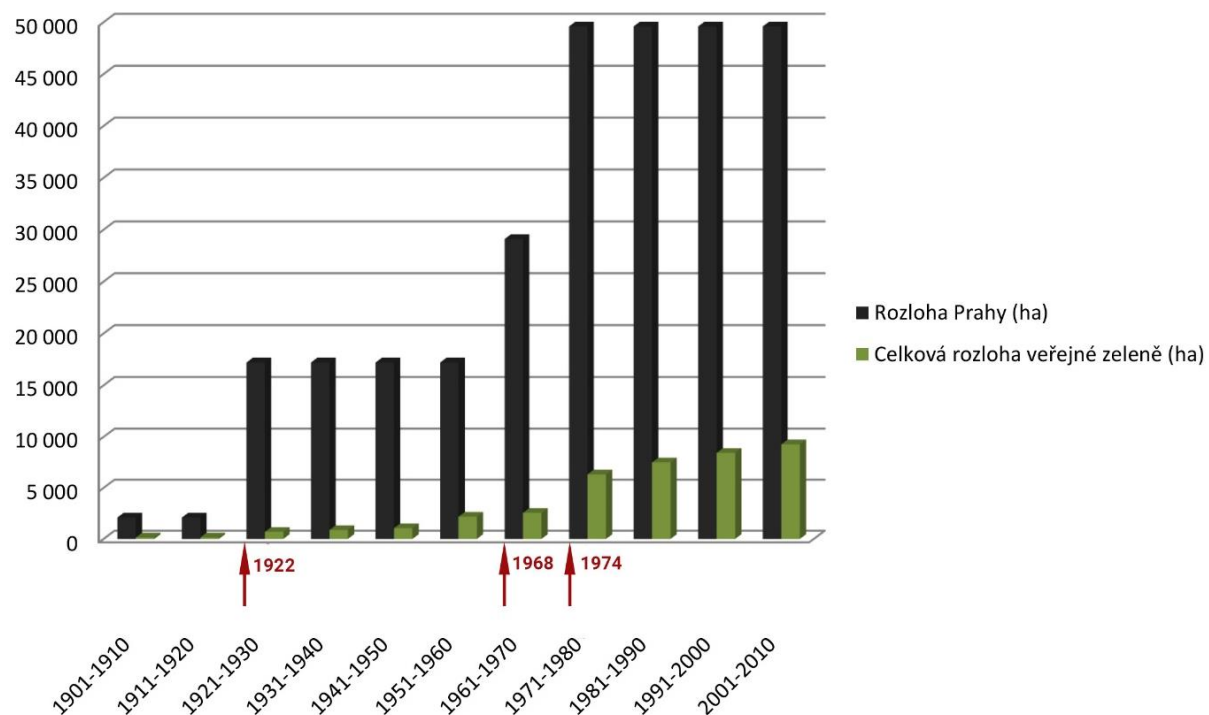
Tabulka II: Sledované údaje u veřejné zeleně

	1901-10	1911-20	1921-30	1931-40	1941-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-90	1990-00	2000-10
Celková rozloha (ha)	148,26	148,26	698,75	900,75	1291,75	2206,75	2586,75	6507,21	7647,75	8774,75	9614
Proc. zast. (%)	7	7	4	5,2	7,5	12,8	8,9	13,1	15,5	17,7	20
m²/ob.	2,6	2,2	9,6	9,5	13,2	20,9	25,7	57	64,7	72,2	79,1

Graf III: Rozloha veřejné zeleně a hl. m. Prahy ve 20. století²

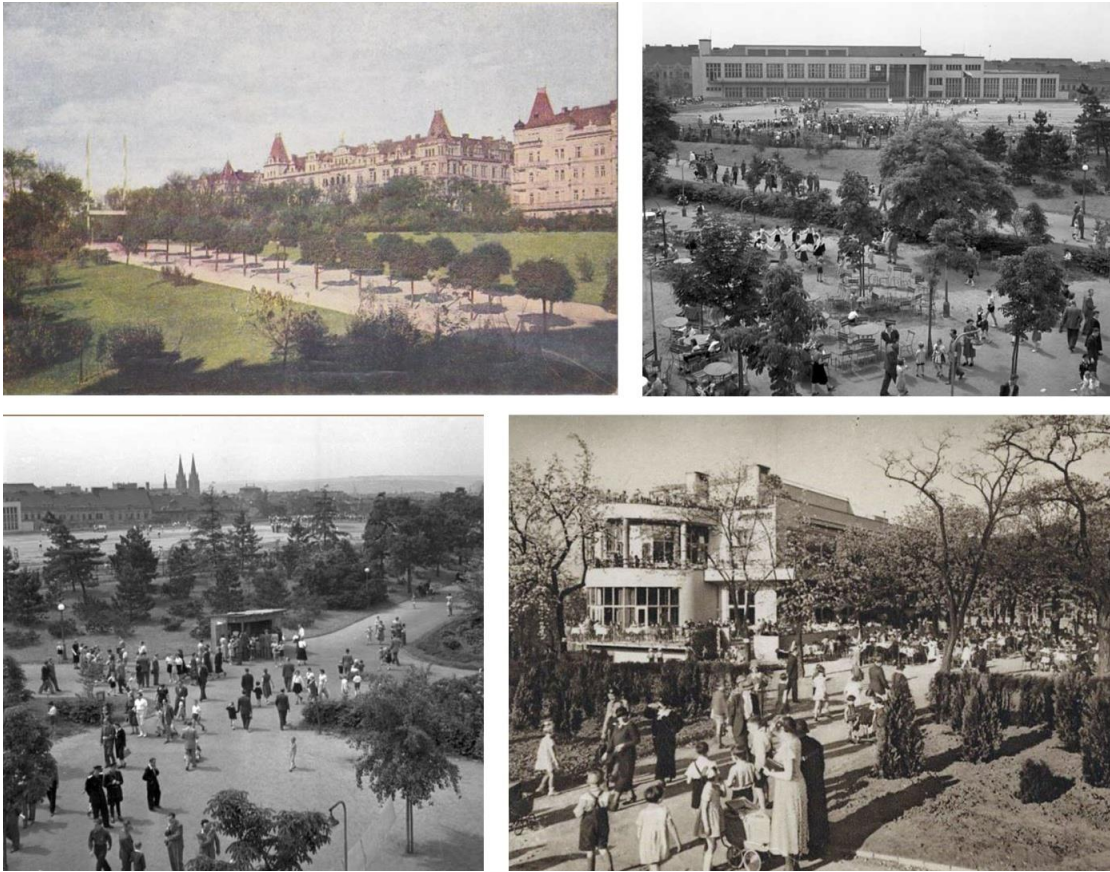

Graf IV: Rozloha veřejné zeleně a počet obyvatel žijících na území hl. m. Prahy ve 20. století²

² červené šipky v grafech označují roky, kdy došlo k rozšíření hl. m. Prahy

Obr. III: Historické fotografie Riegrovy sady, cca 1953

Obr. IV: Historická pohlednice z Riegrových sadů, 1903

Park na náměstí 14. října

Portheimka

Obr. VIII: Historické fotografie Dejvice, 30. léta 20. století

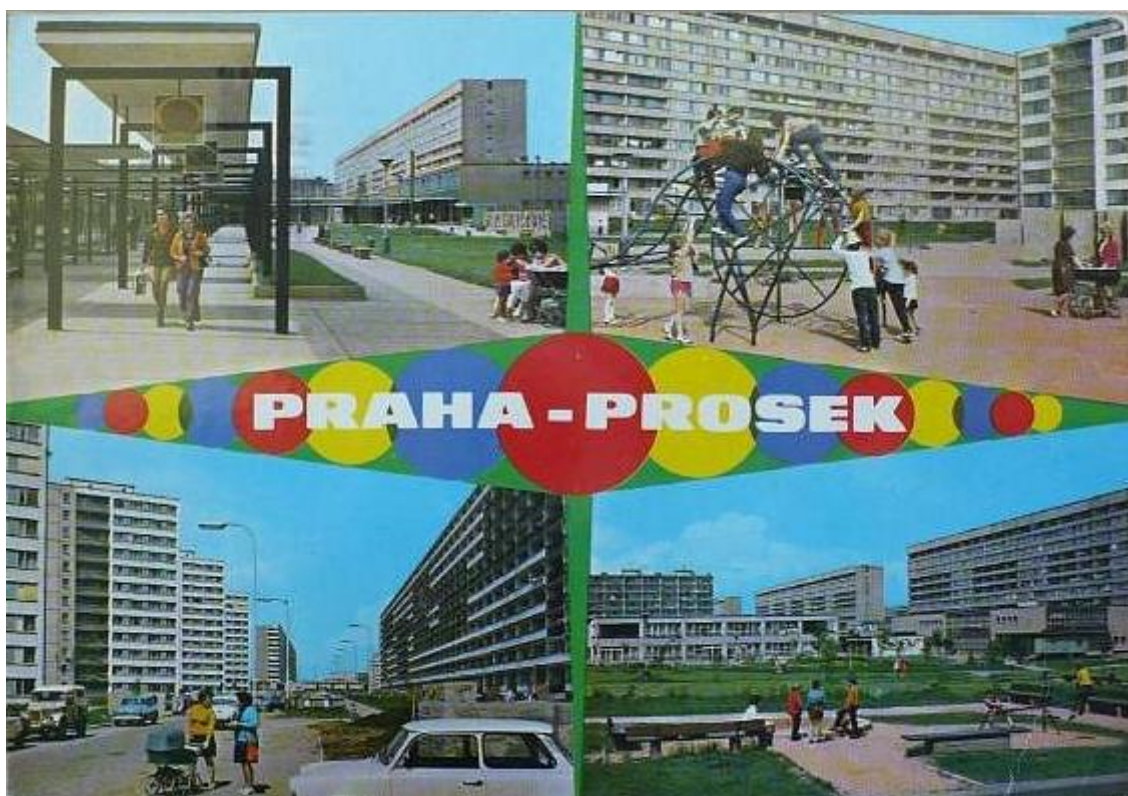
Obr. IX: Regulační plán čtvrti Dejvice, Antonín Engel, 1923

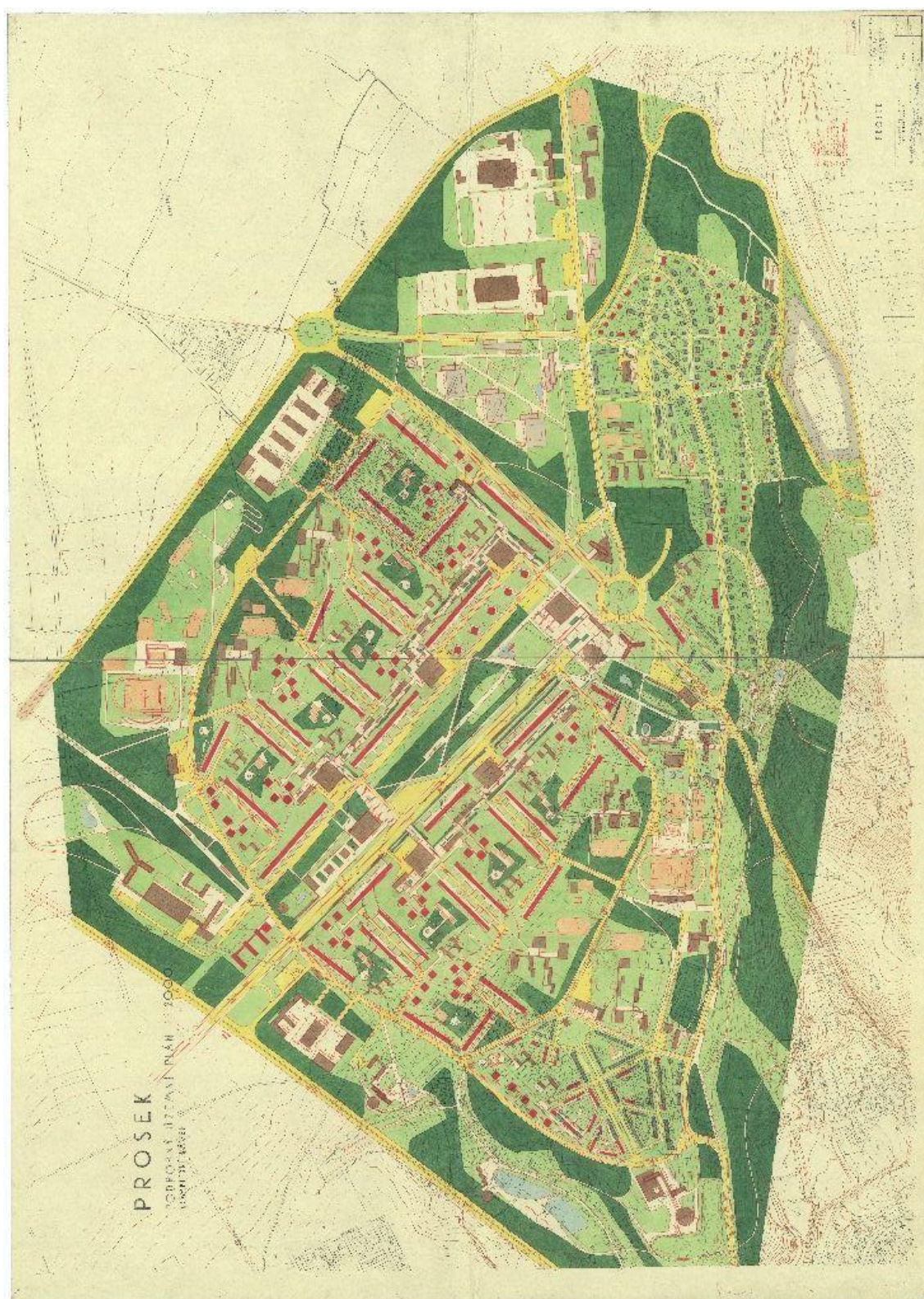
Obr. X: Historické fotografie sídliště Prosek

Obr. XI: Pohlednice sídliště Prosek

Obr. XII: Územní plán Proseka z roku 1962

Obr. XIII: Soutěžní projekt, Otakar Kuča, 1968

Obr. XIV: Koncept původního projektu, Otakar Kuča, 1974

